



„PUUETEGA TALLINLASTE TOIMETULEKUT KÄSITLEV SOTSIAALUURING“

Tellija: Tallinna Linnakantselei

TALLINN

MÄRTS 2016

www.saarpoll.ee

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	4
UURINGUFIRMA POOLSED SOOVITUSED JA ETTEPANEKUD	20
UURINGU TAUST	23
Varasemad uuringud	26
Ülevaade puudeliikide statistikast Eestis ja Tallinnas	29
Töövõimereform.....	31
Uuringu metoodika.....	32
Kvantitatiivuuring	32
Uuringu käik.....	34
Küsitlusprotsessi tagasiside.....	38
Kvalitatiivuuring.....	39
Tööealiste vastajate profiil	40
Tööealiste vastajate leibkond.....	41
Töövõimetus ja selle esmakordne tuvastamine.....	42
Tööealiste puudeliik ja raskusaste.....	44
Puuetega laste ja nende põhihooldajate profiil	48
Puuetega laste profiil.....	48
Puuetega laste põhihooldaja profiil	49
Puuetega laste leibkond	50
Laste puudeliik ja raskusaste.....	51
TÖÖEALISTE KVANTITATIIVUURINGU PÕHITULEMUSED	55
1. Eluaseme andmed	55
1.1 Eluruumi üldseisund	55
1.2 Eluruumi ligipääsetavus ja eluruumi vastavus erivajadusele	57
2. Igapäevaeluga toimetulek	63
2.1 Kodune toimetulek ja kõrvalabi vajadus	63
2.2 Tehnilised abivahendid.....	67
2.3 Väljaspool kodu liikumine.....	70
3. Õppimine	73
4. Töötamine ja tööeluga seotud probleemid.....	78
4.1 Töötavad puuetega inimesed	78
4.2 Mittetöötavad puuetega inimesed.....	84
5. Majanduslik toimetulek.....	93
6. Sotsiaalteenused ja toetused	100
6.1 Info kättesaadavus ja infoallikad	100
6.2 Sotsiaalteenuste ja -toetuste kasutamine.....	104
6.3 Spetsialistide abi	111

7. Eluga rahulolu	115
8. Vaba aeg	120
PUUETEGA LASTE KVANTITATIIVUURINGU PÕHITULEMUSED	128
1. Eluaseme andmed	128
1.1 Eluruumi üldseisund	128
1.2 Eluruumi ligipääsetavus ja eluruumi vastavus erivajadustele	129
2. Laste igapäevaeluga toimetulek	132
2.1 Kõrvalabi vajadus	132
2.2 Tehnilised abivahendid	134
2.3 Väljaspool kodu liikumine	135
3. Puudega lapse põhihooldaja hoolduskoormus	137
4. Puudega lapse õppimine	145
4.1 Puudega lapse õppimisvõimalused	145
4.2 Puudega lapse õppimisega seotud probleemid	147
5. Põhihooldajate töötamine ja tööeluga seotud probleemid	149
5.1 Töötavad puuetega laste põhihooldajad	149
5.2 Mittetöötavad puuetega laste põhihooldajad	153
6. Majanduslik toimetulek	157
7. Sotsiaalteenused ja -toetused	162
7.1 Info kättesaadavus ja allikad	162
7.2 Sotsiaaltoetuste ja teenuste kasutamine	166
7.3 Spetsialistide abi	170
8. Põhihooldajate eluga rahulolu	173
9. Puudega lapse vaba aeg	175
2009. JA 2015. AASTA VÕRDLOS	179
KVALITATIIVUURING	185
FOOKUSGRUPID TEENUSTE OSUTAJATEGA JA ORGANISATSIOONIDE ESINDAJATEGA	185
1. Uued teenused ja nende vajalikkus	185
2. Teenuste arendamine	189
3. Transpordi ja liikumisega esinevate takistuste lahendamine	192
4. Eluruum ja ligipääsetavus	194
5. Info kättesaadavus	196
6. Töötamine ja töövõimereform	200
7. Hariduse kättesaadavus ja õppimine	205
8. Hästi toimivad praktikad	207
PEREARSTID	209

KOKKUVÕTE

Ajavahemikul 27. oktoober 2015 – 30. jaanuar 2016 viis uuringufirma Saar Poll OÜ läbi avaliku arvamuse küsitluse, mis käsitles peamiselt Tallinnas elavate puuetega inimeste toimetulekut, teenuste kättesaadavust ning õppimise ja töötamisega seonduvaid takistusi. Puuetega tallinlasi puudutavas sotsiaaluuringus kasutati kombineeritult nii kvantitatiivset kui kvalitatiivset meetodit. Esmalt viidi läbi puuetega inimeste kvantitatiivuuring, kus peamiselt suulise intervjuu vormis ja sülearvuti abil (CAPI meetodil) küsitleti **809 Tallinnas elavat 16–65-aastaseid puuetega inimest ja 202 Tallinnas elavate 3–15-aastaste puuetega laste põhihooldajat**. Kvantitatiivuuringule järgnes kvalitatiivuuring, mille raames viidi läbi fookusgruupiintervjuu **puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega, puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajatega** ning individuaalintervjuud **perearstidega**.

Kuigi käesoleva uuringu näol on tegemist kordusuuringuga, esineb mitmeid asjaolusid, mille tõttu pole 2009. ja 2015. aasta uuringute tulemused otseselt võrreldavad. Üheks olulisemaks piiravaks teguriks on 2009. aastal läbiviidud uuringu valimi mitteesinduslikkus vastajate puude raskusastme lõikes – raske ning sügava puude raskusastmega vastajad olid üldkogumiga võrreldes ülesindatud. Lisaks on märgata, et 2009. aasta küsitlustulemi jaotus puudeliigiti ei vasta Tallinna tegelikule jaotusele ametliku statistika järgi. Samuti tuleb siinkohal arvestada, et 2009. aasta uuringu valimi esinduslikkust hinnates ning tulemusi analüüsides võeti aluseks vastaja enda öeldud puudeliik ning raskusaste, mis ei pruugi kattuda ametlikult määratuga. Aruandes on peale uuringu põhitulemuste kajastust toodud välja küsimuste sõnastuste, skaalade või vastuse variantide erinevustest tulenevad 2009. ning 2015. aasta tulemuste võrdlemist piiravad tegurid ning uuringute tulemuste üldine võrdlus (vt lk 179).

PUUETEGA TÖÖEALISTE UURINGU KOKKUVÕTE

Eluaseme andmed

- Enamik (85%) Tallinnas elavatest puuetega inimestest elab korterelamus asuvates korterites, vaid 6% elab eramus (ühepereelamus) ning 5% sotsiaalelamus asuvas korteris või toas. Suuremal osal (78%) puuetega tallinlastel kuulub eluase neile endale või nende leibkonnale.
- Ligikaudu pooled (54%) puuetega tallinlased hindavad oma eluruumi seisundit väga heaks või üldiselt heaks. 39% vastajate hinnangul on nende eluruumi seisund rahuldav ning väikest remonti vajav.
- Probleeme eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega esineb ligikaudu igal neljandal (28%) puudega tallinlasel, sealjuures 12% vastajatel esineb probleeme nii sissepääsemise kui ka eluruumis liikumisega. Enam toodi probleemidena välja, et eluase asub liiga kõrgel, sealjuures puudub lift, lift on ligipääsmatu või trepist kõndimine on raskendatud.
- Ligi iga kolmanda (33%) Tallinnas elava puudega inimese eluruum on kohandatud tema erivajadusteks. Enam kui iga kümnes (13%) puudega tallinlane, kelle eluruumi ei ole kohandatud, tõi välja, et tema eluruumi oleks vaja kohandada tema erivajadusteks. Eluruumi kohandamist vajavad teistest enam sügava puude raskusastmega ning liit- ja liikumispuudega

tallinlased. Kõige enam vajatakse eluruumis pesemisvõimaluste kohandamist (vajalikud toed, vann asendada duššiga) ja ukse/lävepakkude eemaldamist või madalamaks tegemist.

- Võrreldes puuetega tööealiste ja puuetega laste uuringu eluaseme andmeid, selgub, et kuigi leibkonnad elavad valdavalt korterelamutes, siis puuetega laste põhihooldajad hindavad oma eluruumi üldseisundit paremaks. Lisaks on puuetega tööealiste hulgas lastest 13 protsendipunkti võrra enam neid, kellel esineb eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega probleeme. Samuti on laste hulgas enam neid, kelle eluruum on nende erivajadusteks kohandatud.

Igapäevaeluga toimetulek

- Pooled (50%) Tallinnas elavatest puuetega inimestest vajavad igapäevaselt mingil määral kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet. Iga kümnes (11%) puudega tallinlane vajab järelevalvet ja kõrvalabi ööpäevaringselt (ligi 24h).
- Vaadates puuetega tallinlaste kodust toimetulekut erinevate tegevuste lõikes, selgub, et kõige enam (63%) vajatakse mingil määral kõrvalabi poes käimisega ja igapäevase koristamisega. Samuti vajavad ligi pooled puuetega tallinlased mingil määral kõrvalabi asjaajamistes ametiasutustega (53%), väljas liikumisega (46%) ja toiduvalmistamisega (45%). Erinevates tegevustes sageli või pidevalt abivajajaid on enam liitpuudega ning sügava puude raskusastmega vastajate seas.
- Valdaval osal (84%) puuetega tallinlastel on igapäevaelu abistajaks või toetajaks tema pereliige ning suurem osa nendest elab selle pereliikmega koos. Kui võrrelda omavahel vastaja kõrvalabi vajadust ning reaalselt abistamist, siis mõtlemapanev on see, et pea iga kümnendat (9,3%) puudega inimest, kes vajab kõrvalabi vähemalt mõned tunnid ööpäevas, ei abista regulaarselt keegi.
- Pooltel Tallinnas elavatel puuetega inimestel on olemas mitteametlik või ametlik hooldaja – mitteametlik hooldaja on olemas 40% ning ametlik hooldaja on olemas vaid 12% puuetega tallinlastel.
- Tallinnas elavad puuetega inimesed on tehnilistest abivahenditest viimase 12 kuu jooksul kasutanud kõige enam (66%) nägemisabivahendeid (nt prillid, luup, tabletidosaatoreid, kõnelev käekell). 42% on kasutanud mõnda liikumisabivahendit ja 30% meelelahutus- või arendavaid abivahendeid. Samas on abivahendite kasutamine tugevalt seotud vastaja puudeliigiga, näiteks kuna liikumispuudega inimesi on Tallinnas tunduvalt enam kui kuulmispuudega inimesi, on ka puuetega tallinlaste hulgas liikumisabivahendite kasutajaid enam ja kuulmisabivahendite kasutajaid vähem. Positiivne on see, et enamik abivahendite kasutajaid on abivahendiga rahul.
- Ligi iga viies (19%) tallinlane tõi välja vähemalt ühe abivahendi kohta, et ta ei ole seda viimase 12 kuu jooksul kasutanud, kuid vajaks seda. Abivahendite kasutamist takistavate teguritena tõid abivahendeid mittekasutanud vastajad kõige enam välja rahapuuduse (28%) ning asjaolu, et vajadus abivahendi järele ei ole olnud veel nii suur (21%).
- Enamik Tallinnas elavatest puudega inimestest käib kodust väljas igapäevaselt (60%) või kord või mõned korrad nädalas (33%). Vähem on neid, kes käivad kodust väljas mõned korrad kuus või harvem (6%). Igapäevaselt kodust väljaskäijaid on teistest enam nooremate hulgas, keskmise puude raskusastmega, kuulmis- ja vaimupuudega tallinlaste seas.

- Kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi esineb 64% puuetega tallinlastel. Takistusi aitaks kõige paremini lahendada isiklik saatja/abistaja, psühholoogiliste probleemide lahendamine (nt hirm) ning tänavatel/kõnniteedel liiklemise parandamine.
- Võrreldes puuetega tööealiste ja puuetega laste uuringu igapäevaeluga toimetuleku tulemusi, selgub, et lapsed vajavad puuetega tööealisest tunduvalt enam igapäevast kõrvalabi (50% vs 89%). Samuti on laste puudest tulenev kõrvalabi vajadus suurem erinevate tegevuste lõikes, nagu poes käimine ja söögi valmistamine. Kui puuetega lapsed on enam kasutanud meelelahutus- ja arendavaid abivahendeid, siis tööealised nägemisabivahendeid. Samuti on liikumisabivahendite kasutajaid enam tööealiste puuetega tallinlaste hulgas (42% vs 27%).
- Võrreldes omavahel puuetega tööealiste ja puuetega laste kodust väljas käimist, siis Tallinnas elavate puuetega laste hulgas on enam neid, kes igapäevaselt kodus väljas käivad (60% vs 85%). Samuti esineb puuetega lastel tööealistest vähem väljaspool kodu liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi (46% vs 64%).

Õppimine

- Tallinnas elavatest tööealistest puuetega inimestest (16–65-aastastest) tegeleb õppimisega 8%. Ligi iga kolmas (32%) õppivatest puuetega tööealistest õpib kõrgkoolis, 17% õppivatest on ka täiend- või ümberõppe kursustel ning iga kümnes (10%) kutseõppeasutuses. 60% õppivatel puuetega tööealistel on esinenud viimase poole aasta jooksul puude tõttu kooliskäimisega, õppimisega või enesetäiendamisega probleeme. Esinevatest probleemidest tõid vastajad enam välja suhtlemistaksitused, mitte jõukohase õppekava või õppekoormuse ning õppeasutusse sisenemisel esinevad raskused.
- Praegu ei õpi, kuid sooviks õppida iga viies (19%) tööealine Tallinnas elav puudega inimene. Vastajad, kes õpivad ja sooviks rohkem õppida, ning vastajad, kes ei õpi, kuid sooviks õppida, tõid õppimis- või enesetäiendamise võimalusi piiravate asjaoludena välja kõige enam majanduslikud põhjused (61%), halva tervisliku seisundi (31%), meelepärase õppimisvõimaluste puudumise (23%) ning õppimisvõimaluste alase info puudumise (22%).
- 73% tööealistest Tallinnas elavatest puuetega inimestest ei soovi õppida. Nendest enamik tõi mitteõppimise põhjustena välja asjaolud, et vajalik haridustase on juba omandatud (60%) ning et halb tervise seisund ei võimalda neil õppida (46%).

Töötamine ja tööeluga seotud probleemid

- Puuetega tööealistest tallinlastest on tööga hõivatud ligi iga kolmas (35%). Tööga hõivatuid on keskmisest enam 20–49-aastaste, keskmise puude raskusastmega, kõrgharidusega ning kuulmis- ja nägemispuudega vastajate seas.
- Iga kolmas (31%) töötav puudega tallinlane töötab kuni 90 tundi kuus ning ligi teine kolmandik (35%) 91–160 tundi kuus. Samas on Tallinnas elavate puuetega tallinlaste hulgas ka neid, kes töötavad enam kui täiskoormusega – 29% töötab enam kui 160 tundi kuus.
- Enamik (80%) töötavaid puuetega inimesi leiavad, et nende töökoormus sobib neile, samas 17% töötavatele puuetega tallinlastele ei ole nende praegune töökoormus sobiv ning enamik neist sooviks töötada väiksema töökoormusega. Töötavatel puuetega tallinlastel, kes pole oma praeguse töökoormusega rahul, takistavad töökoormuse muutmist peamiselt isiklikud

majanduslikud põhjused (40%), hirm töökoha kaotamise ees (34%) ning asjaolu et tööandaja või tööülesanded ei võimalda koormust muuta.

- Enamik töötavaid puuetega tallinlasi on väga rahul või pigem rahul nii oma tööaja korralduse (77%), töökeskkonna (79%), töökaaslaste (85%) kui ka tööülesannetega (81%). Seevastu oma töötasuga on pigem või täiesti rahul kõigest iga kolmas (33%) töötav puudega tallinlane.
- Iga kolmas (32%) töötav puudega inimene vajaks praegusel töökohal paremini toimetulekuks mingit laadi abi. Abivajavate osakaal on puudeliigi lõikes suurim nägemispuudega tallinlaste seas ning keskmisest suurem veel liit- ja liikumispuude ning psüühikahäire korral. Kõige enam vajaksid töötavad puuetega inimesed võimalust jaotada oma töökoormust ja tööaega vastavalt oma vajadustele (17%) ning teha töö ajal sobilikul hetkel puhkepause (16%).
- 15% töötavatest puuetega inimestest ei ole oma praegusele tööandjale öelnud, et talle on määratud puue või töövõimetus, neid on keskmisest enam psüühikahäirega, keele- ja kõnepuudega ning vaimupuudega vastajate seas.
- Tallinnas elavatest puuetega tööealistest ei tööta 65%. Mittetöötavaid on kõige enam sügava puudega ning liitpuudega tallinlaste seas. Mittetöötamise põhjustena toodi kõige enam välja, et nende halb tervises seisund ei võimalda töötada või nad ei ole leidnud sobivat tööd.
- Mittetöötavatest puuetega tallinlastest on valdav osa (88%) varem töötanud. Ligi kolmandikul (35%) lõppes viimane töösuhe rohkem kui 10 aastat tagasi. Peamise töösuhte lõppemise põhjusena tõid varem töötanud puudega inimesed kõige enam välja puuet või terviseprobleeme.
- Ligi pooled (48%) mittetöötavad Tallinnas elavad puuetega inimesed soovivad töötada. Enamik (78%) mittetöötavatest puuetega tallinlastest sooviks töötada osalise töökoormusega ning vaid ligi iga kümnes (11%) täiskoormusega.
- Ligi pooled (49%) vastajatest, kes ei tööta, aga sooviks töötada, vajaksid nõustamist sobivate töökohtade osas, 42% vajaks informatsiooni pakutavatest töökohtadest, 19% ümberõpet ning 17% tugiisikut ja tööle kandideerimise oskuste arendamist.

Majanduslik toimetulek

- Tallinnas elavatest puuetega inimestest 80% on viimasel 6 kuul olnud üheks sissetulekuallikaks töövõimetuspension, ligi pooled (49%) on saanud puudega seotud toetusi ning iga kolmas (35%) Tallinnas elav puudega inimene on viimase poole aasta jooksul saanud töötasu. Viimase kuu peamiseks sissetulekuallikaks oli veidi üle pooltel (55%) puuetega tallinlastel töövõimetuspension ning ligi igal neljandal (26%) töötasu.
- 41% Tallinnas elavatel puuetega inimestel on viimast 6 kuud arvestades isiklik keskmine netotulu ühes kuus kuni 300 eurot ning igal neljandal (24%) on netosissetulek jäänud 301-400 euro piiresse. Vähem on neid, kelle isiklik keskmine netosissetulek on ühes kuus olnud 401–500 eurot (11%), 501–700 eurot (12%) või suurem kui 700 eurot (9%).
- Isiklikud ravi- ja ravimitekulud on viimast 6 kuud arvestades olnud 93% puuetega tallinlastel, tehniliste abivahendite kulu on olnud ligi igal kolmandal (35%) puudega tallinlasel ja rehabilitatsioonikulud on esinenud umbes igal viiendal (22%). Lisaks ravimi-, abivahendite- ja rehabilitatsioonikuludele esines igal viiendal (18%) Tallinnas elaval puudega inimesel muid tervise või puudega seotud kulusid (nt invataks, hooldaja palkamise omaosalus).

- Enam kui pooltel Tallinnas elavatel puuetega inimestel on esinenud olukordi, kui neil ei ole piisavalt raha hädavajalikeks suuremateks väljaminekuteks. Lisaks on oluline välja tuua, et ligikaudu igal viiendal (21%) puudega tallinlasel ei ole sageli piisavalt raha kommunaalteenuste eest tasumiseks ning toidu ja esmatarbekaupade ostmiseks (17%).
- Võrreldes omavahel Tallinnas elavate puuetega tööealiste ja puuetega laste majanduslikku toimetulekut, selgub, et üldiselt on puuetega laste leibkondade toimetulek märgatavalt parem, kui puuetega tööealiste oma. Arvestades viimast 6 kuud, siis keskmine leibkonna netosissetulek on ligi pooltel (49%) puuetega tööealistel ja iga neljandal (24%) puudega lapse leibkonnal kuni 700 eurot kuus. Samuti esineb puuetega laste leibkondadel puuetega tööealiste leibkondadest vähem erinevaid majanduslikke probleeme. Võrreldes siiski puuetega laste leibkondade toimetulekut kogu Tallinna vähemalt 15-aastaste elanikega, on selge, et puuetega laste leibkondadel esineb märgatavalt enam erinevaid majanduslikke probleeme.

Sotsiaalteenused ja toetused

- Kõige enam (40%) saadakse informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta enda lähedastelt, iga kolmas (36%) on saanud infot perearstilt või -õelt ning iga neljas linnaosa lehtedest, linnavalitsuse infovoldikutest ning linnaosavalitsusest.
- Lisaks infoallikate väljatoomisele paluti vastajatel hinnata ka puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise alase info kättesaadavust: poolte (51%) Tallinnas elavate puuetega inimeste jaoks on sellealane info väga raskesti või pigem raskesti kättesaadav.
- Vaadates, kui palju Tallinnas elavad puudega inimesed on viimase 12 kuu jooksul taotlenud ja saanud erinevad sotsiaaltoetusi, selgub, et uuringus käsitletud toetusi on taotlenud suhteliselt väike osa puuetega inimestest. Erinevus siinkohal on pensionilisa ehk sünnipäevatoetuse puhul, kus ligi kolmveerand (76%) puuetega tallinlastest on seda taotlenud ja ka saanud. Iga viies (21%) puudega tallinlane on taotlenud ka erinevaid ühekordseid toetuseid ning vaid iga kolmas nendest on neid ka saanud. 16% puudega tallinlastest on taotlenud toimetulekutoetust ning nendest vaid pooled on rahalist abi ka saanud.
- Suhteliselt vähe on samuti neid, kes on uuringus käsitletud erinevaid sotsiaalteenuseid kasutanud. Rehabilitatsiooniteenuseid on kasutanud 16% puuetega tallinlastest ning umbes iga kümnes on kasutanud esmanõustamist (13%), transporditeenuseid puuetega isikutele (11%) ning eluasemeteenust (9%). Vaadates teenuseid, mida vastajad ei ole kasutanud, kuid mida nad arvavad, et vajaksid, siis kõige enam (17%) toodi vajamineva teenusena välja rehabilitatsiooniteenust ja esmanõustamist.
- Vastajatel paluti lisaks nimetada, milliseid uusi teenuseid nad vajaksid, et oma elu senisest paremini korraldada. Inimeste vajadused uute teenuste järele varieerusid laialdaselt ning üldiselt ei pakkunud puuetega inimesed välja niivõrd uusi teenuseid, kui leidsid, et olemasolevad teenused võiksid nende jaoks olla sobilikumad, suuremas matus ja odavamad.
- Vaadates erinevate spetsialistide abi või teenuste kasutamist puuetega tallinlaste seas, selgub, et kõige enam on kasutatud viimase 6 kuu jooksul perearsti (84%) ja eriarsti (80%) ning perearsti õe (69%) abi või teenuseid.

- Võrreldes omavahel puuetega tööeliste ja puuetega laste sotsiaaltoetuste alase informatsiooni saamist, selgub, et puuetega laste põhihooldajad on infot erinevatest sotsiaaltoetustest ja teenustest saanud puuetega tööelistest enam linnaosavalitsusest ja Sotsiaal- ja Tervishoiuametist. Samas on puuetega laste põhihooldajate seas 7 protsendipunkti võrra enam neid, kes hindavad puuetega inimestele suunatud toetuste ja teenuste alast infot pigem raskesti või väga raskesti kättesaadavaks.
- Võrreldes omavahel puuetega laste ja tööeliste sotsiaalteenuste kasutamist, on märgata, et puuetega lapsed on viimase 12 kuu jooksul tunduvalt enam kasutanud rehabilitatsiooniteenuseid ja esmanõustamisteenust.

Eluga rahulolu

- Heaks või väga heaks hindas oma elukvaliteeti 29% vastajatest, samas kui iga viies (21%) puuetega tallinlane hindas oma elukvaliteeti halvaks või väga halvaks. Oma elukvaliteeti hindavad kõrgemalt nooremad, suurema sissetulekuga, väiksema igapäevase järevalve või kõrvalabi vajadusega ning suurematest leibkondades elavad vastajad.
- Eelnevale lisaks paluti vastajatel hinnata rahulolu oma isiklike suhetega, võimekusega igapäevatoiminguid teha ning nii füüsilise kui vaimse tervisega. Kõige enam ollakse rahul oma isiklike suhetega (70%), ligi pooled (49%) on rahul oma vaimse tervisega, füüsilise tervisega on rahul vaid ligi iga viies (22%) ja oma võimekusega teha igapäevatoiminguid on rahul 41% vastajatest.
- Tallinnas elavatest puuetega inimestest tunneb end mingil määral üksikuna 62% ja kurvameelsena 72%, sealjuures iga kolmas tunneb end keskmisel või suuremal määral üksikuna (33%) ja kurvameelsena (37%).

Vaba aeg

- 70% puuetega tallinlastest on viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnd vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu, näiteks käinud kinos, kohvikus, näitusel või mõnel teisel meelelahutuslikul sündmusel. Neid, kes mõnd vaba aja veetmise võimalust viimase 6 kuu jooksul üldse kasutanud ei ole, on teistest enam vanemates vanusegruppides ning sügava puudega tallinlaste seas.
- Tallinnas elavatest puuetega inimestest pooled (50%) leiavad, et nende puudest tulenevaid erivajadusi arvestades on vabaaja veetmise võimalusi pigem piisavalt või täiesti piisavalt. Samas iga kolmas (33%) puudega tallinlane arvab, et vaba aja veetmise võimalusi ei ole üldse piisavalt või pigem ei ole piisavalt. Vaba aja veetmise võimalusi takistab kasutamast enam rahaline olukord ning raskused väljas liikumisel ja kohale jõudmisel.
- Võrreldes omavahel puuetega laste ja puuetega tööeliste vaba aja veetmise võimaluste kasutamist, selgub, et üldjuhul on puuetega laste hulgas enam neid, kes viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnd vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu (70% vs 98%).

PUUETEGA LASTE UURINGU KOKKUVÕTE

Eluaseme andmed

- Valdav osa (88%) Tallinnas elavatest puuetega lastest elab korterelamus asuvas korteris, eramus (ühepereelamus) elab kõigest 6% ja rida- või kaksikelamu boksis 4%. Enamik vastajatest (76%) elab endale või oma leibkonnale kuuluval eluasemel.
- Enamik (67%) põhihooldajatest hindab oma eluruumi seisundit heaks (väga hea või üldiselt hea). Iga neljas (26%) vastaja hindab oma eluruumi seisundit rahuldavaks, väikest remonti vajavaks ning kõigest 7% vastajatest leiab, et tema eluruumi seisund on halb ning vajab kapitaalremonti.
- Probleeme eluruumi sisse pääsemisega või eluruumis liikumisega esineb 15% puuetega lastel, sealjuures 7% puuetega lastest esineb probleeme nii eluruumi pääsemisega kui ka eluruumis liikumisega. Probleeme esineb enam 3–11-aastaste, sügava puude raskusastmega ning liit- ja liikumispuudega laste seas. Vastajad, kellel esineb probleeme eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega, tõid kõigi enam (31%) välja, et eluase asub kõrgel, lift puudub või on ligipääsmatu ning lapsel on raske trepist kõndida.
- 46% Tallinnas elavate puuetega laste eluruum on kohandatud erivajadusteks. Kõigest iga kümnes (10%) puudega lapse põhihooldaja, kelle eluruum ei ole erivajadusteks kohandatud, arvab, et eluruumi on vaja lapse erivajadusteks kohandada. Eluruumi kohandamist vajavad enam sügava puudega ning liikumispuudega lapsed. Põhihooldajatest 93% leidis, et praegused pesemisvõimalused vastavad lapse puudest tulenevatele erivajadustele.

Lapse igapäevaeluga toimetulek

- Puuetega laste põhihooldajatel paluti öelda, kuivõrd laps vajab oma puudest tulenevalt kõrvalabi erinevate tegevuste puhul. Kõige enam vajavad Tallinnas elavad puuetega lapsed suuremal või vähemal määral kõrvalabi või järelvalvet toiduvalmistamisega (87%) ja poes käimisega (84%). Kõige vähem vajatakse kõrvalabi ruumis (kodus) liikumisega (13%) ja voodist tõusmise ning voodisse heitmisega (15%). Kokkuvõtvalt võib öelda, et lapse kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste puhul on kõige enam seotud lapse vanuse ja puude raskusastmega.
- Viimase 12 kuu jooksul on veidi üle poole (59%) Tallinnas elavatest puuetega lastest kasutanud meelelahutus- ja arendavaid abivahendeid, sealjuures valdav osa kasutajatest on abivahendiga ka rahul. Teisi uuringus käsitletud abivahendeid on kasutatud või kasutatakse oluliselt vähem. Liikumisabivahendeid on kasutanud või kasutab ligi iga neljas (27%) puudega laps, põetus- ja hooldusvahendeid ligi iga viies. Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest 12% ei ole rahul vähemalt ühe hoolealuse kasutatava abivahendiga.
- Iga viies (20%) põhihooldaja tõi välja, et laps ei kasuta vähemalt üht vajaminevat abivahendit. Abivahendite kasutamist takistavate teguritena nimetasid vastajad enim sobivate abivahendite halba kättesaadavust ja rahapuudust.
- Valdav osa (85%) Tallinnas elavatest puuetega lastest käivad kodust väljas igapäevaselt. Kodust väljaspool liiklemisel esineb puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi 46% Tallinnas elavatel puuetega lastel. Takistusi esineb kõige enam liikumis-, nägemis-, ning liitpuudega laste seas ja kõige vähem esineb takistusi kodust väljaspool liiklemisel keele- ja

kõnepuudega laste seas. Kõige enam aitaks puuetega laste põhihooldajate hinnangul hoolealuse liiklemisel esinevaid takistusi lahendada isikliku saatja/abilise/tugiisiku olemasolu.

Põhihooldaja hoolduskoormus

- Valdav osa (89%) Tallinnas elavatest puuetega lastest vajab suuremal või vähemal määral igapäevast kõrvalabi ning sealjuures ligi pooled (47%) vajavad kõrvalabi või järelvalvet ööpäevaringselt ehk ligi 24h ööpäevas. Ööpäevaringse kõrvalabi vajadus on suurem nooremate, sügava puude raskusastmega ja liikumispuudega laste seas.
- Enamikke uuringus osalenud põhihooldajaid abistab keegi puudega lapse eest hoolitsemisel, kuid ligi iga viies (18%) vastaja on puudega lapse ainus abistaja/hooldaja. Enamasti aitavad puudega last hooldada teised leibkonnaliikmed ning mõnel juhul on abistajateks ka pereliikmed või sugulased väljastpoolt leibkonda. Puuetega laste põhihooldajatest 63% vajaks suuremal või vähemal määral kõrvalabi lapse/hoolealuse abistamisel või hooldamisel. Abi vajavad enam nooremate ja sügava puude raskusastmega laste põhihooldajad.
- Valdav osa (73%) Tallinnas elavate puuetega laste peamistest hooldajatest on viimase 6 kuu jooksul mingil määral pidanud lapse hooldamise tõttu end töölt või õppetöölt vabaks võtma. Ligikaudu iga neljas vastaja on pidanud vähendama töökoormust, loobuma tööl käimisest või võtma vabu tunde/päevi, mida hiljem peab tagasi töötama.
- Ligikaudu pooled põhihooldajad on puudega lapse hooldamise tõttu viimase 6 kuu jooksul soovitus vähem tegelenud huvialade või hobidega, puhanud või maganud, veetnud aega koos sõprade ja tuttavatega ja hoolitsenud iseenda eest.
- Ligi iga viies põhihooldaja vajaks kõige enam lapse abistamisel tugiisikut, saatjat või isiklikku abistajat ning samuti hooldajat või lastehoiuteenust.
- Kõigest 16% Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest tunneb, et neil jääb kõigi pereliikmete eest hoolitsemise kõrvalt piisavalt vaba aega iseenda jaoks.

Puudega lapse õppimine

- Valdav osa (97%) Tallinnas elavatest puuetega lastest käib lasteaias, õpib koolis või õpib koduõppes, sealjuures koduõppes õppivate osakaal on kõigest 1%. Üldiselt kõik kooliealised lapsed õpivad kas koolis või koduõppes ning lasteaiaaalistest (3–6-aastastest) puuetega lastest ei käi lasteaias ligi kümnes.
- Lasteaias käivatest puuetega lastest 45% käib tavarühmas ning 55% erirühmas. Tallinnas elavatest koolis õppivatest puuetega lastest õpivad ligi pooled (52%) põhikooli tavaklassis, 16% õpib põhikooli eriklassis ning iga kolmas (32%) õpib erivajadustega laste põhikoolis.
- Ligikaudu pooltel (48%) Tallinnas elavatel lasteaias või koolis käivatest puuetega lastel on viimase 6 kuu jooksul oma puude tõttu koolis või lasteaias käimisega esinenud probleeme või ebameeldivusi. Kõige enam tõid puuetega laste põhihooldajad välja, et õppekava või õppekoormus ei ole nende hoolealusele jõukohane (15%), lapsel on esinenud suhtlemistakistusi (13%) ning puuduvad spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad/kasvatajad (13%).
- Ligikaudu igal kolmandal (34%) Tallinnas elava puudega lapse põhihooldajal on esinenud probleeme lapsele lasteaiakoha või koolikoha leidmisel. Kõige enam (16%) on esinenud asjaolu, et lapse puuet arvestavaid koolikohti või lasteaiarühmi ei ole piisavalt.

Põhihooldaja töötamine

- Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest on tööga hõivatuid 68%. Praegune töökoormus sobib 69% töötavatele põhihooldajatele. Ligikaudu neljandik (28%) vastajatest tunneb, et praegune töökoormus talle ei sobi ning töötada soovitakse väiksema koormusega. Vastajad, kellele praegune töökoormus ei sobi, tõid töökoormuse muutmist takistava tegurina välja kõige enam (61%) isiklikud majanduslikud põhjused.
- Ligi iga neljandal (24%) Tallinnas elava puudega lapse põhihooldajal on viimase 6 kuu jooksul oma lapse/hoolealuse puudest tulenevate terviseprobleemide või tegevuspiirangu tõttu esinenud töötamisega seoses probleeme või ebameeldivusi. Probleemidest nimetati kõige enam (52%) seda, et lapse terviseprobleemide tõttu on vaja sageli end töölt vabaks võtta ning sealjuures mainiti, et töökaaslastele ning tööandjatele see ei meeldi.
- 32% Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest ei tööta praegu ning nendest valdav osa (73%) tõi mittetöötamise põhjuseks selle, et ei ole aega töötada, kuna on vaja hoolitseda lapse (laste) eest. Ligi iga kümnes (9%) mittetöötav puudega lapse põhihooldaja ei tööta, sest ei leia sobiva töökoormuse, töögraafikuga tööd.
- Mittetöötavatest põhihooldajatest on enamik (97%) varem töötanud. Viimase töösuhte lõppemise põhjuseks tõi 40% vastajatest lapsehoolduspuhkusele jäämise ning 25% vastajatest nimetas vajadust hoolitseda erivajadusega lapse eest.
- Valdav osa (76%) mittetöötavatest põhihooldajatest sooviks töötada. Kõige enam (74%) soovitakse töötada osalise tööajaga ning 17% vastajatest sooviks töötada täistööajaga.
- Veidi üle poole (58%) mittetöötavatest põhihooldajatest vajaks töö leidmisel mingit laadi abi. Kõige enam vajatakse töö leidmisel lapsele töölkäimise ajaks hooldajat või hoiukohta (30%), informatsiooni pakutavatest töökohtadest (27%) ning nõustamist sobivate töökohtade osas (20%).

Majanduslik toimetulek

- Valdaval osal Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatel oli viimase 6 kuu sissetulekuallikaks puudega seotud toetused (75%) ning palk, töötasu (72%).
- Ravi- ja ravimitekulud on viimast 6 kuud arvestades olnud 77% puuetega lastel, tehniliste abivahendite kulu on olnud 41% puudega lastest ja rehabilitatsioonikulud on esinenud 38% Tallinnas elavatel puuetega lastel. Lisaks ravimi-, abivahendite- ja rehabilitatsioonikuludele esines ligi igal viiendal (18%) Tallinnas elaval puudega lapsel muid tervise või puudega seotud kulusid (nt invataks, hooldaja palkamise omaosalus).
- Majanduslikest probleemidest kõige enam (45%) on puuetega laste leibkondadel esinenud olukord, kus neil ei ole piisavalt raha hädavajalikeks suuremateks väljaminekuteks. Ligi viiendikul (18%) leibkondadel on olnud probleeme võlgade ja laenude tagasimaksmisega.

Sotsiaalteenused ja -toetused

- Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajad on saanud informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta kõige enam linnaosavalitsusest (45%) ning järgmisena sugulastelt, tuttavatelt (35%) ning Sotsiaal- ja Tervishoiuametist (35%).
- Ligikaudu pooled põhihooldajad (58%) leiavad, et puuetega inimestele suunatud toetuste ja teenuste alane info on neile pigem raskesti või väga raskesti kättesaadav ning infot väga kergesti kättesaadavaks hindab kõigest 4% puuetega laste põhihooldajatest. Eestlased hindavad infot oluliselt kergemini kättesaadavaks kui muust rahvusest vastajad.
- Valdav osa (82%) puuetega laste põhihooldajatest on taotlenud puudega lapse toetust ning on seda ka saanud. Iga kolmas (34%) puudega lapse põhihooldaja on taotlenud ja saanud pensionilisa ehk toetust, mida makstakse 1 kord aastas taotleja sünnikuul. Kõige vähem ollakse teadlikud eluruumide kohandamise kulude hüvitisest ning ellusuunamise toetusest.
- Kõige enam on Tallinnas elavad puudega lapsed kasutanud rehabilitatsiooniteenust: üle poole (53%) lastest on teenust kasutanud ning sealhulgas ligi iga viies nendest ei ole teenusega rahul. Lisaks iga neljas (24%) Tallinnas elava puudega lapse põhihooldaja ei olnud teadlik puudespetsiifilisest nõustamisteenusest ning ligi viies (22%) põhihooldaja ei olnud teadlik esmanõustamise teenusest.
- Vastajad, kes olid mõnda teenust kasutanud ning polnud sellega rahul, paluti öelda, mida peaks teenuste osutamise puhul parandama. Kõige enam tõid vastajad välja, et teenuse maht on liiga väike (73%), teenuse taotlemine on bürokraatlik ja aeganõudev (62%) ning teenuse ooteaeg on liiga pikk (59%).
- Põhihooldajad, kelle hoolealune ei olnud teenust kasutanud, kuid arvavad, et laps vajaks seda, tõid kõige enam vajaminevate teenustena välja rehabilitatsiooniteenuse (16% põhihooldajatest), lapsehoiuteenuse (16%) ja esmanõustamise (15%). Ligi iga kümnes põhihooldaja tõi ka välja, et lapse ei kasuta, kuid vajaks tugiisikuteenust, koduteenuseid ja transporditeenuseid.
- Üldjuhul ei nimetanud vastajad uusi teenuseid, mida neil oleks vaja, vaid pigem toodi välja, et olemasolevaid teenuseid oleks vaja suuremas mahu, odavamalt või tasuta ning et teenused peaksid olema kättesaadavamad. Kõige enam (22%) nimetasid põhihooldajad, et vajaksid lapsele suuremas mahu ning odavamalt/tasuta rehabilitatsiooniteenust, füsioteraapiat või ravivõimlemist.
- Käsitledes erinevate spetsialistide teenuste ja abi kasutamist, siis kõige enam on Tallinnas elavad puuetega lapsed viimase 6 kuu jooksul kasutanud eriarsti (86%), perearsti (74%) ja õpetaja (66%) teenuseid. Keskmisest rohkem on kasutanud erinevate spetsialistide abi vaimupuudega lapsed. Perearsti õe abi kasutanuid on oluliselt enam nägemispuudega ning liitpuudega laste seas, samas psüühikahäirega ning muu (krooniline haigus, terviseprobleemid) puudega laste seas on perearsti õe abi kasutanute osakaal oluliselt väiksem. Ootuspäraselt on teistest enam psühholoogi või perenõustaja teenuseid kasutanuid vaimupuudega ning psüühikahäirega laste seas. Samuti on eriarsti ja perearsti teenused need, mida puuetega lapsed on viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini kasutanud. Füsioterapeudi teenuse sagedasi kasutajaid esineb tunduvalt rohkem liikumispuudega laste

seas ning psühholoogi või perenõustaja teenuse sagedasi kasutajaid esineb enam psüühikahäirega laste hulgas.

Põhihooldajate eluga rahulolu

- Veidi üle pooled (54%) Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajad hindavad oma elukvaliteeti heaks või väga heaks. Oma elukvaliteedile „ei hea ega halb“ hinnangu andvaid on 38% ning elukvaliteeti halvaks või väga halvaks hindab kõigest 8%. Elukvaliteeti hindavad madalamalt 18–29-aastased ning 50-aastased ja vanemad, mittetöötavad, madalama leibkonna netosissetulekuga põhihooldajad.
- 77% põhihooldajatest on rahul (rahul või väga rahul) oma isiklike suhetega. Üle poole (64%) puuetega laste põhihooldajatest on oma füüsilise tervisega rahul, samas ligi iga viies (19%) füüsilise tervisega rahul ei ole.
- Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest tunneb end mingil määral üksikuna 46% ning kurvameelsena 58%. Sealjuures ligikaudu iga neljas puudega lapse põhihooldaja tunneb ennast keskmisel või suuremal määral üksikuna (24%) ja iga viies keskmisel või suuremal määral kurvameelsena (22%).

Puudega lapse vaba aeg

- Pea kõik (98%) uuringus osalenud Tallinnas elavad puudega lapsed on viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnda vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu.
- Ligi iga kolmas (32%) puudega lapse põhihooldaja arvab, et arvestades lapse puudest tulenevaid erivajadusi, siis tema hoolealusele ei ole piisavalt (üldse ei ole piisavat või pigem ei ole piisavalt) vaba aja veetmise võimalusi. Samas 66% vastajatest hindab oma hoolealuse vaba aja veetmise võimalusi piisavaks (on täiesti piisavalt või pigem on piisavalt). Vastajaid, kes leiavad, et nende hoolealustel ei ole piisavalt vaba aja veetmise võimalusi, on enam psüühikahäirega, vaimupuudega ning sügava puude raskusastmega laste põhihooldajate seas.
- Valdaval osal (77%) Tallinnas elavatel puuetega lastel esineb vaba aja veetmise võimaluste kasutamisel takistusi. Enam esinevad takistused on rahalised raskused, vajaliku saatja puudumine ja suhtlemisprobleemid. Kõige enam esineb vaba aja veetmisel takistusi vaimupuudega ning psüühikahäirega laste seas ning kõige vähem kuulmispuudega laste seas.
- 63% Tallinnas elavatest puuetega lastest on viimase 6 kuu jooksul suhelnud inimestega, kellel on nendega sarnane puue. Keskmisest enam on sarnase puudega inimestega igapäevaselt suhtlevaid vaimupuudega, nägemispuudega, liitpuudega ning sügava puude raskusastmega laste hulgas.

KVALITATIIVUURINGU KOKKUVÕTE

Fookusgrupid puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega ja teenuste osutajatega

Uued teenused ja nende vajalikkus

- Fookusgrupis osalejad arutlesid, et vaja oleks luua terapeutilise töö võimalusi, näiteks puuetega inimeste päevahoiu juurde. See on oluline nii inimese aktiveerimise kui ka tegevusvõime parandamise seisukohast.
- Väga oleks vaja tugiisikut nendele peredele, kus vaimupuudega täiskasvanul on laps. Tuge oleks vaja nii vanemale kui lapsele.
- Organisatsioonide esindajad ja ka teenuseosutajad olid kõik ühel nõul, et vaja oleks teenusena toetada ka eneseabigruppe ja kogemusnõustamist.
- Teatud gruppide noortele puuetega inimestele, kes on aktiivsemad ja kellel endal lähedasi ei ole, oleks vaja luua aktiivkodu võimalus.
- Organisatsioonide esindajad lisasid, et keele- ja kõnepuudega inimestele oleks vaja isiklikku suhtlemisabivahendit, mis võimaldaks neil suhelda teiste inimestega. Lisaks toodi välja, et ametiasutustega suhtlemises on vaja ka sõltumatut tõlki või vahendajat, kes aitaks puudega inimesel ametiasutustes suhelda.
- Organisatsioonide esindajad rõhutasid ühiselt, et vajaka on puudespetsiifilistest päevakeskustest, tegevustest ja huviringidest, kus puuetega inimestel on võimalik omavahel suhelda.
- Lisaks mainiti fookusgruppides, et puuetega inimestel esineb probleeme ka poes käimisega ja vaja oleks ostuabistaja teenust.

Teenuste arendamine

- Nii teenuseosutajate kui organisatsioonide esindajate fookusgrupis tuli välja esmanõustamise olulisus ning et käesoleval hetkel on sellest puudus ja see ei jõua piisavalt abivajajateni.
- Teenuste osutajate fookusgrupis osalejad tõid välja vajaduse puudespetsiifilise juhtumikorraldaja järele, kes suunaks ja tegeleks puudega inimesega ning haldaks kogu protsessi.
- Fookusgruppides välja toodud läbivaks teemaks oli ka olemasolevate teenuste maht. Väikest teenuste mahtu toodi näiteks välja nii transporditeenuse, päevahoiuteenuse kui ka viipekeeletõlketeenuse puhul.
- Organisatsioonide esindajad osutasid sellele, et arendada oleks vaja puuetega inimeste päevahoiu teenuseid. Fookusgrupis osalejad leidsid, et teenuse olemasolu iseenesest on väga hea, kuid teenuse maht on siiski piiratud ja teenus jõuab väheste abivajajateni.
- Lisaks tõid teenuseosutajad välja erinevate üksuste omavahelise koostöö ebapiisavuse. Organisatsioonide esindajad nimetasid, et vaja oleks ülddist teenuste arendamist, pöörates rõhku just teenuste süsteemsusele.
- Nii teenuseosutajad kui organisatsioonide esindajad tõid puuetega tallinlasi puuditava teenuste temaatika juures välja teenuse omaosaluse maksimisega seonduvad probleemid.

Sageli on esinenud olukordi, kus teenus jääb puudega inimesel saamata just selletõttu, et omaosalusnõue on tema jaoks liiga suur.

- Teenuseosutajad leidsid, et arendada oleks vaja teenuseid, mis on mõeldud esmahaigestunud psüühikahäiretega noortele.
- Nii teenuseosutajad kui organisatsioonide esindajad nimetasid tugiisikuteenuse arendamise vajalikkust ja kättesaadavuse suurendamist.
- Lisaks töid organisatsioonide esindajad välja, et puuetega inimeste nõustamine peab olema sihtgrupipõhine.
- Fookusgruppides osalejad mainisid kõigele lisaks, et oluline on spetsialistide juurde koolitamine ning samas ka hoidmine, väärtustamine ja tasustamine.

Transpordi ja liikumisega esinevate takistuste lahendamine

- Transporditeenuse arendamise puhul toodi välja transporditeenuse ja isikliku abistaja/saatja teenuse omavahelise kombineerimise vajadus. Transporditeenuse juurde on vaja abilit.
- Fookusgrupis osalejad töid välja, et transporditeenuse puhul on samuti kitsaskohaks teenuse maht. Teenuseosutajad arutasid, et mahuprobleeme aitaks lahendada see, kui puudega inimesed, kes on selleks võimelised, õpiksid kasutama ühistransporti.
- Kui üldiselt Tallinna bussiliikluse korraldusega oldi rahul, siis välja toodi enam probleeme trammiliiklusega: esineb raskusi ukse avamisel ning probleeme on ka trammipeatustega, mis asuvad keset sõiduteed.
- Siiski toodi ka bussiliikluse kohta välja, et seda saaks veel arendada ja puuetega inimestele ligipääsetavamaks muuta. Tähelepanu tuleks pöörata bussides häälväljundi olemasolule.
- Samuti töid teenuseosutajad välja, et praegused bussipeatused ei asu alati haiglate ees ning ühistranspordiga haiglasse või muudesse asutustesse liiklemisel võib esineda probleeme. Sellele lisaks nimetati parkimisega seonduvaid probleeme, nt toodi välja, et puuetega inimestele mõeldud vajalike asutuste juurde on keeruline parkida.

Eluruum ja ligipääsetavus

- Fookusgruppides tuli välja teema, mis puudutas korterite kohandamist ning vastavust puuetega inimeste vajadustele. Näiteks toodi välja, et kui inimesel tekib mingil põhjusel liikumispuue, on vaja jälgida ka seda, et ta eluase oleks talle ligipääsetav (nt tuua inimene 5. korrusele 1. korrusele elama) ning juba majade ehitamisel peaks arvestama sellega, et see oleks erinevatele sihtrühmadele ligipääsetav.
- Sotsiaal- ja munitsipaalkorterite puhul toodi välja, et mittetöötaval puuetega inimestel on üür ülejõu käiv.
- Lisaks juhiti teenuseosutajate fookusgrupis tähelepanu ka asjaolule, et sageli ei ole puudega inimesed ise või nende hooldajad teadlikud erinevatest eluruumi kohandamisega seotud abi võimalustest ning ka siinkohal oleks vaja investeerida teavitustöösse.
- Samuti esineb teenuste osutajate hinnangul probleeme kohandatud elupinna saamisega, kuna järjekorrad on väga pikad.
- Eluruumis sees esinevate probleemidena toodi välja pesemisvõimaluste puudumist või mitte vastavust puudega inimese erivajadustele. Lisaks on mõnel puudega inimesel vaja pesemisel

abi. Üldkasutatavas saunas võib esineda aga ebamugav olukord, kus puudega inimese hooldaja on vastassoost.

Info kättesaadavus

- Fookusgruppides toodi välja, et nii organisatsiooni esindajad kui teenuseosutajad puutuvad igapäevaselt kokku olukorraga, mis puudutab info kättesaadavust. Abivajajatele on info keeruline ning nad ei oska oma probleemiga vastava üksuse poole pöörduda.
- Nii puuetega inimesi kui nende lähedasi aitaks see, kui oleks olemas üks konkreetne kontakt, kuhu info oleks koondunud.
- Esineb ka olukordi, kus puudega inimesel või tema lähedastel puudub info võimalikest teenustest või toetustest.
- Fookusgrupis osalejad mainisid lisaks sellele, et info peab olema kompaktne, et puuetega inimestele suunatud infoteatmik peaks samuti olema õhem ja konkreetsem.
- Osutati ka sellele, et kui juba tavavanema jaoks on erinevad protsessid keerulised ja ebaselged, siis veel raskem on olukord erivajadustega lapsevanematel, samuti pensionäridel või venekeelsetel inimestel.
- Spetsialistid tõid esile, et puuetega inimestel on suur vajadus puudespetsiifilise nõustamise ja lähenemise järele. Samuti rõhutati, et oluline on ikkagi, et info jõuaks abivajajateni läbi spetsialisti.
- Lisaks puuetega inimeste ja nende lähedaste teadlikkuse tõstmisele oli läbivaks teemaks ka ametnike, sh meditsiinitöötajate, teenuste osutajate, organisatsioonide esindajate, politsei ja KOVi töötajate omavaheline koostöö, info edendamine ja teadlikkuse tõstmine.
- Teenuseosutajad ja organisatsioonide esindajad tunnevad puudust ka erinevatest infopäevadest ja koolitustest.
- Fookusgruppides osutati sellele, et kuna haiglad on kohaks, millega puudega inimesed paratamatult kokku puutuvad, siis nõustamine ja edasi suunamine peaks hakkama pihta juba sealt.

Töötamine ja töövõimereform

- Töötamisega seoses tõid organisatsioonide esindajad välja puuetega inimestel esinevaid suhtlemistakistusi, seda just ka Töötukassaga suhtlemisel. Siinkohal oleks puuetega inimestele suureks abiks tugiisik või muu vahendaja, kes aitaks tal erinevate asutustega suhelda.
- Puudega inimesele on vaja läheneda individuaalselt, arvestades töötamisega seoses tema eripära ja vajadusi. Lisaks karjäärinõustamisele tuleks pakkuda neile ka erinevaid koolitusi või ümberõpet. Samas võib peale koolitusi esineda ikkagi olukord, kus sellele ei järgne reaalselt tööle minekut.
- Eelnevale lisaks osutasid fookusgrupis osalejad puuetega inimeste töötamise soovi ja reaalse võimekuse vastuoludele. Seega juhtumipõhine karjäärinõustamine oleks siinkohal väga vajalik.
- Fookusgrupis osalejad olid ühisel nõul, et puuetega inimeste oskuste arendamises peaks olema mingisugune edasiliikumine. Raskematel juhtudel, kui inimene ei ole suuteline

töötama või on kaua tööturult eemal olnud, on heaks võimaluseks tööklubi, tööharjutus, kaitstud töö või terapeutiline töö.

- Kaitstud töö on heaks toetatud töötamise võimaluseks, kuid siinkohal töid organisatsioonide esindajad välja vajalike ruumide puudumise ja et kaitstud töökohti on hetkel liiga vähe.
- Käesoleval aastal jõustunud Töövõimetoetuse seadus tekitab üleüldist segadust ja hirmu nii puuetega inimeste kui nendega tegelevate spetsialistide, teenuseosutajate ja organisatsioonide esindajate seas.
- Töövõimereform tekitab samuti küsimusi, et kui puudega inimene peaks minema tööle, kus oleks siis see töökoht, kuhu ta tööle saab realselt minna.
- Teenuseosutajad mainisid ka tööandjate koolitamise vajadust, mille eesmärk oleks neile info jagamine ning teavitamine erinevatest võimalustest ja soodustustest. Tööandjate koolitamine ja nende hirmude maandamine oleks siinkohal vajalik.

Hariduse kättesaadavus ja õppimine

- Üldiselt leidsid fookusgruppides osalejad, et haridus võiks olla puuetega lastele nii sotsiaalses kui füüsilises mõttes kättesaadavam. Eriti esinevad raskused gümnaasiumi hariduse kättesaadavuse puhul.
- Õppimist puudutava temaatika juures toodi välja, et vajalik oleks enam pöörata tähelepanu ka õpetajate toetamisele ja koolitamisele, eriti juhtudel, kus puudega laps käib tavakoolis. Fookusgrupis osalejad arutlesid, et õppimisel tuleks toetada nii õpetajaid, lapsi kui lastevanemaid.
- Lisaks arutlesid organisatsioonide esindajad, et mõnel lapsel on kooli väga vaja tugiisikut, see hõlbustaks nii lapse arenemist kui ka õpetaja tööd. Samuti toodi tugiisikuteenuse puhul välja tugiisikute puudumine ja alarahastamine.
- Lisaks arutati fookusgruppides selle üle, et mis saab puudega lapsest pärast kooli lõpetamist. Eriti probleematuuline on olukord siis, kui lapsel pole hooldajaid ega elamispiinda.
- Puuetega laste õppimist puudutavate teemade juures tuli organisatsioonide fookusgrupis üles ka logopeedide olulisus ja ebapiisav kättesaadavus.
- Lisaks toodi välja, et teenus peaks olema seal, kus on lapsed ja abivajajad ning praegu esineb probleeme sellega, et vanemad peavad end töölt vabaks võtma ja last ühest asutusest teise sõidutama.

Hästi toimivad praktikad

- Organisatsioonide esindajad töid positiivsena välja Tallinna Puuetega Inimeste Koja olemasolu.
- Teenuseosutajad soovisid kiita haiglate sotsiaaltöötajaid. Üldiselt leiti, et kuigi sotsiaaltöötajaid oleks haiglatesse ja perearstikeskustesse veel juurde vaja, siis mõnes haiglas, kus sotsiaaltöötaja on olemas, toimib süsteem hästi.
- Lisaks toodi hea teenusena Tallinnas välja intervallihoiu olemasolu ning koduse hooldamise võimalust. See teenus on puudega inimese hooldajale suureks abiks, võimaldades tal teha vajalikke asjatoimetusi.

- Eelnevale lisaks toodi heade toimivate teenustena välja isikliku abistaja teenus lastele ning sotsiaalnõustamise teenus.
- Samuti toodi positiivsena välja Tallinna linna transporditeenuseid, eriti just bussiliiklust, kuid ka invataks olemasolu.
- Lisaks tõid organisatsioonide esindajad välja, et Tallinnas on viipekeele tõlketeenus kättesaadavam kui mujal Eestis.
- Väljaspool Tallinna toimiv hea praktika näide toodi Tšehhist, kus puuetega inimestel oli poes olemas võimalus kaupade ostmisel kasutada abistajat.
- Positiivse praktikana toodi välja ka Soomes olev võimalus, kus keele- ja kõnepuudega inimestel on õigus saada logopeed enda kõrvale ametiasutustega suhtlemisel.

Individuaalintervjuud perearstidega

- Eelnevale lisaks selgus perearstidega läbiviidud intervjuudest, et perearstide koostöö erinevate puudega inimestele suunatud teenusepakujatega on praktiliselt väga vähene ning perearstid tunnevad väga puudust sotsiaaltöötajatest.
- Samuti toodi välja, et perearst peaks tegelema meditsiinilise abiga, aga mitte sotsiaalteenuse osutamisega. Sotsiaaltöötajate rolli täidavad perearstid täna osaliselt siiski ise, kuigi see läheb väljapoole nende ametialastest tööpiiridest ning paljudel juhtudel tehakse seda lisaks omast vabast ajast.
- Eelnevale lisaks tõid perearstid konkreetselt välja puuetega inimestele mõeldud abivahendite ISO-koodidega tõendite koostamise ning et see ülesanne võiks jääda sotsiaalteenuse osutajatele.
- Intervjuudest jäi olulise märksõnana kõlama infopuudus. Perearstide sõnul ei ole vajalikku informeeritust puudega inimesele pakutavate teenuste osas puuetega inimestel, aga ka perearstid ise tunnistavad oma väheseid teadmisi ja vajadust info järele.
- Osa perearste tõi välja, et vaja oleks eristada tõelised abivajajad ning vanadust kui sellist ei tuleks defineerida puudena. Palju on perearstidel pensioniealisi patsiente, kes puudetoetust näevad pensionilisana.
- Puuetega inimeste hooldajate hoolduskoormuse teema on üks selline, millele tuleks perearstide hinnanguil leida lahendusi: vajaka on puudega inimeste hoiuvõimalustest.
- Intervjuudes viidati ka sellele, et vajalikke finantse on tervishoiusüsteemis lihtsalt liiga vähe. Puuetega inimeste jaoks tähendab see seda, et vajalikud teenused jäävad saamata ning rehabilitatsiooniplaanidele puudub kate.

UURINGUFIRMA POOLSED SOOVITUSED JA ETTEPANEKUD

Uuringufirma poolsed soovitusel võib jagada üldjoones 5 teemaplokki: info edastamine, teenuste arendamine, liiklemine, puuetega inimeste töötamine ja õppimine.

INFO EDASTAMINE

- Puuetega inimesi puudutava info puhul oleks vajalik **kõik-ühest-kohast (one stop shop) põhimõtte rakendamine**. Uuringust selgus, et vajaliku informatsiooni puudumine või info raske kättesaadavus on probleem paljude puuetega inimeste ja nende hooldajate jaoks. Erinevate teenuste saamiseks peab külastama mitmeid asutusi ning (puudespetsiifilist) abi ei ole võimalik saada ühest kohast. Vajalik oleks luua üks kindel kontaktpunkt, kuhu puuetega inimesed saaksid pöörduda ning kus puudespetsiifiliselt püütakse leida probleemidele lahendusi: inimene pöördub ühte kindlasse kohta, teda nõustatakse, täidetakse vajalikud taotlused, sealt edasi võtab klienditeenindaja puuetega inimesega/hooldajaga ise uuesti ühendust. Selline tegevus eeldab tänaste tegevuste ümberdisainimist ja vastavate KOVi spetsialistide ja ametnike koolitamist.
- **Vajalik info peaks abivajajateni jõudma enam ametlike infokanalite kaudu**. Olulisemateks sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise võimaluste infoallikateks puuetega inimeste jaoks on käesoleval hetkel lähedased/tuttavad ning perearst ja pereõde, samas oluliselt vähem liigub teave KOVi infokanaleid mööda ehk vähem liigub info formaalsete kanalite kaudu. Infojagamise osas on oluline linnapoolsete tegevuste aktiveerimine, sest uuringu tulemused kinnitavad, et täna on jõuab info puuetega inimestele suunatud teenustest inimesteni pigem kaudseid kanaleid mööda. Omaette küsimus on veel, et vajalik info peaks **kindlasti olema dupleeritud ka vene keelde**.
- Infojagamise seostuvateks olulisteks märksõnadeks on veel **info lihtsus ja selgus**. Siinkohal saab välja tuua nii **Tallinna linna kodulehel oleva puuetega inimestele** suunatud teenuseid puudutava info selguse ja arusaadavuse suurendamise, aga ka vägagi tõsise vajaduse pakkuda **puudespetsiifilist infot infoteatmikkes lihtsamas keeles ja koos jälgimist lihtsustava pildimaterjaliga**. Selliste teatmikete koostamisel ei tohiks tõmmata piiri riigi ja KOVi poolt pakutavate teenuste vahel. Infoteatmikud võiksid sisaldada infot kõikide teenuste kohta, mida puuetega inimesel on võimalik saada. Selliste infomaterjalide levitamise seisukohast on kõige olulisemad kohad perearstikeskused ja haiglad, sest erinevad arstid on puuetega inimeste jaoks ka kõige sagedamini külastatavateks spetsialistideks.
- Infoga seotud kitsaskohtade lahendamiseks on vajalik ka kõigi asjaosaliste suurem koostöö, üheks selliseks võimalikuks vormiks oleks **teenuse osutajate, teenuse kasutajate, linnavalitsuse ja puuetega inimeste organisatsioonide esindajate ühine foorum**.

TEENUSTE ARENDAMINE

- Kvantitatiivuuringust selgus tõsiasi, et puuetega inimestele pakutavad teenused võiksid olla rohkem **paindlikumad**, neid oleks vaja **suuremas mahus** ning samuti teeb teenuse kasutajatele muret vastavate teenuste **omaosalus**. Ehk vaja oleks edasi arendada eeskätt juba olemasolevaid teenuseid mitte keskenduda niivõrd uute teenuste loomisele. Teenuste arendamisel ja nende fookuse suunamisel võiks lähtuda senisest enam vajaduspõhisusest, nt eluruumide kohandamise teenuse võiks eelkõige suunata kahele sihtgrupile: liikumispuue ja liitpuue.

- Puuetega inimestel on suur vajadus selliste igapäevase toimetuleku ja esmavajaduste rahuldamisega seotud teenuste järele nagu koristamine, toiduvalmistamine / toidu kojutamine ja poeskäimine. Käesolevalt jõuavad **koduteenused ja isikliku abistaja** teenused liiga väheste abivajajateni. Tulevikus võiks isikliku abistaja teenuse vajaduse hindamine toimuda juba koos puude määramisega.
- Uuring viitas ka vajadusele kompaktsel **tugiisikute süsteemi järele**, kes toetaksid puuetega inimeste toimetulekut ja iseseisvuse suurendamist, sh aitaksid ka keerukamate toimingute teostamisel (suhtlemine ametiasutustega, rahaasjade korraldamine ning eriti relevantne on puuetega inimeste nõustamine tööleidmisega seonduvas).
- Samuti on uuringufirma poolne soovitus **kogemusnõustajate teenuse igakülgne** toetamine linna poolt, sest just samas olukorras inimene oskab abivajajat paremini mõista ning abivajaja olukorda hinnata, ning ka suhtlemise peatükk kinnitas puuetega inimeste soovi sarnase puudega inimestega rohkem suhelda. Seega kogemusnõustamine on olemasolev ressurss, mida võiks kindlasti senisest enam rakendada.
- Suur on vajadus **vähendada puuetega inimeste pereliikmete hoolduskoormust** ning sellega seoses on oluline luua enam päevahoiuvõimalusi, seda nii (väike)lastele kui ka täisealistele.
- Puudega inimeste igapäevaelu kvaliteeti aitaksid tõsta ka spetsiaalselt puuetega inimestele suunatud **tegevuskeskused**, kus võiksid toimuda **puudespetsiifilised eneseabigrupid ja huviringid**. Samuti saab linn korraldada muid puuetega inimestele suunatud tegevusi, nt **ekskursioonid puuetega inimestele**. Vajadus ja soov taoliste tegevuste järele on käesoleval hetkel puuetega inimeste hulgas suur.
- Suur on vajadus **sotsiaaltöötajate** järele, kes töötaksid tihedas koostöös perearstidega. Uuring kinnitas, et just perearstid on need, kellega suurem osa puuetega inimesi sageli kokku puutuvad. Sellest tulenevalt oleks vajalik **sotsiaaltöötajate palkamine haiglate ja suuremate perearstikeskuste juurde**.
- Teatud puudega inimeste igapäevaelu võib aidata parandada ka **uute tehnoloogiate kasutuselevõtt**: piloteerida võiks nt uute tehnoloogiate kasutuselevõttu puuetega inimeste transpordis (Uber Helpific ja Taxify vms), samuti võiks kaaluda Skype'i nõustamisliini avamist.

LIIKLEMINE

- Liiklemisega seoses on üks uuringu tulemustele tuginev konkreetne ettepanek kombineerida (vajadusel) **invatranspordi teenus abistaja teenusega** – uuring tõi välja asjaolu, et paljudel juhtudel oleks abivajajatel vaja tuge, kes aitaks puudega inimese invataksost eluruumi ehk lihtsalt uksest-ukseni teenusest jääb teatud abivajajatel väheks. Lisaks on mõningatel juhtudel vaja invatransporti abilist, kes aitaks abivajajatel siseneda ja väljuda ning hoiaks ka vajadusel korda (viimane on eriti asjakohane just puuetega laste transportimisel).
- Ühistranspordi osas tuleks (võimalik, et koostöös teenusedisaineritega ja kaasates kindlasti puudega inimesi) vaadata üle **häälväljundiga teadvustamise võimalused ja transpordi infograafika**, sh et ühistranspordi numbrid, liininimed jmt oleks võimalikult selgesti loetavad. Uuringus toodi välja ka suurem vajadus invaparkimiskohtade järele taastusravikeskuste ja haiglate juures, samuti viidati, et osalt jäävad ühistranspordi peatused haiglate juures puuetega inimeste jaoks siiski kaugeks.

- Ka liiklemisega seoses saab rääkida suuremast koostööst erinevate teenusepakkujate vahel, näiteks võiksid **teenuseosutajad vajadusel pakkuda ka saatmisteenust.**

TÖÖTAMINE

- Uuringust selgus positiivsena, et iga kolmas puudega tallinlane küll töötab, aga vajadus oleks selliste spetsiifiliste teenuste järele nagu **toetatud töötamine ja terapeutiline töö**. Terapeutiline töö on vajalik neile puuetega tallinlastele, kes ei ole suutelised töötamist viima isegi toetatud töötamise tasemele.
- Töötamise osas tuleb puudega inimesele **läheneda individuaalselt**, arvestades sealjuures tema võimekust ning soove. Siinkohal oleks vajalik enam pöörata tähelepanu **nõustamisele sobivate töökohtade osas**.
- Selge vajadus on ka **tööandjate koolitamise järele**, sh näiteks puudega inimeste töölevõtmisel rakenduvatest soodustustest. Ka Tallinna linn saaks siinkohal oma võimaluste piires teha soodustusi tööandjatele, kes puuetega inimesi tööle rakendavad.

ÕPPIMINE

- **Koolide ligipääsetavus nii füüsilises, kui sotsiaalses kontekstis (piirkondlik ligipääsetavus).** Uuringu tulemustele tuginedes on koolide ligipääsetavus ning õppimisega seonduvad probleemid puuetega inimestele jätkuvalt olulisteks kitsaskohtadeks. Lisaks puuetega laste õppimise toetamisele on vaja rõhku panna ka koolide ja lasteaedade personali toetamisele ja koolitamisele, et nad oskaksid puuetega laste puudespetsiifikaga paremini arvestada.
- Oluline on puuetega lastele suunatud **teenuste koondumine sinna, kus on abivajajad**. Üheks selliseks teenuseks on näiteks logopeedi teenus, mis võiks kindlasti olla koolide juures. Eesmärgiks oleks vähendada asjaolu, et lapsed peavad erinevate teenuste saamiseks pikki vahemaid läbima ning vähendada laste transpordivajadust.

UURINGU TAUST

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis 2015/2016. aasta sügiskul (27. november – 30. jaanuar) läbi avaliku arvamuse küsitluse, mis käsitles peamiselt puuetega tallinlaste toimetulekut, teenuste kättesaadavust ja hõivatust tööeluga. Puuetega inimeste toimetulek ühiskonnas on oluline ja aktuaalne, kuna puuetega inimeste arv näitab kasvutendentsi. Samuti on teema oluline ka uue töövõimereformi valguses. Antud sotsiaaluuringu **eesmärgiks** oli teada saada, kuidas tulevad Tallinnas elavad puuetega inimesed oma eluga toime ning milline on puuetega inimestele ettenähtud teenuste kättesaadavus, sobivus ja tulemuslikkus ning vajadus uute teenuste järele. Käesolev uuring jaguneb küsitlusmetoodikast lähtuvalt kaheks: puuetega tallinlaste **kvantitatiivuur**ing ning puuetega inimeste organisatsioonide ja teenuste osutajate ning Tallinna perearstide **kvalitatiivuur**ing. Antud uuringu tellijaks oli Tallinna Linnakantselei.

Kvantitatiivuuringu käigus küsitleti peamiselt suulise intervjuu vormis ja sülearvuti abil **1011 Tallinnas elavat 16–65-aastast puuetega inimest ja 3–15-aastast puuetega laste põhihooldajat**. Vastajate valikuks kasutati proportsionaalse isikuvalimi meetodit ning uuringus osalejate proportsioonid vastavad tegelikule Tallinnas elavate puuetega inimeste jaotusele. Intervjuud viidi läbi Saar Polli kogenud küsitlejate poolt ning need toimusid eesti ja vene keeles. Intervjuude läbiviimine oli paindlik, vastaja puudest lähtuv ning vastajal oli võimalus ankeet ka iseseisvalt täita.

Tööealiste (16–65-aastaste) kvantitatiivuuring annab ülevaate järgmistest teemadest:

- **Eluaseme andmed**, sh eluaseme tüüp ja omandivorm, eluruumi seisund, probleemid eluruumi sisse pääsemisega ja eluruumis liikumisega, eluruumi erivajadusteks kohandamine, sidevahendid ja pesemisvõimalused;
- **Igapäevaeluga toimetulek**, sh kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste lõikes, tehniliste abivahendite kasutamine, kodust väljaspool liiklemisel esinevad psühholoogilised või füüsilised takistused;
- **Õppimine**, sh haridustase, õppimist- ja enesearendamist piiravad asjaolud, kooliskäimisega, õppimisega või enesetäiendamisega esinevad probleemid;
- **Töötamine**, sh töötamise soov, mittetöötamise põhjused ja takistused, varasem töötamine, viimase töösuhte lõppemise põhjused, töö otsimine, töökoormus, abivajadus töö leidmisel, rahulolu tööga, abivajadus töökohal, töötamisega seoses esinevad probleemid või ebameeldivused;
- **Majanduslik toimetulek**, sh sissetulekuallikad, isiklik ja leibkonna keskmine netotulu kuus, puudest tulenevad ravikulud, majanduslike probleemide esinemine;
- **Sotsiaalteenuste ja -toetuste kasutamine**, sh teadlikkus sotsiaalteenustest- ja toetustest, info kättesaadavus, infoallikad, sotsiaaltoetuste taotlemine, sotsiaalteenuste kasutamine, teenustega esinevad probleemid, rahulolu teenustega, uute teenuste vajalikkus, spetsialistide abi ja teenuste kasutamine ja nendega suhtlemine;

- **Eluga rahulolu**, sh hinnang oma elukvaliteedile, rahulolu tervisega ja isiklike suhetega, üksindustunde ja kurvameelsuse esinemine;
- **Vaba aeg**, sh vaba aja veetmise võimaluste kasutamine väljaspool kodu, vaba aja veetmise võimaluste piisavus, vaba aja veetmise võimaluste kasutamist takistavad tegurid, lähedastega suhtlemine, teiste sarnase puudega inimestega suhtlemine.

Puuetega laste (3–15-aastased) kvantitatiivuuring annab lisaks eluaseme andmetele, igapäevaeluga toimetulekule, sotsiaalteenuste ja -toetuste kasutamisele, majanduslikule toimetulekule ja vaba aja veetmisele ülevaate järgmistest teemadest:

- **Lapse lasteaias või koolis käimine**, sh pikapäevarühma võimalus, kooli või lasteaiakoha saamine, koolis või lasteaias esinevad takistused;
- **Põhihooldaja hoolduskoormus**, lapse kõrvalabi vajadus, põhihooldaja hoolduskoormus, põhihooldaja vaba aeg ja abi vajadus lapse hooldamisel;
- **Põhihooldaja töötamine**, sh töötamist takistavad asjaolud, abi töötamisel ja abi töö leidmisel, rahulolu töökoha ja töökoormusega, töö esinevad probleemid;
- **Põhihooldaja eluga rahulolu**, sh hinnang oma elukvaliteedile, rahulolu tervisega ja isiklike suhetega, üksindustunde ja kurvameelsuse esinemine.

Kvantitatiivuuringu tulemustele põhinedes viidi läbi **kvalitatiivuuring**, mille peamiseks eesmärgiks oli leida lahendusi puuetega inimeste toimetuleku parandamiseks ning puuetega inimestele ettenähtud teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks. Kvalitatiivuuringu raames viidi läbi fookusgrupi intervjuud **puuetega tallinlaste organisatsioonide esindajatega** ja **puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajatega** ning individuaalintervjuud **perearstidega**.

Kvalitatiivuuring hõlmab peamiselt järgmiseid teemasid:

- **Kokkupuude puuetega inimestega ja klientuur**, sh puuetega klientide peamised vajadused, tüüpiprobleemid;
- **Sotsiaalteenused**, sh uute teenuste vajalikkus, katmata sihtrühmad, Tallinnas hästi toimivad teenused ja praktikad, peamised kitsaskohad teenuste osutamisel, abivajadus oma töös;
- **Info kättesaadavus ja levik**, sh milline on infovahetus, millised on takistused ja lahendused, kuidas muuta infot kättesaadavamaks, info viimine abivajajani, spetsialistide enda pädevus ja teadmised;
- **Koostöö Tallinnas**, sh milline on koostöö STA-ga, linnavalitsusega, teenuse osutajatega ja puuetega inimeste organisatsioonidega, kuidas koostööd arendada ja takistusi eemaldada;
- **Süsteemi arendamine**, sh teenuste edaspidine arendamine Tallinnas, vajalikud muutused, kuidas on omavahel seotud puuetega inimeste rehabilitatsioon ja riiklik töövõimereform, puuetega inimeste tööhõive.

Käesolev **aruanne** tutvustab uuringu metoodikat, annab ülevaate uuringu peamistest tulemustest ning esitab tulemuste kokkuvõtte ja soovitusel. Aruande lisadena esitatakse elanikkonna küsitluse eestikeelne ankeet ja kvalitatiivuuringu moderaatorjuhendid, andmetabelid erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes, loetelu avatud küsimustele antud vastustest ning ülevaade 2009. aastal läbi viidud puuetega tallinlaste kodust toimetulekut käsitleva uuringu võrdlusest.

Käesoleva uuringu puhul on tegemist **kordusuuringuga**. Sarnaseid teemasid käsitlev rakendusuurim viidi läbi 2009. aastal Tartu Ülikooli ja Turu-uuringute ASi poolt, kus töö eesmärgiks oli selgitada välja erivajadustega inimeste olulisemad probleemid ja takistused igapäevatoimingute tegemisel. Selleks, et oleks võimalik vaadata olukorra muutumist ajas, kasutati kvantitatiivuuringu ankeedi koostamisel osaliselt 2009. aastal läbiviidud uuringu ankeeti. Koostöös tellijaga täiendati ankeeti nii, et see vastaks kõige paremini uuringu eesmärgile. Käesoleva uuringu ankeet on võrreldes 2009. aastaga muutunud olulisemalt sisutihedamaks. Lisaks eelnevatele teemaplokkidele käsitleb käesolev uuring põhjalikumalt õppimist, töötamist, vaba aega, väljas liikumist ja hoolduskoormust.

Varasemad uuringud

Järgnevalt on toodud ülevaade olulisematest puuetega inimeste toimetulekut puudutavatest varasematest uuringutest ja nende tulemustest aastatel 2006–2014. Turu-uuringute AS viis 2006. aastal Sotsiaalministeeriumi tellimusel läbi uuringu¹, mis käsitles puuetega inimeste toimetulekut ning vajadusi. Uuringust selgus, et 16–74-aastastest puuetega inimestest kõigest 15% ei vaja oma igapäevaeluga toimetulekuks kõrvalist abi. Samas toodi välja, et Tallinnas elavad puuetega inimesed on mõnevõrra iseseisvamad – vastajatest 23% ei vaja teise inimese abi, et tulla toime igapäevaste tegevustega. Lisaks oli abist puudust tundvaid inimesi väljaspool Tallinna rohkem. Tehnilistest abivahenditest kasutati enam nägemisabivahendeid – seda abivahendit kasutas pea iga neljas 16–74-aastane puudega inimene. Täiendavalt käsitleti uuringus rahulolu tehniliste abivahenditega. Selgus, et pooltel vastajatel on mõni tehniline abivahend olemas ning 62% abivahendit kasutanutest oli selle abivahendiga rahul. Samas esines abivahendite saamisel ja hankimisel mõningaid probleeme. Peamiste probleemidena toodi välja, et abivahendid on liiga kallid ning samuti esines puuetega inimestel küllaltki suurel määral infopuudust.

Eluruumi kohandamise vajadus oli 2006. aastal suurem väljaspool Tallinna – Tallinnas elavatest inimestest 75% ning teistes linnades ja maal elavatest inimestest 63% ei vajanud eluruumi kohandamist. Väljaspool kodu liikumiseks ja tarvilikesse kohtadesse jõudmiseks ei vajanud enda sõnul kõrvalabi 44% puuetega inimestest. Ka siinkohal selgus, et sagedamini vajavad abi väljaspool Tallinna elavad inimesed. Tallinna ja teiste piirkondade võrdluses esinesid olulised erinevused puuetega inimestele mõeldud sobilike huvitegevuste osas, kus maal elavad inimesed leidsid enam, et sobivate ja huvitavate tegevuste puudus elukohas piirab võimalusi olla vabal ajal aktiivne. Tallinnas oli ka tunduvalt vähem neid, kes leidsid, et juurdepääsu takistused ja raskendatud liikumine takistavad neil vaba aja veetmist.

Puuetega inimeste toimetuleku ja vajaduste uuring (2006) toob sotsiaalteenuste kättesaadavuse probleemidest välja asjaajamise keerukuse ja kulukuse ning sobivate teenuste puudumise või vähesuse. Uuring käsitles põhjalikumalt ka majanduslikku toimetulekut. Vastajatel paluti hinnata enda ja oma leibkonna toimetulekut. Tulemused näitasid, et iga kolmandal puudega inimesel on majanduslikul toimetulekul suured probleemid ja kõigest iga kümnendal puudega vastajal ei esine majandusliku toimetulekuga probleeme. Sealjuures üksi elavad puuetega inimesed hindavad mõnevõrra enam, et neil esineb toimetulekuga suuri probleeme, samas kui ootuspäraselt töötavate puuetega inimeste seas on toimetuleku probleeme vähem. Toimetuleku probleeme esines 23% töötavatel ning 34% mittetöötavatel puuetega inimestel.

Lisaks selgus 2006. aasta uuringust, et küllaltki problemaatiliseks hinnatakse toetuste ja teenuste kohta informatsiooni kättesaadavust ja info mõistetavust. 66% puuetega inimestest ei ole enda hinnangul saanud piisavalt informatsiooni igapäevaelu toimetulemist abistavate võimalike toetuste ja teenuste kohta. Olukord oli parem Tallinnas, kus 41% puuetega inimestest leidis, et asjaajamine toetuste ja teenuste saamiseks on piisavalt lihtne ja ei võta liigselt aega, samas kui väljaspool pealinna elavatest puuetega inimestest leidis nii vaid 26%. Lisaks leidsid tallinlased enam, et osutatavad teenused on kvaliteetsed ja neid on piisaval hulgal – nii leidis 40% puuetega tallinlastest,

¹ Masso, M., Petastsaar, K. (2006). Puuetega inimeste toimetuleku ja vajaduste uuring. [URL] http://www.tallinnakoda.ee/site/data/puuetega_inimeste_uuringu_raport.pdf (10.02.2016)

samas kui väljaspool Tallinna elavatest puuetega inimestest vaid 25% nõustus selle väitega. Lisaks selgus 2006. aasta uuringust, et ligi kolmandikul (30%) puuetega inimestel ei esinenud transpordi kasutamisega olulisi probleeme – nii leidsid pooled (50%) Tallinnas elavad puuetega inimesed, samas kui teistes linnades oli vastav osakaal 30% ja maapiirkondades 18%.

Ülevaate puuetega inimeste kõrvalabi vajadusest ja tööhõivest annab ka 2009. aastal Sotsiaalministeeriumi tellimisel ja uuringufirma Saar Poll OÜ poolt läbiviidud puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring². Uuringust selgus, et 36% puuetega täiskasvanutest vajab pidevalt kõrvalabi ning 48% vajab abi vahetevahel. Kõrvalabi vajadus on otseselt seotud puude liigi ja puude raskusastmega. Kui keskmise puude raskusastmega inimestest 19% vajab toimetulekuks pidevalt kõrvalabi, siis sügava puudega inimestest vajab kõrvalabi 76%. 2009. aasta uuringust selgus lisaks, et viimase 5 aasta jooksul oli mõnda toetust või teenust taotlenud 38% puuetega täiskasvanutest. Teenuste ja toetuste kohta infot saadi kõige enam (pere-)arstidelt või mõnelt lähedaselt. Kõige suuremat vajadust tundsid puuetega inimesed taastusravi ja koduhoolduse teenuste järele. Erinevate teenuste mittesaamise peamiseks põhjusteks puuetega täiskasvanute jaoks oli infopuudus ja asjaolu, et puudega inimene ei tulnud selle peale, et ta võiks teenust taotleda. Ligi kolmandik puuetega täiskasvanutest kasutas igapäevaseks paremaks toimetulekuks abivahendeid ning neid oli enam 50-aastaste ja vanemate puuetega inimeste hulgas. Lisaks esines 90% puuetega inimestel puude tõttu mitmesuguseid lisakulutusi, mis peamiselt olid seotud ravimite ja transpordi eest tasumisega. Tööturul osales 2009. aasta uuringu andmetel 15% tööealistest puuetega inimestest ning 1% pensionieas olevatest puuetega inimestest. Nii õppimise kui töötamise takistustena toodi enam välja enda puude või haigusega seonduvaid probleeme, transpordi ebapiisavat korraldust ning infopuudust võimalike õppimis- ja töökohtade osas.

GfK Custom Research Baltic Eesti filiaal viis 2008. aastal Sotsiaalministeeriumi tellimisel läbi uuringu³, mis keskendus puuetega inimeste töötamist puudutavale temaatikale. Kvalitatiivne uuring viidi läbi kahes etapis, kus esimeses intervjueriti 40 liikumis-, kuulmis-, nägemis- ja kõnepuudega inimest ning teises etapis 15 psüühilise erivajadusega ning vaimupuudega inimest. Uuringust selgus, et puuetega inimesed on küll motiveeritud töötama, kuid siiski puututakse kokku mitmete tööturule pääsemist takistavate teguritega. Osalt toodi takistustena välja halba tervislikku seisundit, ebapiisavat haridustaset või puudulikku erialaseid oskusi. Teisalt takistavad puuetega inimeste töötamist ka kõiksugu väliskeskonna faktorid, nagu tööandjate eelarvamuslik suhtumine, puudele kohandamata töökeskkond, ebasobiv tööaeg ja toetuste kaotamine.

Lisaks eelnevalt käsitletule mõjutab puuetega inimeste toimetulekut ka nende suunatud teenuste kättesaadavus. Eesti Patsientide Esindusühing teostas 2014. aastal uuringu⁴ sotsiaal- ja hoolekandeteenuste osutamisest puuetega inimestele Eesti omavalitsustes. Uuringu raames küsitleti sotsiaalvaldkonnaga tegelevaid ametnikke, spetsialiste ning sotsiaaltöötajaid 133 kohalikust omavalitsusest. Tulemustest selgus, et sotsiaalvaldkonna töötajate hinnangul on Eesti omavalitsustes

² Saar Poll, Tartu Ülikool. (2009). Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring [URL] http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/piu2009_loppraport.pdf (10.02.2016)

³ GfK Custom Research Baltic Eesti filiaal (2008). Puudega inimeste töötamist toetavad meetmed. [URL] http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/pittm_1ja2etapp_kokku_2_.pdf (12.02.2016)

⁴ Uri, A. (2014). Sotsiaal- ja hoolekandeteenuste osutamine puuetega inimestele Eesti omavalitsustes. [URL] http://www.epey.ee/public/files/KOV_uuring_EPE.pdf (11.02.2016)

oluline puudus mitmetest puuetega inimestele suunatud teenustest. Kõige enam mainisid vastajad, et nende omavalitsuses on oluline puudus tugiisiku teenusest psüühilise erivajadusega täisealistele ja toimetulekuraskustega peredele. Lisaks toodi uuringus välja, et puudus erinevatest teenustest on eelkõige tingitud kohaliku omavalitsuse ebapiisavatest finantsvahenditest, kuid samuti on oluliseks kitsaskohaks spetsialistide puudumine. Samuti on puuetega inimeste sotsiaalteenuste kättesaadavus KOV-ides on tugevalt seotud omavalitsuse eelarve ning elanike arvuga. Selgus ka, et sotsiaalvaldkonna töötajate hinnangul on puuetega inimeste jaoks oluliseks probleemiks teenuste omaosaluse nõue, mille tõttu ei ole paljudel abivajajatel siiski võimalik pakutavaid teenuseid kasutada. Töötamist toetavate meetmete osas tuli selgelt välja infopuuduse probleem. Uuringus toodi välja, et füüsilise puudega inimestele valmistab muret see, et nad ei ole teadlikud kõikidest hüvedest, mida neil on õigus saada ning nendest meetmetest, mida kasutatakse, said vastajad tihtilugu teada läbi juhuse. Sealjuures psüühilise erivajadusega või vaimupuudega inimesed olid teistest veel vähem teadlikumad erinevatest töötamist toetavatest meetmetest.

2009. aastal Sotsiaalministeeriumi tellimusel läbi viidud puuetega lastega (0–17-aastaste) perede toimetuleku ja vajaduste uuringu⁵ kohaselt valdav osa puuetega lastest vajab suuremal või vähemal määral kõrvalist abi õppimisel ja muudel igapäevastel tegevustel kodus ning kodust väljaspool. Pidevalt vajatakse abi kõige rohkem õppimise puhul (40% puudega lastest) ning igapäevatoimingute puhul vajab pidevalt abi kodus 27% puudega lastest ning koduväliselt 29%. Õppimisega abivajavate osakaalud olid suuremad 7–15-aastaste seas.

Sotsiaalteenuste kättesaadavuse osas tõid puudega lapse peamised hooldajad välja mitmeid erinevaid probleeme. Peamiselt on kogetud asjaajamise keerukust ning pikka järjekorda teenuse saamiseks. Ligi pooled vastajad mainisid ka seda, et sotsiaalteenuseid pakutakse liiga kaugel ning ei olda teadlikud pakutavatest teenustest ning oma õigusest neid teenuseid saada. Üheks oluliseks probleemiks puudega lastega peredel on kindlasti lapsehoidu puudutav. Uuringust selgus, et 43% peredest vajab lapsehoiu võimalust. Lapsehoiu teenustest eelistatakse seda, et lapsehoidja tuleb koju (48%). Lapsehoiu teenuse vajalikkusele osutab ka puudega laste leibkonnaliikmete suur hoolduskoormus. Vanema peamised abistajad puudega lapse abistamisel või hooldamisel on teised leibkonnaliikmed. Ametlik hooldaja, tugiisik, isiklik abistaja või lapsehoidja väljaspool leibkonda on vaid 3% vastanutest. Samuti selgub, et 60% puudega laste vanematest tunneb, et tal on olnud puudega lapse hooldamise ja abistamise tõttu vähem aega puhata.⁵

⁵ GfK Custom Research Baltic Eesti filiaal (2009). Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring. [URL] <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/4023/1/Gfk,%202009.pdf> (12.02.2016)

Ülevaade puudeliikide statistikast Eestis ja Tallinnas

Eestis moodustavad puuetega inimesed 11% elanikkonnast. Statistikaameti andmetel (8.05.2015) on Eestis puuetega inimesi 143 623⁶. Tallinnas on puuetega inimeste osakaal kogu Eestiga võrreldes väiksem – pealinnas on puuetega inimesi 28 613, moodustades Tallinna elanikkonnast 7%. Puuetega inimeste arv on Eestis aasta-aastalt tõusnud ning näitab jätkuvat tõusutendentsi. Ainuüksi Tallinnas on viimase 9 aasta jooksul puuetega inimeste arv kasvanud 10 000 inimese võrra (Tabel 1).

Tabel 1. Puuetega inimeste arv Eestis ja Tallinnas aastatel 2006–2015

Aasta	Kogu Eesti	Tallinn
2006	113 009	18 770
2007	115 354	19 167
2008	117 646	20 030
2009	118 367	20 240
2010	120 432	20 800
2011	128 129	22 410
2012	133 847	23 964
2013	137 710	25 445
2014	141 026	27 644
2015	143 623	28 613

*Statistika pärineb Eesti Statistikaameti kodulehelt (08.05.2015).

Puudeliikidest on Tallinnas kõige enamlevinud liitpuue (kaks või enam puuet) ja psüühikahäire. 3–65-aastastest Tallinnasse sissekirjutatud puuetega inimestest ligi 32% on liitpuue ning ligi igal neljandal (24%) on puude põhjustajaks psüühikahäire. Samas kõige vähem esineb Tallinnas keele- ja kõnepuudega, nägemispuudega ja kuulmispuudega inimesi (Tabel 2).

Tabel 2. Puuetega inimeste arv Tallinnas puude liigi ja raskusastme lõikes kahes vanusegrupis

Puude liik / Raskusaste	3–15-aastased				16–65-aastased				ÜLDKOKKUVÕTE	
	Keskmine	Raske	Sügav	KOKKU	Keskmine	Raske	Sügav	KOKKU	Koguarv	%
Liitpuue	39	650	145	834	1367	1829	607	3803	4637	31,8
Psüühikahäire	8	153	6	167	1326	1884	85	3295	3462	23,7
Muu	124	297	10	431	1950	428	8	2386	2817	19,3
Liikumispuue	48	66	4	118	1275	612	113	2000	2118	14,5
Vaimupuue	4	21	1	26	197	266	33	496	522	3,6
Kuulmispuue	13	57	0	70	206	150	9	365	435	3,0
Nägemispuue	9	27	4	40	120	112	67	299	339	2,3
Keele- ja kõnepuue	69	150	0	219	22	13	2	37	256	1,8
KOKKU	314	1421	170	1905	6463	5294	924	12681	14586	100

*Statistika pärineb Sotsiaalkindlustusametist seisuga 05.08.2015.

⁶ Eesti Statistikaameti koduleht, www.stat.ee (10.02.2016)

Vaadates puudeliike Tallinna linnaosade lõikes, selgub, et ligi kolmandik (34%) 3–65-aastastest Tallinnas elavatest puuetega inimestest elab Lasnamäel. Arvestades asjaolu, et see on ka linnaosa, kus elab kõige enam inimesi (27% kõikidest tallinlastest elab just selles linnaosas), ei ole tulemus üllatav. Kõige väiksem on puuetega inimeste osakaal Pirita linnaosas ([Tabel 3](#)).

Tabel 3. Puuetega inimeste arv Tallinnas linnaosa ja uuringus käsitletava kahe vanusegrupi lõikes

Linnaosa	3–15-aastased	16–65-aastased	Kokku	%
Lasnamäe	603	4346	4949	33,9
Põhja-Tallinn	253	2163	2416	16,6
Mustamäe	270	1905	2175	14,9
Haabersti	187	1079	1266	8,7
Kesklinn	195	1050	1245	8,5
Nõmme	198	1012	1210	8,3
Kristiine	143	835	978	6,7
Pirita	56	291	347	2,4
Tallinnas kokku	1905	12681	14586	100

*Statistika pärineb Sotsiaalkindlustusametist seisuga 05.08.2015.

Töövõimereform

Viimase paari aasta jooksul on olnud töövõimereform aktuaalseks teemaks ja seda eriti puuetega inimeste ja nendega kokkupuutuvate spetsialistide seas. Muudatused on tekitanud ärevust ning saanud puuetega inimestelt hulgaliselt vastukaja. Seega peab käesoleva uuringu tulemuste tõlgendamisel arvestama ka asjaoluga, et vastuvõetud Töövõimetoetuse seadus võis vastajate hinnanguid mõjutada.

Töövõimereform tähendab, et varasema töövõimetuse tuvastamise asemel hakatakse hindama töövõimet.⁷ Töövõimereformi üheks eesmärgiks on ühendada tööalane rehabilitatsioon teiste tööturuteenustega, et moodustuks ühtne süsteem. Käesoleval aastal hakkab tööalast rehabilitatsiooni korraldama ja rahastama Töötukassa. Tööalase rehabilitatsiooni teenust võib saada tööealine (16-aastane kuni vanaduspensioniealine) isik, kellel on vähenenud töövõime (puue või uue korra järgi tuvastatud osaline töövõime või senise korra järgi tunnistatud töövõimetuks) ja kes on tööturul aktiivne (on töötuna arvele võetud või õpib või töötab või on füüsilisest isikust ettevõtja).

Kui käesoleval aastal hindab Töötukassa nende inimeste töövõimet, kellel ei ole viimase 5 aasta jooksul töövõimekaotust tuvastatud, siis järgnevast aastast hindab töövõimet ainult Töötukassa.⁸ Töövõimet hindavad ekspertarstid ning arvesse võetakse nii kehalist kui ka vaimset võimekust. Töövõime hindamiseks on vajalik viimase 6 kuu jooksul toimunud arstivisiit ja töövõime hindamise taotlus Töötukassale. Seejärel hindab andmeid ekspertarst ja koostab otsuse. Ekspertiisi tulemuseks on hinnang töövõimele kolmes kategoorias: töövõimeline, osaline töövõime, töövõime puudumine. Vastavalt otsusele pakutakse taotlejale Töötukassa teenuseid ning makstakse töövõimetoetust. Töövõime toetust on õigus saada osalise töövõimega ning töövõime puudumise korral. Puuduva töövõime korral ei ole inimesel kohust tööturul aktiivne olla.⁷

⁷ Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül, <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/toovoimereform> (04.02.2016)

⁸ Töötukassa kodulehekül, <https://www.tootukassa.ee/content/toovoimereform/toovoime-hindamine> (04.02.2016)

Uuringu metoodika

Ajavahemikul 27. oktoober 2015 – 30. jaanuar 2016 viis uuringufirma Saar Poll OÜ läbi avaliku arvamuse küsitluse, mis käsitles peamiselt Tallinnas elavate puuetega inimeste toimetulekut, teenuste kättesaadavust ning õppimise ja töötamisega seonduvaid takistusi. Puuetega tallinlasi puudutavas sotsiaaluuringus kasutati kombineeritult nii kvantitatiivset kui kvalitatiivset meetodit. Esmalt viidi läbi puuetega inimeste kvantitatiivuuring, kus peamiselt suulise intervjuu vormis ja sülearvuti abil (CAPI meetodil) küsitleti **809 Tallinnas elavat 16–65-aastaseid puuetega inimest ja 202 Tallinnas elavate 3–15-aastaste puuetega laste põhihooldajat**. Kvantitatiivuuringule järgnes kvalitatiivuuring, mille raames viidi läbi fookusgruupiintervjuu **puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega, puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajatega** ning individuaalintervjuud perearstidega.

Kvantitatiivuuring

Käesoleva uuringu kvantitatiivses osas on vaatluse all 2 sihtrühma: **16–65-aastased puuetega inimesed ja 3–15-aastaste puuetega laste põhihooldajad**. Kvantitatiivuuringu käigus viidi läbi silmast-silma intervjuud nimetatud sihtrühmadega, kes valiti süstemaatilise juhuvaliku abil Sotsiaalkindlustusameti andmekogust. Valimi moodustasid sotsiaaltoetust saavad sügava, raske või keskmise puudega (psüühikahäirega, liikumis-, nägemis-, kuulmis-, liit-, vaimu-, keele- ja kõnepuudega või mõne muu puudega) inimesed, kelle registreeritud elukoht on Tallinnas.

Sotsiaalkindlustusametist telliti lõplikust valimi suurusest (1000) vähemalt kolm korda suurem kihistatud juhuväljavõtt eraldi Tallinnas elavate 3–15-aastaste puuetega laste ja 16–65-aastaste puuetega tööealiste kohta. Sellest tulenevalt moodustati kihistatud süstemaatiline isikuvalim, mille koostamisel lähtuti puuetega tallinlaste tegelikust jaotusest. **Valim on esinduslik puudeliigi, puude raskusastme, Tallinna linnaosa, vanuse ja soo lõikes**. Kihistatud süstemaatiline valik tähendab, et enne valimi moodustamist jaotati inimesed mitmesse kihti (nt Kristiines elav keskmine liikumispuudega meessoost teatud vanusegruppi kuuluv tallinlane), kusjuures valik oli proportsionaalne, st valimi iga kihi inimeste arv on vastavuses üldkogumi vastava kihi inimeste arvuga. Valimist jäid erandina kõrvale need inimesed, kellel polnud rahvastikuregistris täpset aadressi. Vastajad, kes langesid mingil põhjusel esimesest valimist välja, asendati teises valimis oleva puudega inimesega, arvestades sealjuures tema puudeliiki, raskusastet, vanust, sugu ja linnaosa. (Tabel 4). Käesolevas uuringus on tulemuste tõlgendamisel aluseks võetud vastaja ametlik puude raskusaste ja puudeliik.

Tabel 4. Puuetega inimeste kolmeastmelise isikuvalimi proportsionaalne juhuväljavõtt

	3–15-aastaste arv	16–65-aastaste arv
1. valim	200	800
2. valim	206	1520
3. valim	423	998
Tellitud juhuvalim kokku	829	3318

Järgnevates tabelites (Tabel 5 ja Tabel 6) on välja toodud puuetega tööealiste ja laste valimi kokkusaamiseks tehtud kõik kontaktid koos kontakti mittesaamise põhjustega. Õnnestunud intervjuude osakaal moodustas kõikidest kontaktidest ligi 60%.

Tabel 5. Puuetega tööealiste valimi kokkusaamiseks tehtud kontaktide arv

	Kontaktide arv	Osakaal (%)
Tehtud intervjuu	809	59,1
Vastaja keeldus	318	23,2
Kedagi ei ole kodus kolme külastuse vältel / ei pääse elamisse	67	4,9
Ei ela antud aadressil (uus aadress teadmata)	60	4,4
Keeldumine telefoni või e-posti teel	26	1,9
Ei olnud mingit kontakti ega infot	26	1,9
Ei ela antud aadressil (uus aadress teada)	22	1,6
Keelduti vastaja eest	15	1,1
Vaimselt või füüsiliselt võimetu vastama / haige	15	1,1
Lõpetamata / katkestatud intervjuu	8	0,6
Surnud	3	0,2
Aadress on asustamata, lammutatud	1	0,1
KONTAKTID KOKKU	1370	100

Tabel 6. Puuetega laste valimi kokkusaamiseks tehtud kontaktide arv

	Kontaktide arv	Osakaal (%)
Tehtud intervjuu	202	58
Vastaja keeldus	41	11,8
Kedagi ei ole kodus kolme külastuse vältel / ei pääse elamisse	39	11,2
Ei olnud mingit kontakti ega infot	36	10,3
Ei ela antud aadressil (uus aadress teadmata)	20	5,7
Keeldumine telefoni või e-posti teel	7	2
Keelduti vastaja eest	1	0,3
Ei ela antud aadressil (uus aadress teada)	1	0,3
Aadress on asustamata, lammutatud	1	0,3
KONTAKTID KOKKU	348	100

Uuringu käik

Käesoleva aasta kvantitatiivuuringu ankeet on võrreldes 2009. aastaga muutunud olulisemalt sisutihedamaks. Juurde on lisandunud erinevad teemaplokid, mis puudutasid konkreetsemalt õppimist, töötamist, vaba aja veetmist ja hoolduskoormust. Ankeedi testimiseks viidi enne põhiküsitluse algust läbi **pilootintervjuud**, kus puuetega inimestel oli võimalus ankeedile anda tagasisidet, sh välja tuua keerulisemad kohad ning hinnata küsimuste arusaadavust ja lihtsust. Tööealiste puuetega tallinlaste ankeeti testiti 7 puudega tallinlasega ning puuetega laste toimetulekut käsitlevat ankeeti testiti 1 puudega lapse vanemaga.

Küsitluse eel saadeti kõikidele valimisse sattunud isikutele posti teel **teavituskiri**, mis tutvustas uuringut ja selle eesmärgi. Vastajatel oli võimalus uuringufirmaga ühendust võtta ning oma osalemine kinnitada või osalemisest keelduda. Kvantitatiivuuringus läbi viidud silmast-silma intervjuud toimusid peamiselt vastajate kodudes eesti ja vene keeles, kuid vajadusel oli võimalik küsitlusele vastata ka mujal (nt uuringufirma Saar Poll ruumides). Keskmise intervjuu pikkus puuetega tööealistega oli 49 minutit ning puuetega laste põhihooldajatega 48 minutit.

Intervjuu läbiviimisel oli oluline paindlikkus ja vastaja eripära ja puudeliigiga arvestamine. Küsitlusmeetodiks oli üldjuhul suuline intervjuu, kuid erandjuhul, respondendi soovist või puudest tulenevalt, oli vastajal võimalus ankeet ka ise täita. **Tööealiste puuetega inimeste valimi puhul oli respondendiks üldjuhul puudega isik** (89% juhtudest; N = 724), aga kui puudega isik ei soovinud ise vastata või ei olnud selleks võimeline, küsitleti vajadusel sama leibkonna mõnda teist liiget või hooldajat. 10% (N = 80) juhtudel tehti intervjuu valimisse sattunud puudega inimese perekonnaliikmaga. Vaid neljal korral toimus intervjuu puudega inimese hooldajaga, kes ei olnud pereliige.

Puuetega laste valimi puhul oli vastaja kriteeriumiks, et tegemist peab olema **puudega lapse leibkonnaliikmaga, kes on lapse põhihooldaja ja kellele langeb hooldamisel põhiraskus**. Samas kui puudega laps oli piisavalt vana ja soovis ise oma arvamust avaldada, küsitleti lapsevanema või hooldaja nõusolekul last ja lapsevanemat/põhihooldajat koos. Puuetega laste küsimustikule vastajate näol oli enamasti tegemist lapse emaga (88% intervjuudest). Harvem oli intervjuueeritavaks puudega lapse isa (7%), vanavanem (3%), õde/vend (1%) või keegi teine.

Sotsiaalkindlustusameti andmetel (05.08.2015) on 3–65-aastaste puuetega inimeste koguarv Tallinnas **14 619**, nendest 1910 on 3–15-aastased ja 12 709 on 15–65-aastased. Valimi koostamisel võeti Tallinnas elavate puuetega inimeste koguarvuks **14 586**, sest 33-l puudega isikul puudusid vajalikud kontaktandmed, puudeliik ja raskusaste. Sotsiaalkindlustusametist proportsionaalse juhuväljavõtu teel saadud andmete põhjal arvutati puuetega laste ja tööealiste jaotus Tallinna linnaosade, puudeliigi ja puude raskusastme lõikes ning see tulemus oli lõpliku isikuvalimi moodustamise aluseks. Seega valim koostati lähtuvalt Tallinna puuetega inimeste üldisest jaotusest ja saadavad tulemused on esinduslikud nii linnaosade, soo, vanuse, puude raskusastme kui ka puudeliigi lõikes.

Selleks, et tagada tulemuste esinduslikkus kõikide puudeliikide lõikes, suurendati valimis kunstlikult teatud puudeliikidega vastajate arvu ning neid küsititi proportsionaalselt enam. Nägemis-, kuulmis-, vaimu- ning keele- ja kõnepuudega inimeste proportsioone suurendati valimi moodustamisel nii, et

antud puudeliigiga vastajate koguarv oleks vähemalt 50. See tagab puudeliikide lõikes nende adekvaatsema esinduslikkuse ning sellise vastaja arvu põhjal on võimalik teha paikapidavamaid järeldusi.

Saadud küsitlustulemi ja statistilise mudeli võrdlemisel ilmnenu erisuste vähendamiseks kaaluti saadud tulemit alljärgnevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (Tabel 7 ja Tabel 8). Sotsiaal-demograafiliste tunnuste mudeli koostamisel on kasutatud Sotsiaalkindlustusameti statistilisi andmeid seisuga 05.08.2015.

Tabel 7. 16–65-aastaste puuetega inimeste valimi iseloomustus sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel

	Mudel (%)	Saadud küsitlustulem (%)	Kaalutud küsitlustulem (%)
SUGU			
Mees	47,5	47,0	47,5
Naine	52,5	53,0	52,5
AMETLIKULT MÄÄRATUD PUUDELIIK			
Liitpuue (vähemalt 2 puuet)	29,9	27,6	29,9
Vaimupuue ehk intellektipuue	3,9	5,2	3,9
Keele- ja kõnepuue	0,3	2,3	0,3
Kuulmispuue	2,9	4,0	2,9
Nägemispuue	2,4	5,6	2,4
Liikumispuue	15,8	15,3	15,8
Psüühikahäire (v.a vaimu- ehk intellektipuue)	26,0	22,7	26,0
Muu	18,8	17,3	18,8
PUUDE RASKUSASTE			
Keskmine	51,0	52,4	51,0
Raske	41,7	41,2	41,7
Sügav	7,3	6,4	7,3
LINNAOSA			
Lasnamäe	34,3	37,7	34,3
Mustamäe	15,0	13,7	15,0
Haabersti/Õismäe	8,5	9,3	8,5
Kesklinn	8,3	7,9	8,3
Kristiine	6,6	5,9	6,6
Nõmme	8,0	7,4	8,0
Põhja-Tallinn	17,1	15,7	17,1
Pirita/Merivälja	2,3	2,3	2,3

Tabel 8. 3–15-aastaste puuetega laste valimi iseloomustus sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel

	Mudel (%)	Saadud küsitlustulem (%)	Kaalutud küsitlustulem (%)
SUGU			
Mees	64,9	66,3	64,9
Naine	35,2	33,7	35,2
VANUS			
3–6	29,8	29,2	29,8
7–11	40,4	39,1	40,4
12–15	29,8	31,7	29,8
AMETLIKULT MÄÄRATUD PUUDELIIK			
Liitpuue (vähemalt 2 puuet)	43,8	38,1	43,8
Vaimupuue ehk intellektipuue	1,4	3,0	1,4
Keele- ja kõnepuue	11,5	17,3	11,5
Kuulmispuue	3,7	5,4	3,7
Nägemispuue	2,1	4,5	2,1
Liikumispuue	6,2	4,5	6,2
Psüühikahäire (v.a vaimu- ehk intellektipuue)	8,8	8,9	8,8
Muu	22,6	18,3	22,6
AMETLIK PUUDE RASKUSASTE			
Keskmine	16,5	20,3	16,5
Raske	74,6	75,7	74,6
Sügav	8,9	4,0	8,9
LINNAOSA			
Lasnamäe	31,7	42,6	31,7
Mustamäe	14,2	12,4	14,2
Haabersti/Õismäe	9,8	11,4	9,8
Kesklinn	10,2	8,9	10,2
Kristiine	7,5	5,9	7,5
Nõmme	10,4	5,0	10,4
Põhja-Tallinn	13,3	10,9	13,3
Pirita/Merivälja	2,9	3,0	2,9

Käesoleva uuringu **tulemused on laiendatavad Tallinna 3–15-aastasele ja 16–65-aastasele puuetega elanikkonnale**, sealjuures jääb maksimaalne valimivea suurus 95-protsendilisel usaldusnivool 3–15-aastaste valimi puhul 6,52% piiridesse ja 16–65-aastaste valimi puhul 3,35% piiridesse (väiksemate alagruppide vaatlemisel võib viga olla suurem). [Tabel 9](#) ja [Tabel 10](#) annab täpsema ülevaate, millises sõltuvuses on valimi suurus (st vastanute arv), valimist arvatatud osakaal (st vastuste %) ja võimalik statistiline viga (ehk võimalik eksimine %-des).

Tabel 9. 16–65-aastaste puuetega inimeste valimivea piirid

Vastuste osakaal/ Valimi suurus	50%	45% või 55%	40% või 60%	35% või 65%	30% või 70%	25% või 75%	20% või 80%	15% või 85%	10% või 90%	5% või 95%	3% või 97%	2% või 98%
10	30,98	30,82	30,35	29,55	28,39	26,83	24,78	22,12	18,59	13,50	10,57	8,67
20	21,90	21,79	21,45	20,89	20,07	18,96	17,52	15,64	13,14	9,54	7,47	6,13
30	17,87	17,78	17,51	17,05	16,38	15,48	14,30	12,76	10,72	7,79	6,10	5,00
40	15,47	15,39	15,16	14,76	14,18	13,40	12,38	11,05	9,28	6,74	5,28	4,33
50	13,83	13,76	13,55	13,20	12,68	11,98	11,07	9,88	8,30	6,03	4,72	3,87
60	12,62	12,56	12,37	12,04	11,54	10,93	10,10	9,01	7,57	5,50	4,31	3,53
70	11,68	11,62	11,45	11,14	10,71	10,12	9,35	8,34	7,01	5,09	3,99	3,27
80	10,92	10,87	10,70	10,42	10,01	9,46	8,74	7,80	6,55	4,76	3,73	3,06
90	10,29	10,24	10,09	9,82	9,43	8,91	8,24	7,35	6,18	4,49	3,51	2,88
100	9,76	9,71	9,56	9,31	8,95	8,45	7,81	6,97	5,86	4,26	3,33	2,73
150	7,95	7,91	7,79	7,59	7,29	6,89	6,36	5,68	4,77	3,46	2,71	2,23
200	6,88	6,84	6,74	6,56	6,30	5,95	5,50	4,91	4,13	3,00	2,35	1,93
250	6,17	6,11	6,01	5,85	5,62	5,31	4,91	4,38	3,68	2,68	2,09	1,72
300	5,59	5,56	5,48	5,33	5,12	4,84	4,47	3,99	3,35	2,44	1,91	1,57
350	5,17	5,14	5,06	4,93	4,73	4,47	4,13	3,69	3,10	2,25	1,76	1,45
400	4,82	4,80	4,72	4,60	4,42	4,18	3,86	3,44	2,89	2,10	1,65	1,35
450	4,54	4,51	4,45	4,33	4,16	3,93	3,63	3,24	2,72	1,98	1,55	1,27
500	4,30	4,27	4,21	4,10	3,94	3,72	3,44	3,07	2,58	1,87	1,47	1,20
600	3,91	3,89	3,83	3,73	3,58	3,38	3,12	2,79	2,34	1,7	1,33	1,09
700	3,60	3,58	3,53	3,43	3,30	3,12	2,88	2,57	2,16	1,57	1,23	1,01
800	3,35	3,34	3,29	3,20	3,07	2,90	2,68	2,40	2,01	1,46	1,40	0,94

Tabel 10. 3–15-aastaste puuetega laste valimivea piirid

Vastuste osakaal/ Valimi suurus	50%	45% või 55%	40% või 60%	35% või 65%	30% või 70%	25% või 75%	20% või 80%	15% või 85%	10% või 90%	5% või 95%	3% või 97%	2% või 98%
10	30,92	30,76	30,29	29,49	28,34	26,77	24,73	22,08	18,55	13,48	10,55	8,66
20	21,80	21,69	21,36	20,80	19,98	18,88	17,44	15,57	13,08	9,50	7,44	6,11
30	17,76	17,67	17,40	16,94	16,27	15,38	14,20	12,68	10,65	7,74	6,06	4,97
40	15,34	15,26	15,03	14,63	14,06	13,28	12,27	10,95	9,2	6,68	5,23	4,29
50	13,68	13,61	13,4	13,05	12,54	11,85	10,94	9,77	8,21	5,96	4,67	3,83
60	12,45	12,39	12,20	11,88	11,41	10,79	9,96	8,89	7,47	5,43	4,25	3,49
70	11,50	11,44	11,27	10,97	10,54	9,96	9,2	8,21	6,90	5,01	3,92	3,22
80	10,73	10,67	10,51	10,23	9,83	9,29	8,58	7,66	6,44	4,68	3,66	3,00
90	10,09	10,04	9,88	9,62	9,24	8,73	8,07	7,20	6,05	4,40	3,44	2,82
100	9,54	9,49	9,35	9,1	8,75	8,26	7,63	6,81	5,73	4,16	3,26	2,67
120	8,66	8,62	8,49	8,26	7,94	7,50	6,93	6,19	5,20	3,78	2,96	2,43
140	7,97	7,93	7,81	7,61	7,31	6,69	6,38	5,69	4,78	3,48	2,72	2,23
160	7,42	7,38	7,27	7,08	6,08	6,42	5,93	5,30	4,45	3,23	2,53	2,08
180	6,95	6,92	6,81	6,63	6,37	6,02	5,56	4,97	4,17	3,03	2,37	1,95
200	6,56	6,52	6,43	6,26	6,01	5,68	5,25	4,68	3,93	2,86	2,24	1,84

Küsitlusprotsessi tagasiside

Vastajate hoiakud küsitluse suhtes varieerusid: oli neid, kes intervjuust keeldusid, kui ka neid, kes mõistsid uuringu olulisust ja soovisid vastata. Peamisteks keeldumiste põhjusteks oli pettumus riigis ja sotsiaalhoolekande süsteemis, hirm, et puude raskusastet ja abirahasid vähendatakse ning üldine pessimism ja lootusetus, et midagi võib paremaks muutuda ja et uuringust kasu on. Vastajaid tuli ka veenda, et küsitlus on eelkõige nende huvides ja nende toimetuleku probleemide selgitamiseks. Üldiselt vastajad, kes alguses osalemises kahtlesid, olid hiljem positiivselt meelestatud. Esines ka olukordi, kus protsessi sekkusid pereliikmed ning kuigi puudega inimene oli kinnitanud oma soovi uuringus osaleda, keeldus pereliige tema eest.

Analüüsides pärast uuringu läbiviimist küsitlejate tagasisidet, selgus, et üldjuhul olid küsimused vastajatele arusaadavad ja jõukohased. Vastajatele tekitas probleeme ja segadust teenusteplokk, sest paljudel vastajatel puudus teenuste ja sellega seotu kohta teave. Samuti esines mõningatel vastajatel probleeme puudeliigi ja raskusastme ning töövõimetusprotsendi küsimuste puhul. Lisaks toodi tagasisidena välja, et puuetega inimesed soovisid vastata küsimustele puudespetsiifiliselt ning küsitluse struktuur oleks võinud olla puudest lähtuv, näiteks vastajaid, kellel ei esinenud liikumisprobleeme ja kes ei vajanud hooldusabivahendeid olid nõrkinud, et nendele küsimustele vastama pidid.

Küsitlejatelt sai positiivse tagasisidepuuetega inimestele suunatud teenuseid ja asutuste kontaktandmeid käsitlev infoleht, mida küsitlejad puuetega inimestele soovi korral jagasid. Küsitlejad tõid välja, et infolehe vastu oli suur huvi ning ka küsitlejad tajusid puuetega inimeste seas suurt infopuudust. Kahjuks selgus, et mõningad kontaktid infolehel, mille aluseks oli võetud internetis olev info ja 2014. aastal välja antud puuetega inimeste infoteatmik, olid vananenud. Ka see näitab üldist infokättesaadavuse probleemi.

Küsitlejad tõid lisaks välja, et puuetega inimeste küsitlemine oli emotsionaalselt raske, mõned inimesed elasid vaesuses ja viletsates tingimustes ning olid väga raskes seisundis. Järgnevalt on esitatud mõned väljavõtted küsitlejate ütlustest:

„Üldine probleem on infopuudus, inimesed ei teadnud neile ettenähtud sotsiaalteenustest, toetustest ja abisaamise võimalustest. Seda infot peaksid nad saama eelkõige elukohajärgsete sotsiaalosakondade töötajatelt, aga millegipärast ei ole saanud. Nende töökvaliteedi kohta oli etteheiteid. Paljud, kui mitte öelda enamus, said minult teada, et on olemas infoteatmik Abiks puudega inimesele.“

„Inimesed lootsid konkreetset abi, konkreetsetele probleemidele oma elus. Selgitasin, et tehakse üldistav uurimus konkreetse piirkonna probleemide kohta. Aga andsin lootust, et kui nad ise pöörduvad küsimustega vastavasse instantsi, siis ka hakatakse tema probleemiga tegelema. Rohkem ma ei saanud nende heaks teha. /.../ Aga kui inimesel on vaimne probleem, uksest ei käi suurt väljas ja elab lastega, kes ei saa aidata kuidagi inimest ise, siis jah... kurb oli.“

„Mina arvan, et haiged inimesed, kes olid juba täiesti lootusetus olukorras, keeldusid vastamast. Ja teine grupp, kes keeldusid, oldi need, kes sotsiaalsüsteemi abis olid kas pettunud või ei lootnud riigi abile. Minule kui küsitlejale, mõjus hädas olevate inimestega suhtlemine selliselt, et sundis revideerima oma mõtteid.“

Kvalitatiivuuring

Kvantitatiivsele uuringule järgnes kvalitatiivuuring, mille raames viidi läbi fookusgrupiintervjuud **puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega, puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajatega** ning individuaalintervjuud **perearstidega**. Intervjuud toimusid perioodil 23. veebruar–03. märts 2016. Intervjuud salvestati videole ja/või helikandjale ning transkribeeriti hiljem analüüsi tarbeks. **Valimi moodustamiseks** kasutati vastavate sihtgruppide kontaktandmebaase ja internetis kättesaadavat informatsiooni (nn lumepallimeetodit). Üldjuhul saadeti kõige enne fookusgrupis osalejatele uuringut tutvustav infokiri ning seejärel võeti vajadusel inimesega telefoni teel ühendust ning lepitati kokku kohtumine. Fookusgruppide koostamisel jälgiti nii organisatsioonide esindajate kui teenuste osutajate kokku kutsumisel, et grupid oleksid võimalikult varieeruvad nii puudeliigi, paiknemise kui erinevate teenuste osutamise lõikes. Fookusgrupid ja individuaalintervjuud toimusid eesti keeles ning viidi läbi uuringufirma sotsioloogi poolt. Fookusgruppide pikkuseks oli ligi 2 tundi ja individuaalintervjuude pikkuseks kuni 1 tund.

Kvalitatiivuuringu moderaatorjuhendi koostamisel tugineti kvantitatiivuuringu tulemustele. Fookusgruppide ja individuaalintervjuude **peamiseks eesmärgiks** oli leida lahendusi puuetega inimestele ettenähtud teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks. Lisaks olemasolevate probleemide kaardistamisele ja kommenteerimisele, paluti neil välja tuua ka parimaid lahendusi.

Esimene fookusgrupiintervjuu toimus **puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega**. Fookusgrupi kokku kutsumisel jälgiti, et esindatud oleksid võimalikult erinevad organisatsioonid puudeliigi lõikes ning organisatsiooni esindajad oleksid ka võimalikult sarnasel võimupositsioonil. Organisatsioonide esindajate fookusgrupis oli kohal 7 organisatsiooni juhti, ühe nägemispuudega inimese saatja ja kuulmispuudega inimese viipekeeletõlk. Lisaks viidi organisatsioonide esindajatega läbi lisaintervjuu, kus oli kohal neli puuetega laste vanemat ja viipekeeletõlk.

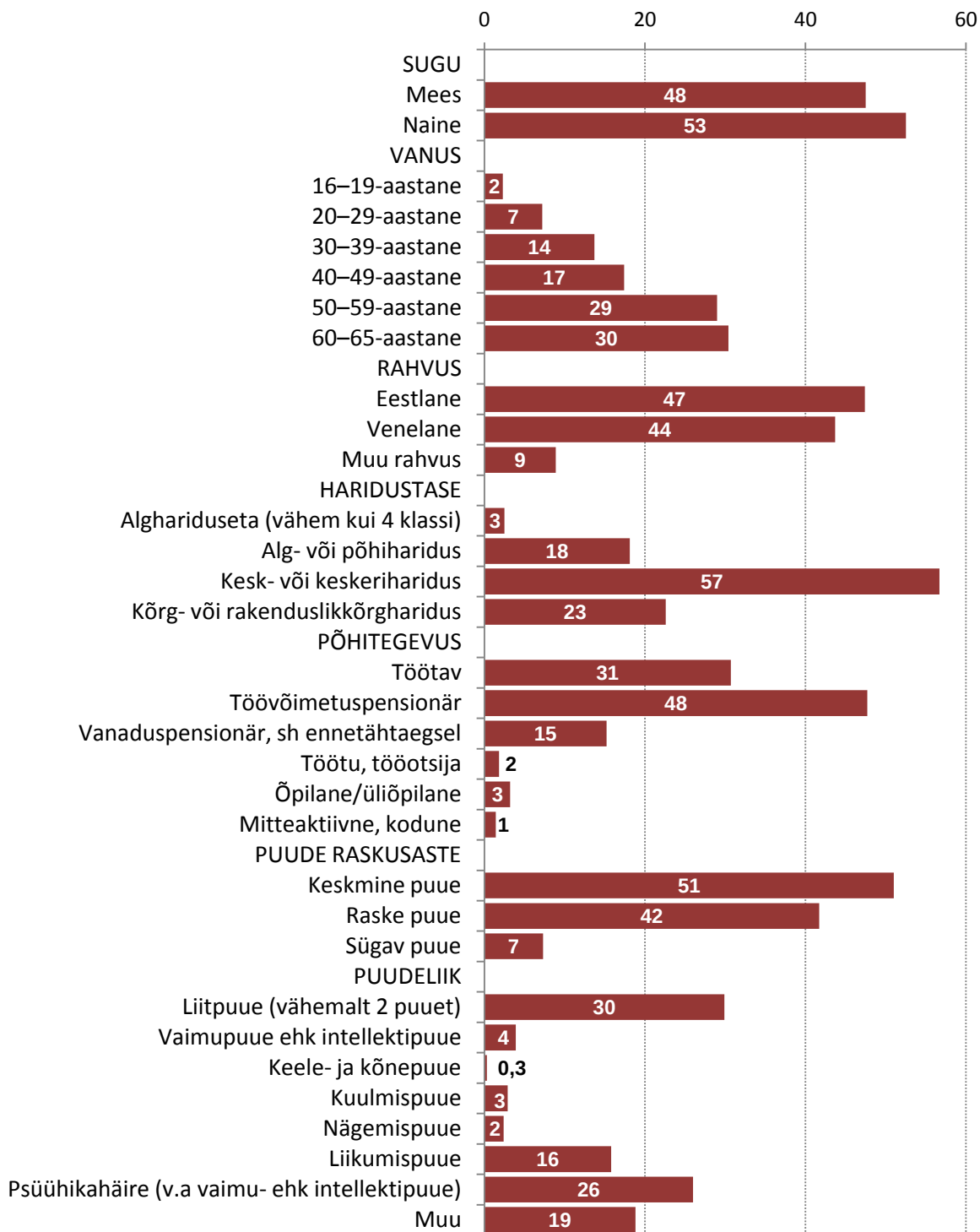
Teine fookusgrupiintervjuu viidi läbi **puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajatega**. Fookusgrupi koostamisel lähtuti sellest, et teenuseosutajad oleksid esindatud võimalikult laialdaselt oma teenuste ja sihtrühma poolest ning et fookusgrupis oleksid inimesed, kellel on puudega inimesega otsene kontakt. Teenuste osutajate fookusgrupis oli kohal 10 inimest.

Algselt oli planeeritud 1 fookusgrupp ka perearstidega, kuid arvestades gripihooaega ja perearstide tihedat ajagraafikut, viidi 2 **perearstiga** läbi paarisintervjuu ning 4 perearstiga individuaalintervjuud. Intervjueeritavate perearstide valikul lähtuti sellest, et perearstid oleksid erinevatest linna piirkondadest.

Tööealiste vastajate profiil

Järgnevalt on välja toodud 16–65-aastaste Tallinnas elavate puuetega vastajate profiil ([Joonis 1](#)), mis annab ülevaate vastajate soost, vanusest, rahvusest, põhitegevusest, puudeliigist ja puude raskusastmest.

Joonis 1. 16–65-aastaste vastajate profiil (%) (N = 809; kõik vastajad)

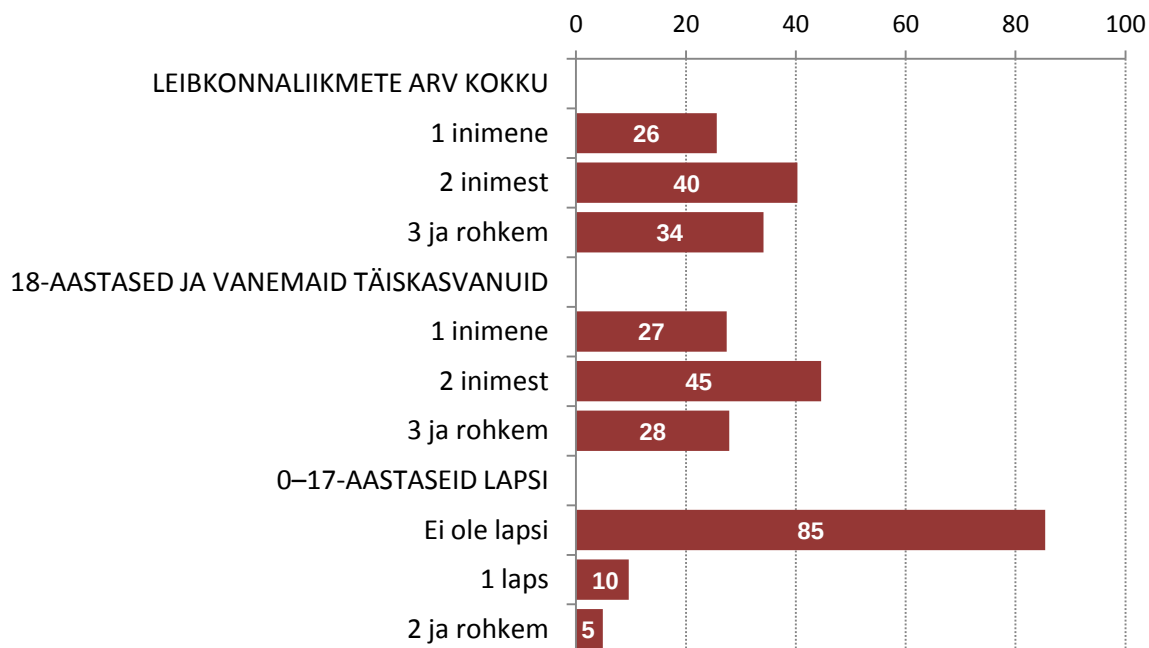


*Siin ja edaspidi võib protsentide summa olla 100-st ühe protsendipunkti võrra suurem või väiksem, sest protsendid on ümardatud täisarvuni.

Tööealiste vastajate leibkond

Järgneval joonisel (Joonis 2) on välja toodud Tallinnas elavate puuetega tööealiste vastajate leibkonnaliikmete ja alaealiste laste arv. Tööealistest vastajatest neljandik (26%) elab üksi, samas kui 74% elab kellegagi koos. Alaealisi lapsi on 15% 16–65-aastastel vastajatel.

Joonis 2. Mitu inimest elab Teie leibkonnas, kaasaarvatus Teie ise? (%) ; N = kõik vastajad)

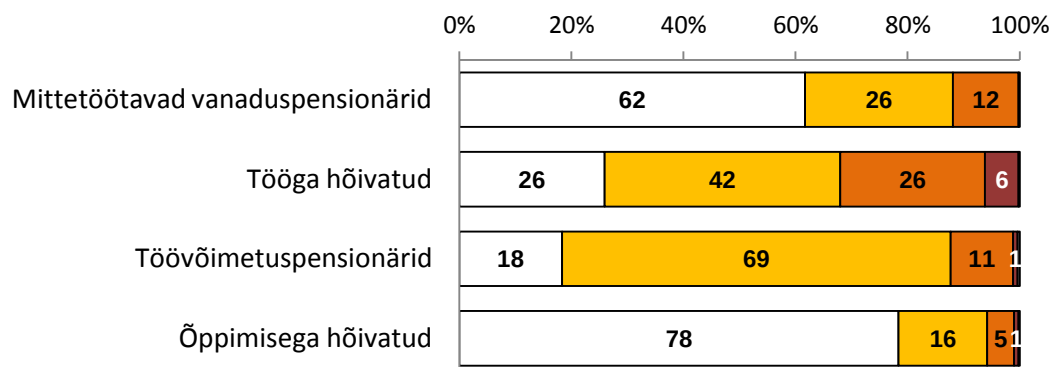


Joonisel 3 on välja toodud nende leibkondade, kus elab rohkem kui 1 inimene, õppimise ja töötamisega hõivatute ning vanadus- ja töövõimetuspensionäride osakaalud.

Joonis 3. Kui mitu Teie leibkonda kuuluvatest inimestest on praegu, Teie kaasa arvatud, ...?

(N = 602; vastajad, kelle leibkonnas on rohkem kui üks inimene).

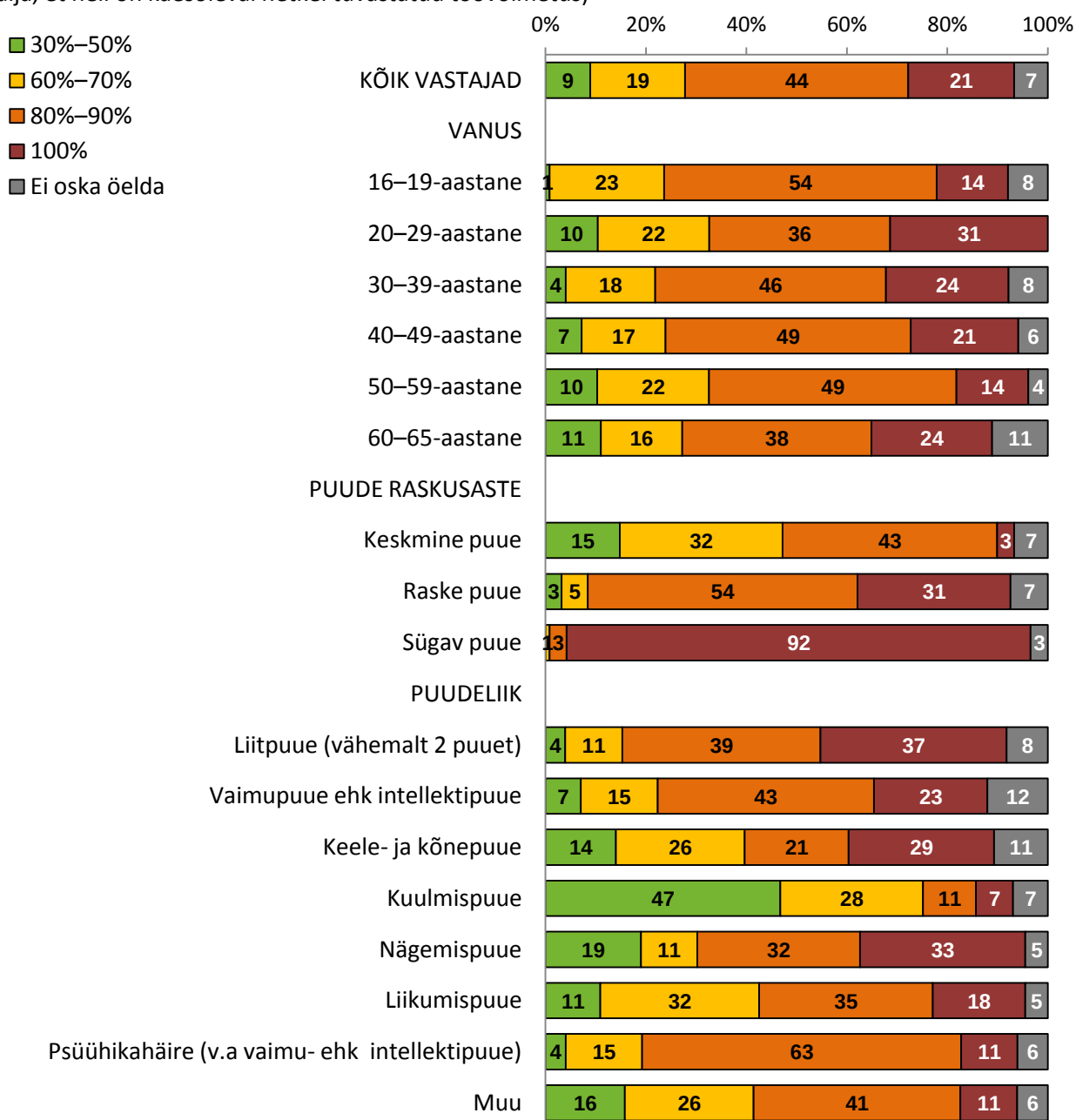
□ Mitte ühtegi ■ 1 inimene ■ 2 inimest ■ 3 ja rohkem ■ Ei oska öelda



Töövõimetus ja selle esmakordne tuvastamine

Järgnevalt on välja toodud vastajate osakaal, kes tõid välja, et neil on käesoleval hetkel tuvastatud töövõimetus, töövõimetus protsent ning millal toimus töövõimetus esmakordne määramine. **94% uuringus osalenud puuetega tööealistest tõi välja, et neil on tuvastatud käesoleval hetkel ka töövõimetus.** Joonis 4 annab ülevaate töövõime kaotuse protsendist vanuse, puude raskusastme ja puudeliigi lõikes.

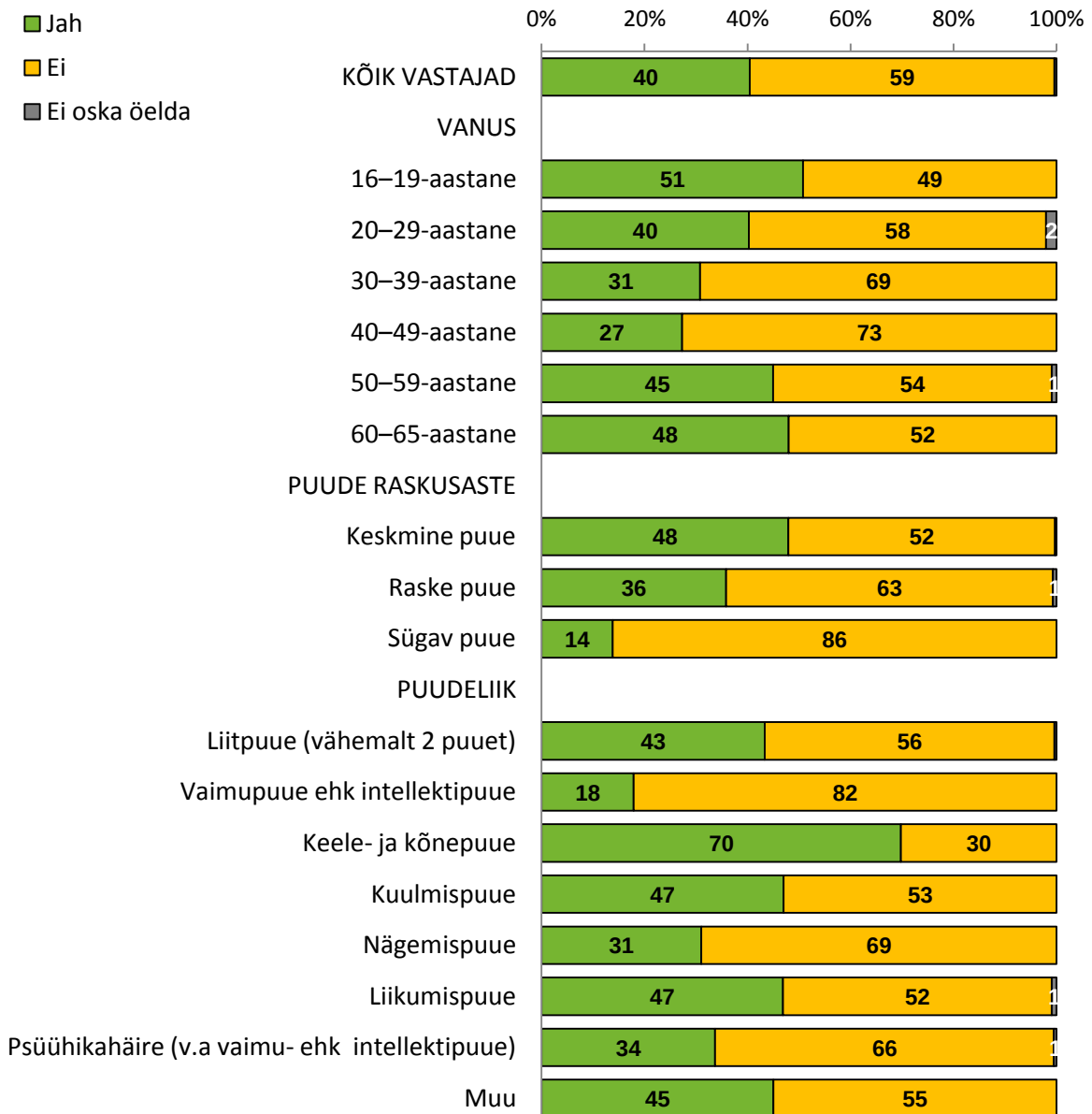
Joonis 4. Kui suur on käesoleval hetkel Teie töövõime kaotuse protsent? (N = 763; vastajad, kes tõid välja, et neil on käesoleval hetkel tuvastatud töövõimetus)



Töövõimetuse tuvastamine toimus viimase 5 aasta jooksul 40% uuringus osalenutel, kes tõid välja, et neil on tuvastatud töövõimetus. Joonis 5 annab täpsema ülevaate töövõimetuse tuvastamisest viimase 5 aasta jooksul vanuse, puudeliigi ja puude raskusastme lõikes.

Joonis 5. Kas Teie esmakordne töövõimetuse tuvastamine toimus viimase 5 aasta jooksul?

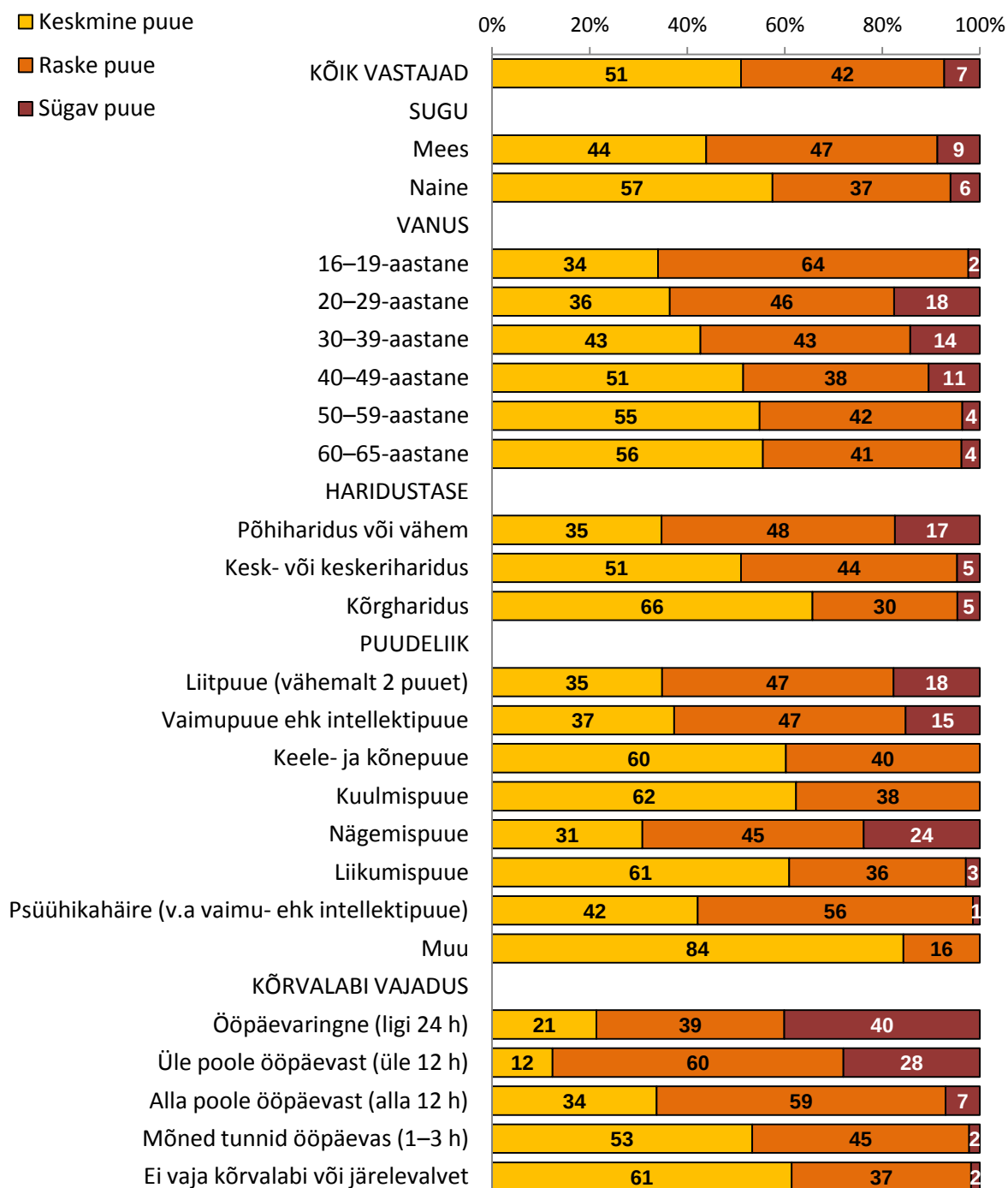
(N = 763; vastajad, kes tõid välja, et neil on käesoleval hetkel tuvastatud töövõimetus)



Tööealiste puudeliik ja raskusaste

Joonisel 6 on välja toodud ametlikult määratud puude raskusaste erinevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes. Oluline on edaspidiste põhitulemuste analüüsimisel arvestada puude raskusastmete jaotust puudeliigiti.

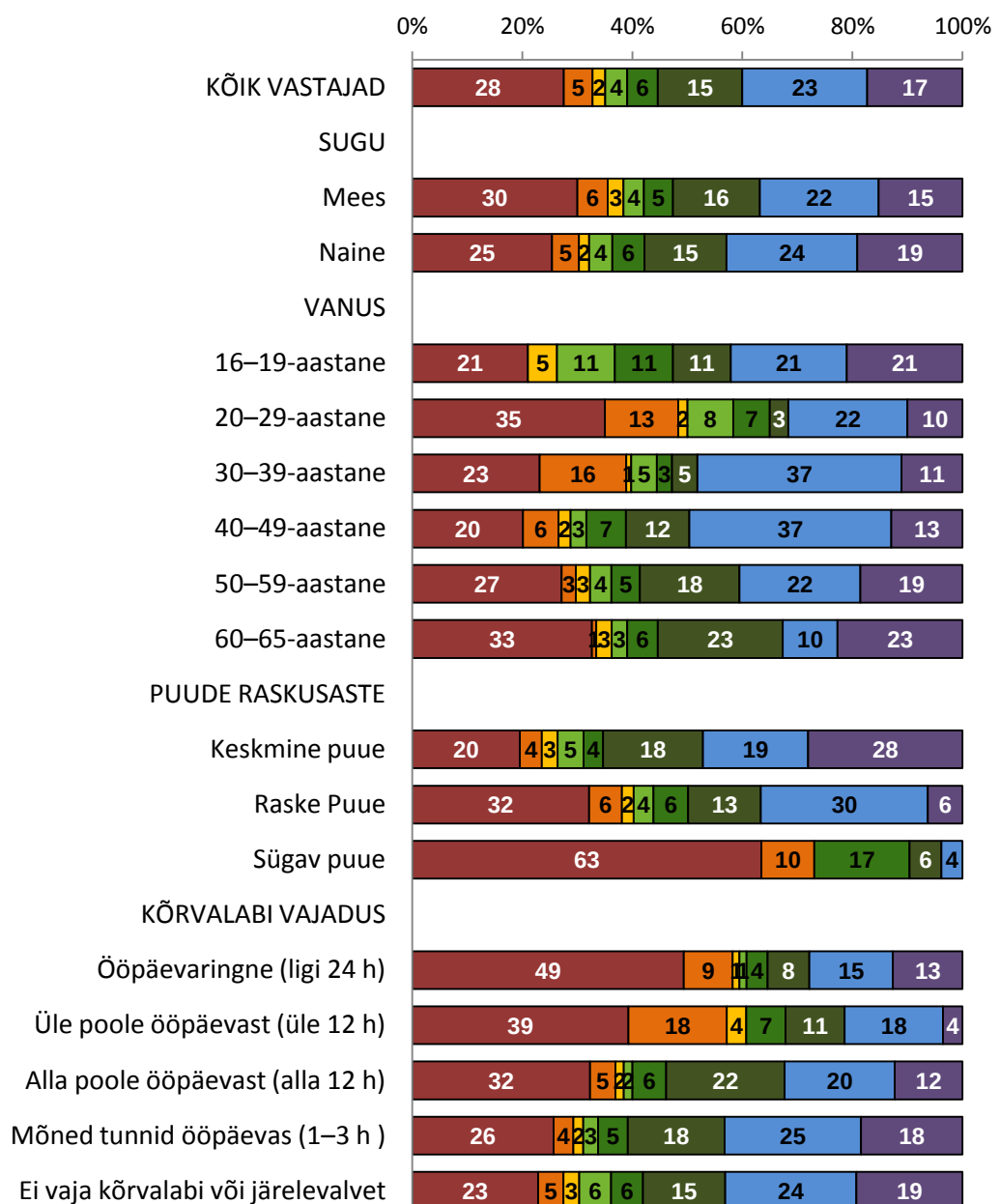
Joonis 6. Ametlikult määratud puude raskusaste sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja puudeliigi lõikes (N = kõik vastajad)



Joonisel 7 on esitatud ametlikult määratud puudeliik erinevate sotsiaal-demograafiliste näitajate ning ametlikult määratud puude raskusastme lõikes.

Joonis 7. Ametlikult määratud puudeliik sotsiaal-demograafiliste tunnuste ja puude raskusastme lõikes (N = kõik vastajad)

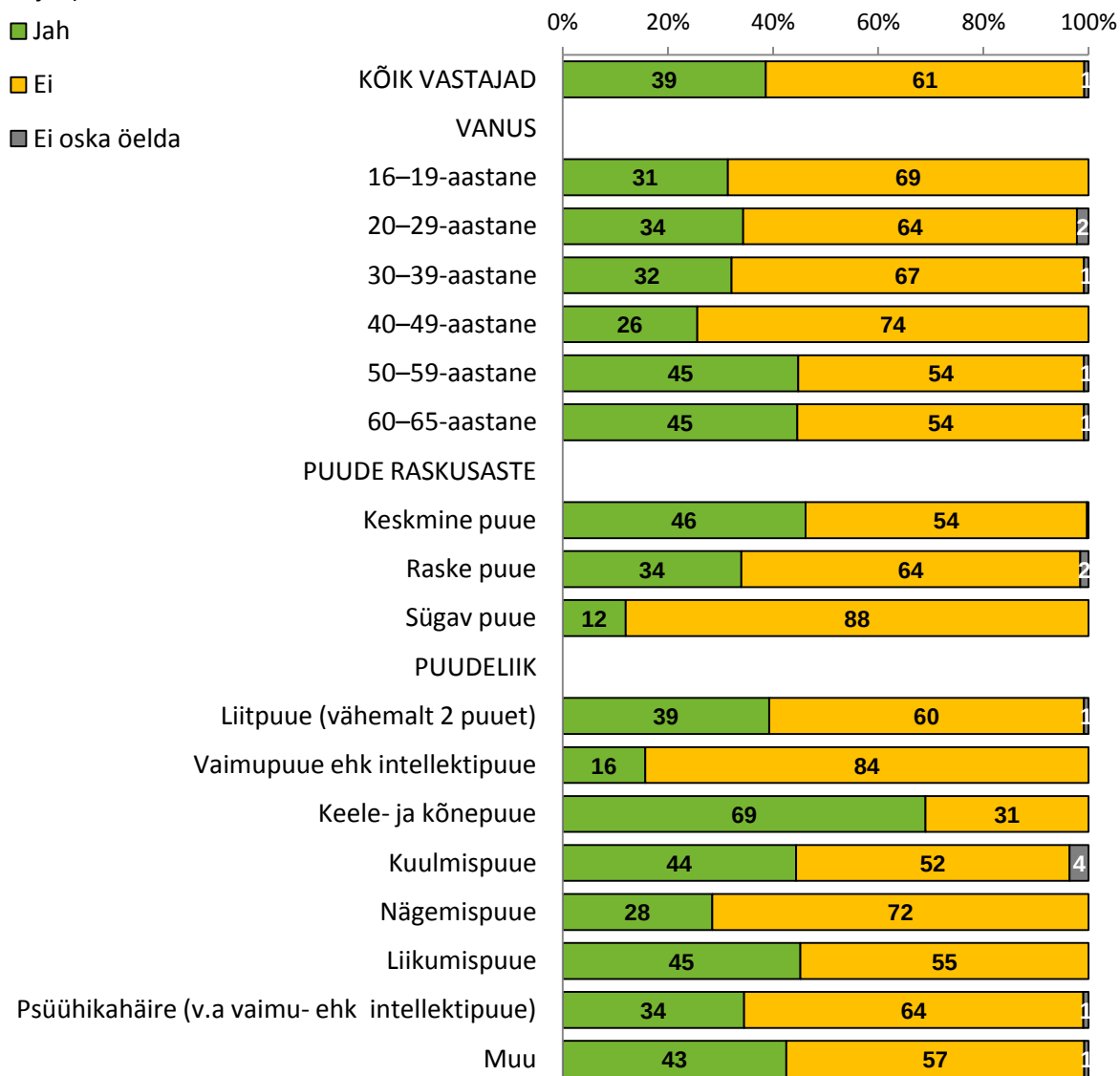
- Liitpuue (vähemalt 2 puuet)
- Vaimupuue ehk intellektipuue
- Keele- ja kõnepuue
- Kuulmispuue
- Nägemispuue
- Liikumispuue
- Psüühikahäire (v.a vaimu- ehk intellektipuue)
- Muu



Esmakordne puude tuvastamine

Järgneval joonisel (Joonis 8) on välja toodud nende vastajate osakaalud, kes tõid välja, et neil toimus esmakordne puude tuvastamine viimase 5 aasta jooksul. 39% uuringus osalejate väitel toimus neil esmakordne puude tuvastamine viimase 5 aasta jooksul, neid on teistest enam üle 50-aastaste ning keskmise puudega vastajate hulgas. Siinkohal peab arvestama asjaoluga, et tegemist on vastaja enda poolt öelduga ning see ei pruugi 100% kattuda tegelikkusega.

Joonis 8. Kas Teie esmakordne puude tuvastamine toimus viimase 5 aasta jooksul? (N = kõik vastajad)



Ametlikult määratud puudeliigi ja puude raskusastme kattuvus vastaja hinnanguga

Käesolevas uuringus on võrdluse aluseks võetud vastaja ametlik puudeliik ja puude raskusaste. Sellegipoolest paluti uuringu käigus ka vastajal endal tuua välja tuvastatud puue ja selle raskusaste. Tabel 11 annab ülevaate vastaja enda hinnatud puude raskusastme ja ametlikult määratud puude raskusastme kattuvusest. Suurel osal vastajatel kattub enda öeldud puude raskusaste ametlikult määratuga, samas 16% keskmise puudega vastajatest hindavad ise oma puude raskusastet ametlikult määratust raskemaks.

Tabel 11. Vastaja öeldud puude raskusastme ja ametlikult määratud puude raskusastme kattuvus (%)

Vastaja öeldud puude raskusaste	Ametlikult määratud puude raskusaste		
	Keskmine puue	Raske puue	Sügav puue
Keskmine puue	80	7	0
Raske puue	15	84	4
Sügav puue	1	7	96
Ei oska öelda	3	2	0

Tabel 12 annab ülevaate vastaja enda hinnatud puudeliigi ja ametliku puudeliigi kattuvusest. Puudeliigi kattuvus on suurem kuulmispuudega, kuid ka nägemus-, liikumis- ja psüühikahäirega vastajate seas, samas kui vaid 56% liitpuudega ja 46% vaimupuudega vastajate enda öeldud puudeliik kattub ametlikult määratuga.

Tabel 12. Vastaja öeldud puudeliigi ja ametlikult määratud puudeliigi kattuvus (%)

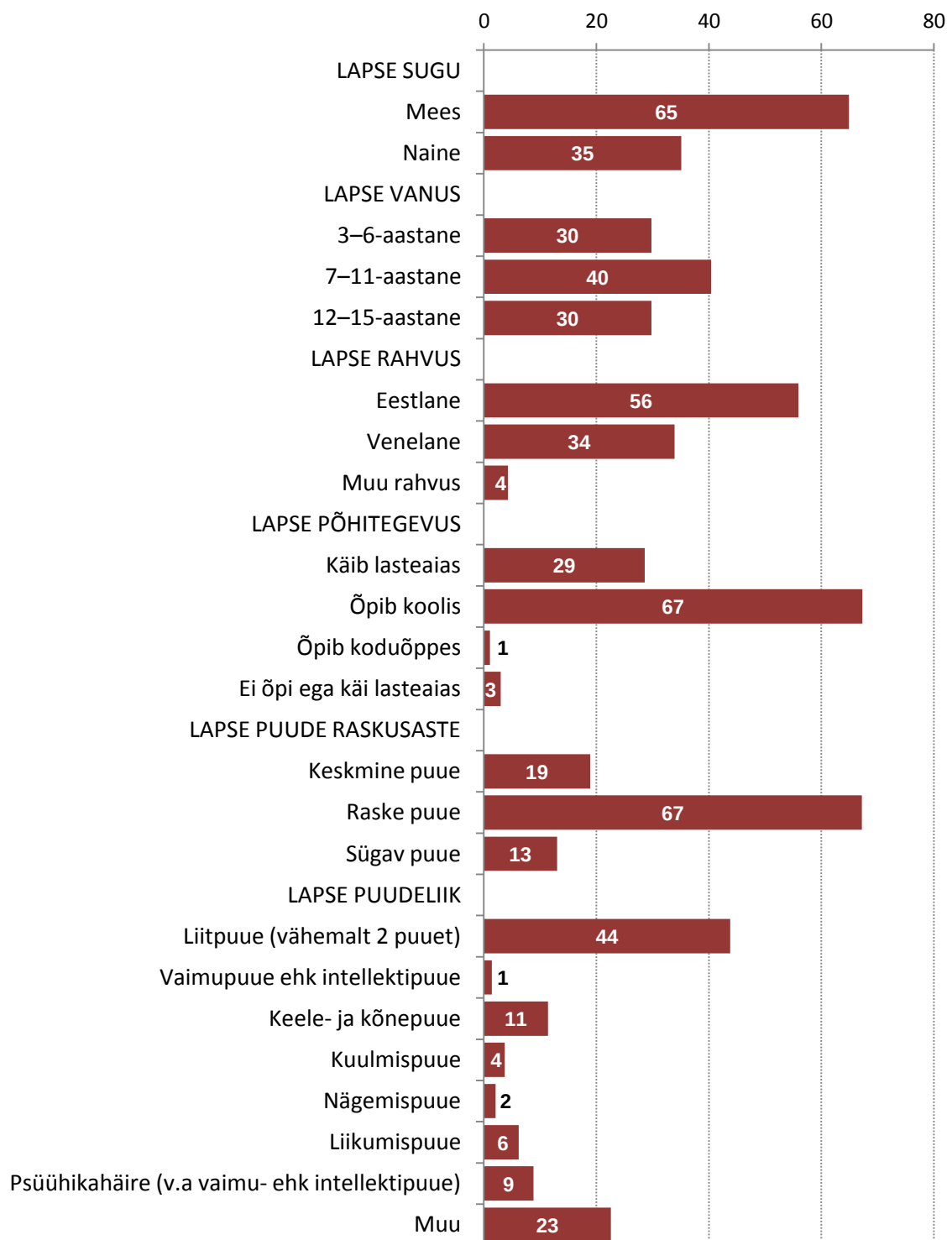
Vastaja öeldud puudeliik	Ametlikult määratud puudeliik							
	Liit-puue	Vaimu- ehk intellektipuue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Liitpuue (vähemalt 2 puuet)	56	16	10	6	13	17	13	24
Vaimupuue ehk intellektipuue	5	46	0	0	2	0	7	0
Keele- ja kõnepuue	0,4	5	58	0	0	0	0	0
Kuulmispuue	0	0	6	90	0	0	0	1
Nägemispuue	3,2	0	0	0	77	0	0,5	1
Liikumispuue	20	0	6	3	4	70	2	16
Psüühikahäire (v.a vaimu- ehk intellektipuue)	10	23	6	0	0	0	70	16
Krooniline haigus	4	7	10	0	3	12	6	44
Muu	0,6	0	5	0	0	1	1	12
Ei oska öelda	0,5	2	0	0	0	0	2	3

Puuetega laste ja nende põhihooldajate profiil

Puuetega laste profiil

Joonis 9 annab ülevaate Tallinnas elavate 3–15-aastaste uuringus osalenud puuetega laste profiilist, sh vanuselisest jaotusest, soost, põhitegevusest, rahvusest, ametlikust puudeliigist ja raskusastmest.

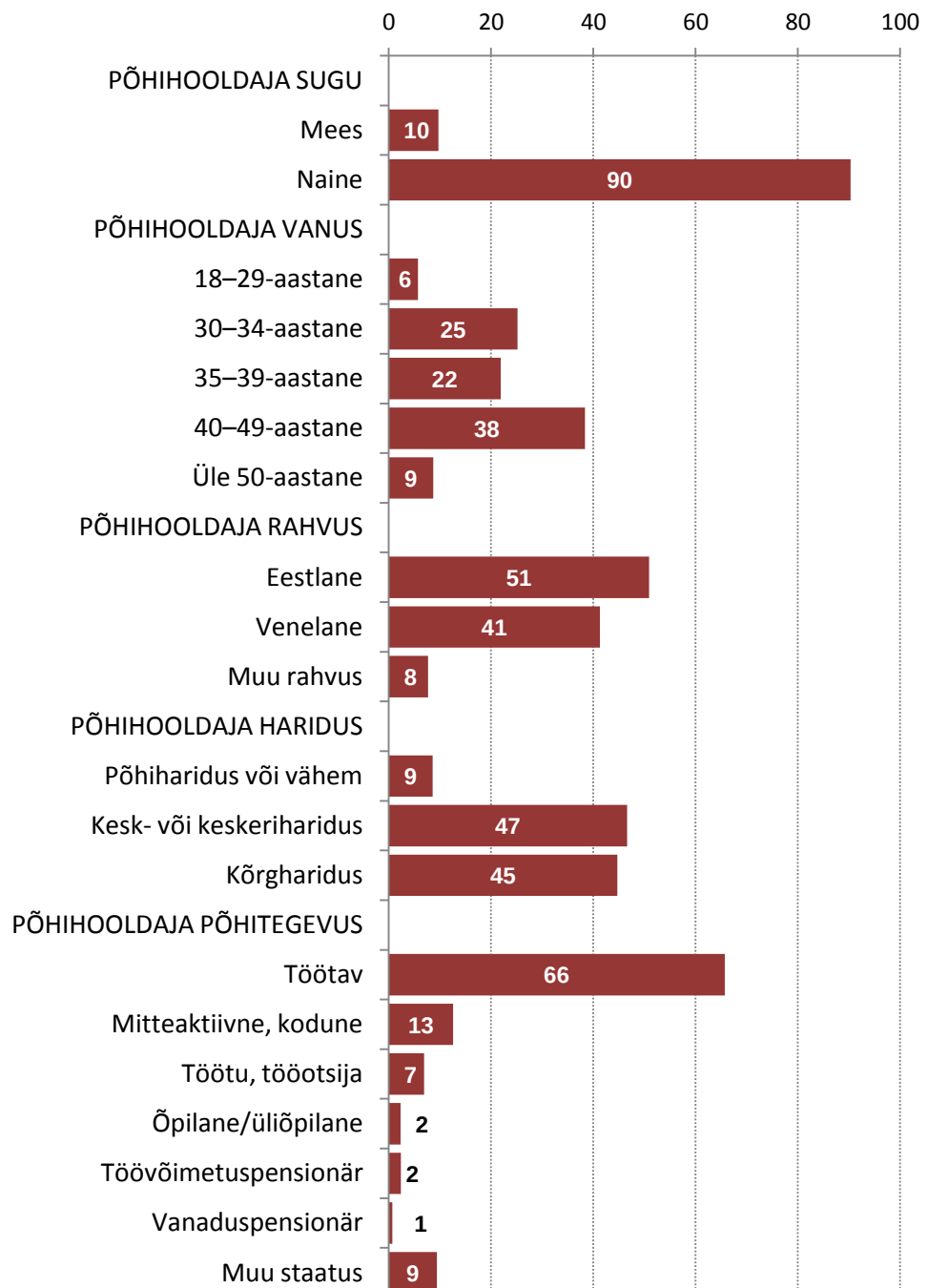
Joonis 9. 3–15-aastaste puuetega laste profiil (%) ; N = 202; kõik vastajad)



Puuetega laste põhihooldaja profiil

Joonis 10 annab ülevaate puuetega laste põhihooldajatest, nende soost, vanusest, haridustasemest ja põhitegevusest.

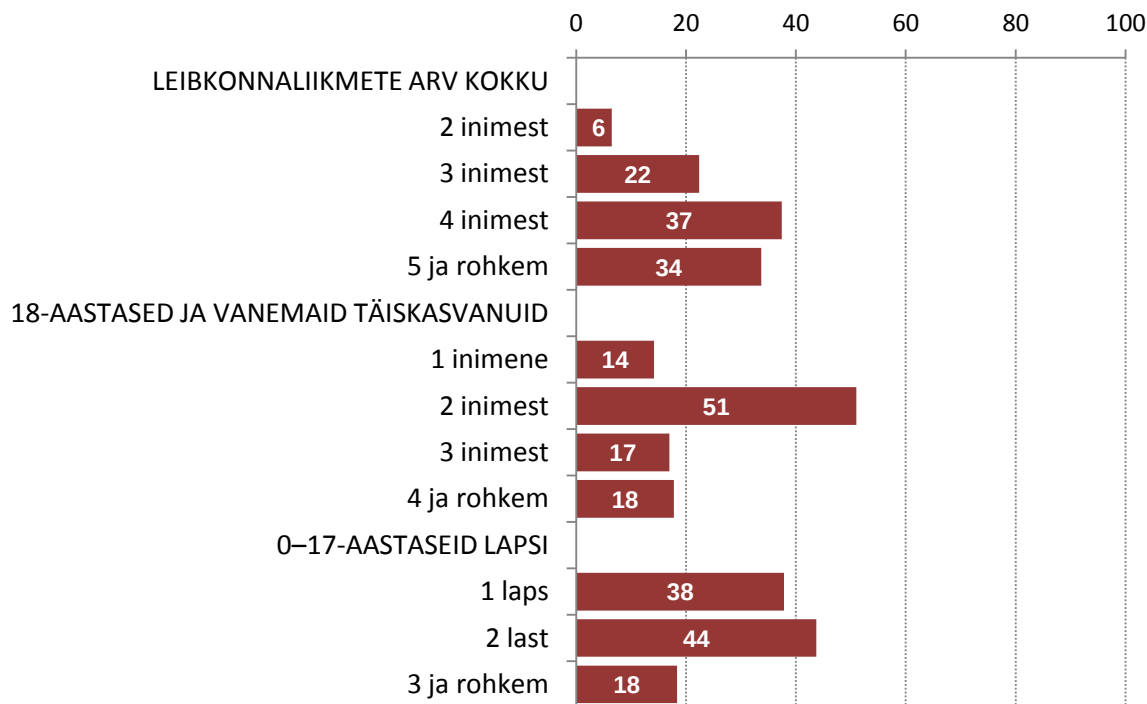
Joonis 10. Põhihooldaja / vastaja profiil (%; N= 202; kõik vastajad)



Puuetega laste leibkond

Joonisel 11 on esitatud Tallinnas elavate puuetega laste leibkonnaliikmete ja alaealiste laste arv. Kõigest 6% puuetega lastest elab oma põhihooldajaga kahekesi ning valdav osa (94%) puuetega laste leibkondadest koosneb 3 või enamast liikmest.

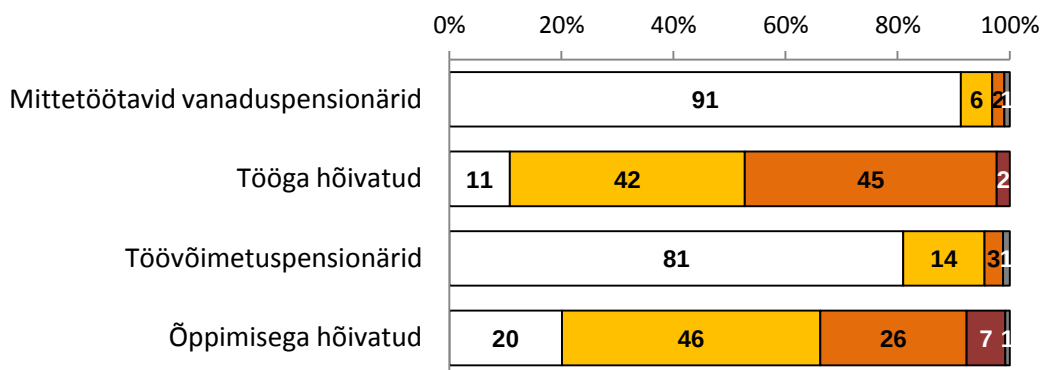
Joonis 11. Mitu inimeste elab Teie leibkonnas, kaasaarvatus Teie ise? (%) ; N = kõik vastajad



Joonisel 12 on välja toodud uuringus osalenud puuetega laste leibkondade õppimise ja töötamisega hõivatute ning vanadus- ja töövõimetuspensionäride osakaalud.

Joonis 12. Kui mitu Teie leibkonda kuuluvatest inimestest on praegu, Teie kaasa arvatud, ...?
(N = kõik vastajad).

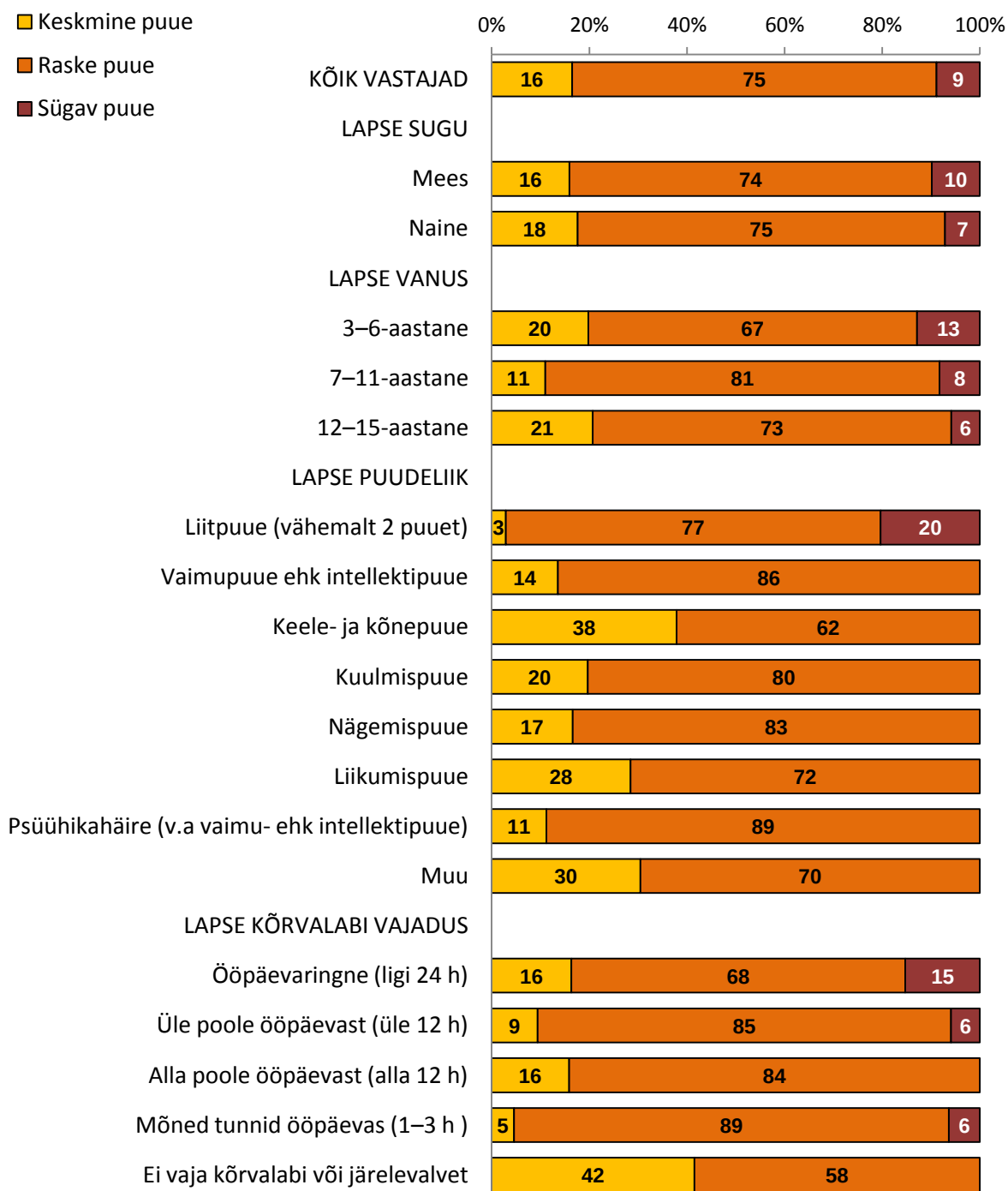
□ Mitte ühtegi ■ 1 inimene ■ 2 inimest ■ 3 ja rohkem ■ Ei oska öelda



Laste puudeliik ja raskusaste

Joonisel 13 on esitatud ametlikult määratud puude raskusaste erinevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes. Oluline on edaspidiste põhitulemuste analüüsimisel arvestada puude raskusastmete jaotusi puudeliigiti.

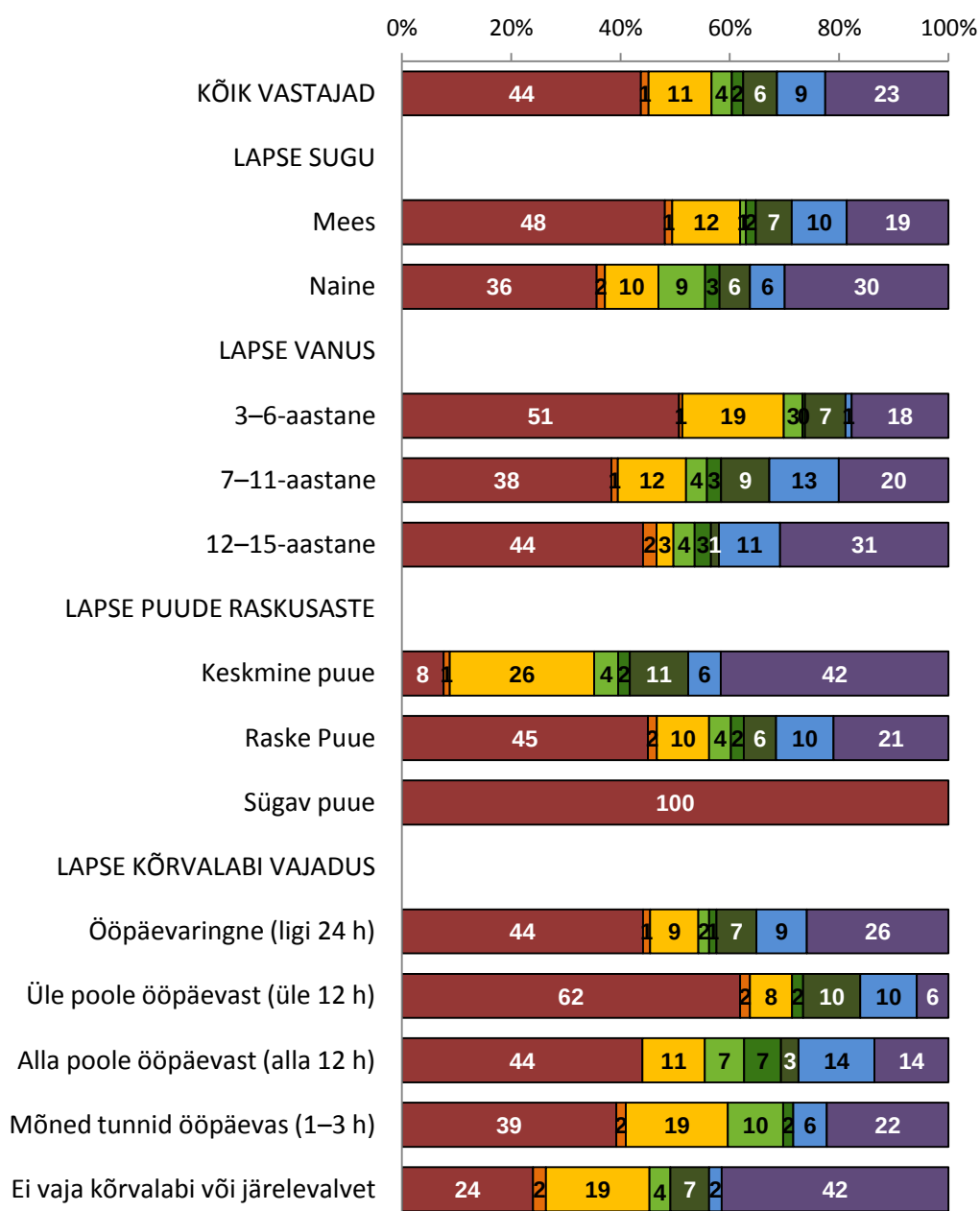
Joonis 13. Ametlikult määratud puude raskusaste sotsiaal-demograafiliste tunnuste ja puudeliigi lõikes (N = kõik vastajad)



Joonisel 14 on esitatud ametlikult määratud puudeliik erinevate sotsiaal-demograafiliste näitajate ning lapse ametlikult määratud puude raskusastme lõikes.

Joonis 14. Ametlikult määratud puudeliik sotsiaal-demograafiliste tunnuste ja puude raskusastme lõikes (N = kõik vastajad)

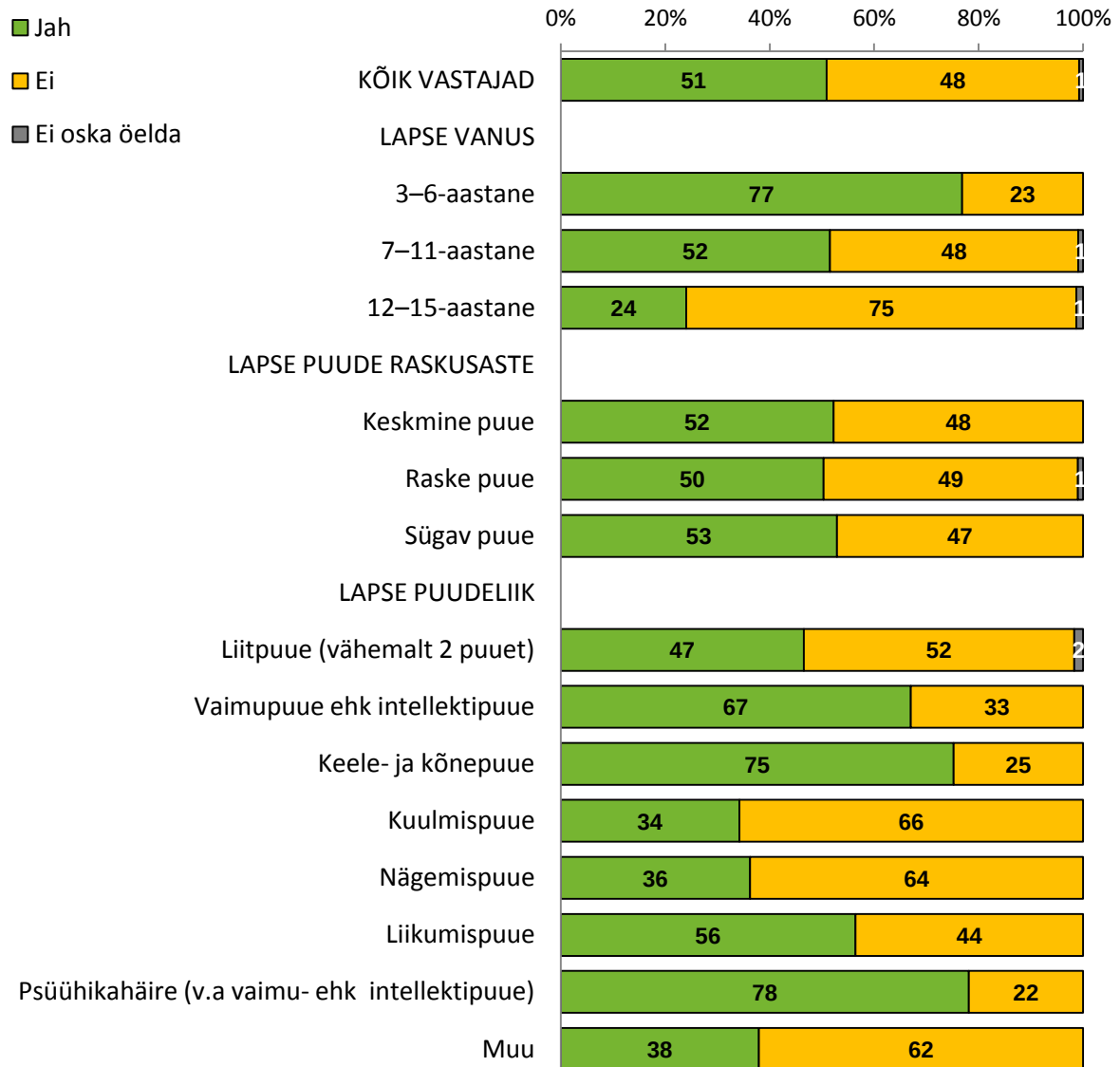
- Liitpuue (vähemalt 2 puuet)
- Vaimupuue ehk intellektipuue
- Keele- ja kõnepuue
- Kuulmispuue
- Nägemispuue
- Liikumispuue
- Psüühikahäire (v.a vaimu- ehk intellektipuue)
- Muu



Esmakordne puude tuvastamine

Joonisel 15 on välja toodud nende laste osakaalud, kelle põhihooldajad tõid välja, et nende hoolealuste esmakordne puude tuvastamine toimus viimase 5 aasta jooksul. Ligikaudu pooled (51%) uuringus osalenud põhihooldajad väitsid, et nende hoolealusel tuvastati puue esmakordselt viimase 5 aasta jooksul.

Joonis 15. Kas Teie lapse/hoolealuse esmakordne puude tuvastamine toimus viimase 5 aasta jooksul? (N = kõik vastajad)



Ametlikult määratud puudeliigi ja puude raskusastme kattuvus vastaja hinnanguga

Tabel 13 annab ülevaate põhihooldaja enda hinnatud lapse puude raskusastme ja ametlikult määratud puude raskusastme kattuvusest. Üldjuhul põhihooldaja hinnatud lapse puude raskusaste kattub ametlikult määratuga.

Tabel 13. Põhihooldaja öeldud lapse puude raskusastme ja ametlikult määratud puude raskusastme kattuvus (%)

	Ametlikult määratud lapse puude raskusaste		
Põhihooldaja öeldud lapse puude raskusaste	Keskmine puue	Raske puue	Sügav puue
Keskmine puue	92	5	0
Raske puue	4	89	0
Sügav puue	0	5	100
Ei oska öelda	4	0,5	0

Järgnevalt on Tabelis 14 esitatud põhihooldaja öeldud lapse puudeliigi ning lapsele ametlikult määratud puudeliigi kattuvus. Põhihooldaja öeldud ning ametlikult määratud puudeliik kattuvad kõige enam nägemispuudega, vaimupuudega ning psüühikahäirega laste seas. Samas kõigest 44% liitpuudega laste põhihooldajate öeldud lapse puudeliik kattub ametlikult määratuga.

Tabel 14. Põhihooldaja öeldud lapse puudeliigi ja ametlikult määratud puudeliigi kattuvus (%)

	Ametlikult määratud lapse puudeliik							
Põhihooldaja öeldud lapse puudeliik	Liit-puue	Vaimu ehk intellektipuue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Liitpuue (vähemalt 2 puuet)	44	14	23	6	0	12	3	14
Vaimupuue ehk intellektipuue	10	86	0	0	0	0	4	5
Keele- ja kõnepuue	14	0	72	12	0	0	0	1
Kuulmispuue	2	0	5	82	0	0	0	0
Nägemispuue	0	0	0	0	100	0	0	0
Liikumispuue	11	0	0	0	0	68	0	3
Psüühikahäire (v.a vaimu- ehk intellektipuue)	14	0	0	0	0	0	89	0
Krooniline haigus	5	0	0	0	0	19	4	74
Ei oska öelda	0	0	0	0	0	0	0	3

TÖÖEALISTE KVANTITATIIVUURINGU PÕHITULEMUSED

1. Eluaseme andmed

Esimene peatükk käsitleb Tallinnas elavate puuetega inimeste eluaseme üldseisundit. Lisaks antakse ülevaade eluruumis esinevatest probleemidest, eluruumi kohandamise vajadusest ning eluruumi vastavusest puudega inimese erivajadustele.

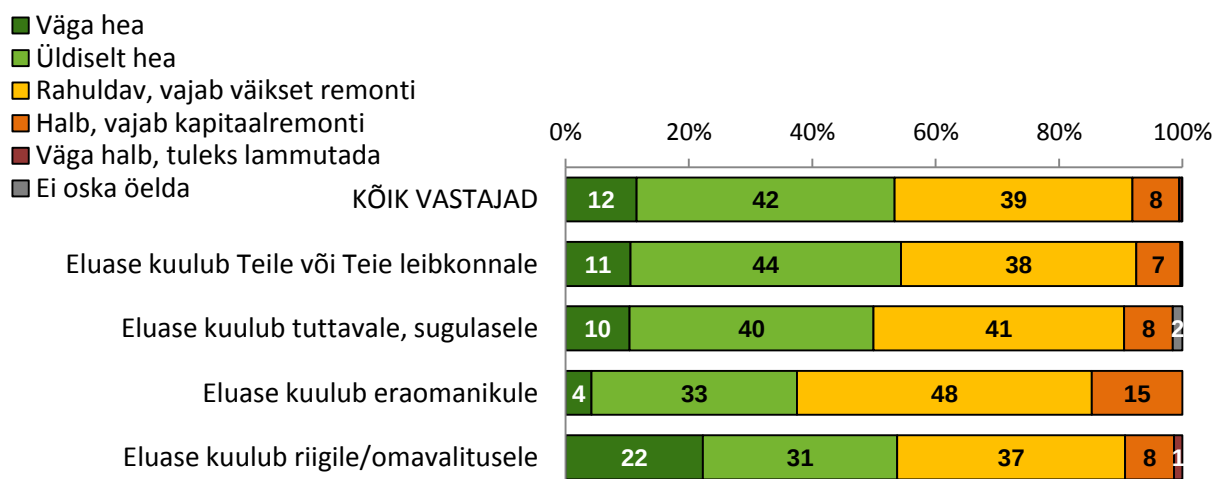
1.1 Eluruumi üldseisund

Enamik (85%) Tallinnas elavatest puuetega inimestest elab korterelamus asuvates korterites, vaid 6% elab eramus (ühepereelamus) ning 5% sotsiaalelamus asuvas korteris või toas. Veel vähem on neid, kes elavad ühiselamu (hosteli, pansionaadi) tüüpi elamu toas (2%) ning rida- või kaksikelamu boksis (2%). Eluaseme tüüpi linnaosade lõikes võrreldes selgub, et Piritä/Merivälja ning Nõmme elanike seas on märkimisväärselt vähem korterelamutes elavaid ja enam ühepereelamus elavaid – 59% Piritä elanikest ja 29% Nõmme elanikest elab just eramus.

Suuremal osal (78%) puuetega tallinlastel kuulub eluase neile endale või nende leibkonnale. Ligi iga kümnenda (11%) vastaja eluase kuulub riigile või omavalitsusele, nende vastajate hulgas oli enam neid, kes elavad korterelamus (53%) ja sotsiaaleluruumis asuvas toas või korteris (46%). 8% Tallinnas elavatest puuetega inimestest tõi välja, et eluase kuulub tuttavale või sugulasele ning vaid 4%, et eluase kuulub mõnele teisele eraomanikule. Kõige enam on riigile või omavalitsuse kuuluval eluasemel elavaid Lasnamäel (17%) ning Põhja-Tallinnas (15%), samas kui Piritä/Meriväljal on kõige enam neid puuetega tallinlasi, kelle eluase kuulub neile endale või nende leibkonnale.

Ligikaudu pooled (54%) puuetega tallinlased hindavad oma eluruumi seisundit väga heaks või üldiselt heaks. 39% vastajate hinnangul on nende eluruumi seisund rahuldav ning väikest remonti vajav. (Joonis 16).

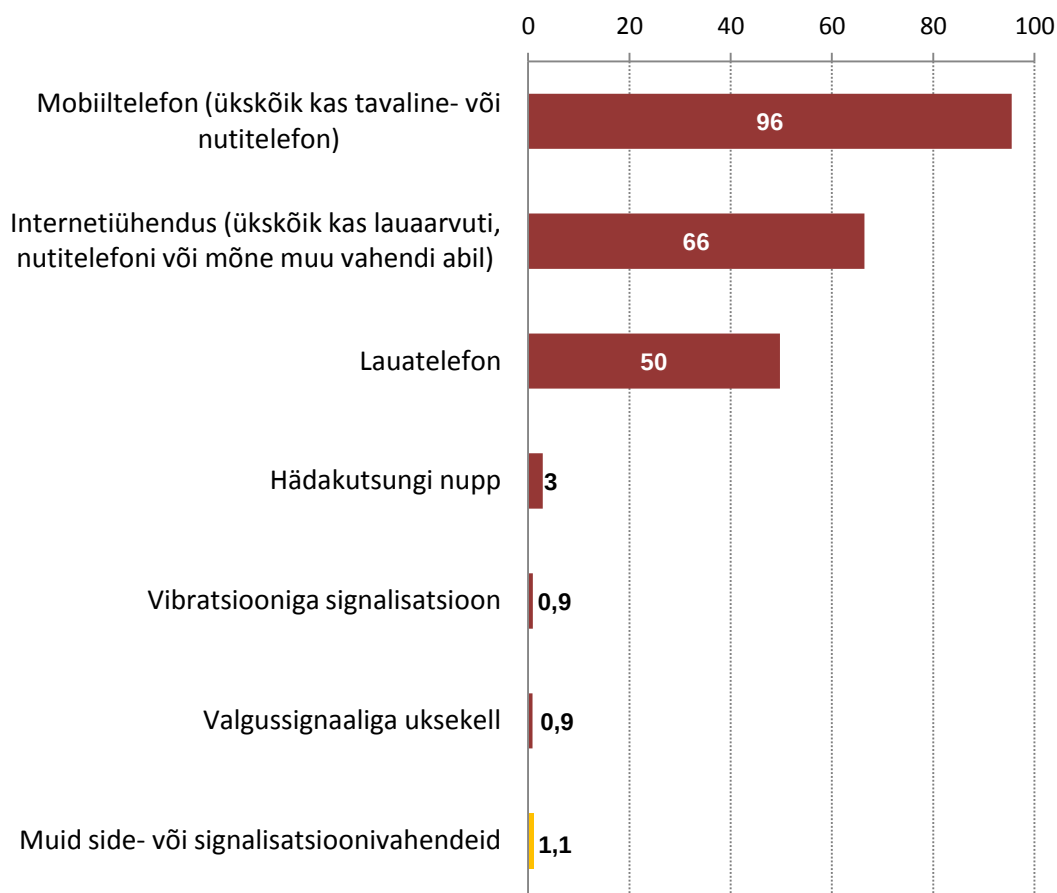
Joonis 16. Milline on Teie eluruumi seisund? (N = kõik vastajad)



Halvaks või väga halvaks hindab oma eluruumi seisundit kõigest 8% puuetega tallinlastest. Kõige enam on oma eluruumi seisundit heaks (väga hea või üldiselt hea) hindavaid vastajaid nende seas, kelle eluase kuulub neile endile või leibkonnale. Oma eluruumi seisundit väga heaks või üldiselt hindavate osakaal on suur ka vastajate seas, kes elavad riigile/omavalitsusele kuuluval elusasemel. Kõige madalamalt hinnatakse eraomanikule kuuluvate eluasemete seisundit – 15% sellel pinnal elavatest hindavad oma eluruumi seisundi halvaks ja kapitaalremonti vajavaks. Vaadates hinnanguid oma eluruumi seisundile Tallinna linnaosade lõikes, siis oma eluruumi seisundit üldiselt heaks või väga heaks hindavaid on enam Pirital/Meriväljal (78%) ning halvaks või väga halvaks hindajaid on veidi enam Nõmmel (16%), Põhja-Tallinnas (14%) ja Kesklinnas (12%).

Peamised sidevahendid, mida puuetega tallinlased oma kodus kasutada saavad, on mobiiltelefon, internetiühendus ning lauatelefon – mobiiltelefoni omab 96% vastajatest, internetiühendust 66% ning lauatelefoni omavad pooled (50%) puuetega tallinlased (Joonis 17). Vaid 1% vastajatel ei olnud kodus võimalust kasutada ei mobiiltelefoni ega lauatelefoni. Vibratsiooniga signalisatsiooni omavaid on enam kuulmis- (6%) ja nägemispuudega (4%) tallinlaste seas. Internetiühendus on olemas peaaegu kõikidel (96%) kõige nooremas vanusegrupis (16–19-aastased) olevatel puuetega tallinlastel. Vanuse kasvades väheneb ka kodus internetiühendust omavate osakaal, moodustades vanimas vanusegrupis (60–65-aastased) 56%.

Joonis 17. Milliseid sidevahendeid Te saate oma kodus kasutada? (%; N = kõik vastajad)

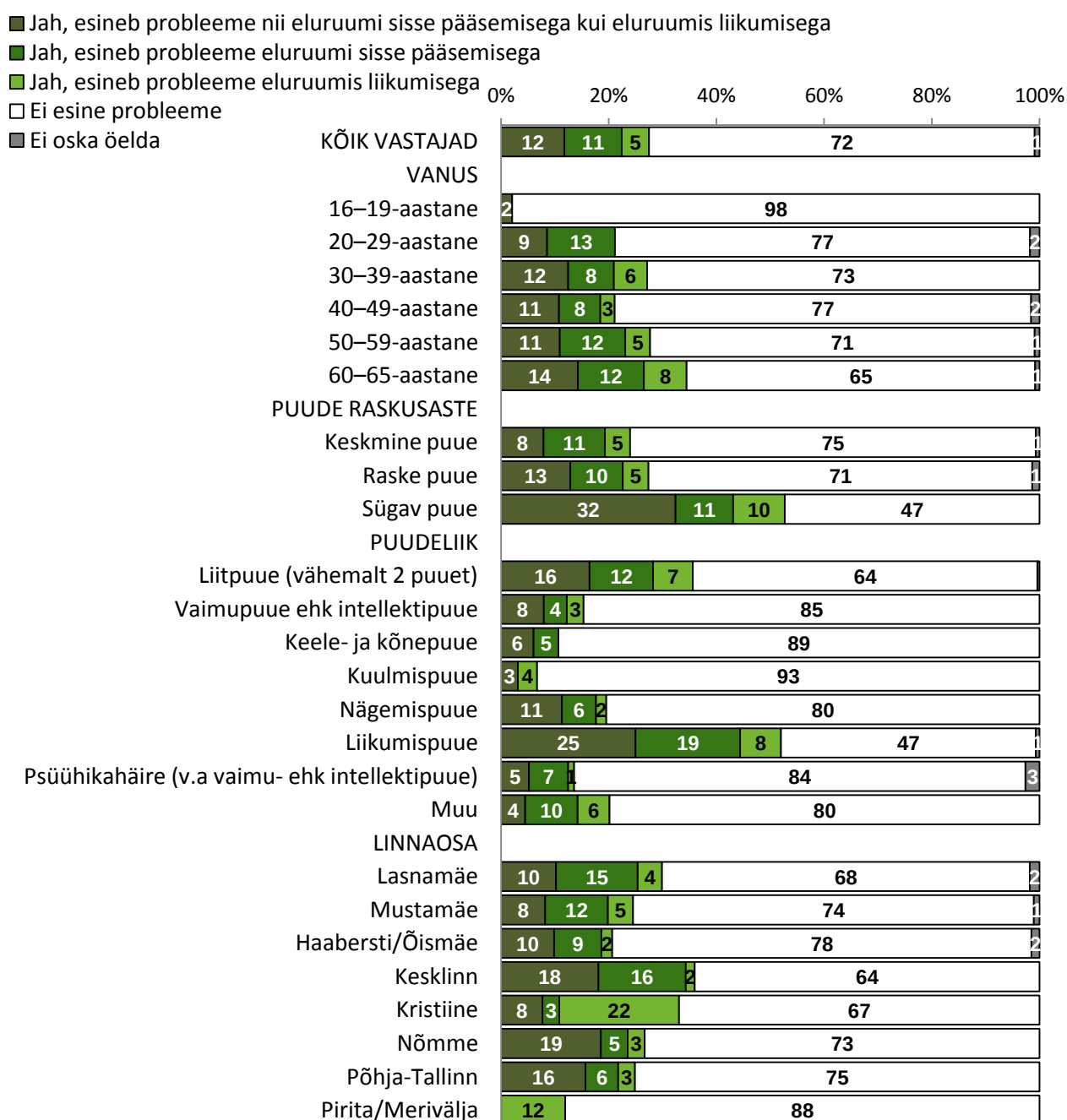


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

1.2 Eluruumi ligipääsetavus ja eluruumi vastavus erivajadusele

Probleeme eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega esineb ligikaudu igal neljandal (28%) puudega tallinlasel, sealjuures 12% vastajatel esineb probleeme nii sissepääsemise kui ka ruumis liikumisega. Vanuse lõikes on märgata, et probleemide esinemine vanuse kasvades suureneb. Kõige vanemasse vanusegruppi kuuluvatest puuetega tallinlastest on kolmandikul (34%) probleeme eluruumis liikumisega ja/või eluruumi sisse pääsemisega (Joonis 18).

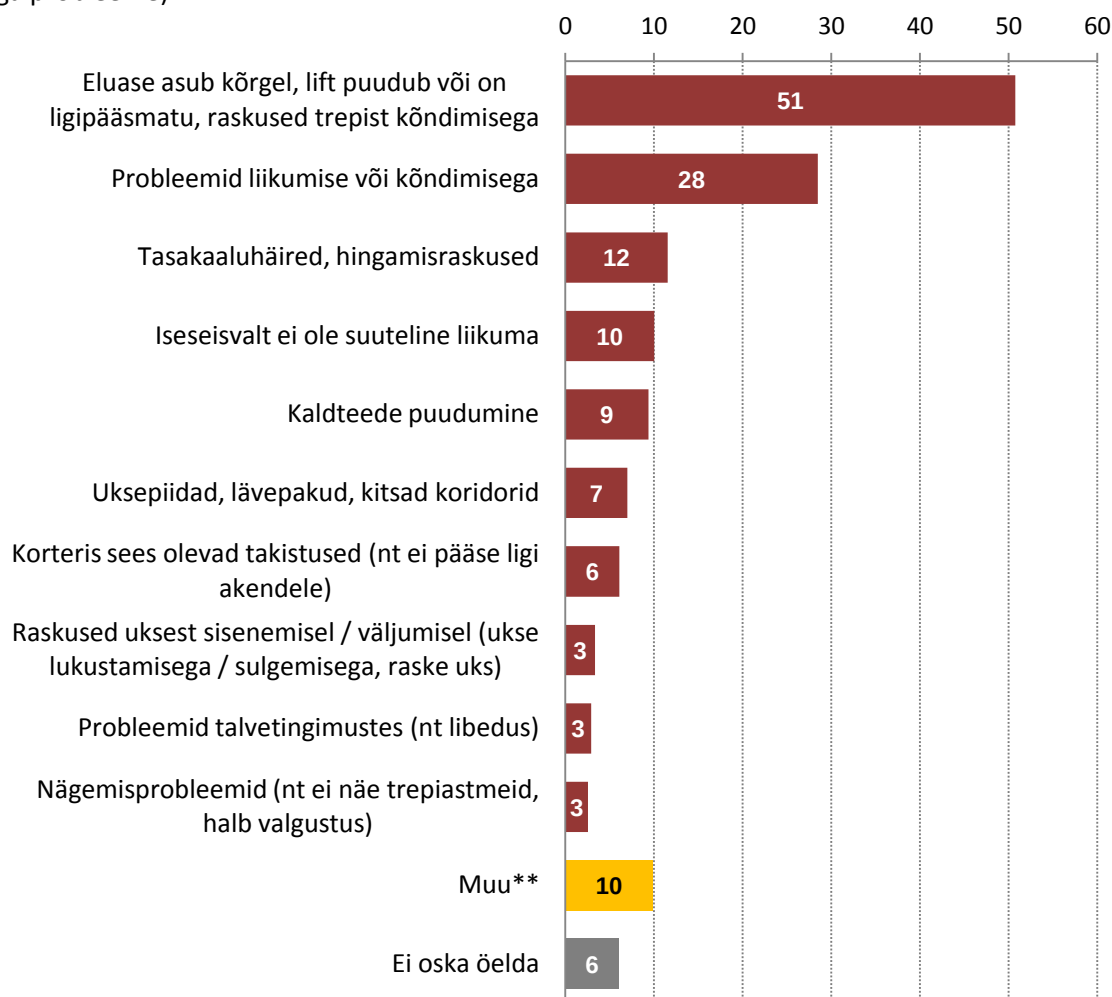
Joonis 18. Kas Teil esineb probleeme Teie eluruumi sisse pääsemisega või eluruumis liikumisega oma puude tõttu? Siinkohal on mõeldud kõikvõimalikke takistusi, mis ruumi sisenemisel või ruumis liikumisel esinevad. (N = kõik vastajad)



Puudeliigi lõikes esineb kõige enam probleeme oma eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega liikumis- (52%) ja liitpuudega (35%) tallinlaste seas, sealjuures igal neljandal liikumispuudega inimesel esineb probleeme nii eluruumi sisse pääsemisega kui eluruumis liikumisega. Vaadates probleeme liikumisega puude raskusastmete lõikes, on selge, et sügavama puudega tallinlastel esineb rohkem probleeme eluruumi sisse pääsemisega ja eluruumis liikumisega – probleeme esineb ligikaudu pooltel (53%) sügava puudega pealinlastel.

Vastajatel, kellel esines oma eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega probleeme, paluti välja tuua, milliseid probleeme neil sellega seoses oma puude tõttu esineb. **Pooltel vastajatel (51%) on probleeme sellega, et nende eluase asub liiga kõrgel, sealjuures puudub lift, lift on ligipääsmatu või trepist kõndimine on raskendatud.** Enam kui igal neljandal (28%) vastajal esines probleeme liikumise ja kõndimisega üldiselt. Ligi iga kümnes vastaja, kellel esines probleeme eluruumi sisse pääsemisega ja/või ruumis liikumisega, tõi välja tasakaaluhäired või hingamisraskused (12%), võimetuse liikuda iseseisvalt (10%) ja kaldteede puudumise (9%) (Joonis 19).

Joonis 19. Milliseid probleeme Teil esineb eluruumi sisse pääsemisega või eluruumis liikumisega oma puude tõttu? (%) (N = 230; vastajad, kellel esineb eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega probleeme)

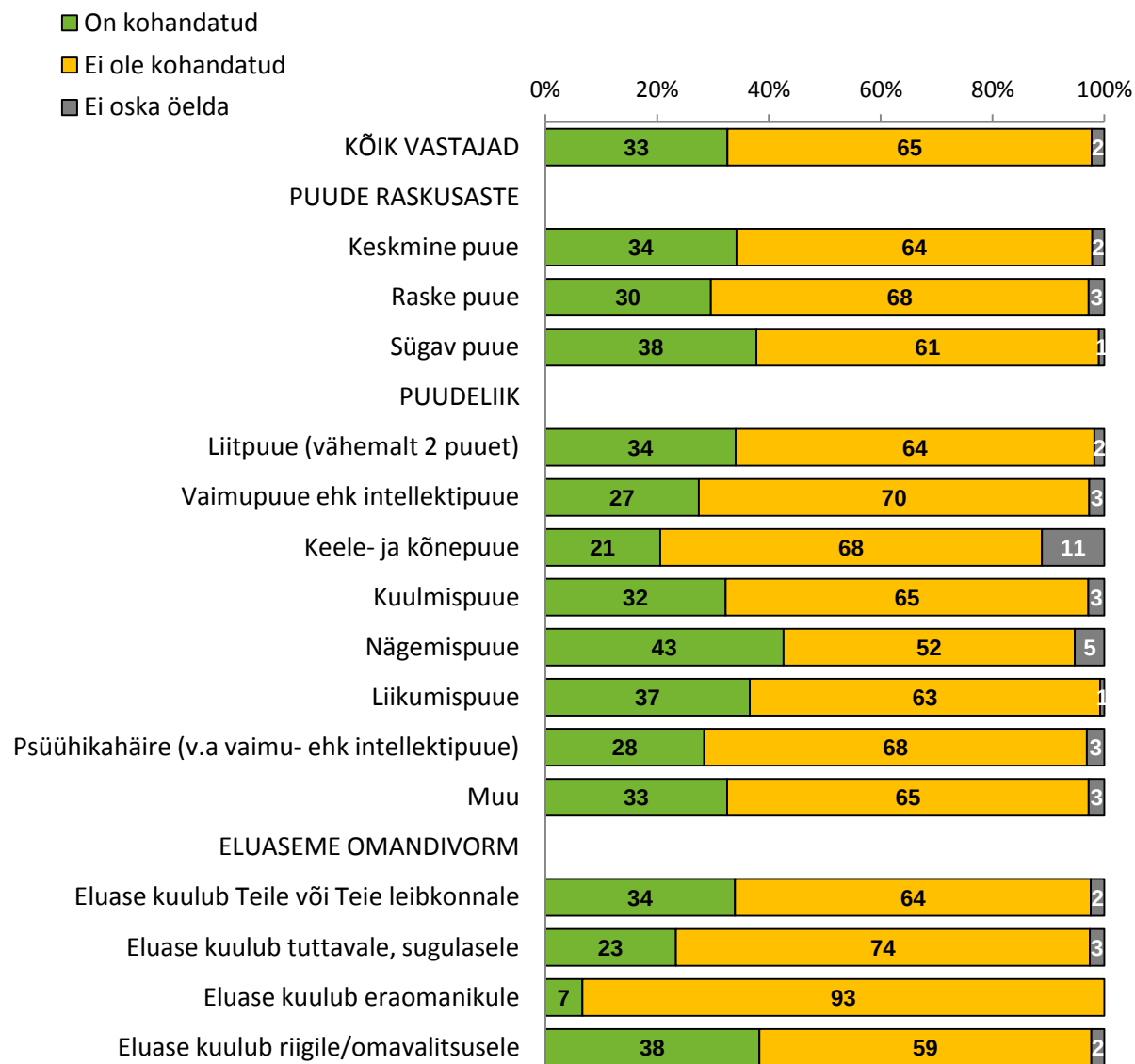


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Muu: psühholoogilised takistused, hirm; probleemid mälu; halva lõhnaga naabrid; vaimne alaareng; hallutsinatsioonid.

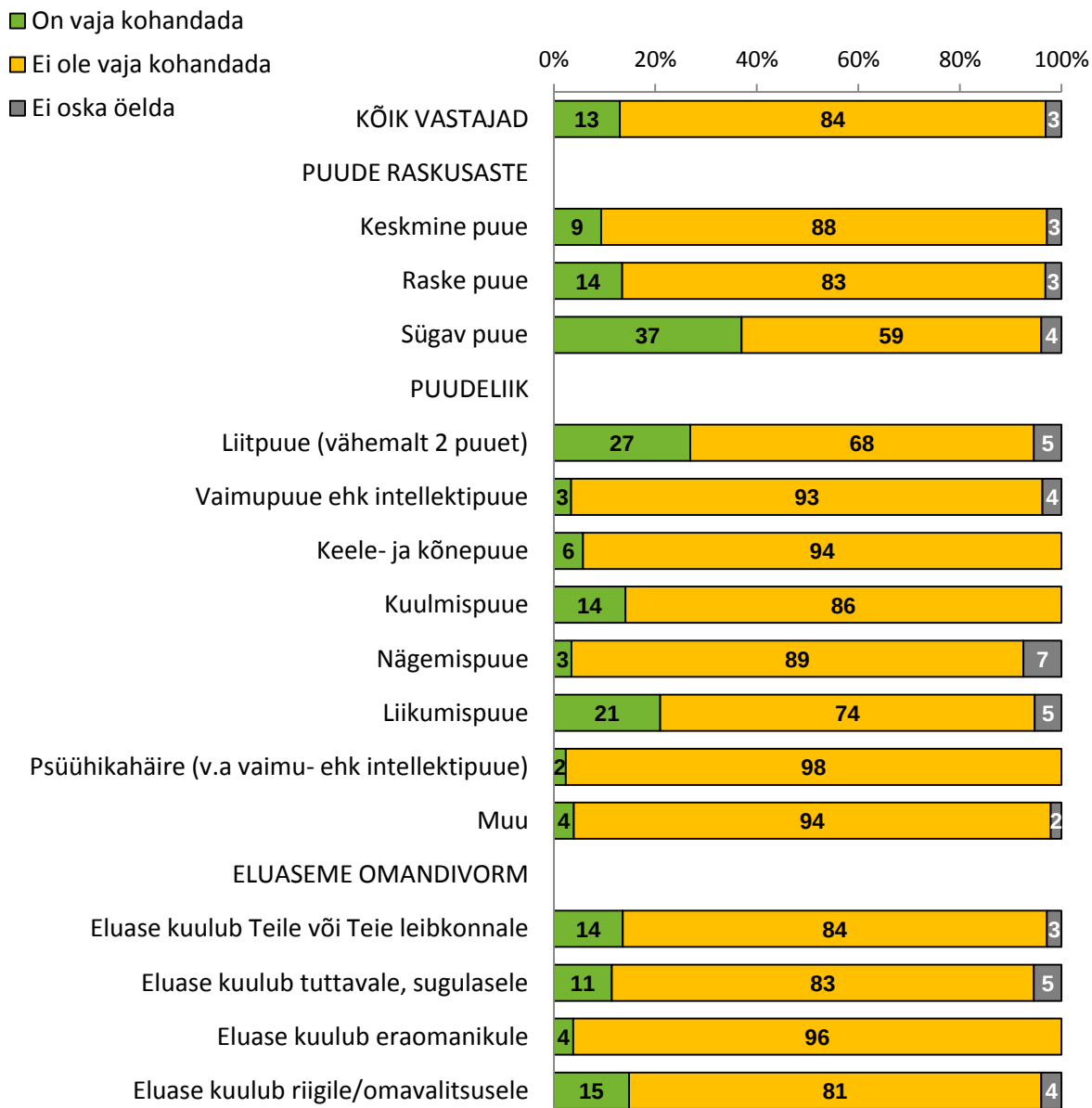
Ligi iga kolmanda (33%) Tallinnas elava puudega inimese eluruum on kohandatud tema erivajadusteks. Kohandatud eluruume on enam vastajate hulgas, kellel on nägemis- või liikumispuue, ning teistest vähem keele- ja kõnepuudega inimeste seas (Joonis 20). Vaadates kohandatud eluruume selle omandivormi lõikes, on märgata, et puuetega tallinlaste seas, kelle eluruum kuulub riigile või omavalitsusele, on enam neid, kelle eluruum on vastaja erivajaduseks kohandatud. Samas inimeste hulgas, kelle eluase kuulub eraomanikule, on märgatavalt vähem neid, kelle eluase on nende erivajaduseks kohandatud.

Joonis 20. Kas Teie eluruum on kohandatud Teie erivajadusteks? Näiteks lävepakud eemaldatud, tõusmist või liikumist lihtsustavad toed, vann asendatud duššiga jms? (N = kõik vastajad)



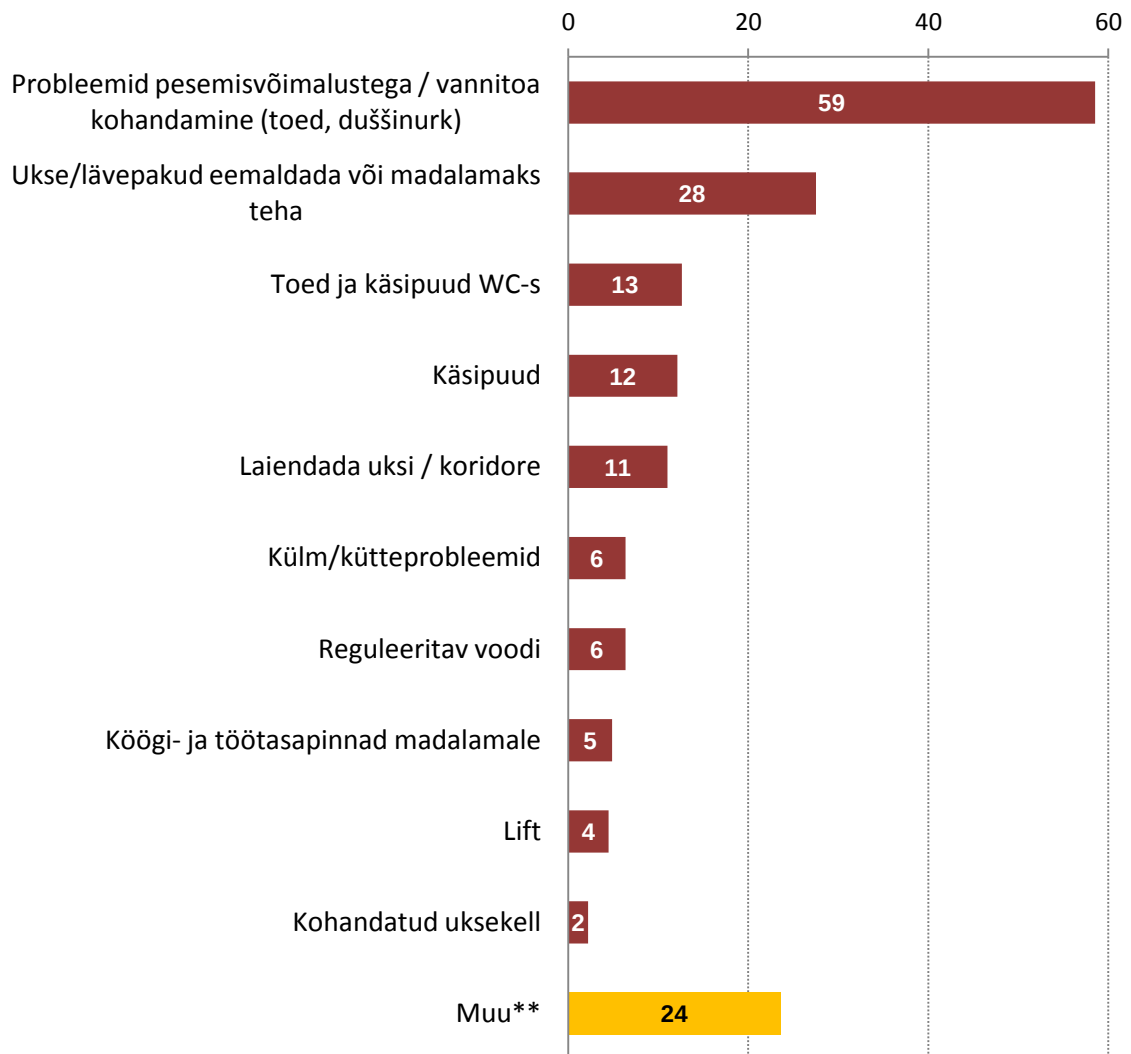
Enam kui iga kümnes (13%) puudega tallinlane, kelle eluruumi ei ole kohandatud, tõi välja, et tema eluruumi oleks vaja kohandada tema erivajadusteks. Eluruumi kohandamist vajavad teistest enam sügava puude raskusastmega ning liit- ja liikumispuudega tallinlased (Joonis 21).

Joonis 21. Kas Teie eluruumi oleks vaja kohandada Teie erivajadusteks? (N = 546; vastajad, kelle eluruum ei ole kohandatud nende erivajadusteks)



Uuringus osalejatel, kelle eluruum ei ole kohandatud nende erivajadusteks, kuid oleks vaja kohandada erivajadusteks, paluti nimetada, mida oleks kindlasti vaja teha nende eluruumi erivajadustega kohandamiseks. Kõige enam (59%) esines vastajatel probleeme pesemisvõimalustega ja vannitoa kasutamisega, näiteks puudusid pesemisruumis vajalikud toed ning vann oleks vaja asendada duššiga. Ligi iga neljas vastaja tõi välja ka ukse/lävepakkude eemaldamise või madalamaks tegemise vajaduse. Ligi iga kümnes leidis, et eluruumis oleks vaja kohandada tualettruume ning oleks vaja laiendada uksi ja koridore. Vähem oli neid vastajaid, kes nimetasid kütte ja soojustuse probleeme, reguleeritava voodi vajadust, madalamaid köögi- ja töötasapindasid, uksekella kohandamist ja lifti (Joonis 22).

Joonis 22. Nimetage, mida oleks kindlasti vaja teha Teie eluruumi erivajadustega kohandamiseks.
(%; N = 71; vastajad, kelle eluruumi oleks vaja kohandada erivajadusteks)

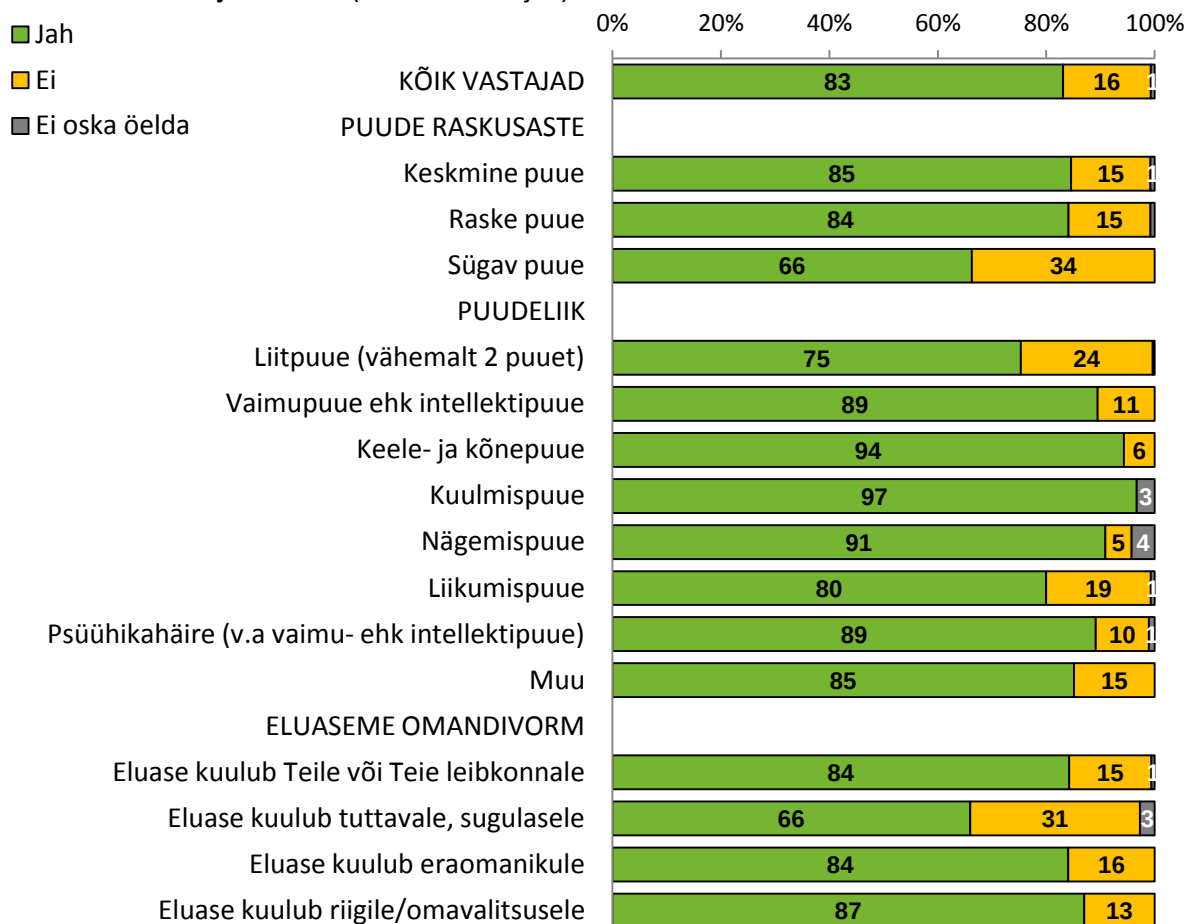


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Muu: suurem elamispind või korter; kohtvalgustus; värvidega eraldada ukseavad; tuletõrjealarm; häirenupp; uks käib valele poole.

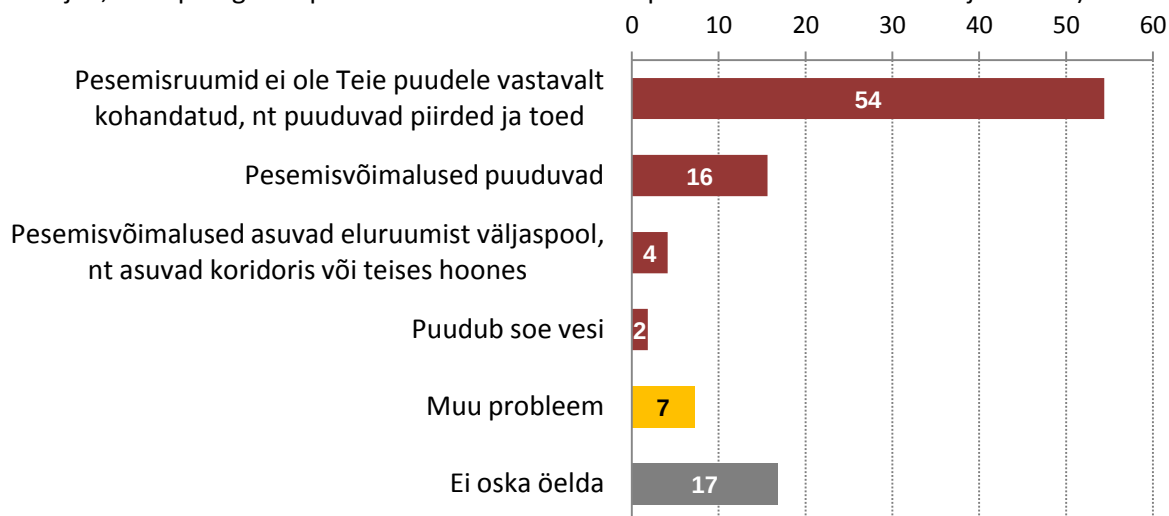
Lisaks uuriti vastajatelt, kas nende pesemisvõimalused vastavad nende puudest tulenevatele erivajadustele. 16% puuetega tallinlastest tõi välja, et nende praegused pesemisvõimalused (vann, dušš, saun) ei vasta nende puudest tulenevatele erivajadustele (Joonis 23). Pesemisvõimalustega esineb probleeme enam sügava puude raskusastmega tallinlastel, kus igal kolmandal (34%) ei ole pesemisvõimalused tema puudest tulenevatele erivajadustele vastavad. Puudeliigi lõikes tulemusi vaadates selgub, et enam on pesemisvõimalustega probleeme liit- ja liikumispuudega vastajatel ning vähem keele- ja kõne-, kuulmis- ja nägemispuudega vastajatel.

Joonis 23. Kas Teie praegused pesemisvõimalused (vann, dušš või saun) vastavad Teie puudest tulenevatele erivajadustele? (N = kõik vastajad)



Ligi pooled vastajad (54%), kelle praegused pesemisvõimalused ei vasta nende puudest tulenevatele erivajadustele, tõid välja, et pesemisruumid ei ole nende puudele vastavalt kohandatud, näiteks puuduvad piirded/toed või duššinurk. 16% vastajatest, kelle praegused pesemisvõimalused ei vasta puudest tulenevatele erivajadustele, tõi välja, et pesemisvõimalused puuduvad üldse (Joonis 24).

Joonis 24. Milliseid probleeme esineb Teie eluruumis seoses pesemisvõimalustega? (%; N = 131; vastajad, kelle praegused pesemisvõimalused ei vasta puudest tulenevatele erivajadustele)



2. Igapäevaeluga toimetulek

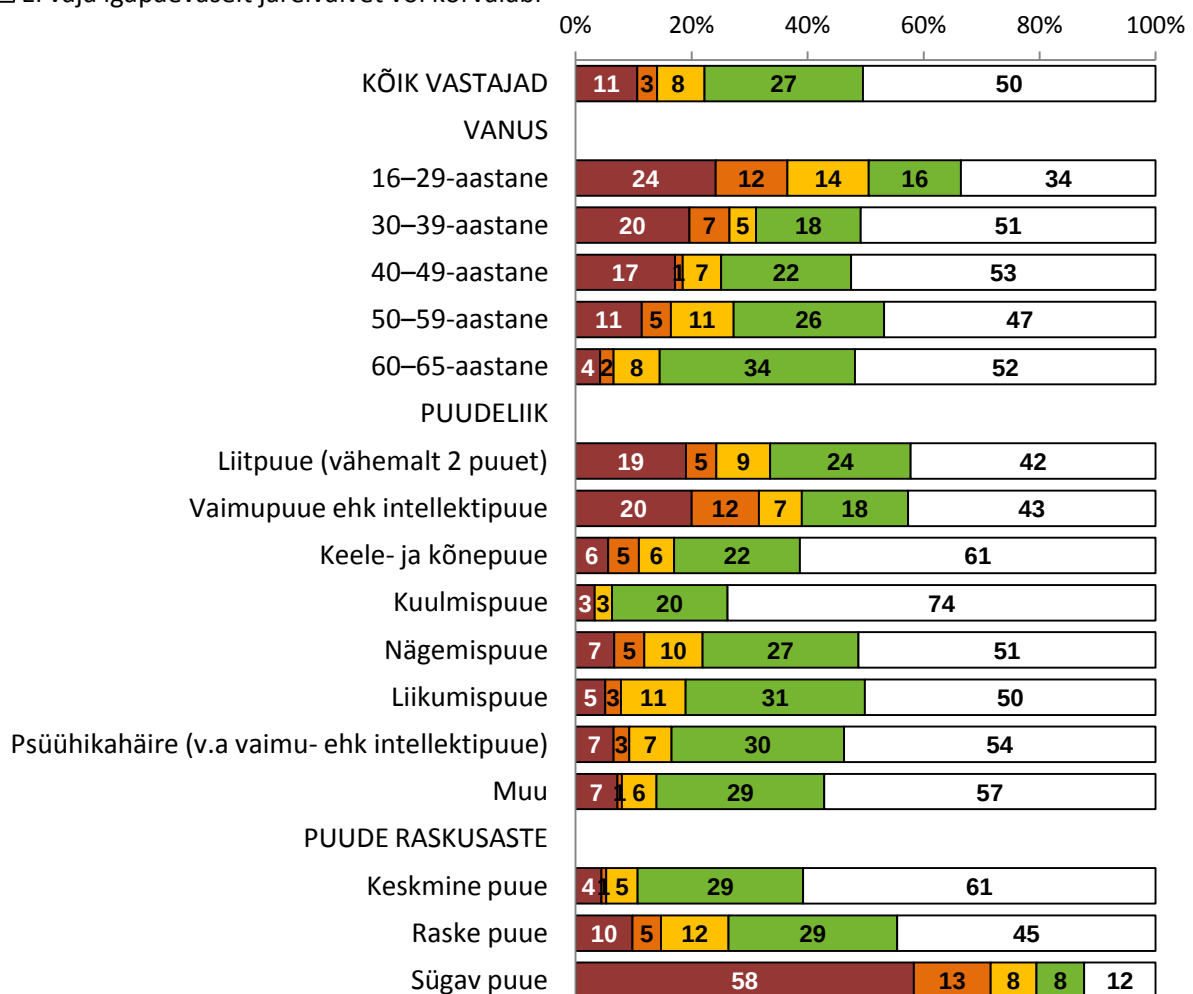
Käesolev peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega inimeste kodusest toimetulekust ja kõrvalabi vajadusest, peamistest abistajatest ning tehniliste abivahendite kasutamisest.

2.1 Kodune toimetulek ja kõrvalabi vajadus

Pooled (50%) Tallinnas elavatest puuetega inimestest vajavad igapäevaselt mingil määral kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet. Iga kümnes (11%) puudega tallinlane vajab järelevalvet või kõrvalabi ööpäevaringselt (ligi 24h). Teistest enam ja ka sagedamini vajavad igapäevaselt mingil määral kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet 16–19-aastased, liit- ja vaimupuudega ning sügava puude raskusastmega tallinlased (Joonis 25).

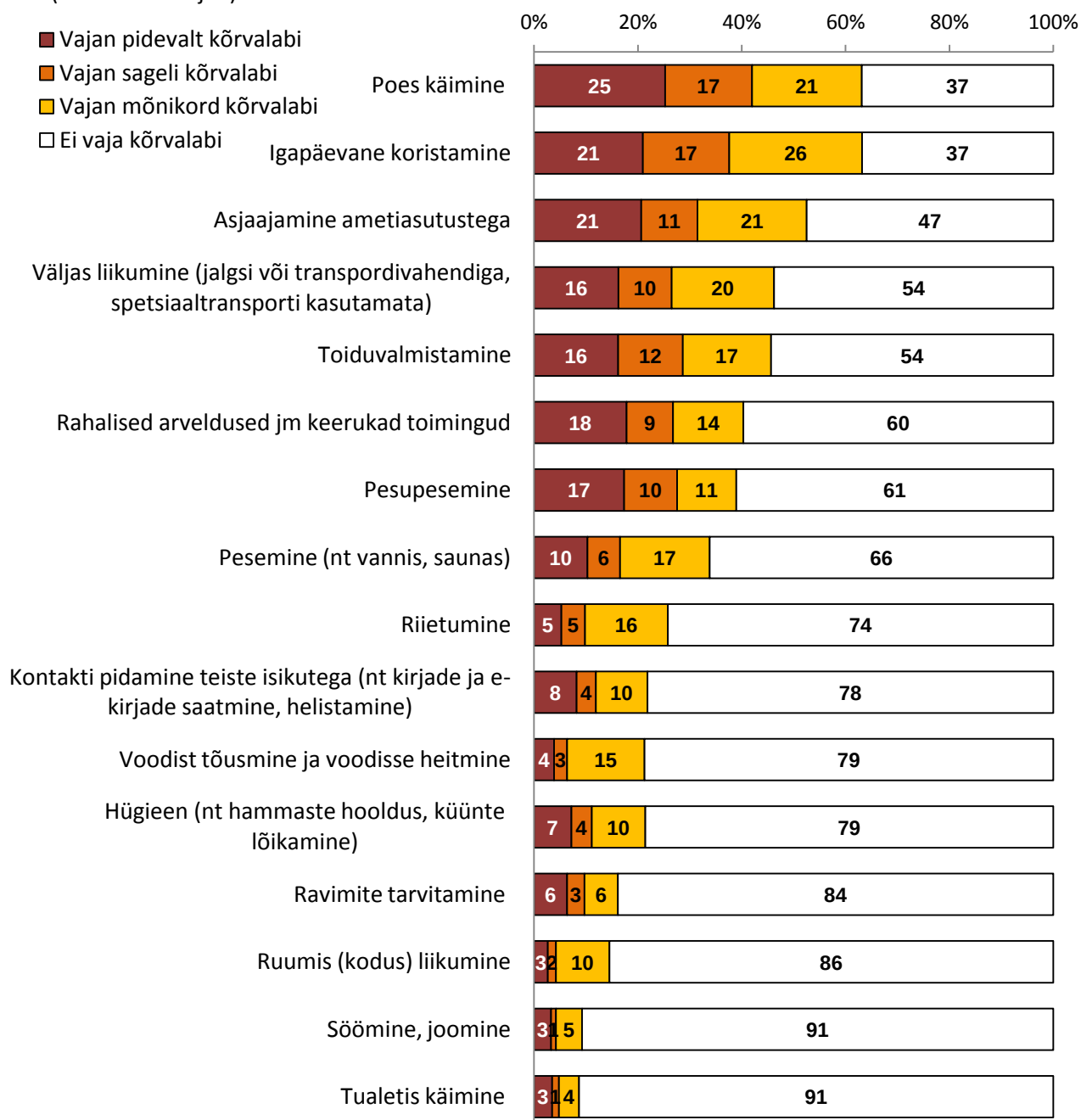
Joonis 25. Kui suurt järelevalvet või kõrvalabi Teie isiklikult oma puude tõttu igapäevaselt vajate?
(N = kõik vastajad)

- Vajan ööpäevaringselt kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet (ligi 24h)
- Vajan üle poole ööpäevast kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet (üle 12h)
- Vajan alla poole ööpäevast kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet (alla 12 h)
- Vajan mõned tunnid ööpäevas (nt konkreetsetes tegevustes) kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet (1–3h)
- Ei vaja igapäevaselt järelevalvet või kõrvalabi



Järgneval joonisel (Joonis 26) on välja toodud kõrvalabi vajadus konkreetsete tegevuste puhul. **Kõige enam on puuetega tallinlaste hulgas neid, kes koduse toimetuleku puhul vajavad mingil määral kõrvalabi poes käimisega ja igapäevase koristamisega** – nendes tegevustes mingil määral abi vajaks 63% Tallinnas elavatest puuetega inimestest. Samuti vajavad ligi pooled puuetega tallinlased mingil määral kõrvalabi asjaajamistes ametiasutustega (53%), väljas liikumisega (46%) ja toiduvalmistamisega (45%). Kõige väiksem on puuetega tallinlaste kõrvalabi vajadus tualetis käimisel ning söömisel ja joomisel. Pidevat kõrvalabi poes käimisel vajab iga neljas (25%) ning pidevat kõrvalabi igapäevasel koristamisel ning ametiasutustega asjaajamisel vajab iga viies (21%) Tallinnas elav puudega inimene.

Joonis 26. Tulenevalt oma puudest, kuivõrd Te vajate kodus kõrvalabi alljärgnevate tegevustega?
(N = kõik vastajad)



Tabelis 15 on välja toodud puuetega tallinlaste kõrvalabi vajadus erinevate tegevustega puudeliigi lõikes. Kõige enam vajavad kõrvalabi poes käimisel liit-, nägemis- ja liikumispuudega inimesed – ligi pooled nendest vajavad poes käimisel sageli või pidevalt kõrvalabi. Lisaks vajavad liit- ja liikumispuudega tallinlased teistest enam sageli või pidevalt abi igapäevasel koristamisel. Vaimupuudega vastajate seas on teistest enam neid, kes vajavad sageli või pidevalt kõrvalabi asjaajamistes ametiasutustega ning rahaliste arvelduste või muude sarnaste keerukamate toimingutega. Üldiselt on liitpuudega inimeste hulgas enam neid, kes erinevates tegevustes sageli või pidevat kõrvalabi vajavad. Lisaks selgus, et mida raskem on vastaja puude raskusaste, seda enam ja sagedamini ta abi erinevates tegevustes vajab.

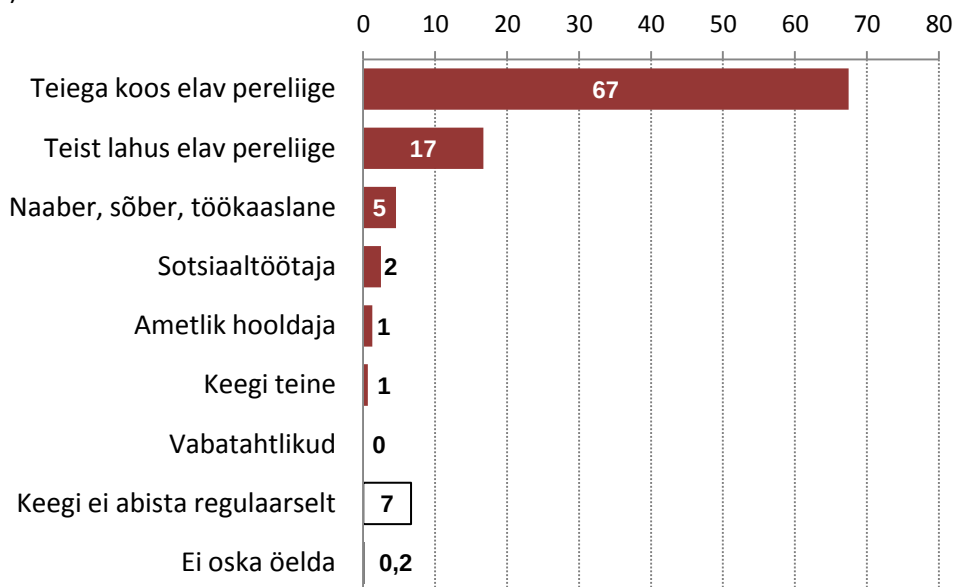
Tabel 15. Sage või pidev kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste ja puudeliigi lõikes (%) N = kõik vastajad)

	Liit-puue	Vaimu- ehk intellekti-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Poes käimine	55	36	36	16	49	48	31	36
Igapäevane koristamine	50	35	17	16	30	49	25	30
Asjaajamine ametiasutustega	42	52	37	25	45	27	32	13
Väljas liikumine (jalgsi, isikliku või ühistranspordivahendiga, spetsiaaltransporti kasutamata)	41	29	15	3	31	35	16	14
Toiduvalmistamine	40	38	16	13	14	27	25	19
Rahalised arveldused jm keerukad toimingud	38	50	32	19	32	20	29	7
Pesupesemine	37	36	11	10	42	28	23	19
Pesemine (nt vannis, saunas)	28	19	5	0	0	21	5	15
Riietumine	19	12	0	0	13	11	2	5
Kontakti pidamine teiste isikutega (nt kirjade ja e-kirjade saatmine, helistamine)	21	29	16	9	16	3	10	4
Voodist tõusmine ja voodisse heitmine	13	5	5	0	2	6	3	3
Hügieen (nt hammaste või juuste hooldus, küünte lõikamine)	22	24	17	0	13	8	4	5
Ravimite tarvitamine	18	22	5	0	5	4	9	2
Ruumis (kodus) liikumine	9	0	0	0	0	5	2	3
Söömine, joomine	9	6	5	0	0	1	3	2
Tualetis käimine	12	9	0	0	0	2	1	2

*Tabelis on punasega märgitud puudeliikide lõikes need tegevused, millega kõige enam kõrvalabi vajatakse.

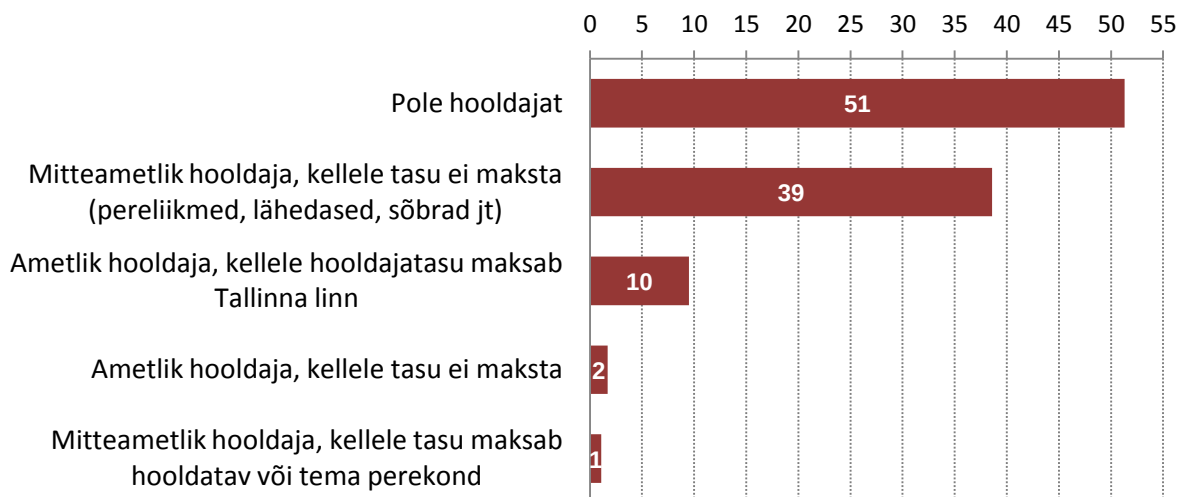
Vastajatel paluti öelda, kes neid peamiselt igapäevaselt abistab ja toetab, kui nad peaksid vajama kõrvalabi. **Valdaval osal (84%) puuetega tallinlastel on igapäevaelu abistajaks või toetajaks tema pereliige ning suurem osa nendest elab selle pereliikmega koos.** Samas 7% puuetega inimestest ei abista keegi regulaarselt (Joonis 27). Puuetega inimesi igapäevaelus abistab ja toetab peamiselt pereliikmetest elukaaslane/abikaasa (47%), vanem (25%) või laps (21%). Vähem on neid, keda pereliikmetest abistab õde/vend (5%) või vanavanem (1%). Kui võrrelda omavahel vastaja kõrvalabi vajadust ning teisalt reaalset abistamist, siis mõtlemapanev on see, et **pea iga kümnendat (9,3%) puudega inimest, kes vajab kõrvalabi vähemalt mõned tunnid ööpäevas, ei abista regulaarselt keegi.**

Joonis 27. Kes Teid peamiselt igapäevaelus abistab ja toetab, kui peaksite vajama kõrvalabi?
(%; N = kõik vastajad)



Pooltel Tallinnas elavatel puuetega inimestel on olemas mitteametlik või ametlik hooldaja. Kõige enam on neid, kes tõid välja, et neil on mitteametlik hooldaja, kellele tasu ei maksta (pereliikmed, lähedased, sõbrad jt). Ametlik hooldaja on olemas vaid 12% puuetega tallinlastest (Joonis 28).

Joonis 28. Kas Teil on hooldaja? (N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vaadates hooldaja olemasolu puudeliigi lõikes, on märgata, et vaimupuudega ja liitpuudega vastajate seas on enam neid, kellel on olemas hooldaja, samas kuulmis- ning keele- ja kõnepuudega vastajate hulgas on kõige enam neid, kellel hooldajat ei ole. Ametlik hooldaja on enam olemas vaimu- (32%) ja liitpuudega (18%) tallinlastel (Tabel 16).

Tabel 16. Kas Teil on hooldaja? (N = kõik vastajad)

	Liit- puue	Vaimu- puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis- puue	Nägemis- puue	Liikumis- puue	Psüühika- häire	Muu
Pole hooldajat	40	36	83	87	56	46	53	68
Mitteametlik hooldaja, kellele tasu ei maksta (pereliikmed, lähedased, sõbrad jt)	45	35	11	9	37	48	38	29
Ametlik hooldaja, kellele hooldajatasu maksab Tallinna linn	16	27	0	3	10	8	7	2
Ametlik hooldaja, kellele tasu ei maksta	2	5	0	0	0	1	3	0
Mitteametlik hooldaja, kellele tasu maksab hooldatav või tema perekond	2	0	5	0	0	0	1	1

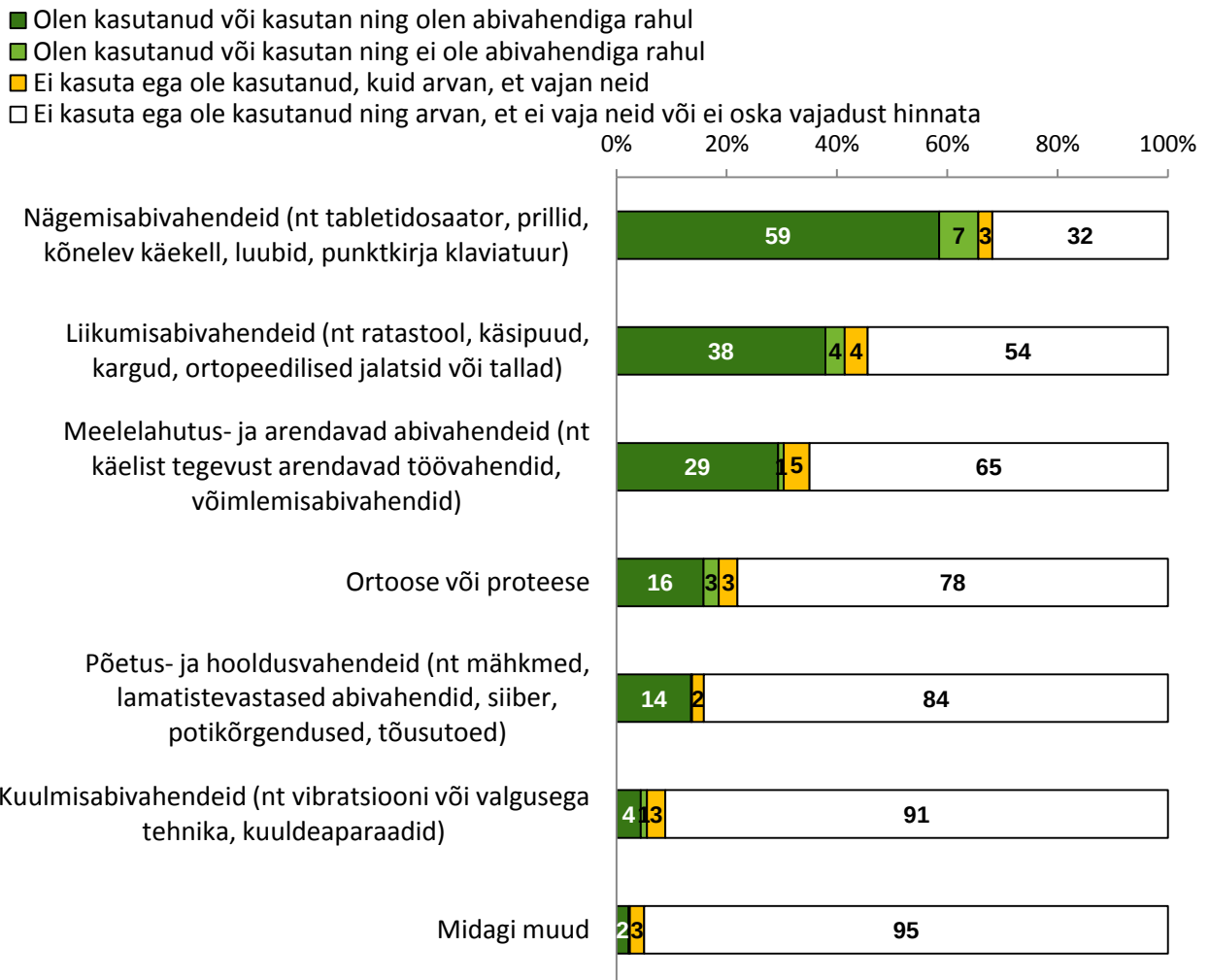
2.2 Tehnilised abivahendid

Järgmine väiksem alapeatükk annab ülevaate puuetega tallinlaste tehniliste abivahendite kasutamisest. Tallinnas elavad puuetega inimesed on tehnilistest abivahenditest viimase 12 kuu jooksul kasutanud kõige enam (66%) nägemisabivahendeid (nt prillid, luup, tabletidosator, kõnelev käekell). 42% on kasutanud mõnda liikumisabivahendit ja 30% meelelahutus- või arendavaid abivahendeid (Joonis 29). Vähem on neid, kes on kasutanud ortoosse või proteese, põetus- ja hooldusabivahendeid ning kuulmisabivahendeid. Abivahendite kasutamine on tugevalt seotud vastaja puudeliigiga, näiteks kuna liikumispuudega inimesi on Tallinnas tunduvalt enam kui kuulmispuudega inimesi, on ka puuetega tallinlaste hulgas liikumisabivahendite kasutajaid enam ja kuulmisabivahendite kasutajaid vähem. Positiivne on see, et enamik abivahendite kasutajaid on abivahendiga rahul ning rahulolematute hulk on suhteliselt väike – vaid 14% puuetega tallinlastest tõid välja, et nad on vähemalt üht abivahendit kasutanud, kuid ei ole sellega rahul. **Samas tõi ligi iga viies (19%) tallinlane välja vähemalt ühe abivahendi kohta, et ta ei ole seda kasutanud, kuid arvab, et vajaks seda.**

Erinevate tehniliste abivahendite kasutamine on ilmselgelt seotud ka vastaja üldise tervisliku seisundiga, sealhulgas puude liigi ja raskusastmega. Sügavama puudega vastajate seas on teistest märgatavalt enam neid, kes kasutavad põetus- ja hooldusabivahendeid ning liikumisabivahendeid ning vähem nägemisabivahendite kasutajaid. Vaadates erinevate tehniliste abivahendite kasutamist puudeliigi lõikes on tulemused üsnagi ootuspärased. Liikumispuudega vastajate hulgas on kõige enam (79%) liikumisabivahendite kasutajaid, enamik (91%) nägemispuudega inimesi kasutab nägemisabivahendeid ja enamik (90%) kuulmispuudega inimesi kasutab kuulmisabivahendeid.

Liit- ja liikumispuudega vastajate hulgas on ka suurem nende osakaal, kes kasutavad põetus- ja hooldusabivahendeid, ortoose või proteese ning meelelahutus- või arendavaid abivahendeid (Tabel 17).

Joonis 29. Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul kasutanud igapäevaeluga paremaks toimetulekuks tehnilisi abivahendeid? Kui jah, siis kas Te olete abivahenditega rahul? Kui ei, kas Te arvate, et vajaksite neid? (N = kõik vastajad)



Tabel 17. Tehnilisi abivahendid kasutanute osakaalud puudeliigi lõikes* (%; N = kõik vastajad)

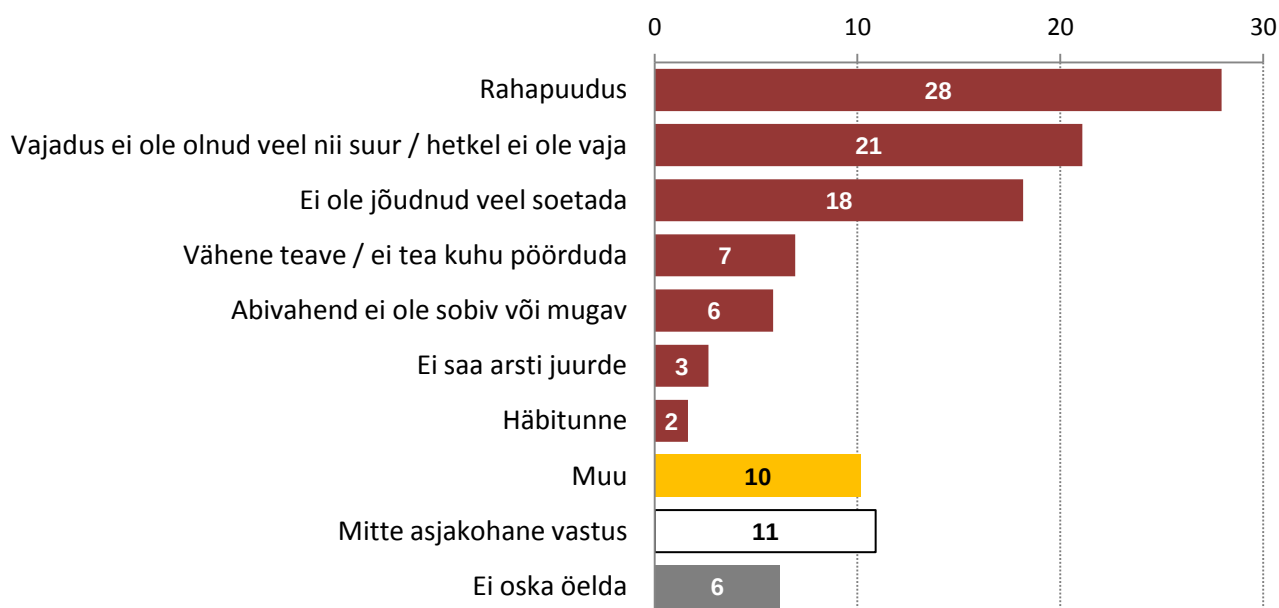
	Liit- puue	Vaimu- puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis- puue	Nägemis- puue	Liikumis- puue	Psüühika- häire	Muu
Nägemisabivahendeid	67	34	64	44	91	77	56	73
Liikumisabivahendeid	55	21	17	19	25	79	15	36
Meelelahutus- ja arendavad abivahendeid	37	19	23	22	4	41	25	24
Ortoose või proteese	21	9	17	13	12	38	6	20
Põetus- ja hooldusvahendeid	22	7	5	0	2	19	3	16
Kuulmisabivahendeid	5	9	0	90	5	2	1	2
Midagi muud	2	3	5	3	0	2	3	4

*Joonisel on välja toodud vastajate osakaalud, kes on abivahendit kasutanud.

14% puuetega tallinlastest tõi välja, et nad on vähemalt üht abivahendit kasutanud, kuid ei ole sellega rahul ning neil vastajatel paluti põhjendada, miks nad abivahendiga rahul ei ole. Peamise probleemina toodi välja, et kasutatava abivahendi seisukord on halb ning see oleks vaja välja vahetada uue vastu (29% vastajast, kes pole kasutatava abivahendiga rahul). Ligi iga viienda (19%) abivahendiga mitterahuloleva puudega inimese jaoks pole abivahend sobiv (näiteks proteesid tekitavad allergiat, ortoos tekitab liigese paistetust, kargud on vales suuruses, prillid tekitavad uimasust). Lisaks tõid vastajad veel välja, et vajalikud abivahendid on kallid ja neid ei kompenseerita (13%), abivahendid tekitavad valu ja ei ole mugavad (11%) ning abivahendist ei ole alati kasu (11%). Kuna abivahendit kasutanute, kuid mitterahulolevate arvud on erinevate abivahendite lõikes väga väikesed, siis ei ole kõikide abivahendite lõikes probleemide välja toomine otstarbekas. Siiski saab välja tuua mõningad peamised probleemid nende abivahendite lõikes, kus oli enam mitterahulolevaid kasutajaid. Liikumisabivahendi kohta toodi näiteks enam välja, et vajalik abivahend ei ole sobiv ning oleks vaja teistsugust abivahendit. Ortooside ja proteesidega rahulolematud tõid samuti enam välja, et abivahend ei ole sobiv või on vale suurus, kui ka seda, et ortoosid või proteesid tekitavad valu või ebamugavust. Nägemisabivahenditega rahulolematud nimetasid enam, et abivahendi seisund on halb ning abivahend tuleks välja vahetada, lisaks mainiti, et abivahend on kallis ja seda ei kompenseerita.

Vastajatel, kes viimase 12 kuu jooksul ei olnud kasutanud nimetatud abivahendit, kuid leidsid, et nad vajaks seda, paluti öelda, mis takistab neil antud abivahendi kasutamist. Ligi iga neljas (28%) tõi siinkohal välja rahapuuduse ja iga viies, et vajadus hetkel ei ole olnud nii suur (21%) ning ei ole jõutud veel abivahendit soetada (18%) (Joonis 30). Liikumisabivahendit mittekasutavad, kuid vajavad vastajad tõid enam välja, et nende vajadus ei ole olnud veel nii suur. Ortoose ja proteese hetkel mittekasutavad, kuid vajavad tallinlased nimetasid enam takistavate faktoritena rahapuudust ja asjaolu, et abivahendeid ei ole jõutud veel soetada. Nägemisabivahendite mittekasutajad, kuid vajavad, tõid samuti enam välja rahapuudust, kuid ka seda, et nad ei ole saanud minna arsti juurde. Rahapuudus oli ka meelelahutus- ja arendavate abivahendite kasutamise peamiseks takistuseks.

Joonis 30. Mis on peamine põhjus, miks Te ei kasuta nimetatud abivahendeid? (%; N = 151; vastajad, kes ei kasuta ega ole kasutanud abivahendeid, kuid arvavad, et vajavad neid)

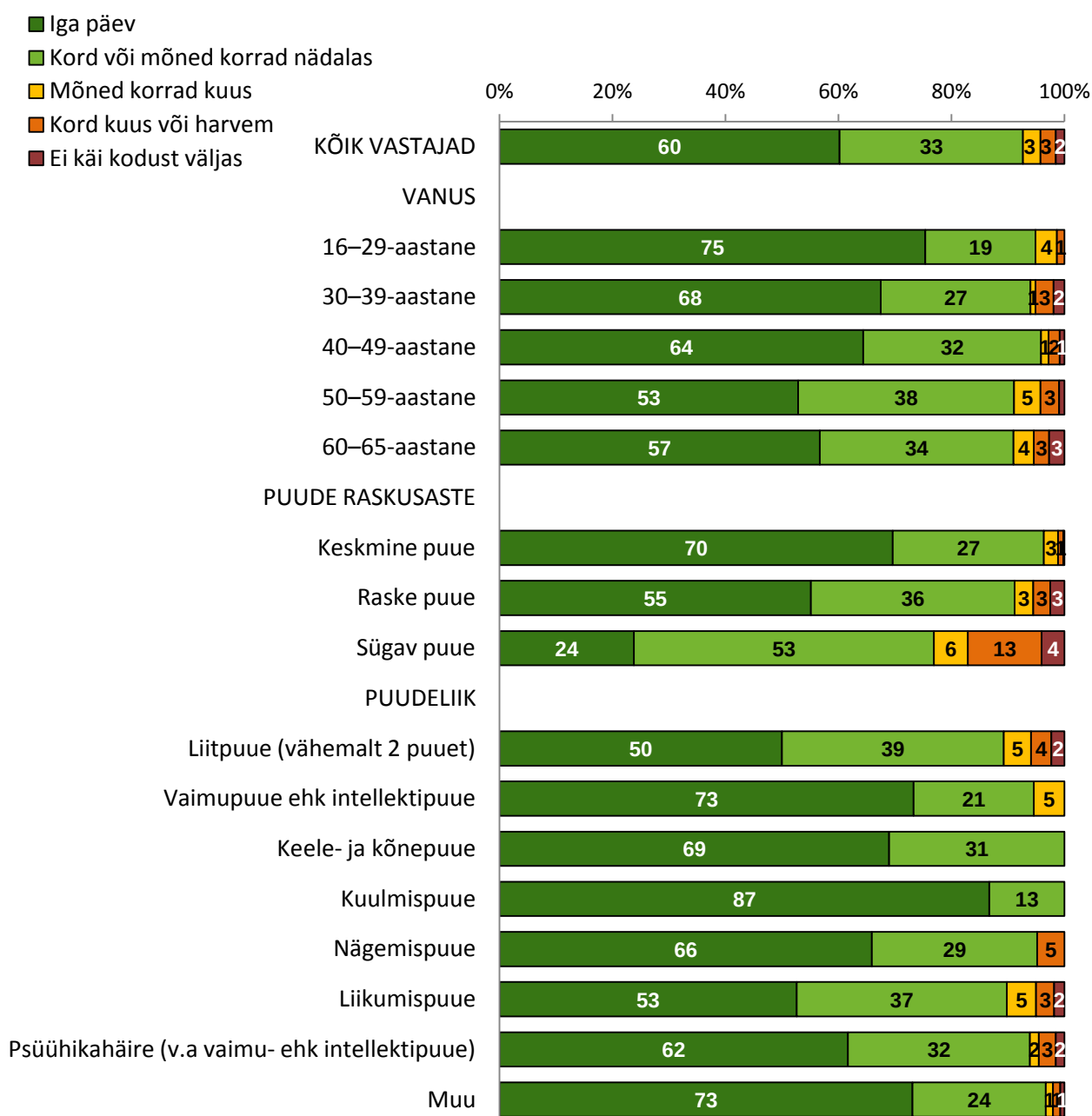


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

2.3 Väljaspool kodu liikumine

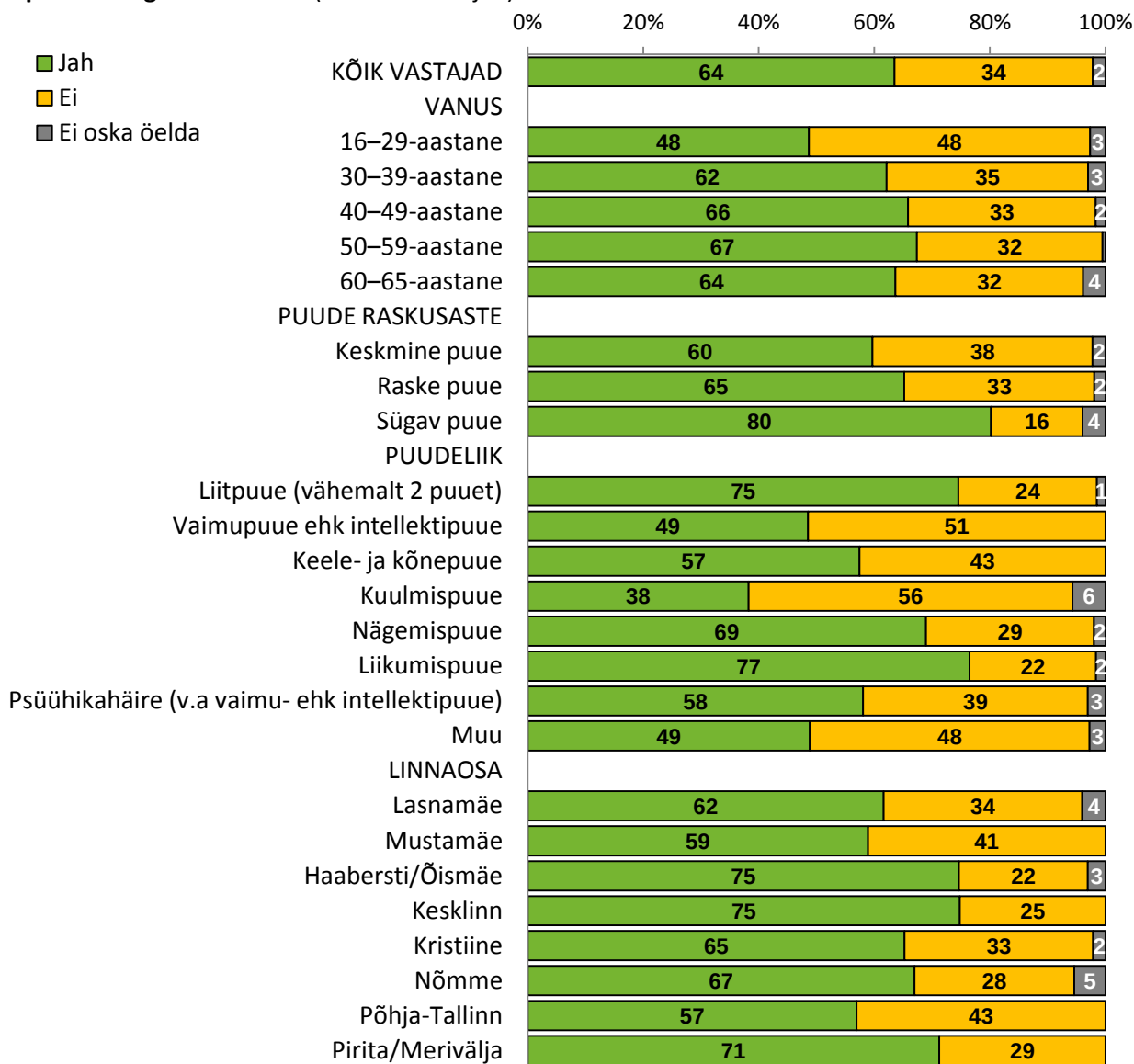
Järgnev alapeatükk annab ülevaate puuetega tallinlaste kodust väljas käimise sagedusest ning väljaspool kodu liiklemisel esinevatest füüsilistest või psühholoogilistest takistustest. **Enamik Tallinnas elavatest puudega inimestest käib kodust väljas igapäevaselt (60%) või kord või mõned korrad nädalas (33%).** Vähem on neid, kes käivad kodust väljas mõned korrad kuus või harvem (6%). Vaid 2% puuetega tööelistest tallinlastest ei käi kodust üldse väljas (Joonis 31). Igapäevaselt kodust väljaskäijaid on teistest enam nooremate hulgas, keskmise puude raskusastmega, kuulmis- ja vaimupuudega tallinlaste seas. Samas kui sügava puudega ning liikumis- ja liitpuudega vastajate hulgas on enam neid, kes kodust harvem väljas käivad.

Joonis 31. Kui sageli Te käite oma kodust väljas (ükskõik mida tegemas)? (N = kõik vastajad)



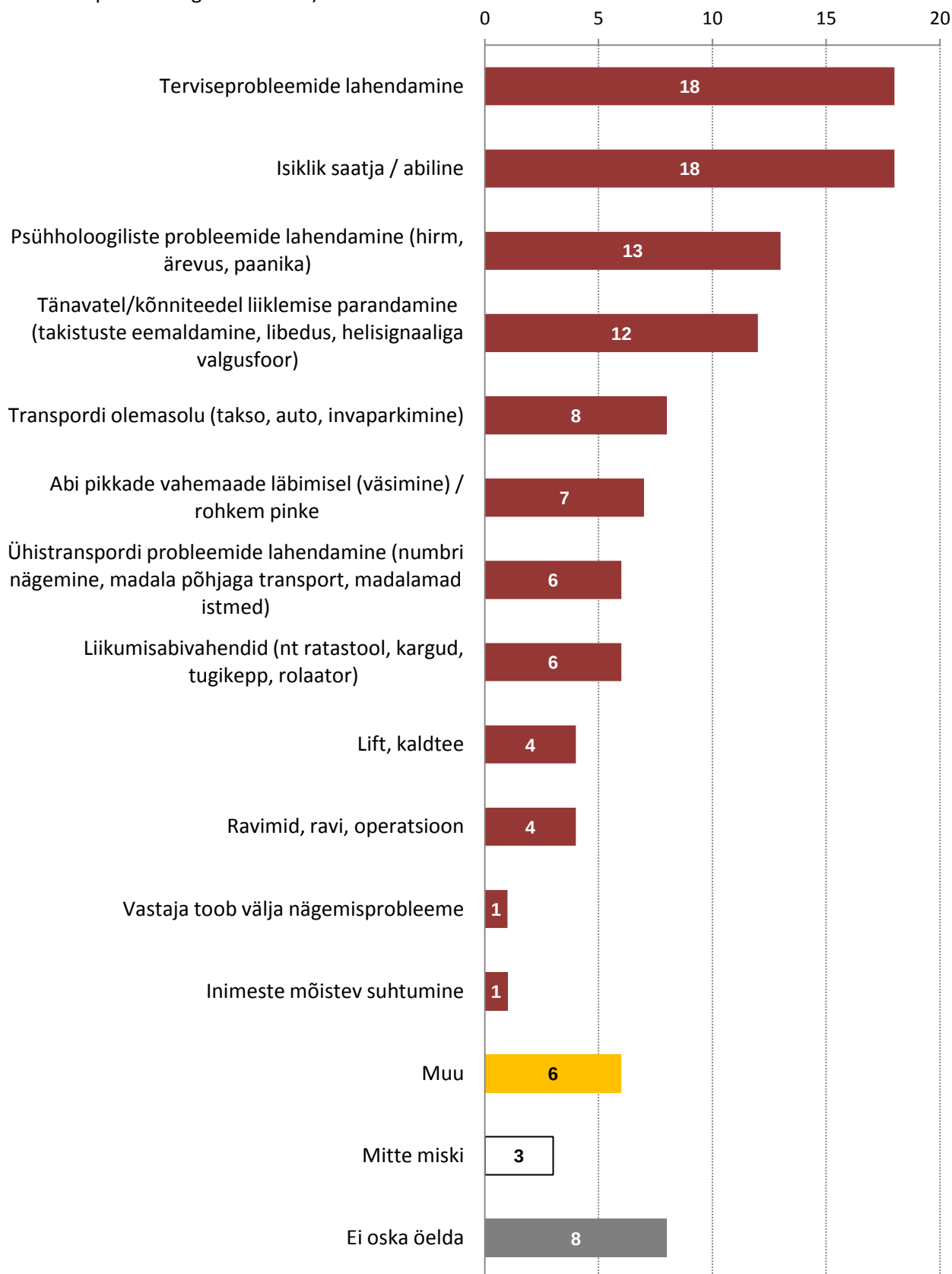
Kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi esineb 64% puuetega tallinlastel. Takistusi esineb enam sügava puudega vastajatel – 80% nendest tõi välja, et neil esineb kodust väljaspool liiklemisel takistusi. Lisaks esineb väljaspool kodu liiklemisel oma puudest tulenevaid takistusi enam liikumis- ja liitpuudega vastajatel (Joonis 32).

Joonis 32. Kas Teil esineb kodust väljaspool liiklemisel Teie puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi? (N = kõik vastajad)



Vastajatel, kellel esineb kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi, paluti öelda, mis aitaks neil väljaspool kodu liiklemisel esinevaid takistusi kõige paremini lahendada. Sisulistest vastustest tõid vastajad enam välja isikliku abistaja vajaduse (18%), psühholoogiliste probleemide lahendamise (13%) ning tänavatel ja kõnniteedel liiklemise parandamise (12%) (Joonis 33). Isikliku saatja tõid teistest enam välja vaimu-, liit- ja nägemispuudega vastajad, samas kui psühholoogiliste probleemide lahendamise psüühikahäirega vastajad. Tänavatel ja kõnniteedel liiklemise parandamist nimetasid enam nägemis-, liikumis- ja liitpuudega tallinlased ning liikumispuudega vastajad tõid enam välja ka transpordi ja liikumisabivahendite kitsaskohtade lahendamist.

Joonis 33. Palun öelge, mis aitaks Teil väljaspool kodu liiklemisel esinevaid takistusi kõige paremini lahendada? (%) (N = 514; vastajad, kellel esineb kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi)

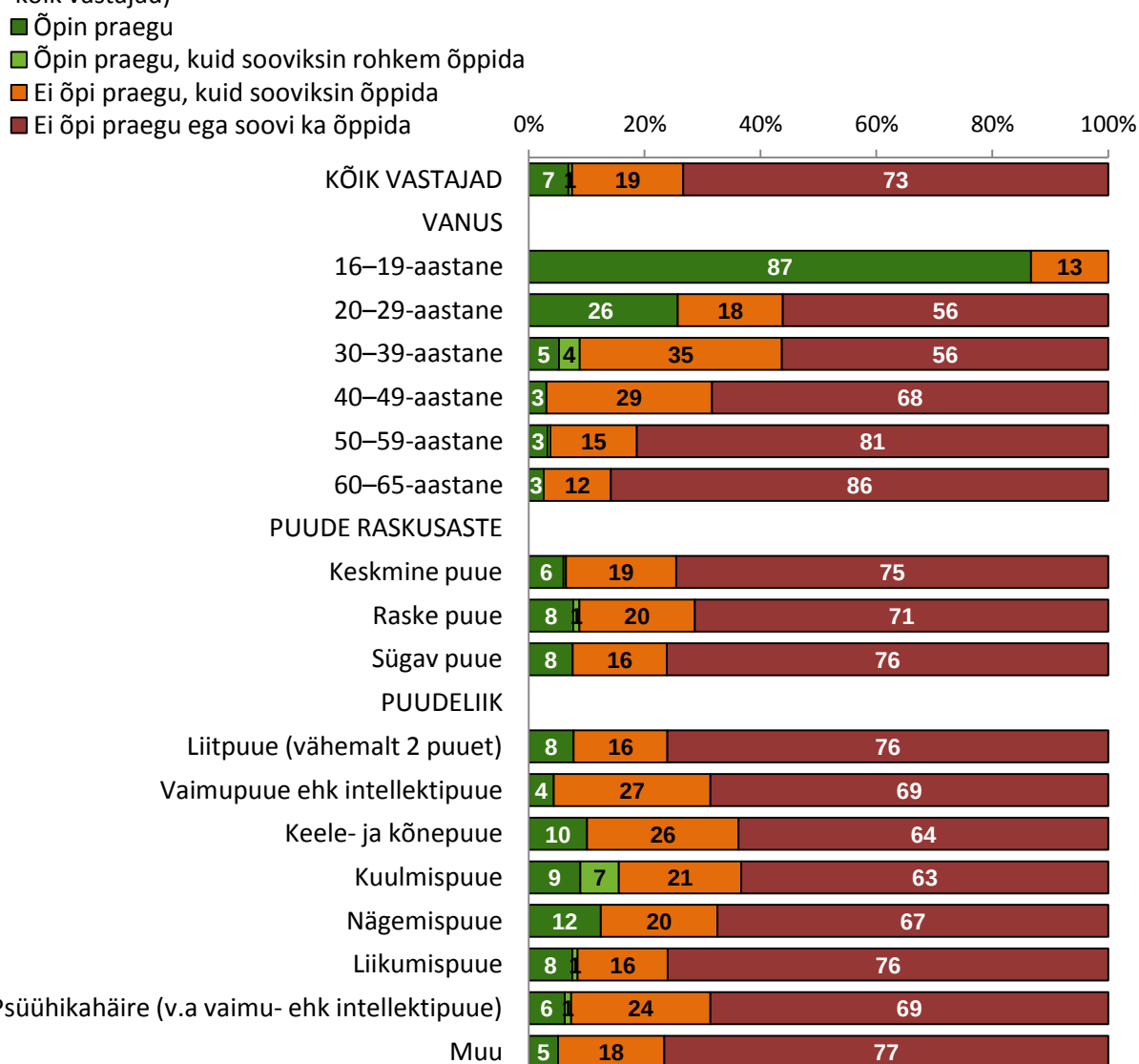


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

3. Õppimine

Käesolev peatükk annab ülevaate õppimisega seotud teemadest, käsitledes sealhulgas soovi õppida ning õppimisega seonduvaid takistusi ja piiranguid. **Tallinnas elavatest tööelistest puuetega inimestest (16–65-aastastest) tegeleb õppimisega 8%,** sealjuures on õppivate osakaal suurim (87%) 16–19-aastaste hulgas. Lisaks õpib 20–29-aastaste vanuserühmas iga neljas (26%), samas kui vanemate seas on õppijate osakaal väga väike. **Praegu ei õpi, kuid sooviks õppida iga viies (19%) Tallinnas elav puudega inimene,** nende osakaal on suurim 30–39-aastaste vanusegrupis, kus ligi iga kolmas (35%) sooviks õppida (Joonis 34).

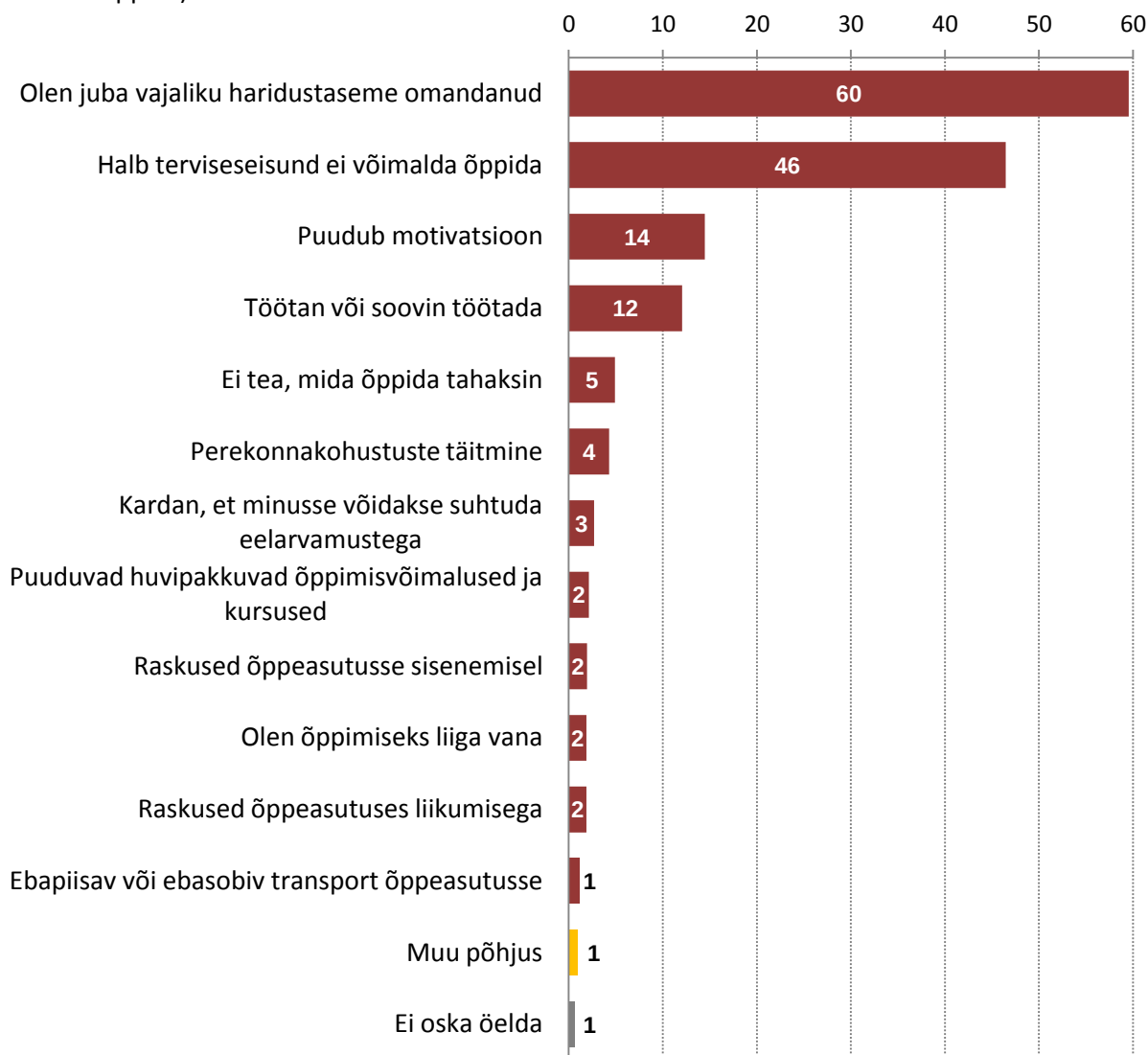
Joonis 34. Milline järgnevast iseloomustab kõige paremini, kuivõrd Te praegu tegelete õppimisega (v.a ajutised vaheajad). Peame silmas õppimist mõnes asutuses, mitte iseseisvat enesetäiendamist. (N = kõik vastajad)



73% tööelistest Tallinnas elavatest puuetega inimestest ei soovi õppida. Kõige enam tõid vastajad välja, et nad ei soovi õppida, kuna on juba vajaliku haridustaseme omandanud (60%) ning et halb tervises seisund ei võimalda neil õppida (46%) (Joonis 35). Lisaks tõi väike osa vastajatest välja ka motivatsiooni puudumise (14%) ning töötamise või soovi töötada (12%).

Vaadates tulemusi erinevate vanusegruppide lõikes, selgub, et 16–19-aastaste vastajate seas ei olnud neid, kes ei õpi ega soovi õppida. Mitteõppimise põhjusena tõid 20–29-aastased teistest vanusegruppidest tunduvalt enam välja töötamise või soovi töötada. Ootuspäraselt tõuseb vastaja vanuse kasvades ka nende osakaal, kes mainivad, et nad on juba vajaliku haridustaseme omandanud – 20–29-aastaste seas on nende osakaal 35%, samas 60–65-aastaste seas 69%. Motivatsiooni puudumise toovad välja enam üle 30-aastased vastajad ning 30–39-aastaste vanusegrupp toob teistest enam välja mitteõppimise põhjusena ka perekonnakohustuste täitmise.

Joonis 35. Millistel põhjustel Te praegu õppida ei soovi? (%) ; N = 593; vastajad, kes praegu ei õpi ega soovi ka õppida)



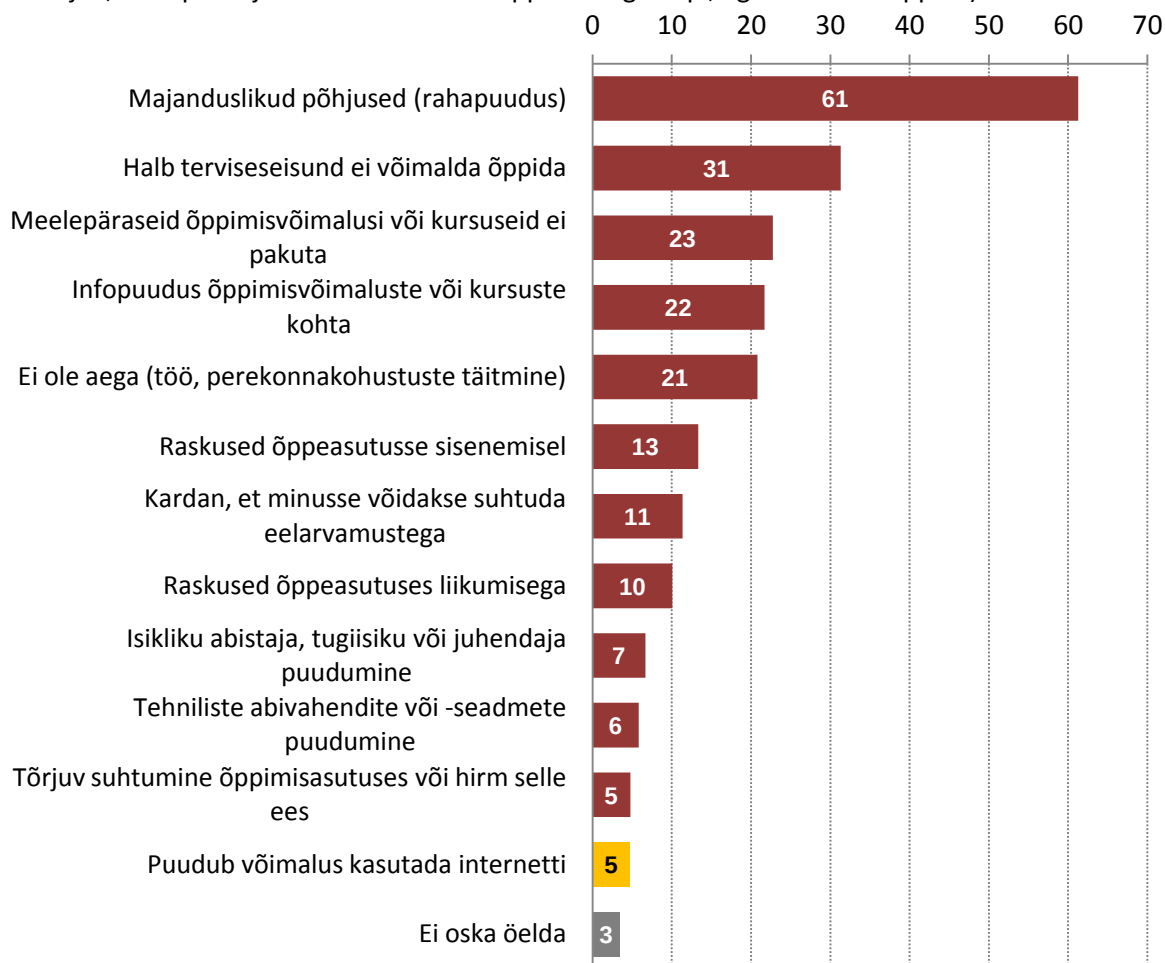
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vaadates kõige enam välja toodud mitteõppimise põhjuseid puudeliigi lõikes, on märgata, et vaimu- ehk intellektipuudega tallinlased toovad teistest puudeliikidest märkimisväärselt vähem põhjusena välja asjaolu, et nad on juba vajaliku haridustaseme omandanud (Tabel 18). Vaimu- ja intellektipuudega vastajad olid ka need, kes tõid kõige enam mitteõppimise põhjusena välja halva tervise seisundi, samas kui keele- ja kõne-, kuulmispuudega ja muu puudega (krooniline haigus, terviseprobleemid) tallinlaste seas on kõige vähem neid, kellel tervise seisund ei ole võimaldanud õppida.

Tabel 18. Kõige enam esinenud mitteõppimise põhjused puudeliigi lõikes (%) (N = 593; vastajad, kes praegu ei õpi ega soovi ka õppida)

	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Olen juba vajaliku haridustaseme omandanud	58	13	68	80	59	57	52	78
Halb tervises seisund ei võimalda õppida	52	57	26	35	44	47	51	32
Puudub motivatsioon	13	7	24	9	6	17	18	13
Töötan või soovin töötada	9	23	0	23	23	8	18	9

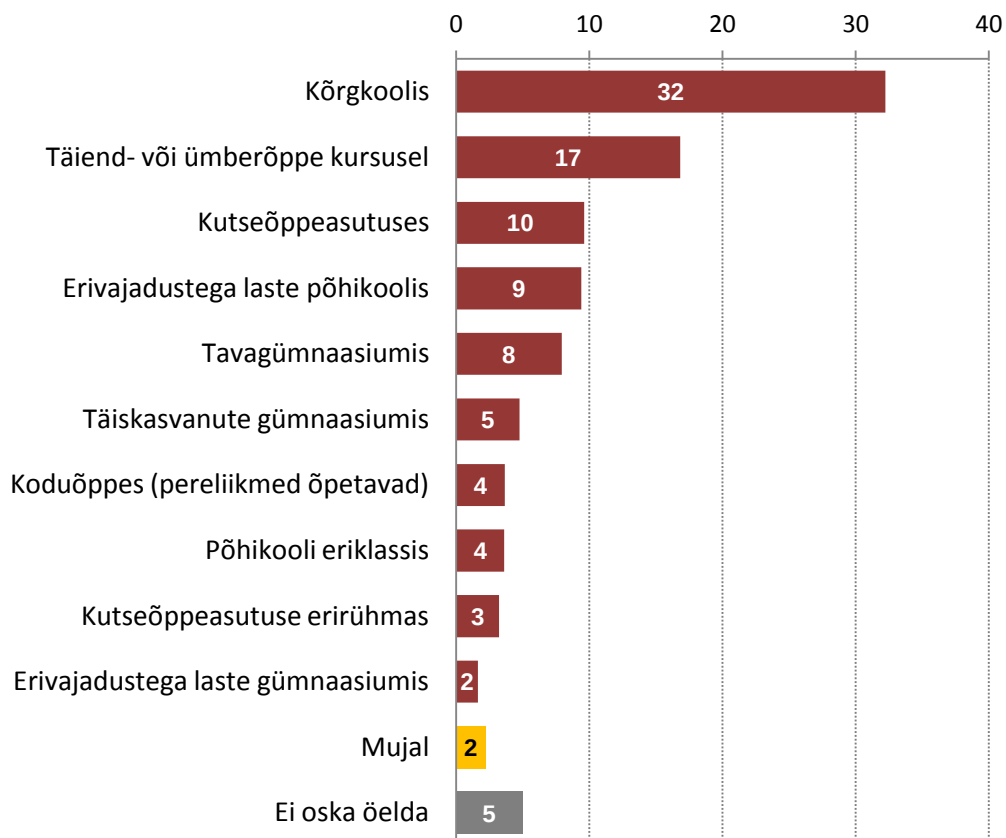
Vastajatel, kes ei õpi, kuid sooviksid õppida ning kes õpivad, kuid sooviksid rohkem õppida, paluti tuua välja asjaolud, mis piiravad nende õppimis- või enesetäiendamise võimalusi. Kõige enam tõid Tallinnas elavad puuetega inimesed õppimis- ja enesetäiendamist piirava asjaoluna välja majanduslikud põhjused ja rahapuuduse (61%) (Joonis 36). Õppimis- või enesetäiendamise võimalusi piirab ka halb tervises seisund (31%), meelepäraste õppimisvõimaluste puudumine (23%), infopuudus õppimisvõimaluste kohta (22%) ja ajapuudus (21%).

Joonis 36. Millised asjaolud piiravad Teie õppimis- või enesetäiendamise võimalusi? (%; N = 160; vastajad, kes õpivad ja sooviksid rohkem õppida ning ei õpi, aga sooviksid õppida)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Õppimisega tegeleb 8% Tallinnas elavatest puuetega inimestest, enamik nendest on 16–19-aastased. Õppivatel vastajatel paluti öelda, kus nad hetkel õpivad ning kas neil on esinenud viimase 6 kuu jooksul puude tõttu kooliskäimisega, õppimisega või enesetäiendamisega probleeme või ebameeldivusi. Ligi iga kolmas (32%) õppivatest puuetega tööealistest õpib kõrgkoolis, 17% õppivatest on ka täiend- või ümberõppe kursustel ning iga kümnes (10%) kutseõppeasutuses (Joonis 37). Enam on kõrgkoolis õppijaid 20–39-aastaste seas, samas kui täiend- või ümberõppe kursustel on märkimisväärselt enam üle 40-aastaseid. 16–19-aastaste seas on ootuspäraselt enam neid, kes õpivad põhikoolis või tavagümnaasiumis.

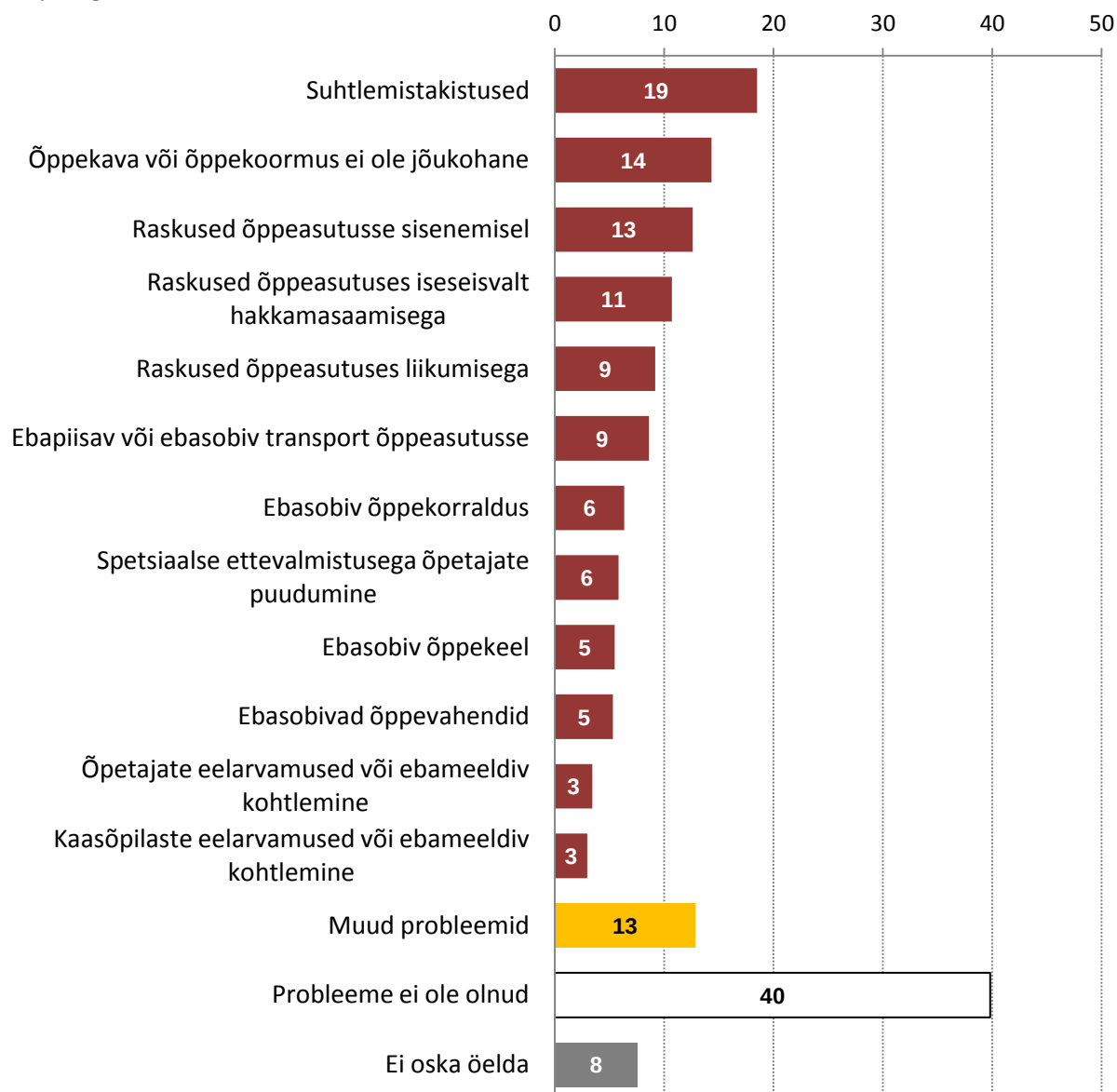
Joonis 37. Kus Te praegu õpite? (%) ; N =61; vastajad, kes õpivad praegu)



60% käesoleval hetkel õppivatel puuetega tööealistel on esinenud viimase poole aasta jooksul puude tõttu kooliskäimisega, õppimisega või enesetäiendamisega probleeme. Esinevatest probleemidest tõid vastajad välja kõige enam suhtlemistakistused (19%), mitte jõukohase õppekava või õppekoormuse (14%) ning õppeasutusse sisenemisel esinevad raskused (13%). Lisaks ligi iga kümnendal õppijal esines raskuseid õppeasutuses iseseisvalt hakkamasaamisega, õppeasutuses liikumisega ning ebasobiva transpordiga õppeasutusse liikumisel (Joonis 38).

Kuigi küsimusele vastanute arv on liiga väike, et teha olulisi järeldusi puudeliigi lõikes, on siiski märgata, et suhtlemistakistusi esines enam keele- ja kõne- ning kuulmispuudega inimeste hulgas ning raskuseid õppeasutusse sisenemisel esines enim liit- ja liikumispuudega tallinlaste seas. Kuulmispuudega vastajad tõid teistest enam välja ka spetsiaalse ettevalmistusega õpetajate puudumise, ebasobiva õppekeele ja õppevahendid ning õpetajate või kaasõpilaste eelarvamused või ebameeldiva kohtlemise.

Joonis 38. Kas Teil on olnud viimase 6 kuu jooksul puude tõttu kooliskäimisega, õppimisega või enesetäiendamisega probleeme või ebameeldivusi? Kui jah, siis milliseid? (%) ; N = 61; vastajad, kes õpivad praegu)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

4. Töötamine ja tööeluga seotud probleemid

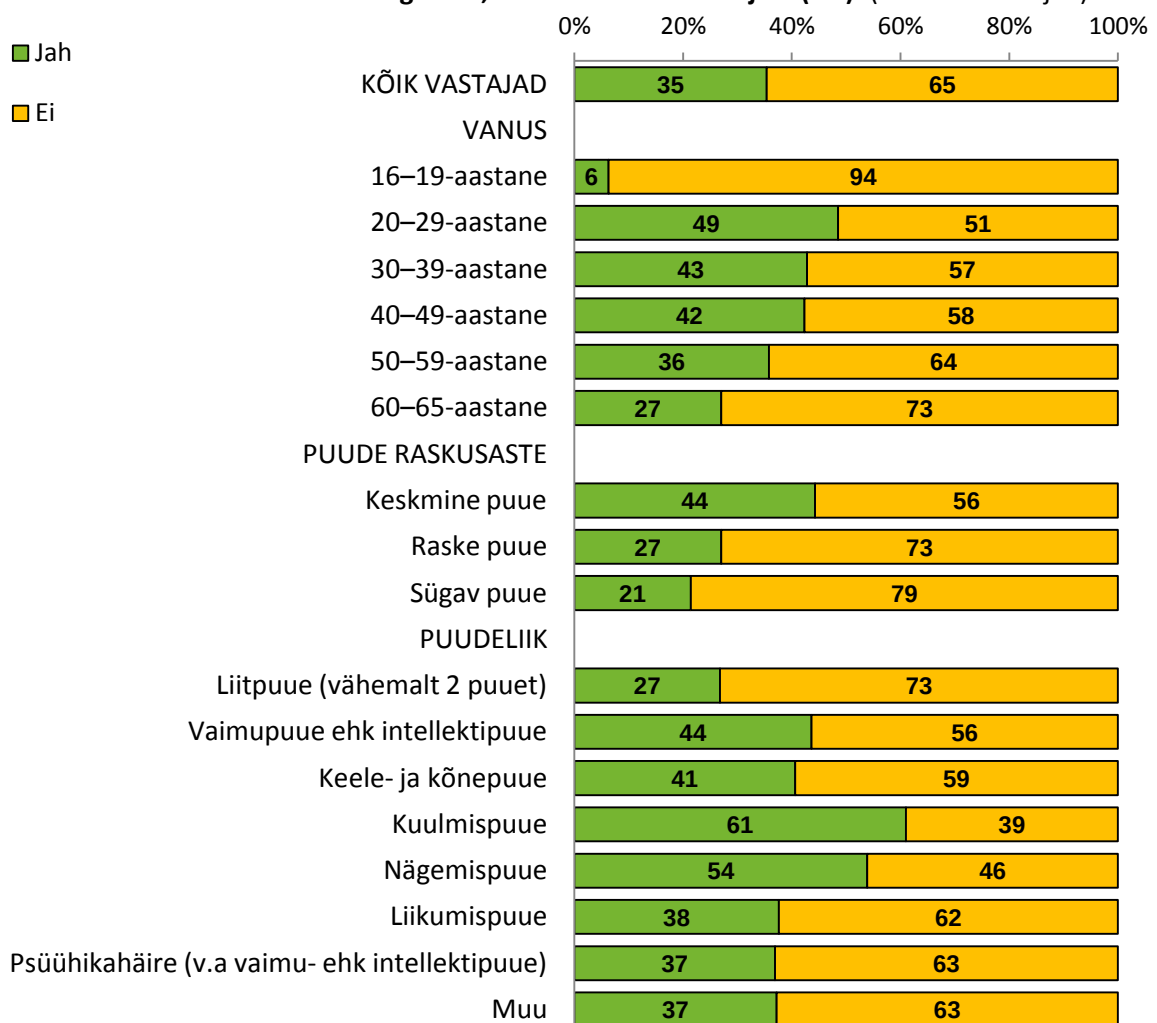
Käesolev alapeatükk annab ülevaate puuetega tallinlaste tööhõivest. Peatükis käsitletakse töötamise soovi ja motivatsiooni, mittetöötamise peamiseid põhjuseid, eelnevaid töösuhteid ning töösuhte lõppemise põhjuseid. Lisaks tuuakse välja töö otsimisel ja töötamisel esinevad probleemid ja takistused ning rahulolu oma töökeskkonna ja praeguste töötingimustega.

4.1 Töötavad puuetega inimesed

4.1.1 Töötamisega hõivatus ja töökoormus

Tallinnas elavate puuetega tööealiste seas on märkimisväärselt enam mittetöötavaid. **Puuetega tööealistest tallinlastest on tööga hõivatud ligi iga kolmas (35%).** Järgneval joonisel on välja toodud puuetega tallinlaste tööga hõivatus vanuse, puude liigi ja raskusastme lõikes (Joonis 39).

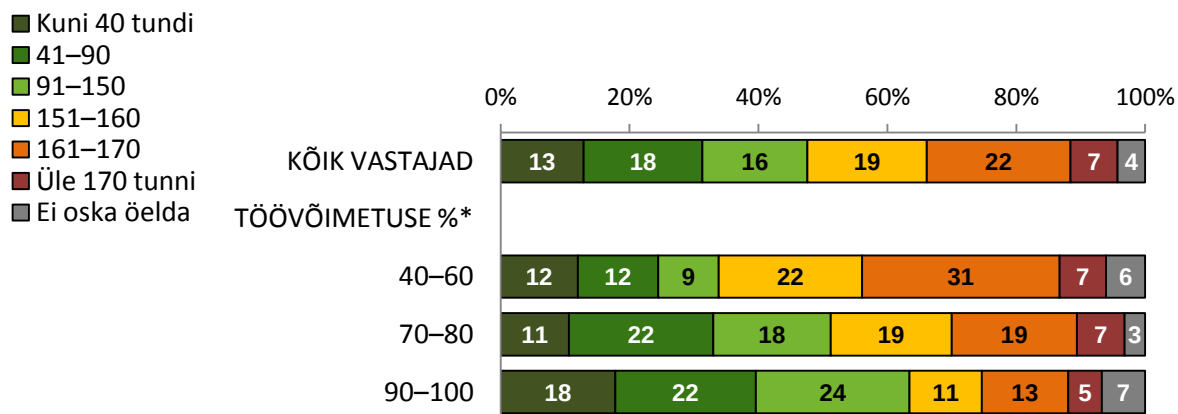
Joonis 39. Kas Te praegu töötate (v.a ajutised puhkused ja pausid)? Siin ja edaspidi peame töötamise all silmas tasustatud töö tegemist, k.a iseendale tööandjaid (FIE). (N = kõik vastajad)



Keskmisest enam teevad tasustatud tööd 20–49-aastased ning keskmise puude raskusastmega inimesed. **Kõige suurem on töötavate puuetega tallinlaste osakaal kuulmis- ja nägemispuudega inimeste hulgas – 61% kuulmispuudega ja 54% nägemispuudega tallinlastest on tööga hõivatud.** See on samas omakorda tugevalt seotud puude raskusastmega, sest Tallinnas on kuulmis- ja nägemispuudega vastajate hulgas teiste puudeliikidega võrreldes vähem sügava puudega inimesi. Sügava puudega ning liitpuudega tallinlaste seas on mittetöötavaid kõige enam. Lisaks eelnevale on tööga hõivatus seotud ka puudega inimese haridustasemega. Pooled (50%) kõrghariduse omandanud puuetega tallinlastest on ka tööga hõivatud, samas kui põhihariduse või madalama haridustasemega inimestest töötab iga neljas (26%). Vastaja soo ja linnaosa võrdluses olulised töötamisega seotud erinevused puuduvad.

Vaadates töötavate puuetega inimeste töökoormust, selgub, et töökoormus puuetega tallinlaste seas on üpris varieeruv. Iga kolmas (31%) töötav puudega tallinlane töötab kuni 90 tundi kuus. Ligi teine kolmandik (35%) töötab 91–160 tundi kuus. Samas on Tallinnas elavate puuetega tallinlaste hulgas ka neid, kes töötavad enam kui täiskoormusega – 29% töötab enam kui 160 tundi kuus (Joonis 40). Vastaja töökoormust on järgnevalt võrreldud vastaja enda poolt öeldud töövõime kaotuse protsendiga. Ootuspäraselt on väiksema töövõime kaotuse protsendiga vastajate seas enam neid, kelle töötundide arv kuus on suurem. Kindlasti on siinkohal olulised mõjurid ka inimese enda motivatsioon, haridus ja tööalased võimalused. Arvestama peab ka sellega, et vastajate arvud siinkohal on väikesed ning veaprotsendid suured.

Joonis 40. Kui mitu tundi Te keskmise ühe kuu jooksul töötate? (N = 287; vastajad, kes praegu töötavad)

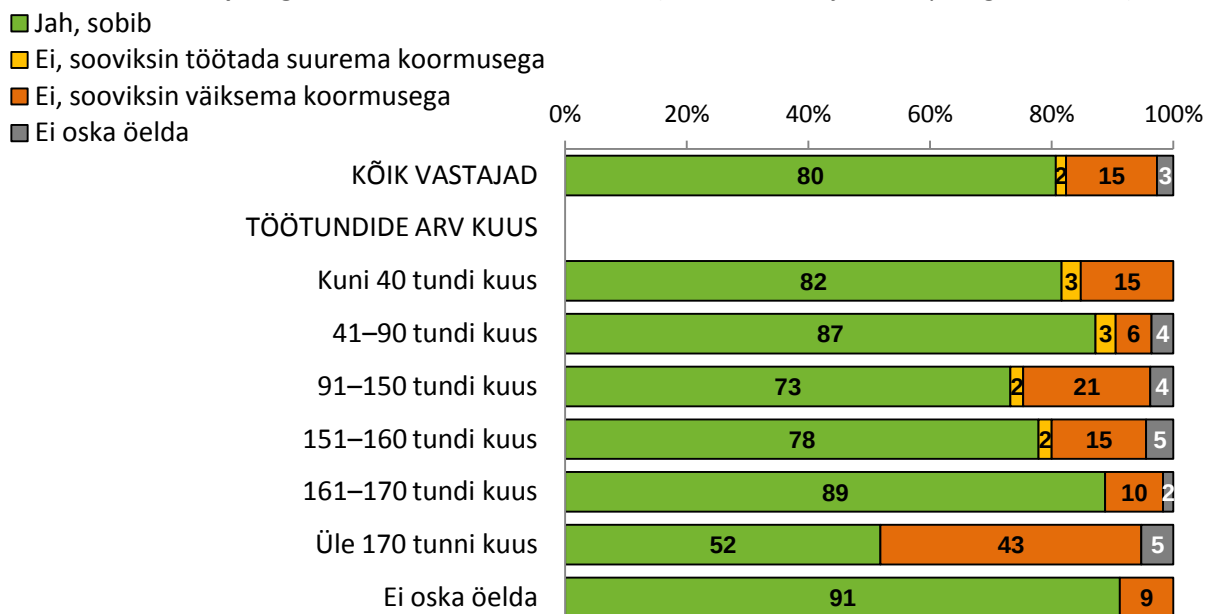


*Tegemist on vastaja enda poolt öeldud töövõime kaotuse protsendiga, mis ei pruugi olla 100% kattuv ametlikult määratuga. Siinkohal on välja jäetud vastajad, kes ei osanud oma töövõime kaotuse protsenti öelda (N=51).

Kuigi küsimustele vastanute arv on liiga väike, et teha paikapidavaid järeldusi puudeliigi lõikes, on siiski märgata, et väiksema koormusega töötavaid (alla 150 tundi kuus) on teistest enam vaimupuudega ja psüühikahäirega vastajate seas. Samas suurema töökoormusega töötavaid on enam keele- ja kõnepuudega, kuulmis- ja liikumispuudega tallinlaste seas. Vanuse lõikes tulemusi vaadates selgub, et enamjaolt täiskoormusega (150–170 tundi kuus) töötavaid on kõige enam 20–39-aastaste hulgas, kellest ligi pooled töötavad just selle koormusega.

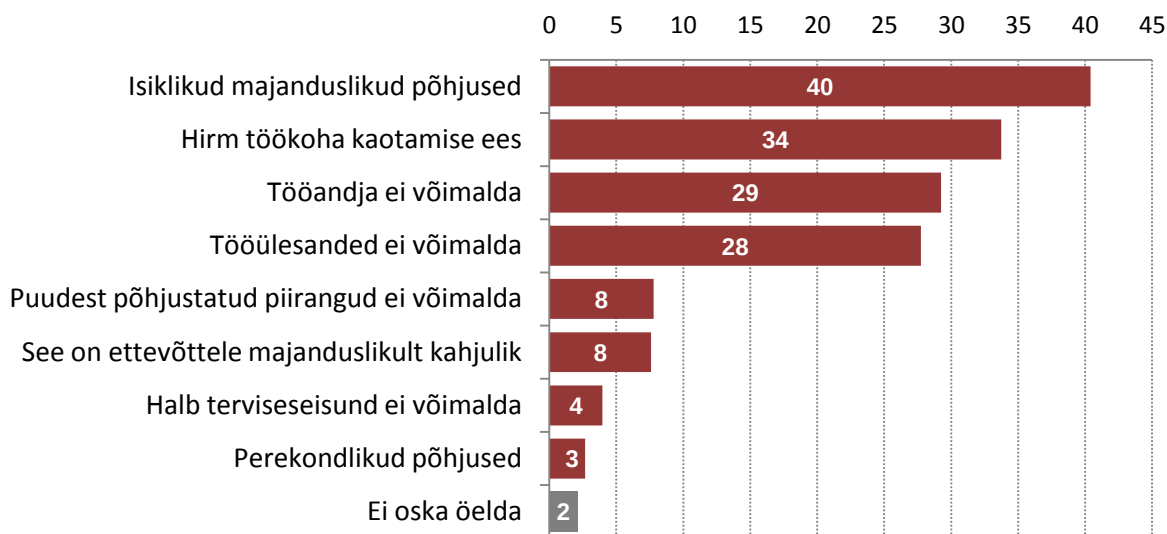
Enamik (80%) töötavaid puuetega inimesi leiavad, et nende töökoormus sobib neile, samas kui töökoormus ei ole sobilik 17% töötavatele puuetega tallinlastele. Vastajad, kes ei pea töökoormust endale sobilikuks, soovivad enamjaolt töötada väiksema koormusega. Järgneval joonisel on välja toodud vastaja rahulolu oma töökoormusega ja töötundide arv kuus (Joonis 41). Kõige vähem on oma töökoormusega rahul need vastajad, kes töötavad üle 170 tunni kuus.

Joonis 41. Kas Teie praegune töökoormus sobib Teile? (N = 287; vastajad, kes praegu töötavad)



Vastajatel, kes hindasid oma töökoormust endale mitesobivaks, paluti nimetada, mis takistab neil peamiselt praeguse töökoormuse muutmist. Kõige enam toodi takistusena välja isiklikud majanduslikud põhjused (40%). Lisaks mainiti oluliste põhjustena hirmu töökoha kaotamise ees (34%) ning asjaolu, et tööandja või tööülesanded ei võimalda koormust muuta (Joonis 42).

Joonis 42. Mis takistab Teil peamiselt praeguse töökoormuse muutmist? (%; N = 48; vastajad, kes praegu töötavad ja kellele praegune töökoormus ei sobi)

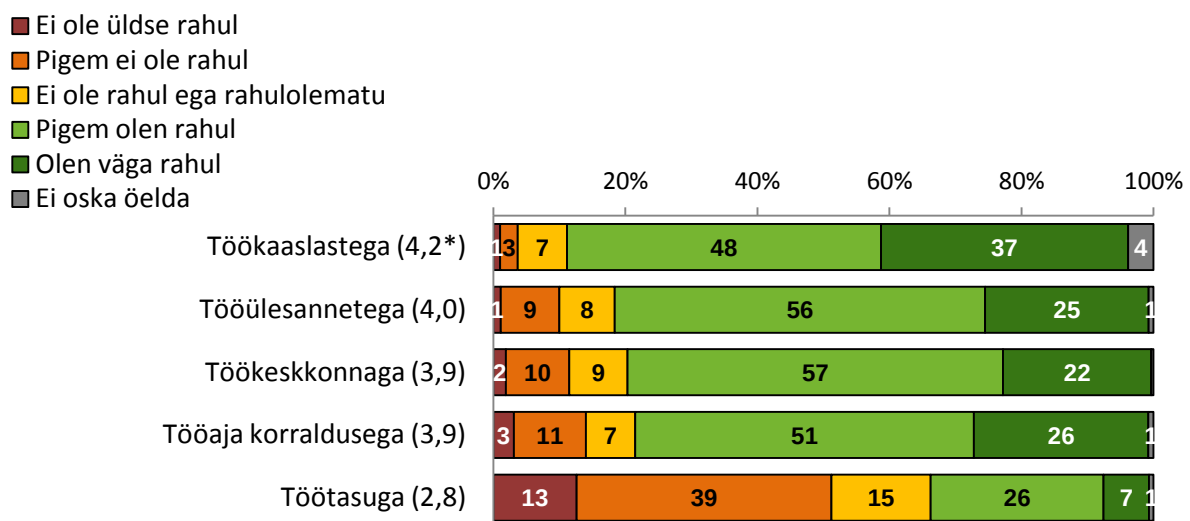


*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

4.1.2 Töökeskkond ja töötamisega esinevad probleemid

Enamik töötavaid puuetega tallinlasi on väga rahul või pigem rahul nii oma tööaja korralduse (77%), töökeskkonna (79%), töökaaslaste (85%) ja tööülesannetega (81%). Märkimisväärselt erineb siinkohal rahulolu oma töötasuga – oma töötasuga rahul on vaid iga kolmas (33%) töötav puudega tallinlane, samas pooled (53%) ei ole oma töötasuga rahul. Samuti ligi iga kümnes vastaja ei ole rahul oma tööaja korralduse (14%), töökeskkonna (12%) ja tööülesannetega (10%) (Joonis 43).

Joonis 43. Kuivõrd Te olete rahul oma praegusel töökohal ...? (N = 287; vastajad, kes praegu töötavad)

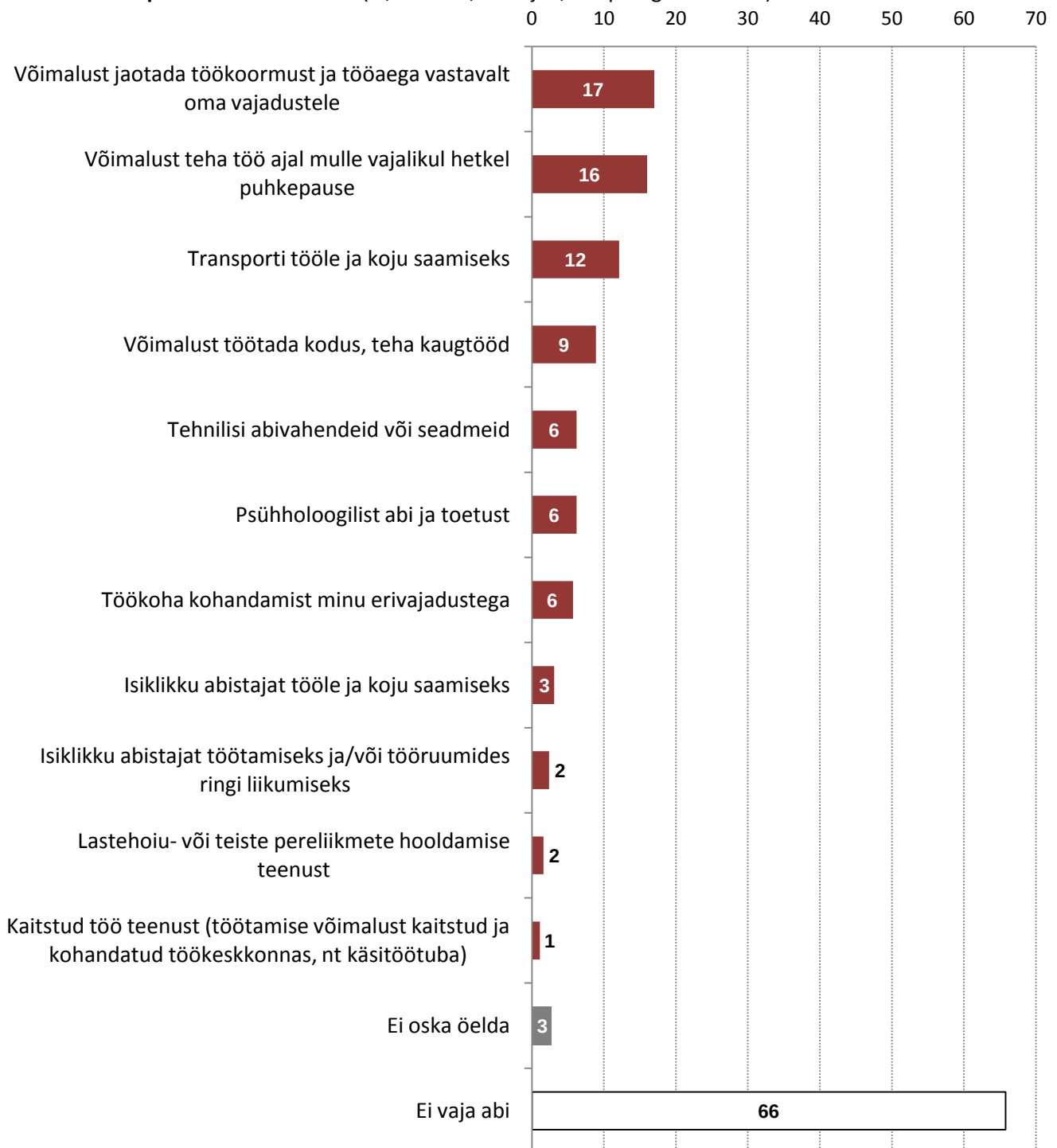


*Sulgudes oleva arvuna on toodud välja keskmised hinnangud (1 - ei ole üldse rahul; 5 - olen väga rahul).

Uuringus osalejatelt uuriti lisaks, et kui nad mõtleavad oma praegustele töötingimustele, siis kas ja millist abi nad vajaksid, et oma töökohal paremini toime tulla. **Iga kolmas (32%) töötav puudega inimene vajaks praegusel töökohal paremini toimetulekuks mingit laadi abi.** Abivajavate osakaal on puudeliikide lõikes suurim nägemispuudega tallinlaste seas ning keskmisest suurem veel liit- ja liikumispuude ning psüühikahäire korral. Vaadates puude raskusastmest, siis keskmise ja raske puude vahel erinevused puuduvad, kuid märkimisväärselt enam vajaks töökohal paremini toimetulekuks abi sügava puudega tallinlased. Lisaks on töökohal mingit laadi abi vajavate hulk suurem 40–49-aastaste ja madalama haridustasemega vastajate hulgas.

Kõige enam vajaksid töötavad puudega inimesed võimalust jaotada oma töökoormust ja tööaega vastavalt oma vajadustele (17%) ning teha töö ajal sobilikul hetkel puhkepause (16%) (Joonis 44). Seda tõid teistest enam välja liikumispuudega, liitpuudega ja psüühikahäirega inimesed ning vähem keele- ja kõne- ning kuulmispuudega vastajad. Võimalust töötada kodus ja teha kaugtööd nimetasid enam liikumispuudega ja nägemispuudega inimesed ning samuti soovivad nägemispuudega inimesed teistest enam tehnilisi abivahendeid või seadmeid. Nägemis- ja liikumispuudega inimesed soovisid teistest enam ka transporti tööle ja koju saamiseks ning psüühikahäirega vastajad nimetasid teistest enam psühholoogilise abi vajadust.

Joonis 44. Mõeldes oma praegustele töötingimustele, kas ja millist abi Te vajaksite, et oma töökohal paremini toime tulla? (%; N = 287; vastajad, kes praegu töötavad)



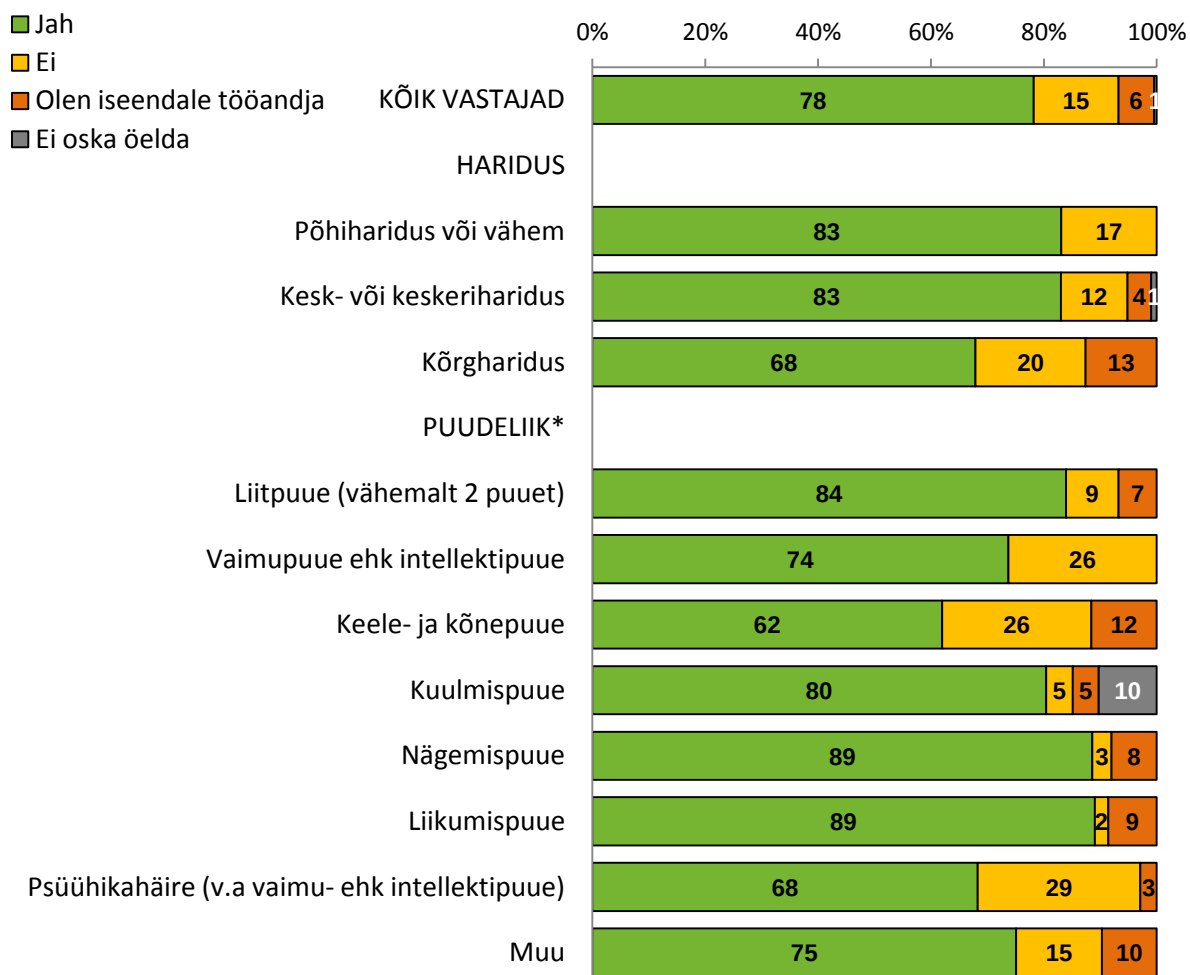
*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Valdav osa (78%) töötavatest puuetega inimestest on oma praegusele tööandjale öelnud, et talle on määratud puue või töövõimetus, samas **enam kui iga kümnes (15%) Tallinnas töötav puudega inimene oma tööandjat enda puudest või töövõimetuselt teavitanud ei ole** (Joonis 45). See samas tähendab seda, et 15% Tallinnas elavatel ja töötavatel puuetega inimestel puudub lisapuhkuse võimalus ning samuti jääb kasutamata võimalus, et riik tasuks nende tööandja eest sotsiaalmaksu.

Sotsiaalmaksuseaduse (SMS § 6 lg 1 p 5) kohaselt maksab riik sotsiaalmaksu töötaja eest, kes saab töövõimetuspensionit. Riik maksab töövõimetuspensionit saava töötaja eest sotsiaalmaksu kuumääralt (2016. aastal on see 390 eurolt)⁹. Lisaks on töövõimetuspensionäril õigus lisapuhkusele pikkusega 7 kalendripäeva. Riigi poolt kuulub hüvitamisele põhipuhkuse osa, mis ületab 28 kalendripäeva, riik hüvitab seega 7 kalendripäeva¹⁰. Võimalik, et nii tööandjad kui töötajad ei ole teadlikud oma õigustest ning olemasolevatest soodustustest.

Puudeliigi lõikes tulemusi võrreldes on märgata, et kõige enam on neid, kes oma praegusele tööandjale ei ole öelnud, et neile on määratud puue või töövõimetus, psüühikahäirega, keele- ja kõne- ning vaimupuudega vastajate seas. 29% töötavatest psüühikahäirega inimestest ei ole oma praegusele tööandjale teatanud enda töövõimetusest või puudest. Kuna psüühikahäire puhul ei pruugi töövõimetus või puue olla nähtav, siis ei ole tulemus üllatav. Lisaks võivad psüühikahäirega inimesed karta ka nii kolleegide kui tööandjate stigmatiseerimist ning et puue või töövõimetus paneb neid teistega võrreldes tööturul ebasoodsamasse olukorda.

Joonis 45. Kas Te olete oma praegusele tööandjale öelnud, et Teile on määratud puue või töövõimetus piirang? (N = 287; vastajad, kes praegu töötavad)



*Kuna vastajate arv erinevate puudeliikide lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

⁹ Maksu- ja Tolliameti koduleht. <http://vanaweb.emta.ee/?id=14301&highlight=kuum%C3%A4%C3%A4ra> (29.02.2016)

¹⁰ Sotsiaalkindlustusameti koduleht. <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/andmikud/> (29.02.2016)

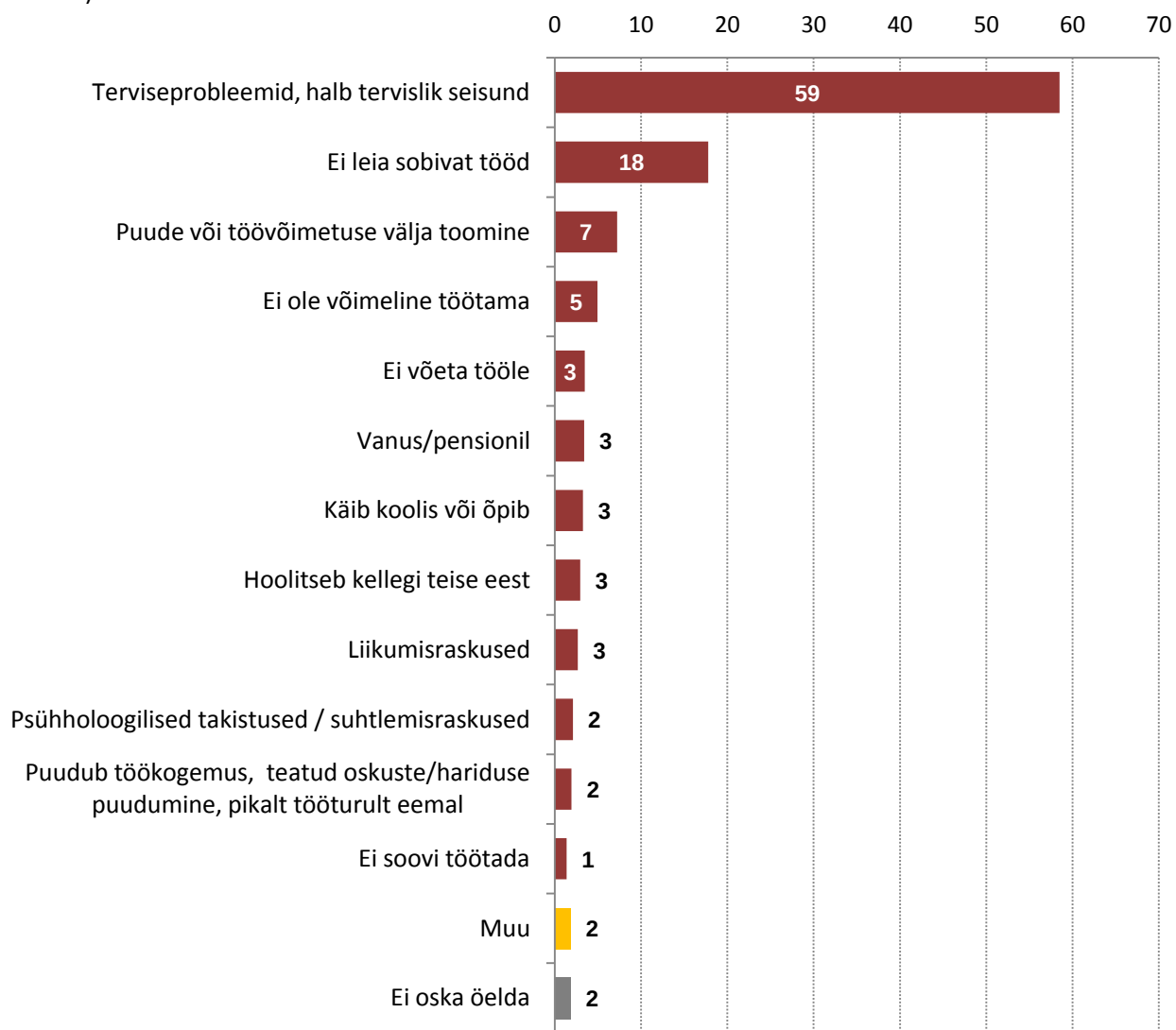
4.2 Mittetöötavad puuetega inimesed

Mittetöötavatel puuetega tallinlastelt küsiti nende varasema töökogemuse kohta ning paluti tuua välja põhjused, miks nad praegu ei tööta. Lisaks uuriti nende motivatsiooni töötada, millist abi nad töökoha leidmisel vajaksid ning milliseid takistusi on neil töö otsimisel esinenud.

4.2.1 Mittetöötamise põhjused ja varasem töösuhe

Tallinnas elavatest puuetega tööealistest ei tööta 65%. Vastajatel, kes ei tööta, paluti esmalt ise vabas vormis nimetada kõige olulisem põhjus, miks nad ei tööta. Mittetöötamise põhjustena tõid puuetega tallinlased kõige enam (59%) välja halva tervisliku seisundi. Lisaks ligi iga viies vastaja (18%) ei olnud leidnud endale sobilikku tööd (Joonis 46).

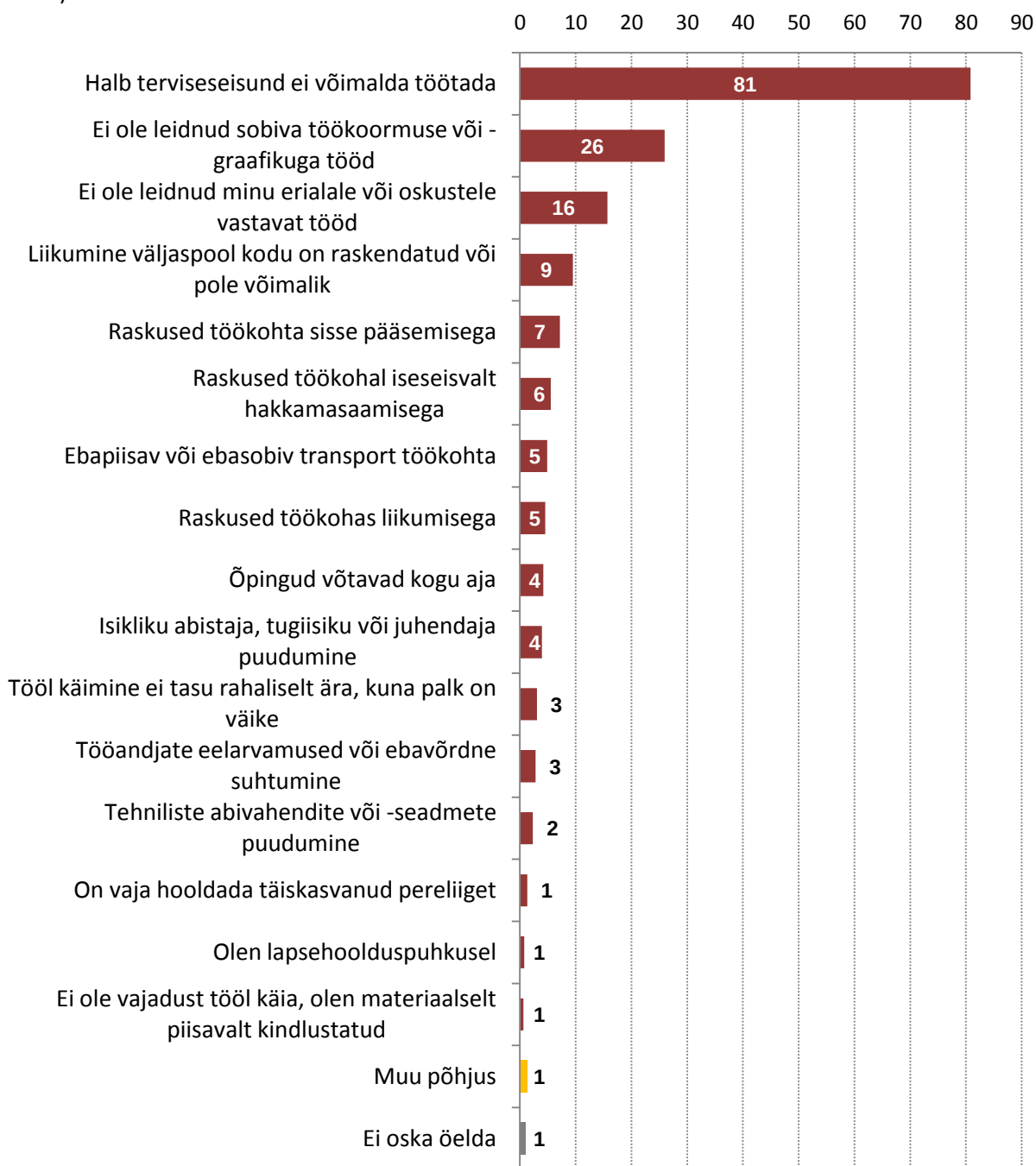
Joonis 46. Palun nimetage kõige olulisem põhjus, miks Te praegu ei tööta? (%; N = 523; vastajad, kes ei tööta)



*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Seejärel paluti vastajatel lisaks etteantud tuua loetelust välja enda jaoks olulisi mittetöötamise põhjuseid. Ka siinkohal on kõige enam mainitumaks põhjuseks halb tervises seisund, mis ei võimalda töötada. Lisaks tõi iga neljas (26%) puudega tallinlane välja, et ta ei ole leidnud sobiva töökoormuse või -graafikuga tööd ning 16% mittetöötavatest ei ole leidnud oma erialale või oskustele vastavat tööd (Joonis 47). Võrreldes tulemusi puudeliigi lõikes selgub, et need kolm põhjust on ka kõikide puudeliikide lõikes enam esinevad mittetöötamise põhjused. Erandiks on siinkohal vaid liikumispuue, kus toodi enam välja, et liikumine väljaspool kodu on raskendatud või ei ole võimalik. Lisaks on märgata vähem nimetatud põhjuste puhul, et nägemis- ja keelekõnepuudega inimesed töid teistest enam välja isikliku abistaja, tugiisiku või juhendaja puudumise.

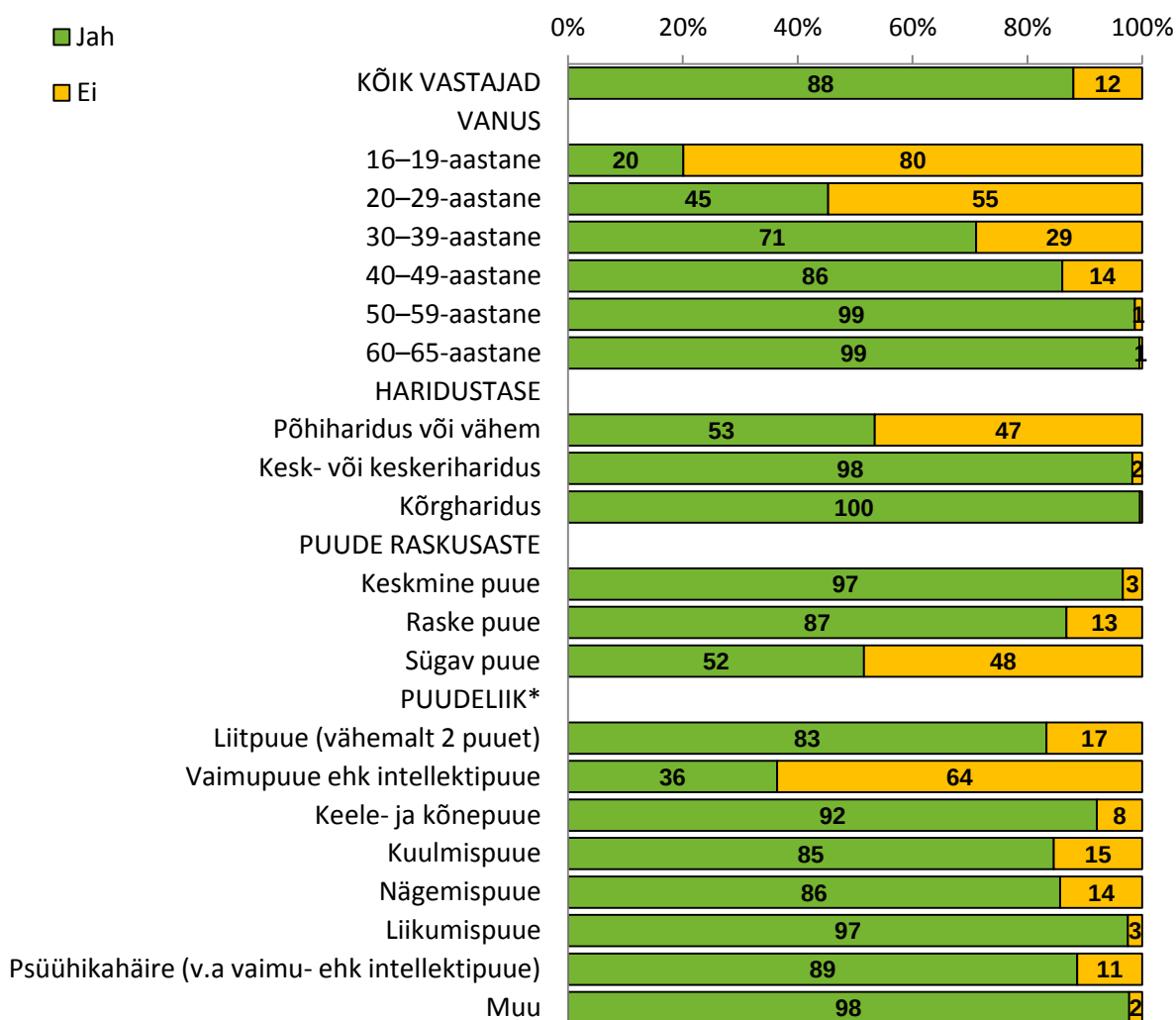
Joonis 47. Palun nimetage loetelust põhjuseid, miks Te praegu ei tööta (%) ; N = 523; vastajad, kes ei tööta)



*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Mittetöötavatest puuetega tallinlastest on siiski enamik (88%) varem töötanud (Joonis 48). Ootuspäraselt suureneb varem töötanute osakaal vanuse kasvades. Kuna noorte hulgas on põhiharidusega või madalama haridustasemega vastajate osakaal kõige suurem, siis siit tulenevalt on ka põhiharidusega või madalama haridustasemega tallinlaste hulgas märkimisväärselt rohkem neid, kes ei ole varem töötanud. Samas kesk- või kõrghariduse lõikes mingeid erinevusi varem töötamise suhtes ei esine. Vaadates varasemat töötamist puude raskusastme lõikes, on selgelt märgata, et sügava puudega tallinlaste hulgas on märkimisväärselt vähem neid, kes on varem töötanud. Puudeliigi lõikes on mittetöötavate hulgas varasemalt töötanute osakaalud enamjaolt üle 80%, siinkohal on erandiks vaimu ehk intellektipuue, kus praegustest töötutest on varem töötanud vaid 36%.

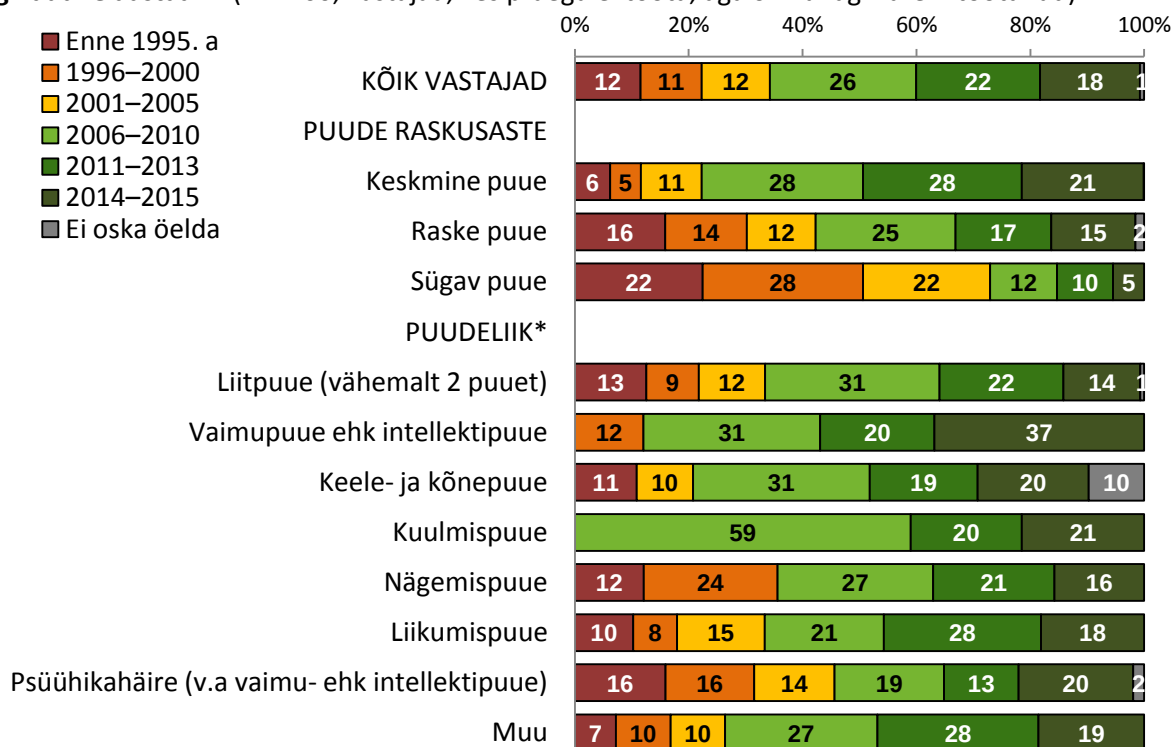
Joonis 48. Kas Te olete kunagi varem töötanud? (N = 523; vastajad, kes ei tööta)



*Kuna vastajate arv erinevate puudeliikide lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Ligi kolmandikul (35%) varem töötanud puuetega inimestel lõppes viimane töösuhe rohkem kui 10 aastat tagasi (Joonis 49). Neid on teistest enam üle 40-aastaste ja sügava puude raskusastmega vastajate seas. Puudeliigi lõikes on psüühikahäirega vastajate hulgas kõige enam neid, kelle töösuhe lõppes enam kui 10 aastat tagasi. Viimase viie aasta jooksul on töösuhe lõppenud 40% ning viimase aasta jooksul 18% varem töötanutel. Keskmise puudega ja nooremates vanusegruppides on teistest enam neid, kelle töösuhe lõppes perioodil 2014–2015.

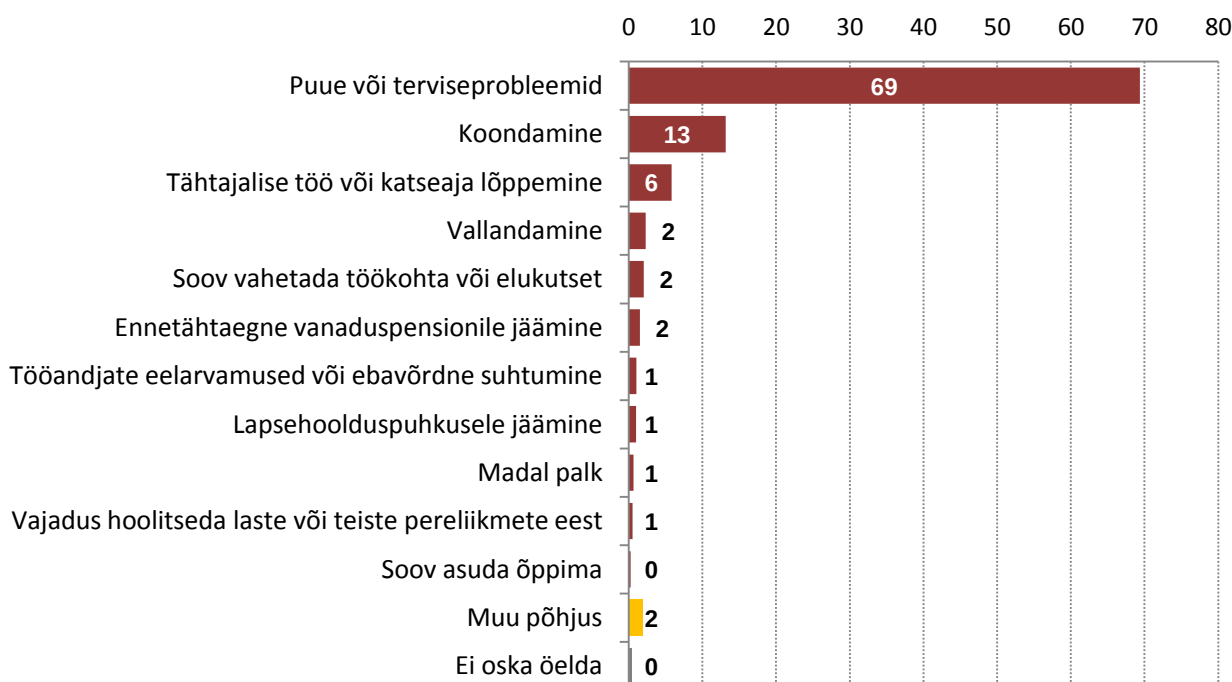
Joonis 49. Mis aastal Teie viimane töösuhe lõppes? Kui Te täpselt ei mäleta, siis öelge palun ligikaudne aastaarv. (N = 460; vastajad, kes praegu ei tööta, aga on kunagi varem töötanud)



*Kuna vastajate arv erinevate puudeliikide lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Peamise töösuhte lõppemise põhjusena tõid varem töötanud puudega inimesed kõige enam välja puuet või terviseprobleeme. Väiksemal hulgal oli töösuhte lõppemise põhjuseks ka koondamine või tähtajalise töö või katseaja lõppemine (Joonis 50).

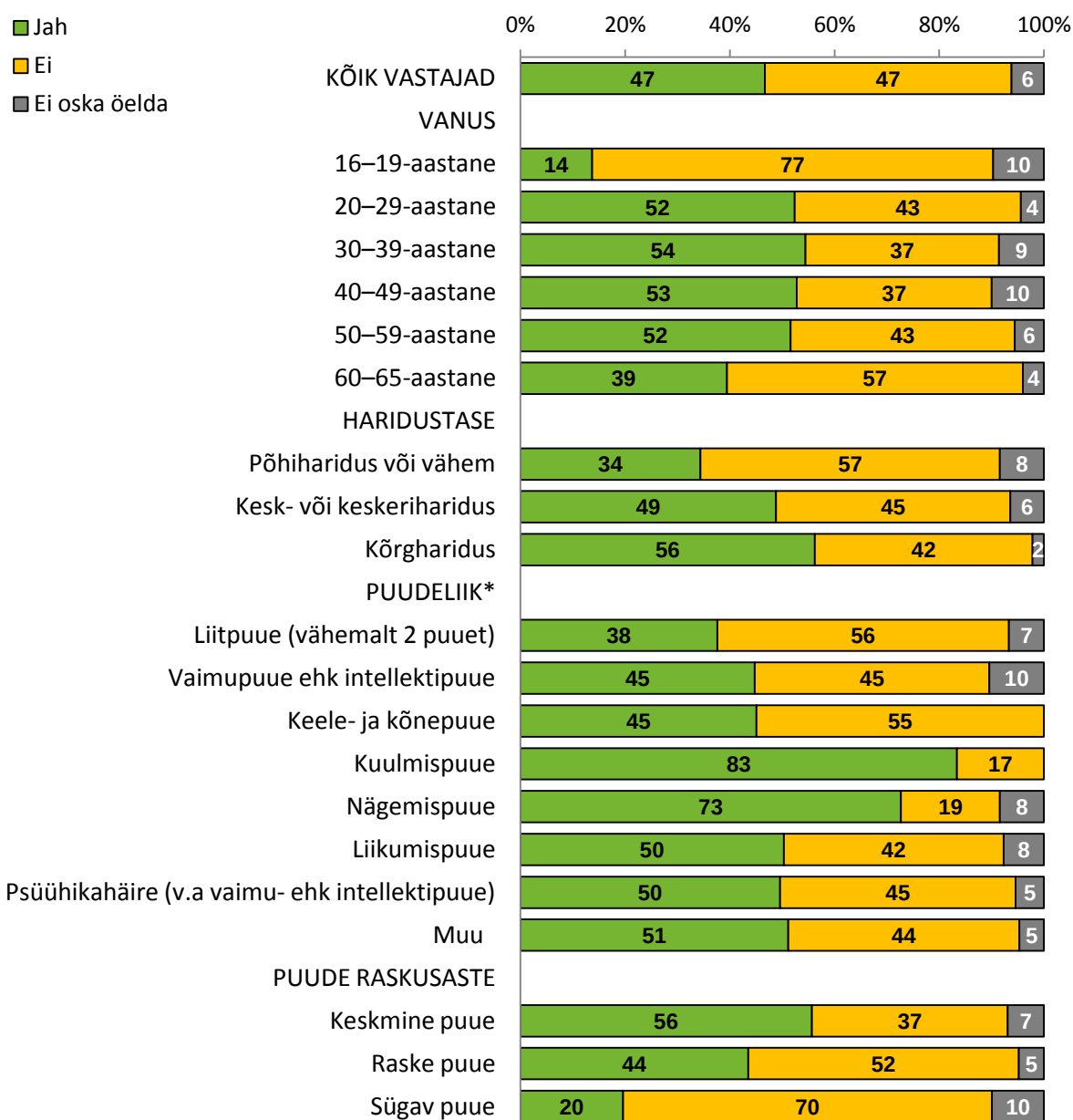
Joonis 50. Mis oli Teie viimase töösuhte lõppemise peamiseks põhjuseks? (%; N = 460; vastajad, kes praegu ei tööta, aga on kunagi varem töötanud)



4.2.2 Töötamise soov ja vajalik abi töö leidmisel

Mittetöötavatelt puuetega tallinlastelt uuriti, kas nad sooviksid töötada. Uuringust selgus, et **ligi pooled (48%) mittetöötavad Tallinnas elavad puuetega inimesed soovivad töötada**. Teistest vähem soovivad töötada kõige nooremaste (16–19-aastased) ja vanemaste (60–65-aastased) vanusegruppidesse kuulujad, madalama haridustasemega ja sügava puudega tallinlased. Töötada soovivate vastajate osakaalud on suuremad kõrgharidusega, keskmise puudega ning kuulmis- ja nägemispuudega inimeste hulgas (Joonis 51). Siinkohal peab arvestama, et töötamise soov on enam seotud puude raskusastme kui puudeliigiga.

Joonis 51. Kas Te sooviksite töötada? (N = 523; vastajad, kes praegu ei tööta)

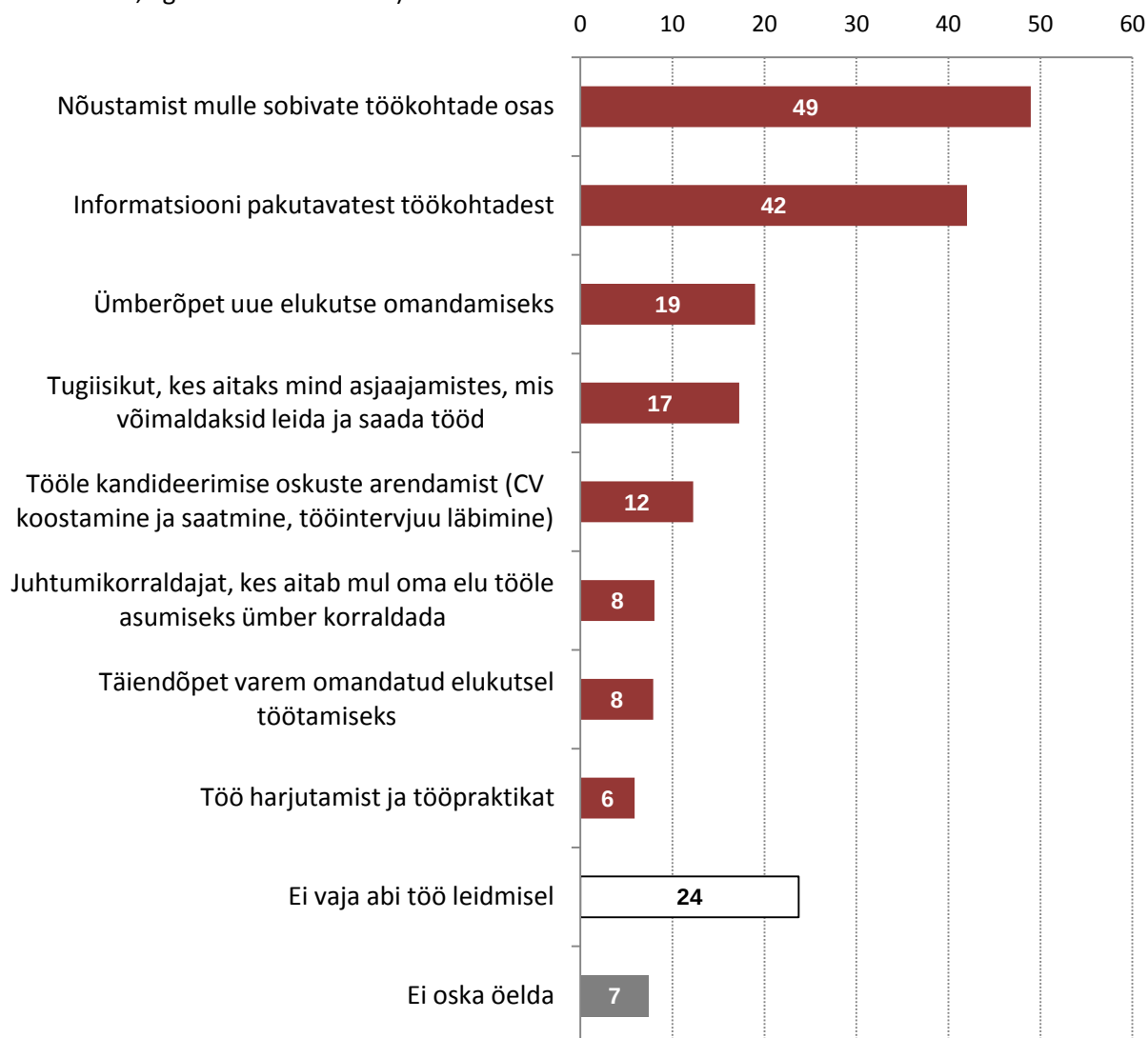


*Kuna vastajate arv erinevate puudeliikide lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Vastajatelt, kes ei tööta, aga sooviksid töötada, küsiti, kui suure koormusega nad töötada sooviksid, milliseid tegevusi nad töö leidmiseks on ette võtnud ja milliseid abivahendeid nad töö leidmisel vajaksid. **Enamik (78%) mittetöötavatest puuetega tallinlastest sooviks töötada osalise töökoormusega ning vaid ligi iga kümnes (11%) täiskoormusega.** Täiskoormusega töötada soovijaid on puudeliigi võrdluses enam kuulmis- ja nägemispuudega vastajate hulgas.

Ligi pooled (49%) vastajatest, kes ei tööta, aga sooviksid töötada, vajaksid nõustamist sobivate töökohtade osas (Joonis 52). Lisaks vajaksid vastajad töö leidmisel informatsiooni pakutavatest töökohtadest (42%). Ümberõpet uue elukutse omandamiseks vajaks iga viies (19%) mittetöötav ning arvestatav osa (17%) vajaks ka tugiisikut ja tööle kandideerimise oskuste arendamist. Abi töö leidmisel vajaks märgatavalt enam sügava puudega vastajad, samas kui keskmise ja raske puudega tallinlaste abivajadus niivõrd omavahel ei erinenud. Vaid iga neljas (24%) puudega tallinlane, kes ei tööta, aga sooviks töötada, ei vaja abi töö leidmisel.

Joonis 52. Milliseid teenuseid või abivahendeid Te vajaksite töö leidmisel? (%; N = 244; vastajad, kes ei tööta, aga sooviksid töötada)



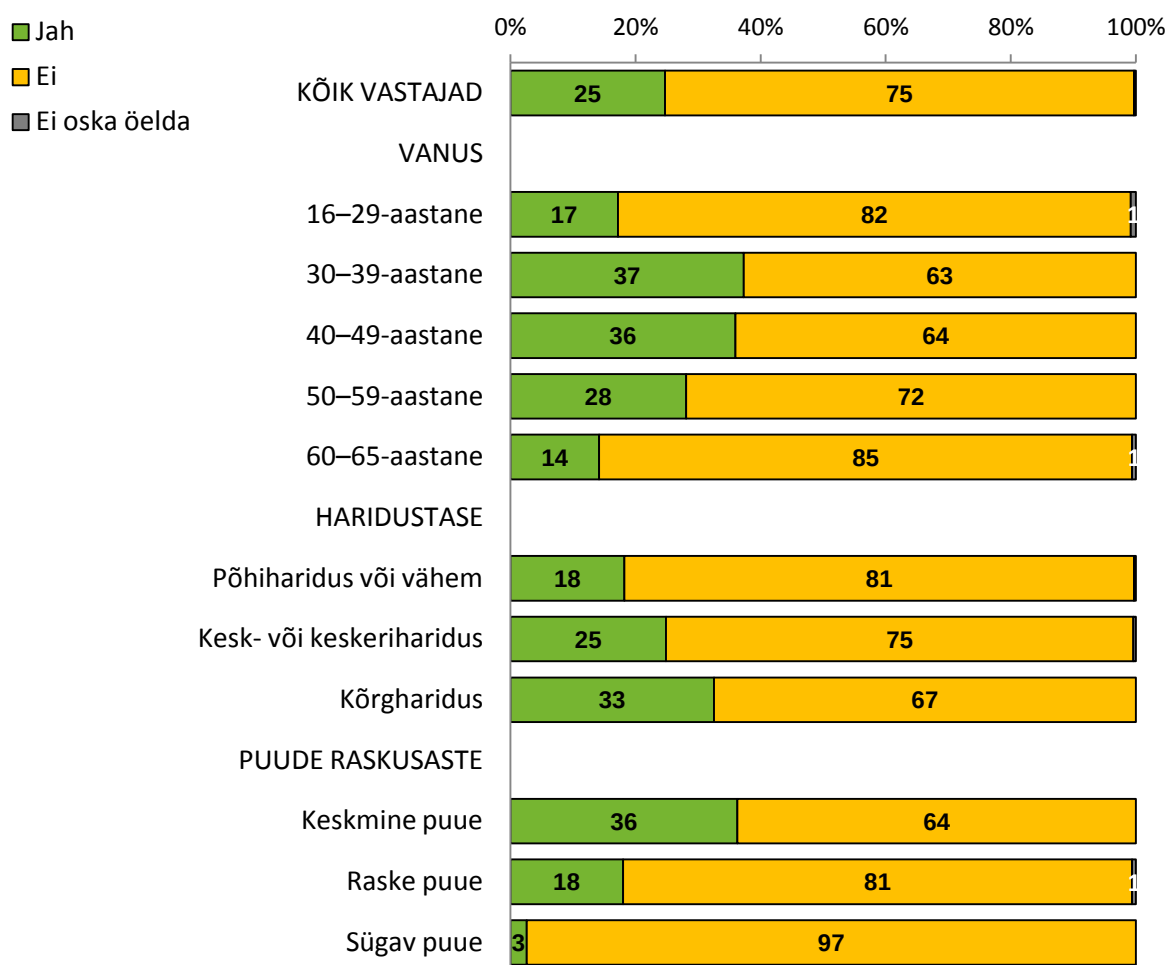
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

4.2.3 Töökoha leidmine ja töö otsimisel esinevad takistused

Positiivse faktina saab esile tuua, et iga neljas (25%) mittetöötav puudega inimene on viimase 6 kuu jooksul ette võtnud mingeid tegevusi töö leidmiseks. Erinevaid tegevusi töö leidmiseks on teistest enam ette võtnud 30–49-aastased, kõrgharidusega ning keskmise puude raskusastmega tallinlased (Joonis 53). Puudeliigi lõikes on teistest vähem võtnud ette tegevusi töö leidmiseks vaimu- ja liitpuudega inimesed ning enam on töö otsimiseks midagi ette võtnud nägemuspuudega ja muu puudega (krooniline haigus, terviseprobleemid) vastanute seas.

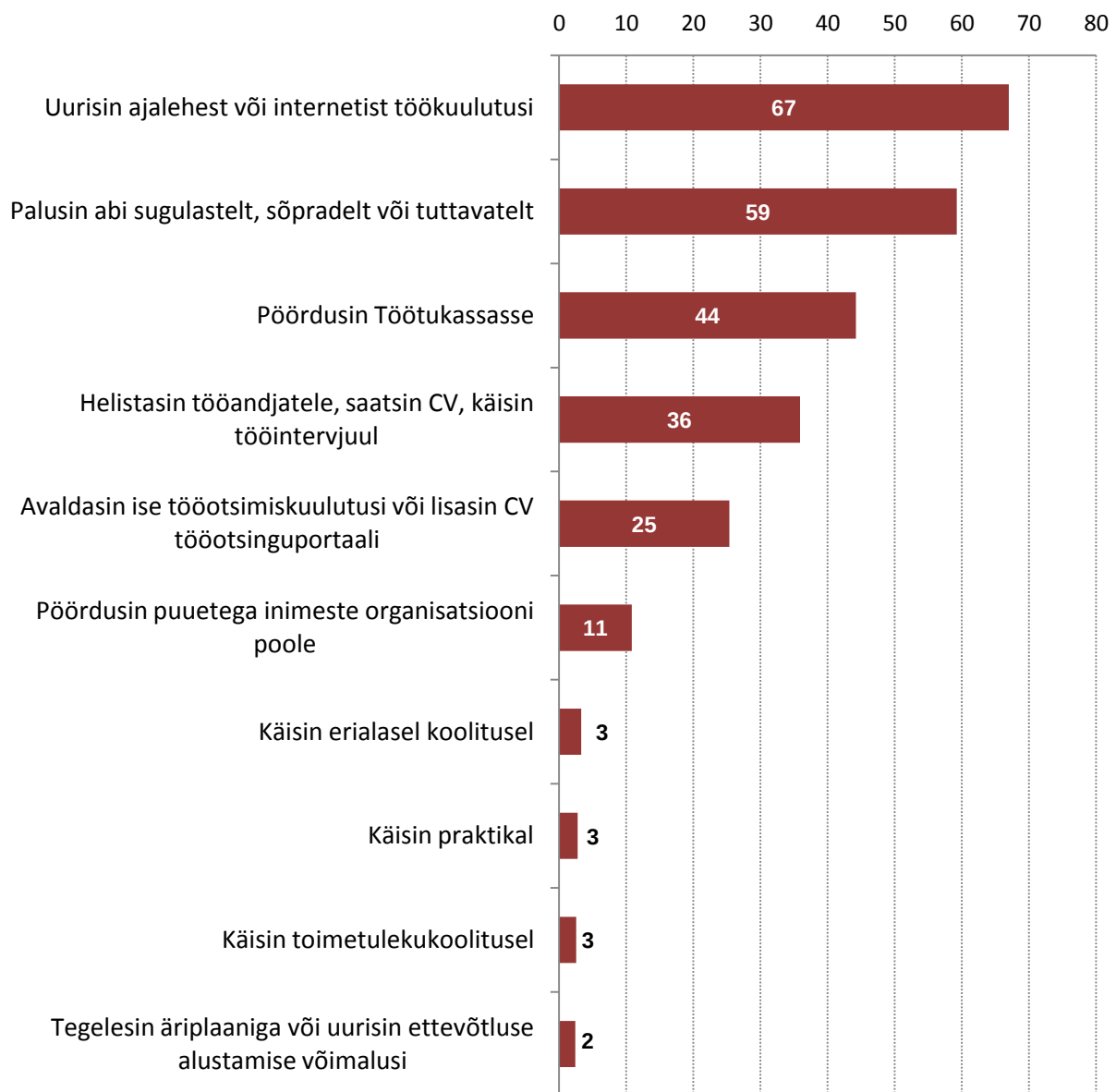
Joonis 53. Kas Te olete viimase 6 kuu jooksul võtnud ette mingeid tegevusi töö leidmiseks?

(N = 523; vastajad, kes praegu ei tööta)



Mittetöötavad puuetega tallinlased, kes on viimase poole aasta jooksul võtnud ette mingeid tegevusi töö leidmiseks, on kõige enam uurinud ajalehest või internetist töökuulutusi (67%) või palunud abi sugulastelt, sõpradelt või tuttavatelt (59%). Veidi vähem on neid tööotsijaid, kes ise aktiivselt on kuhugi pöördunud või helistanud – 44% tööotsijatest on pöördunud Töötukassasse, iga kolmas helistanud tööandjale, saatnud CV või käinud tööintervjuul (36%) ning iga kümnes (11%) on pöördunud puuetega inimeste organisatsiooni poole. Lisaks on iga neljas tööd otsiv puudega tallinlane avaldanud ise tööotsimiskuulutusi või lisanud CV töötöingu portaali (Joonis 54).

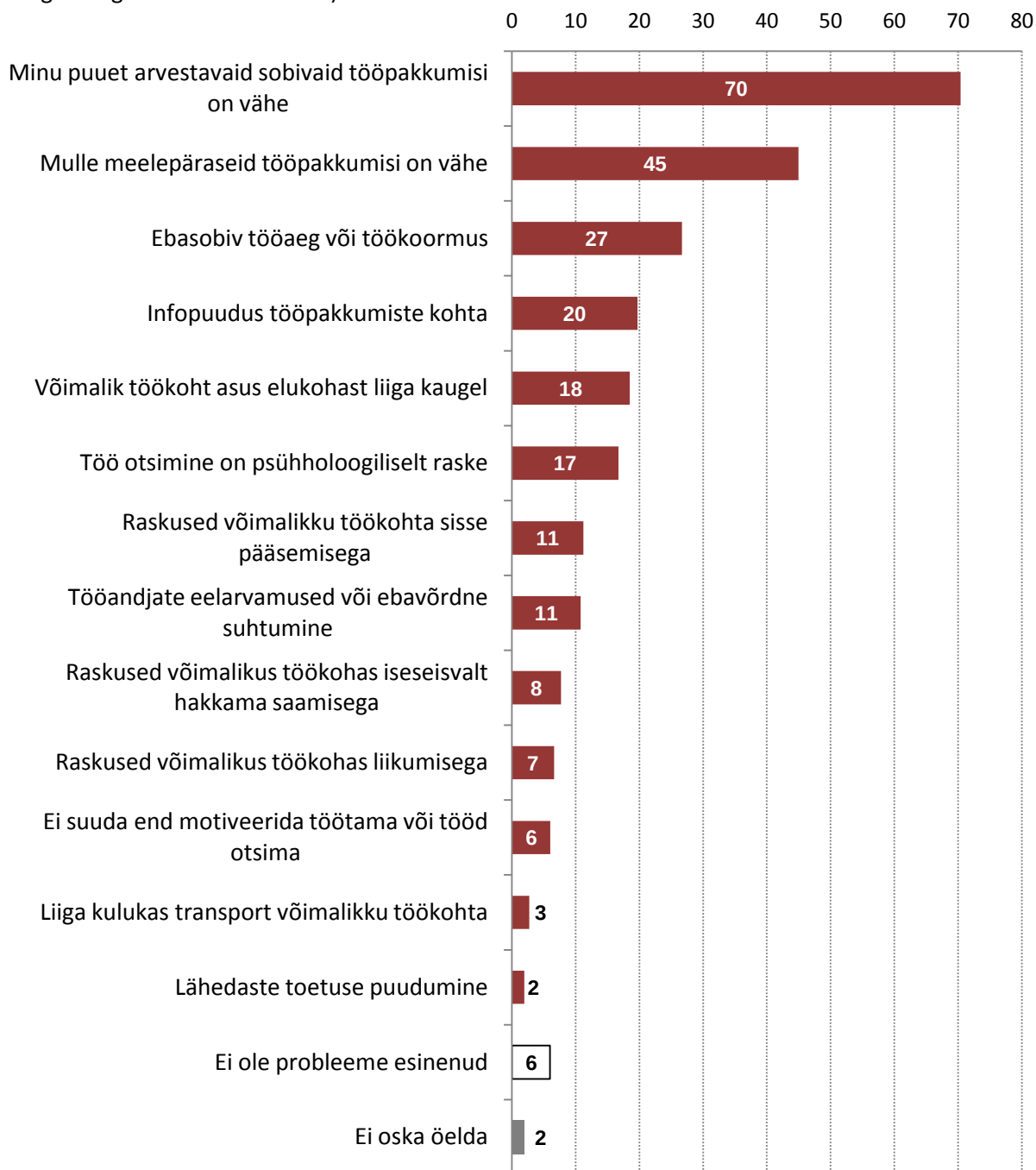
Joonis 54. Milliseid tegevusi Te olete ette võtnud töö leidmiseks? (%) ; N = 129; vastajad, kes praegu ei tööta ja viimase 6 kuu jooksul võtnud ette mingeid tegevusi töö leidmiseks)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Lisaks töö otsimiseks ette võetud tegevustele käsitleti uuringus ka töö otsimisel esinenud probleeme. Vastajatel, kes praegu ei tööta, kuid kes on viimase 6 kuu jooksul tööd otsinud, paluti välja tuua töö otsimisel esinenud probleemid. Kõige enam on vastajad töö otsimisel kokku puutunud asjaoluga, et nende puuet arvestavaid tööpakkumisi on vähe. Arvestatav osa tõi välja ka meelepärase tööpakkumiste puudumise. Lisaks tõi ligi iga neljas (27%) vastaja välja ebasobiva tööaja või töökoormuse ning iga viies (20%) infopuuduse tööpakkumiste kohta. (Joonis 55).

Joonis 55. Milliste probleemidega Te olete oma puude tõttu viimase 6 kuu jooksul tööd otsides kokku puutunud? (%) (N = 129; vastajad, kes praegu ei tööta ja viimase 6 kuu jooksul võtnud ette mingeid tegevusi töö leidmiseks)

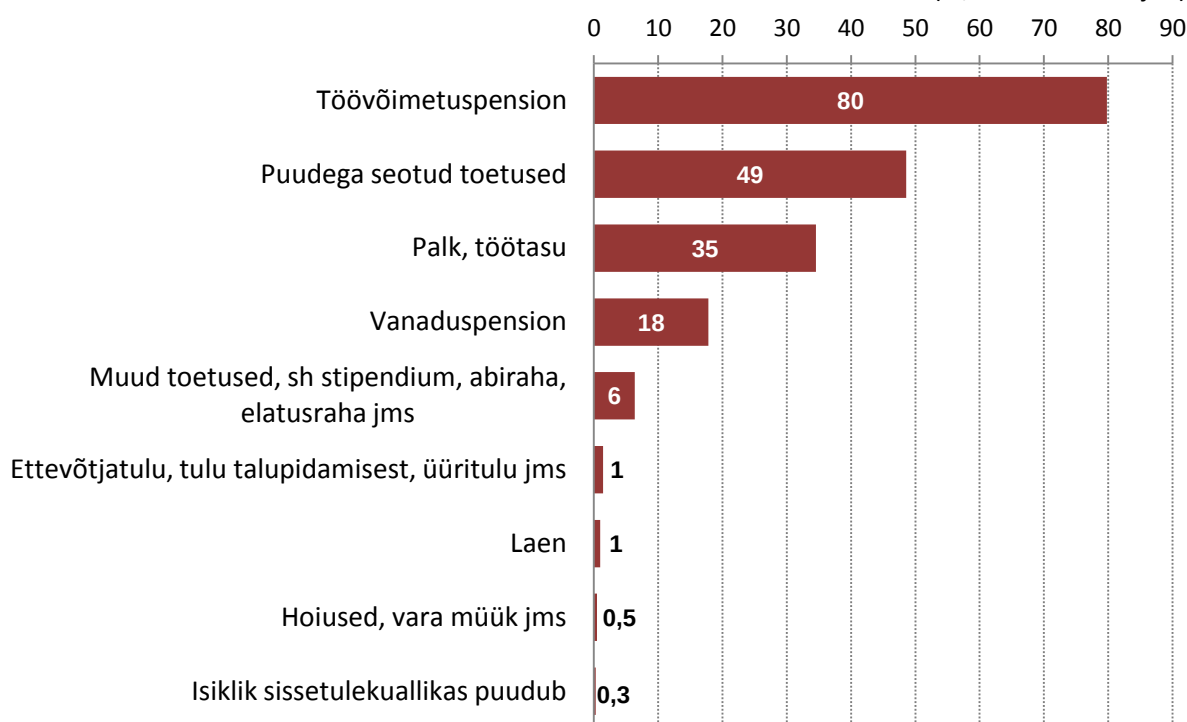


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

5. Majanduslik toimetulek

Valdaval osal (80%) Tallinnas elavatel puuetega inimestel on üheks isiklikuks sissetulekuallikaks olnud töövõimetuspension. Pooltel (49%) puuetega tallinlastel on viimase poole aasta sissetulekuks olnud ka puudega seotud toetused. Ligi iga kolmanda (35%) Tallinnas elava puudega inimese sissetulekuks on viimase 6 kuu jooksul olnud töötasu, mis on ka vastavuses sellega, et iga kolmas puudega tööealine töötab (Joonis 56). Vaadates viimase 6 kuu isiklikke sissetulekuallikaid puude raskusastme lõikes, on märgata, et puudega seotud toetuseid ja töövõimetuspensiooni tõid teistest enam välja sügava puudega vastajad, samas keskmise puudega vastajate hulgas oli enam neid, kes isikliku sissetulekuallikana nimetasid palka või töötasu. Lisaks tõid sissetulekuallikana teistest enam puudega seotud toetusi välja nägemispuudega (62%) ja vähem keele- ja kõnepuudega (38%) vastajad. Vanaduspensiooni nimetanuid on ootuspäraselt kõige enam vanemas vanusegrupis (60–65-aastased) – üle poolte nendest (56%) on saanud vanaduspensiooni. Peaaegu kõikidel vastajatel on viimasel 6 kuul olnud olemas vähemalt üks isiklik sissetulekuallikas, vaid 2 vastajat tõid välja, et neil isiklik sissetulekuallikas puudub.

Joonis 56. Millised olid Teie kõik isiklikud sissetulekuallikad viimasel 6 kuul? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Lisaks viimase 6 kuu kõikidele sissetulekuallikatele paluti vastajatel välja tuua ka peamine isiklik sissetulekuallikas viimasel kuul. **Töövõimetuspension oli puuetega tallinlaste seas viimasel kuul ka peamiseks isiklikuks sissetulekuallikaks** – veidi üle pooled (55%) vastajad tõid seda välja viimase kuu peamise sissetulekuallikana. Viimase kuu peamise sissetulekuallikana tõi palka välja iga neljas (26%) puudega tallinlane. Vanuse lõikes on 20–39-aastaste seas teistest enam neid, kes viimase kuu peamise sissetulekuallikana töötasu mainisid, samas kui kõige nooremas vanusegrupis on kõige enam neid, kes nimetasid peamise sissetulekuallikana töövõimetuspensiooni ja kõige vanemas vanusegrupis neid, kes tõid välja vanaduspensiooni. Lisaks oli viimase kuu peamise sissetulekuallikana palga

väljatoojaid enam kuulmis- ja nägemispuudega vastajate hulgas ja vähem liitpuudega tallinlaste seas. Järgnev tabel annab ülevaate ka peamise sissetulekuallika ja isikliku netotulu omavahelistest seostest (Tabel 19). Valdaval osal vastajatel (83%), kelle netotulu on kuus kuni 300 eurot, on peamiseks sissetulekuallikaks töövõimetuspension. Vastajate seas, kelle sissetulek on üle 500 euro, on samas enamuses need, kelle peamiseks sissetulekuallikaks on töötasu.

Tabel 19. Milline oli Teie peamine isiklik sissetulekuallikas viimasel kuul? (%) (N = 807; vastajad, kellel on viimase 6 kuu jooksul olnud isiklikke sissetulekuid)

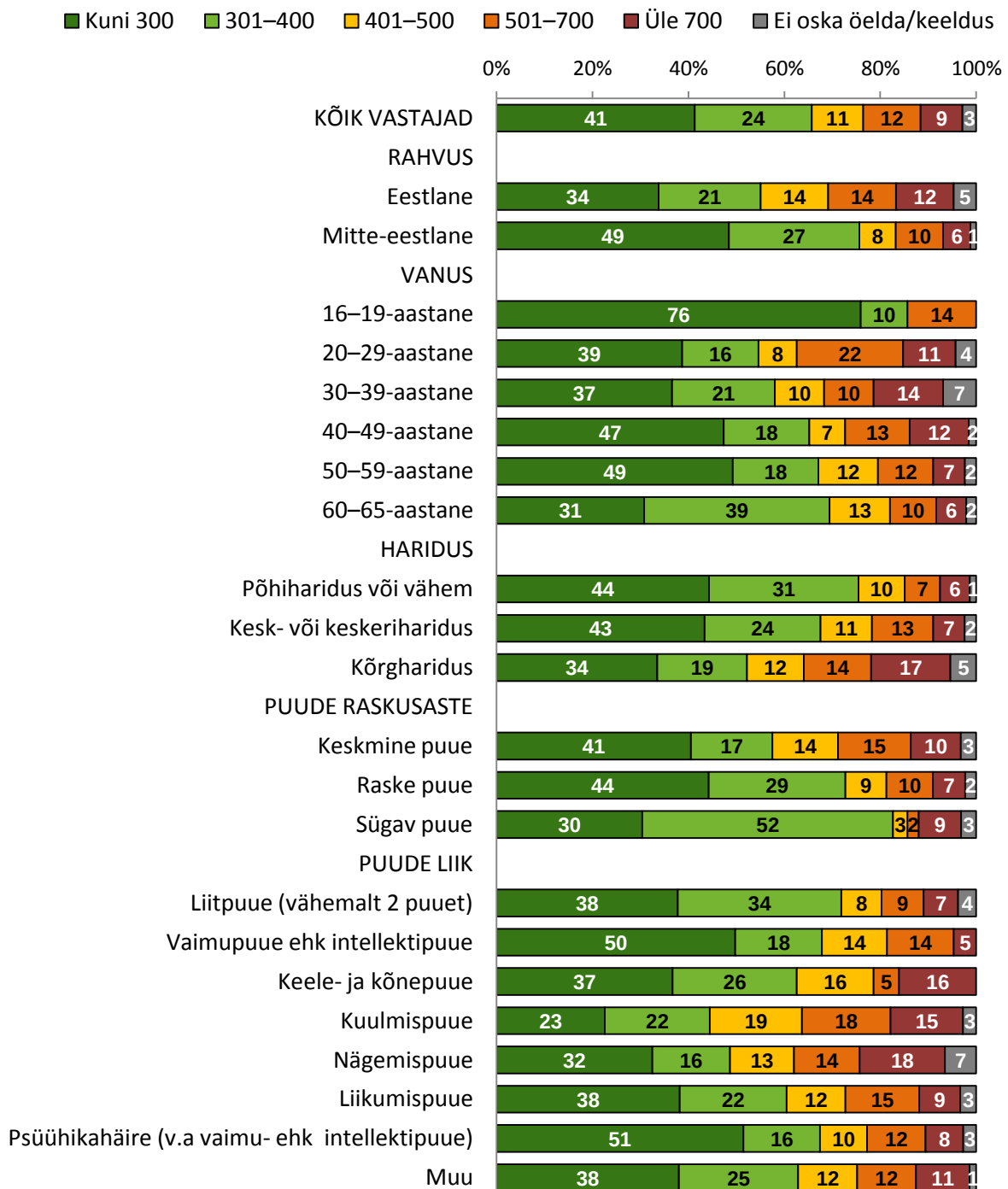
Peamine isiklik sissetulekuallikas	Isiklik keskmine netotulu ühes kuus						Ei oska öelda / keeldus
	KOKKU	Kuni 300 €	301–400 €	401–500 €	501–700 €	Üle 700 €	
Töövõimetuspension	55	83	55	47	11	5	30
Palk, töötasu	26	3	10	35	77	87	65
Vanaduspension	16	11	34	14	9	4	0
Puudega seotud toetused	2	3	1	1	2	0	5
Ettevõtjatulu, tulu talupidamisest, üüritulu jms	1	0	0	0	0	4	0
Muud toetused, sh stipendium, abiraha, elatusraha jms	1	0	0	3	2	0	0

Vaadates Tallinnas elavate puuetega inimeste keskmist netotulu ühes kuus, siis **41% Tallinnas elavatel puuetega inimestel on isiklik keskmine netotulu ühes kuus kuni 300 eurot** (Joonis 57). Neist enamiku peamine isiklik sissetulekuallikas on töövõimetuspension. **Iga neljanda (24%) Tallinnas elava puudega inimese ühe kuu isiklik keskmine netosissetulek, arvestades viimast 6 kuud, on jäänud 301–400 euro piiresse.** Vähem on neid, kelle isiklik keskmine netosissetulek on ühes kuus olnud 401–500 eurot (11%), 501–700 eurot (12%) või suurem kui 700 eurot (9%).

Isiklik netosissetulek on seotud nii haridustaseme, puude raskusastme, vanuse kui rahvusega. Kõrgema haridusega vastajate seas on ka enam neid, kellel on suurem isiklik sissetulek. Mitte-eestlaste seas on märkimisväärselt enam madalama isikliku netosissetulekuga inimesi. Kuna kõige noorem vanuserühm tegeleb peamiselt õppimisega ja nende peamiseks isiklikuks sissetulekuks on töövõimetuspension, on nende seas ka enim madalama sissetulekuga vastajaid. Kui kõige noorem vanusegrupp välja arvata, siis vanusegruppide lõikes keskmine isiklik sissetulek vanuse tõustes langeb ning suurema sissetulekuga puudega tallinlasi on teistest enam 20–29-aastaste seas (Joonis 57). Puudeliikide lõikes on suurema isikliku sissetulekuga inimesi enam nägemis- ja kuulmispuudega vastajate hulgas. See on tõenäoliselt ka seotud sellega, et nende hulgas on teistest enam töötavaid inimesi.

Joonis 57. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli Teie isiklik keskmine netotulu ühes kuus?

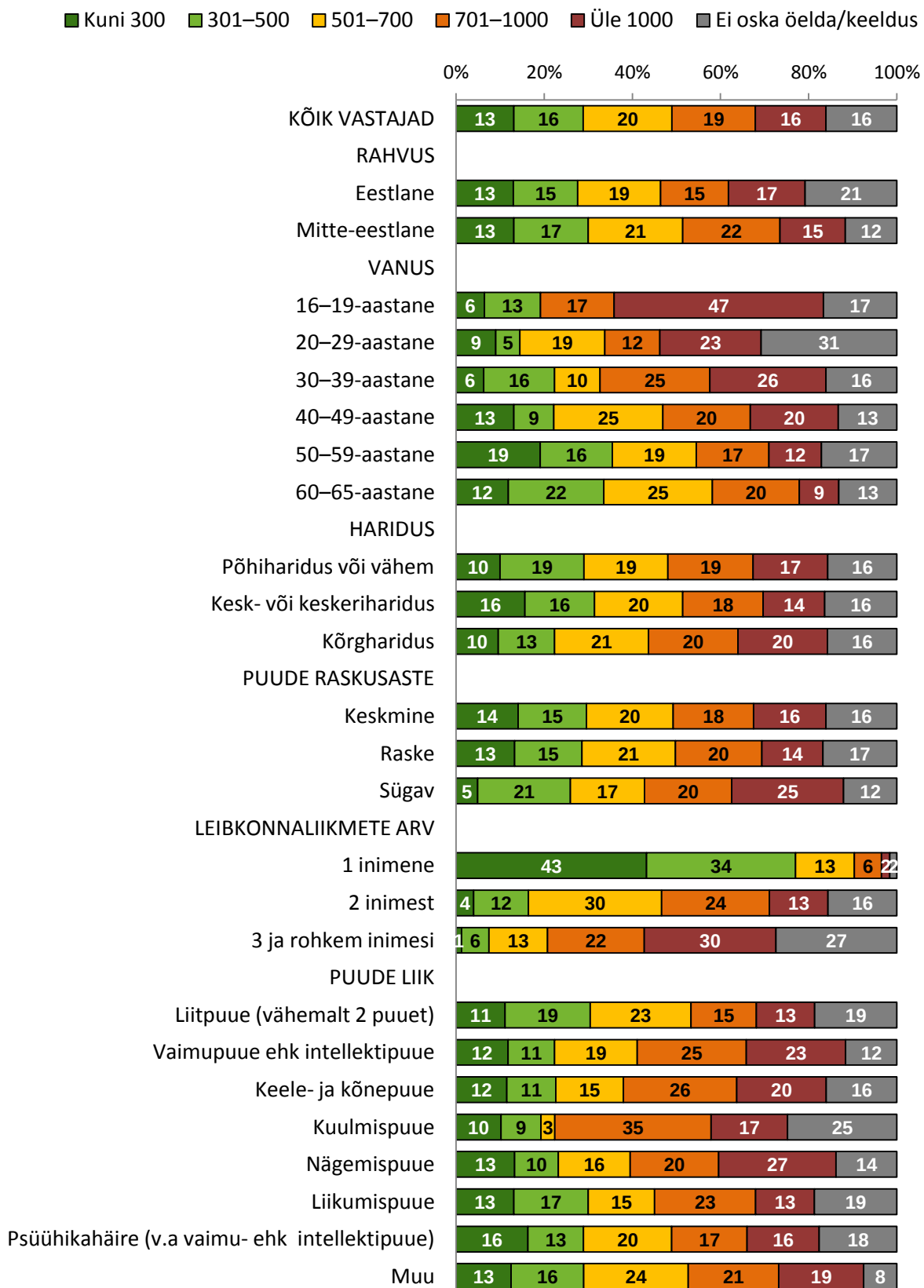
(%; N = 807; vastajad, kellel on isiklik sissetulek)



Tallinnas elavate puuetega inimeste kogu leibkonna keskmine netosissetulek ühes kuus varieerub enam kui isiklik sissetulek. Lisaks on reeglina kogu keskmine leibkonna sissetulek suurem puudega vastaja isiklikust sissetulekust. Leibkonna sissetulek on otseselt seotud leibkonnaliikmete arvuga.

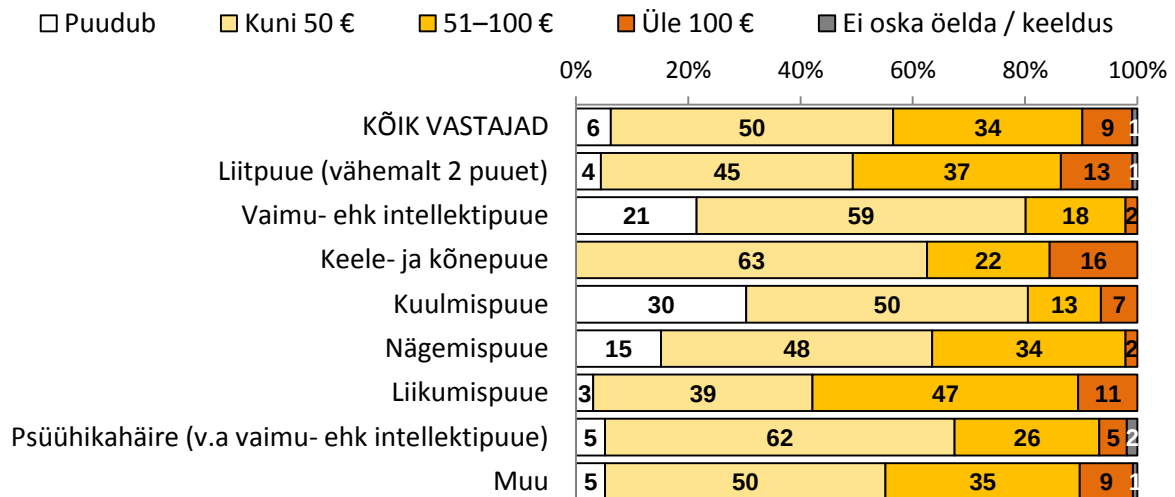
Majanduslikult kõige vähemkindlustatumad on üksi elavad puudega inimesed (Joonis 58).

Joonis 58. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur on Teie kogu leibkonna keskmine netosissetulek ühes kuus? (%; N = kõik vastajad)



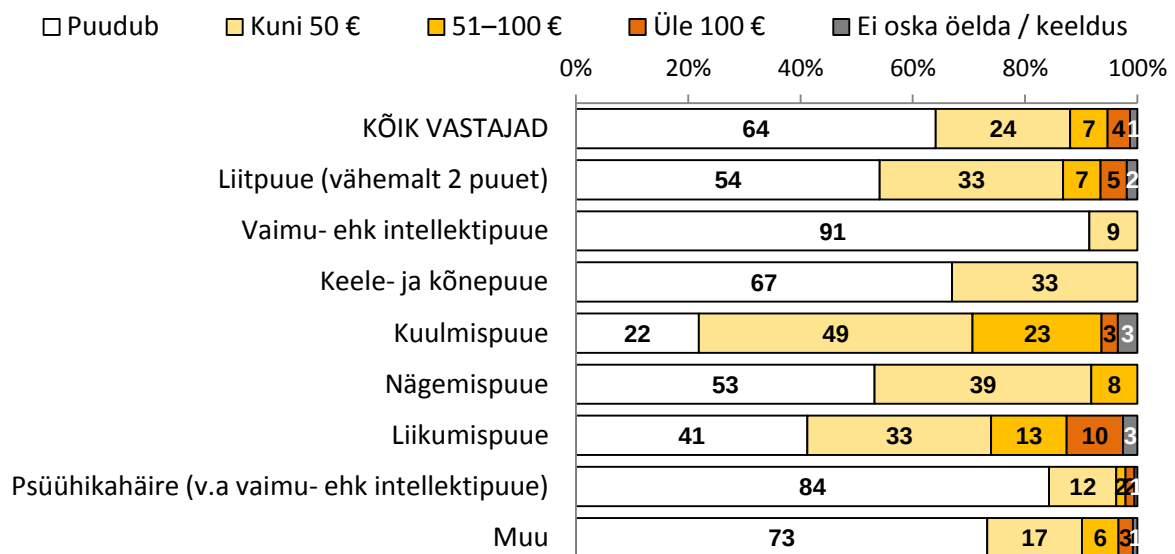
Sissetuleku suurusele ja sissetulekuallikatele lisaks käsitleti käesolevas uuringus puudest tulenevaid või muid tervisega seotud lisakulusid (Joonis 59–Joonis 62). **Igakuiseid isiklikke ravi- ja ravimitekuluseid on olnud pea kõikidel (93%) Tallinnas elavatel puudega inimestel.** Pooltel on igakuised ravikulud jäänud 50 euro piiresse, kuid ligi igal kümnendal (9%) on need ulatunud üle 100 euro. Puudeliigi lõikes tulemusi vaadates selgub, et igakuiseid ravikuluseid on teistest vähem olnud kuulmis- ja vaimupuudega vastajate seas (Joonis 59).

Joonis 59. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie isiklik ravi- ja ravimitekulu (kõik ravikulud)? (N = kõik vastajad)



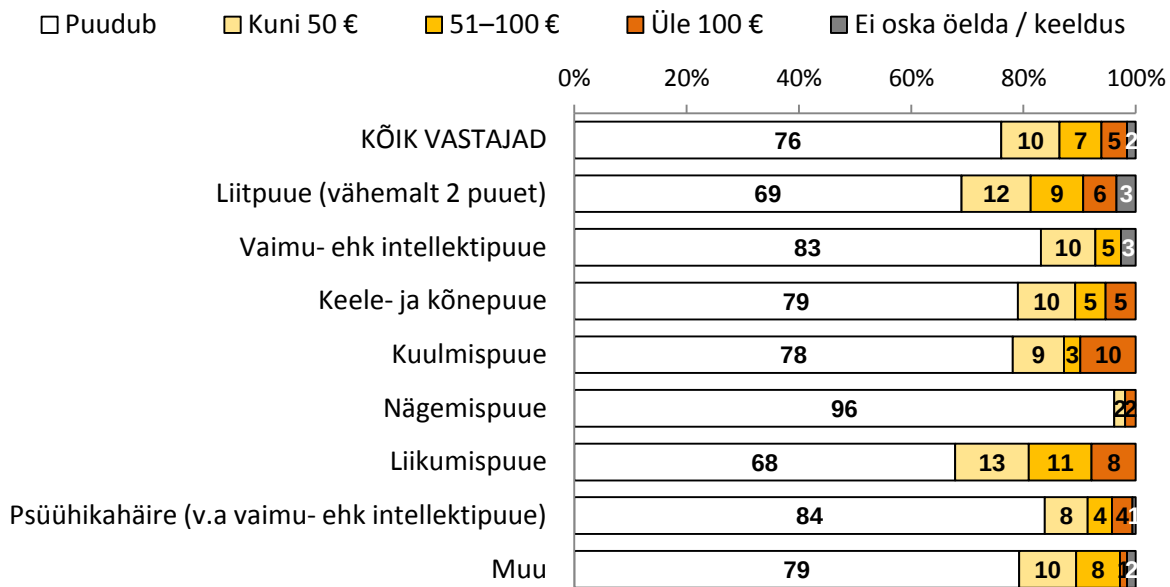
Tehniliste abivahendite kulud on olnud teistest suuremad kuulmis- ja liikumispuudega inimeste hulgas, **samas kui 64% puuetega tallinlastel igakuine tehniliste abivahendite kulu puudub** (Joonis 60). Tehniliste abivahendite kulu on vastajatel arvatavasti ravimitekuludest ka keerulisem hinnata, kuna abivahendeid soetatakse endale harvem ja mitte igakuiselt.

Joonis 60. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie isiklik tehniliste abivahendite kulu (nt liikumis-, nägemis-, kuulmis- ja hooldusabivahendid)? (N = kõik vastajad)



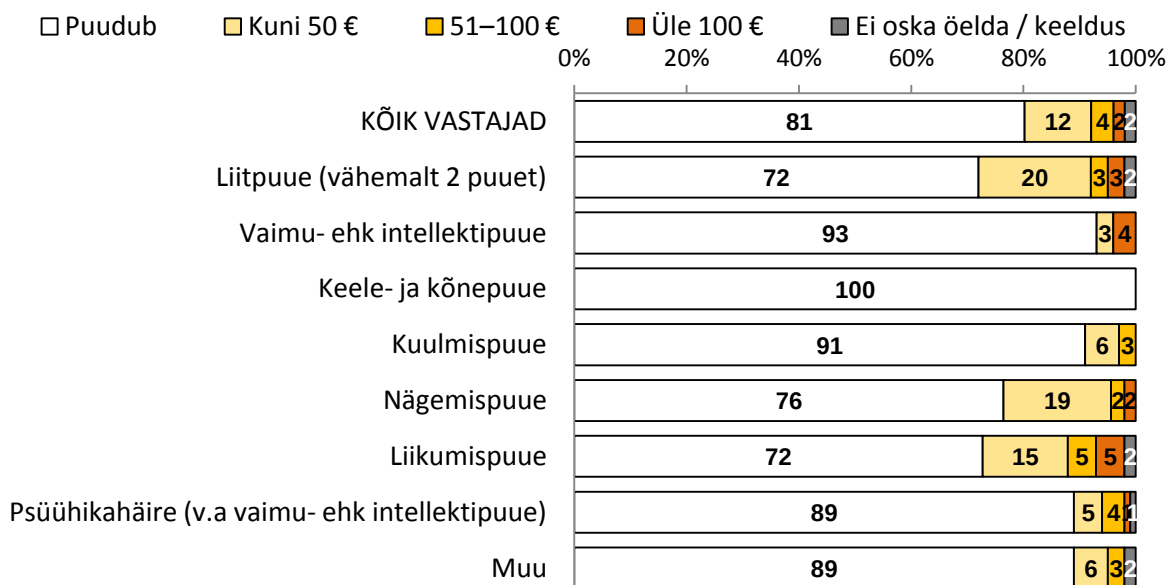
Igakuiseid rehabilitatsioonikulusid esineb umbes igal viiendal (22%) puudega tallinlasel. Igakuiseid rehabilitatsioonikulusid esineb enam liikumis- ja liitpuudega vastajatel (Joonis 61).

Joonis 61. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie isiklik rehabilitatsioonikulu? (N = kõik vastajad)



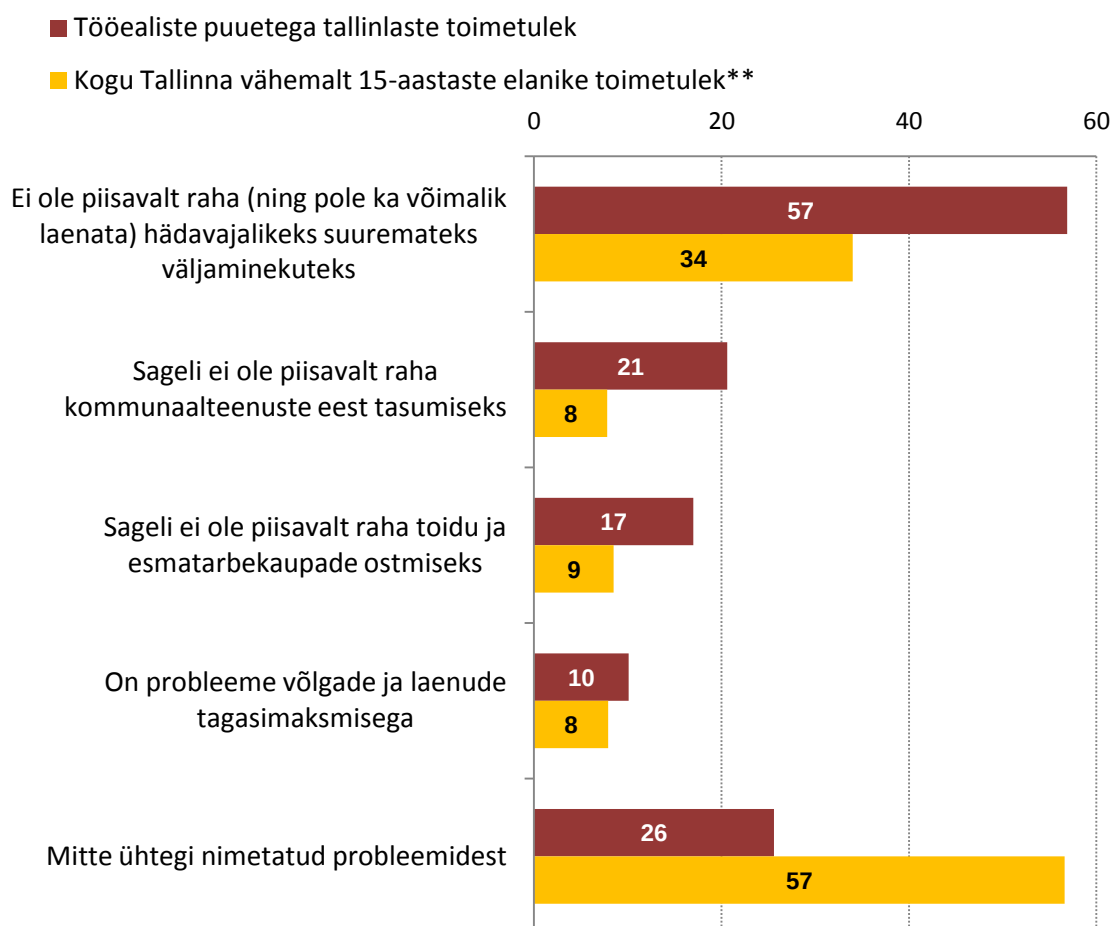
Lisaks ravimi-, abivahendite- ja rehabilitatsioonikuludele esines igal viiendal (18%) Tallinnas elaval puudega inimesel muid tervise või puudega seotud kulusid (nt invatakso, hooldaja palkamise omaosalus). Neid esines teistest enam liikumis-, liit- ja nägemispuudega tallinlaste seas (Joonis 62).

Joonis 62. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie isiklikud muud tervise või puudega seotud kulud (nt invatakso, hooldaja palkamise omaosalus)? (N = kõik vastajad)



Järgnevalt uuriti vastajatelt, milliste majanduslike probleemidega nende leibkond on viimase aasta jooksul kokku puutunud. 74% puuetega tallinlastest on vähemalt ühe uuringus käsitletud majandusliku toimetuleku probleemiga kokku puutunud. Enam kui pooltel (57%) Tallinnas elavatel puuetega inimestel on esinenud olukordi, kus neil ei ole piisavalt raha hädavajalikeks suuremateks väljaminekuteks. Lisaks on oluline välja tuua, et **ligikaudu iga viiendal (21%) puudega tallinlasel ei ole sageli piisavalt raha kommunaalteenuste eest tasumiseks ning toidu ja esmatarbekaupade ostmiseks (17%)**. Võrreldes tulemusi kogu Tallinna vähemalt 15-aastaste elanikega, on selge, et puuetega tallinlastel esineb kogu Tallinna populatsioonist enam majandusliku toimetuleku probleeme (Joonis 63). Teistest vähem esines majanduslikke probleeme kõige nooremas vanusegrupis (15–19-aastastel), mis ei ole üllatav, sest noorem vanusegrupp elab tõenäoliselt koos vanematega. Uuringus käsitletud majanduslikke probleeme esines enam mitte-eestlaste ja üksi elavate seas. Puudeliigi lõikes on näha, et kuulmis- ja nägemispuudega vastajate seas on teistest vähem neid, kellel esineb majanduslikke probleeme, see seostub ka asjaoluga, et nende seas oli ka enam töötavaid ja kõrgema sissetulekuga inimesi.

Joonis 63. Palun öelge, milliste järgnevate probleemidega on Teie leibkond viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud. (%) N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Käesoleva uuringu tulemusi on võrreldud samal aastal (2015) läbiviidud Tallinna rahulolu-uuringuga „Elanike rahulolu Tallinna linna avalike teenustega 2015“.

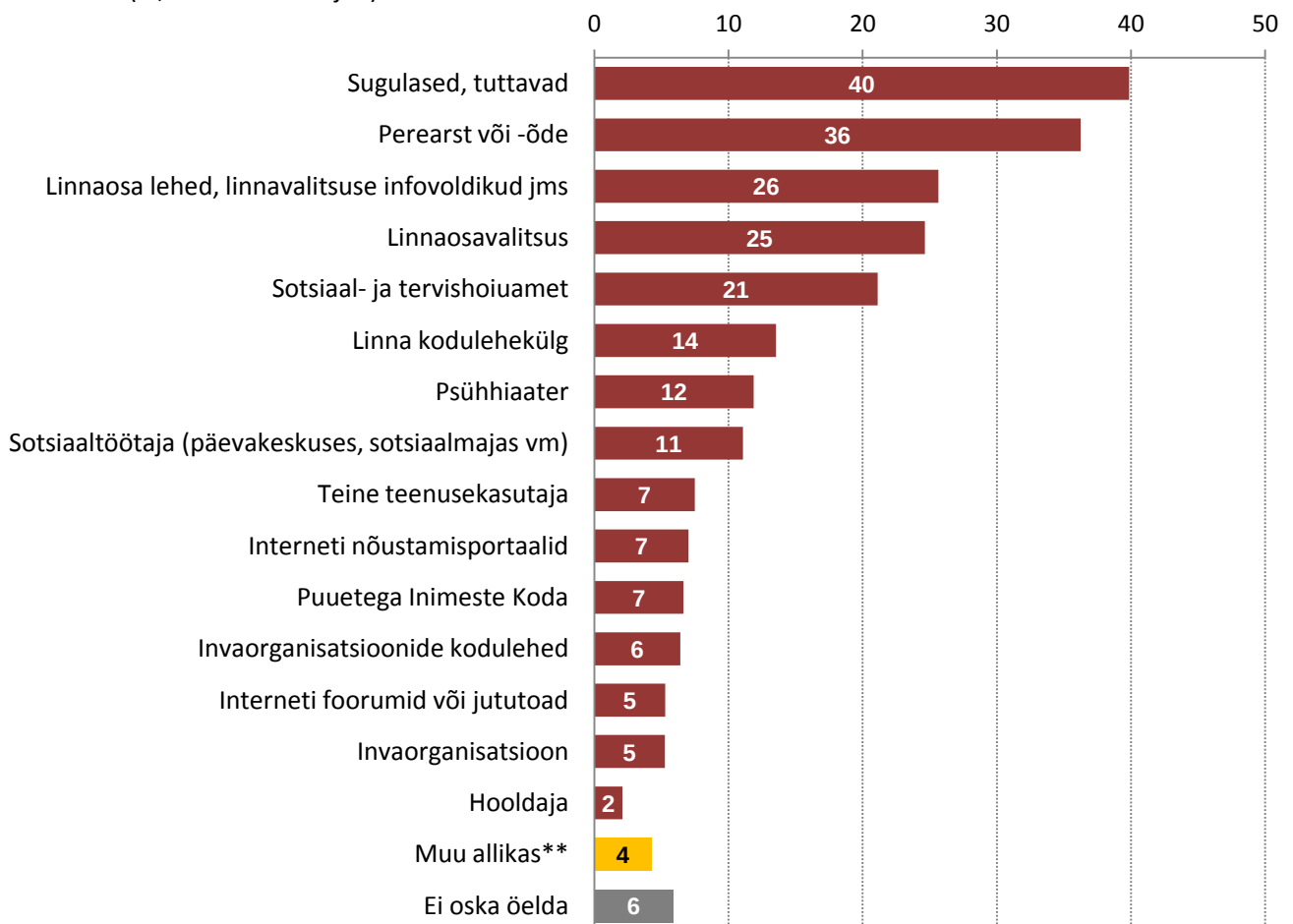
6. Sotsiaalteenused ja toetused

Käesolev peatükk annab ülevaate erinevate sotsiaalteenuste ja -teenuste kasutamisest, hõlmates sealjuures nii teenustest ja toetustest teadlikkust, kättesaadavust kui nendega rahulolu. Lisaks annab peatükk ülevaate uute sotsiaalteenuste vajalikkusest ja spetsialistidega suhtlemisest. Etteruttavalt võib siinkohal esile tuua, et kui vastajad hindasid valdavalt uuringus esinenud küsimusi arusaadavateks, siis teenuseid puudutav osa tekitas neis kõige enam segadust. Vastajate jaoks oli keeruline teenuseid üksteisest eristada ja nendest aru saada ning neil oli teenuseid puudutavatele küsimustele kõige raskem vastata.

6.1 Info kättesaadavus ja infoallikad

Kõige enam saadakse informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta enda lähedastelt – 40% puuetega tallinlastel on just sugulased ja tuttavad olnud sellealase info allikaks. Üheks levinumaks infoallikaks on ka perearst või -õde – iga kolmas (36%) puudega tallinlane on just nendelt saanud infot sotsiaalteenuste, teenuste ja abisaamise võimaluste kohta. Iga neljas on saanud infot ka linnaosa lehtedest või linnavalitsuse infovoldikutest ning linnaosavalitsusest (Joonis 64).

Joonis 64. Millistest allikatest Te olete saanud informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Muu allikas: nt eriarstid.

Vaadates enamlevinud sotsiaalteenuste, toetuste ja abi saamise infoallikaid puudeliigi lõikes, selgub, et üldiselt on nii sugulased, tuttavad kui ka perearst või -õde kõikide puudeliikide puhul infoallikatena enam esindatud. Erandiks on siinkohal vaimupuudega inimesed, kes on teistega võrreldes vähem saanud infot sugulastelt või tuttavatelt ning teistest enam saanud infot linnavalitsusest, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametist ning sotsiaaltöötajalt. Näiteks vaid 24% vaimupuudega tallinlastest on saanud sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta infot sugulastelt ja tuttavatelt, samas kui sugulaste ja tuttavate käest on sellealast infot saanud pooled (52%) keele- ja kõnepuudega tallinlased. Lisaks on psüühikahäirega tallinlased saanud teistest enam infot psühhiaatrilt ning vähem perearstilt või -õelt (Tabel 20).

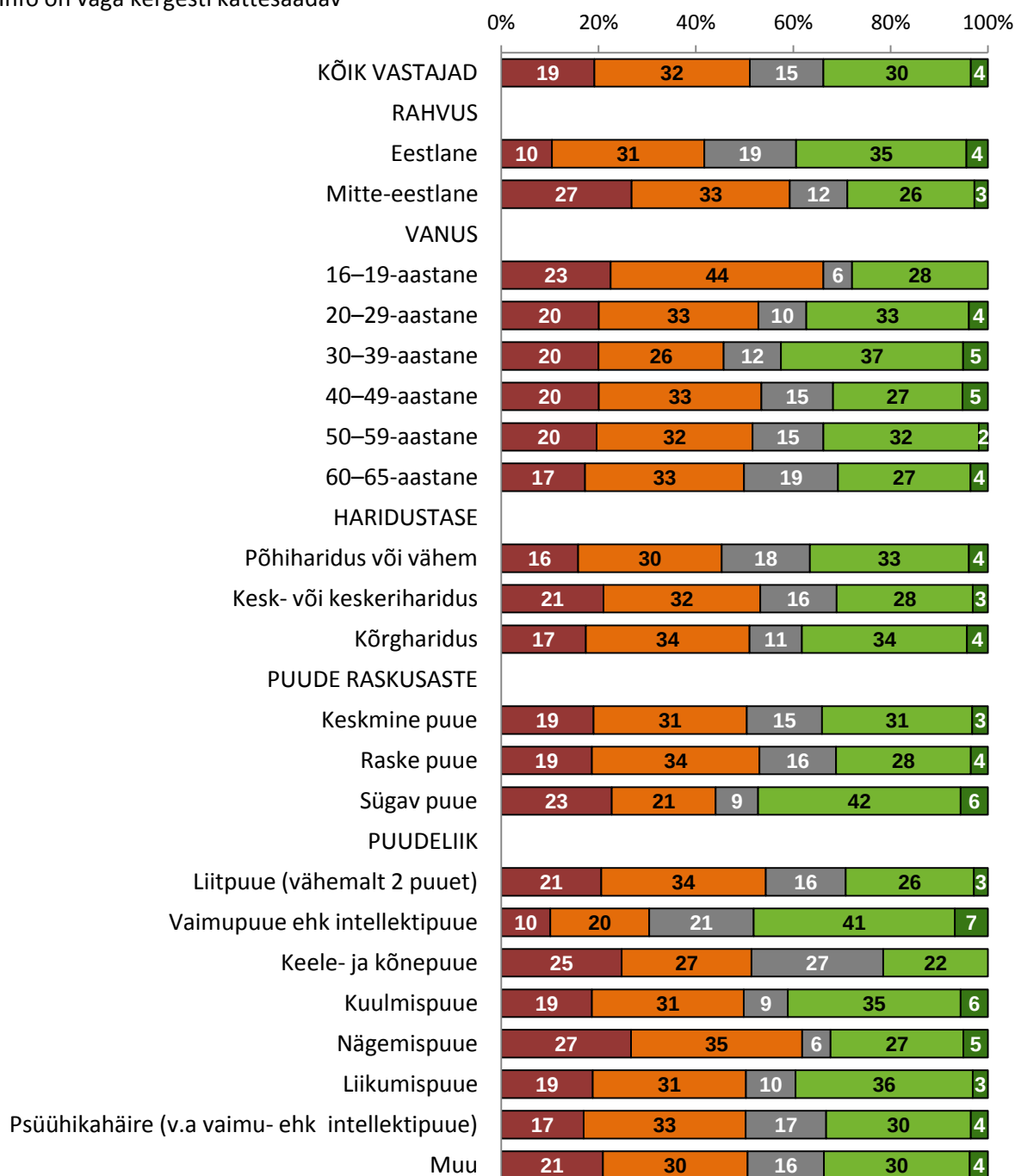
Tabel 20. Sotsiaalteenuste, toetuste ja abi enamlevinud infoallikad puudeliigi lõikes (%); N = kõik vastajad)

	KOKKU	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Sugulased, tuttavad	40	43	24	52	42	33	44	36	40
Perearst või -õde	36	39	34	38	48	29	41	27	40
Linnaosa lehed, linnavalitsuse infovoldikud jms kirjalik info	26	29	19	15	34	24	29	20	25
Linnaosavalitsus	25	30	31	16	28	14	28	23	16
Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	21	21	30	21	21	26	25	17	21
Linna kodulehekülg	14	14	5	22	19	22	17	11	13
Psühhiaater	12	6	22	0	3	0	2	34	0
Sotsiaaltöötaja (päevakeskuses, sotsiaalmajas vm)	11	11	23	0	3	7	14	15	2
Invaorganisatsioonide kodulehed	6	9	9	0	22	13	4	5	4

Lisaks infoallikate väljatoomisele paluti vastajatel hinnata ka puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise alase info kättesaadavust. Vaid iga kolmas (34%) puuetega tallinlane hindab sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise võimaluste alast infot pigem või väga kergesti kättesaadavaks, samas kui **poolte (51%) Tallinnas elavate puuetega inimeste jaoks on sellealane info väga raskesti või pigem raskesti kättesaadav**. Võrreldes info kättesaadavust erinevate puudeliikide lõikes, on märgata, et nägemis- ja liitpuudega inimeste hulgas on enam neid, kelle jaoks on info pigem või väga raskesti kättesaadav. Vaimupuudega inimeste hulgas on samas teiste puudeliikidega võrreldes enam neid, kes hindavad info kättesaadavust kergeks või väga kergeks (Joonis 65). Lisaks on mitte-eestlaste seas märkimisväärselt enam neid, kelle jaoks puuetega inimestele mõeldud teenuste ja toetuste alane info on raskesti kättesaadav.

Joonis 65. Kuidas Te hindate info kättesaadavust erinevatest puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenustest, toetustest ja abisaamise võimalustest? (N = kõik vastajad)

- Info on väga raskesti kättesaadav
- Info on pigem raskesti kättesaadav
- Ei oska öelda
- Info on pigem kergesti kättesaadav
- Info on väga kergesti kättesaadav



Vastajatel, kelle jaoks on puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise võimaluste alane info väga või pigem raskesti kättesaadav, paluti vabas vormis nimetada, milline info on neile olnud raskesti kättesaadav. Selle küsimuse spontaanseid vastuseid analüüsides oli märgata, et vastajatel oli raske vastata või nad ei osanud nimetada konkreetset infot, mis neile raskesti kättesaadav on. Vastustest avaldus üldine infopuudus. **Kõige enam töid vastajad välja, et neile on raskesti kättesaadav info puuetega inimestele suunatud toetustest, abirahadest ja soodustustest (35%) ning puuetega inimestele suunatud teenustest (21%)** (Tabel 21). Ehk need on valdkonnad, mille infovajaduse parandamisega peaks Tallinna linn eelisarendatult tegelema. Venekeelse elanikkonna jaoks oli probleemiks ka venekeelse info puudus ja vähesus. Võrreldes tulemusi puudeliigi lõikes, siis suuri varieeruvusi ei esine. Üldjuhul toodi kõikide puudeliikide lõikes raskesti kättesaadava infona kõige enam välja puuetega inimestele suunatud toetused, abirahad ja soodustused ning teenused.

Tabel 21. Palun öelge, milline info on olnud Teile raskesti kättesaadav? (%; N = 413 ; vastajad, kes hindavad puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise alast infot väga raskesti või pigem raskesti kättesaadavaks)

	KOKKU	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Puuetega inimestele suunatud toetused, abirahad ja soodustused	35	30	43	29	37	26	31	43	34
Puuetega inimestele suunatud teenused	21	18	29	18	24	19	22	24	21
Venekeelse info puudus	13	15	18	32	7	14	11	16	7
Meditsiiniline abi	9	10	15	0	6	0	9	8	8
Oma probleemidele vastava asutuse leidmine	9	7	0	0	6	9	15	11	4
Kogu info on raskesti kättesaadav	8	11	14	10	0	3	11	5	5
Ei otsi kuskil / ei tea kust otsida	6	4	7	0	0	7	7	9	7
Puuetega inimeste õiguslane info	6	4	16	9	11	6	8	8	2
Internetist info leidmine on keeruline	5	4	0	0	12	10	5	4	7
Ei saa ametnikelt infot	5	6	0	0	0	11	7	4	3
Muu	4	2	0	0	14	3	6	2	8
Ei oska öelda	14	14	0	21	12	22	10	12	23

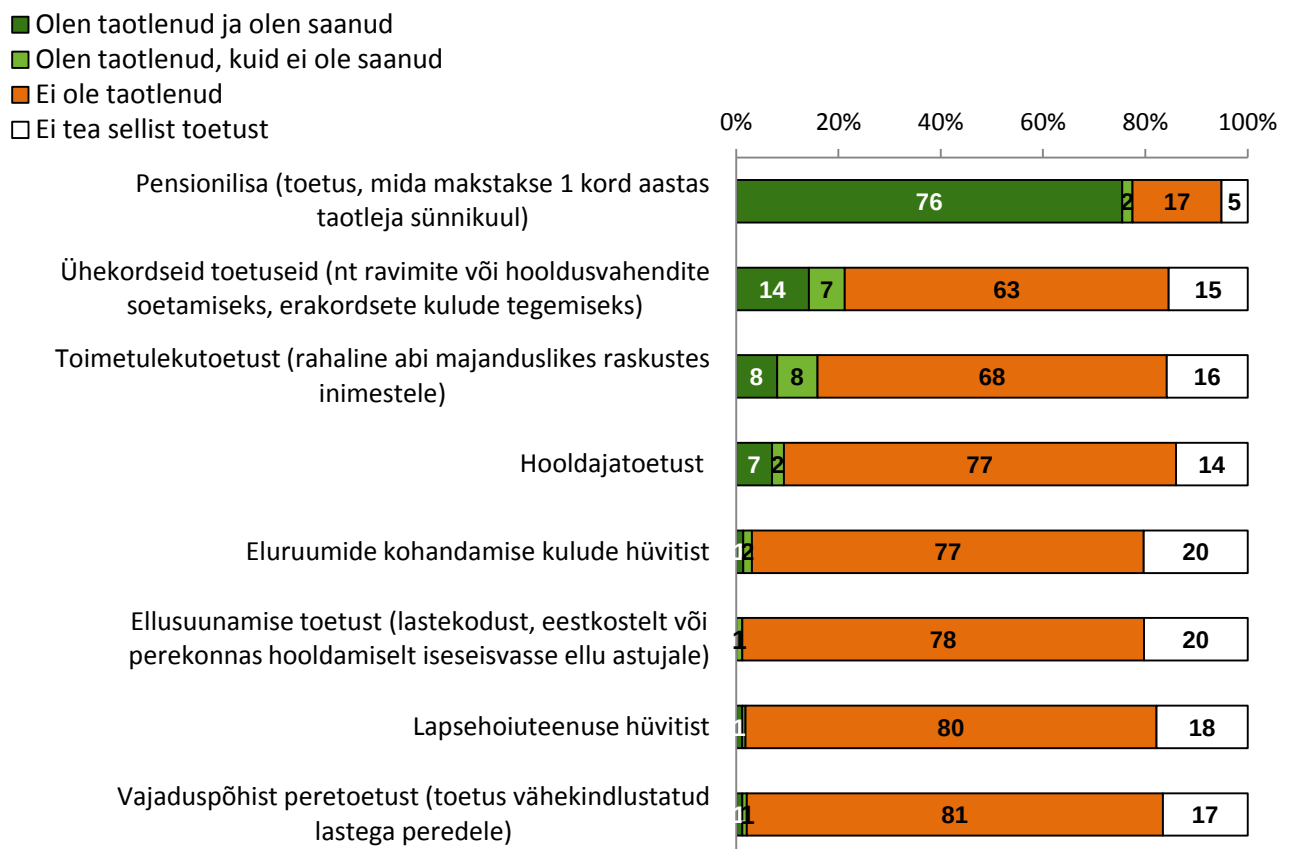
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

6.2 Sotsiaalteenuste ja -toetuste kasutamine

Käesolev alapeatükk annab ülevaate viimase 12 kuu jooksul taotletud sotsiaaltoetustest ja sotsiaalteenustest. Vaadates kõige enne, kui palju Tallinnas elavad puudega inimesed on viimase aasta jooksul taotlenud ja saanud erinevaid sotsiaaltoetuseid, selgub, et uuringus käsitletud sotsiaaltoetusi on taotlenud suhteliselt väike osa puuetega inimestest. Erinevus siinkohal on pensionilisa ehk sünnipäevatoetuse puhul, kus ligi kolmveerand (76%) puuetega tallinlastest on seda taotlenud ja ka saanud. Pensionilisa on ka toetus, millest on enamik vastajad teadlikud. Teistest käsitletud toetustest ei ole teadlikud kuni iga viies vastaja. Iga viies (21%) puuega tallinlane on taotlenud erinevaid ühekordseid toetuseid ning 2/3 taotlenutest on neid ka saanud. 16% puuega tallinlastest on taotlenud toimetulekutoetust ning nendest vaid pooled on toetust saanud ([Joonis 66](#)).

Joonis 66. Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul taotlenud järgnevaid sotsiaaltoetusi?

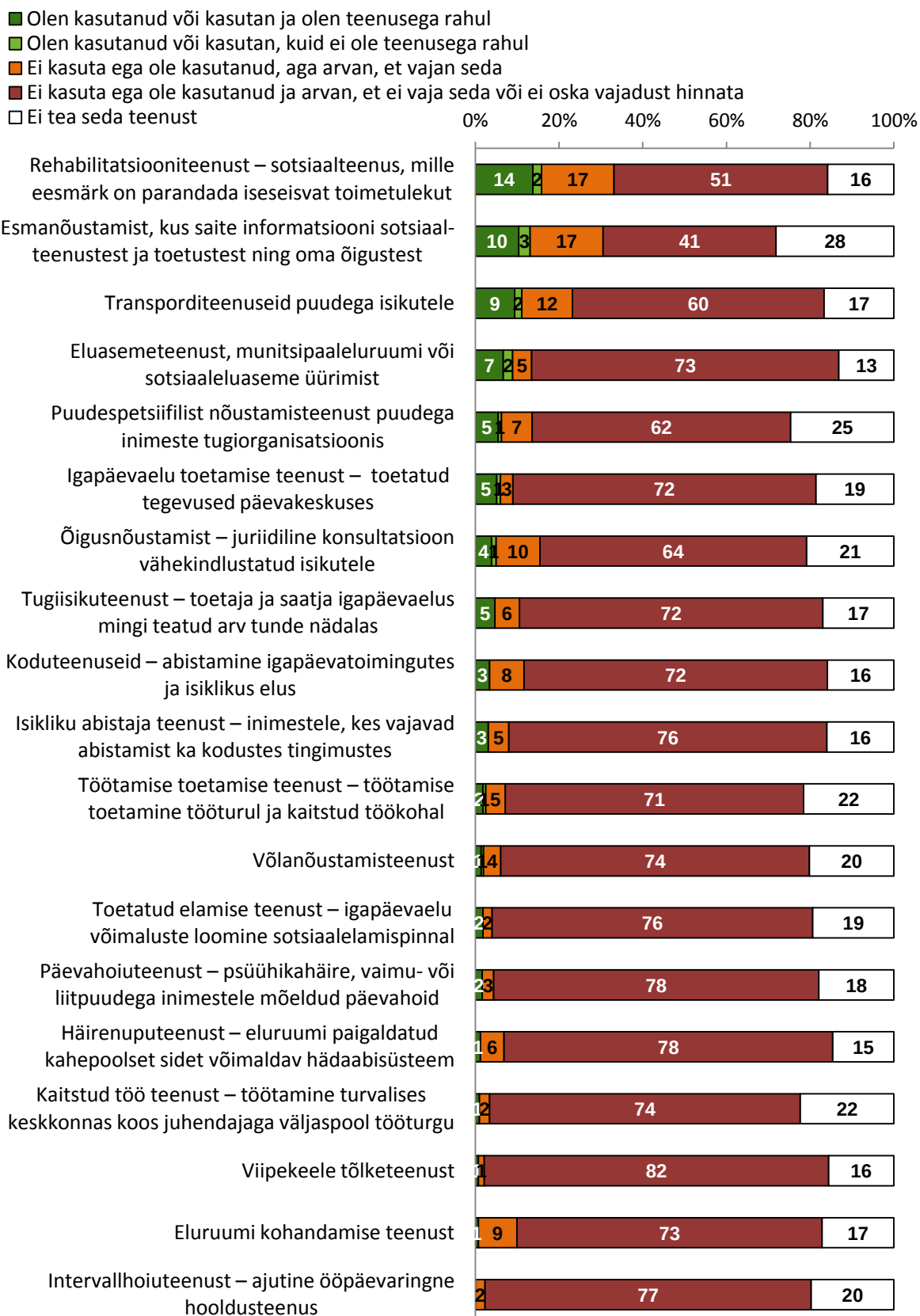
(N = kõik vastajad)



Suhteliselt vähe on samuti neid, kes on uuringus käsitletud erinevaid sotsiaalteenuseid kasutanud ([Joonis 67](#)). Rehabilitatsiooniteenuseid on kasutanud 16% puuetega tallinlastest ning umbes iga kümnes on kasutanud esmanõustamist, transporditeenuseid puuetega isikutele ning eluasemeteenust (üürinud munitsipaalasutust või sotsiaaleluaset). Teiste teenuste kasutajaid on väga vähe. Enamik teenuse kasutajaid on olnud saadava sotsiaalteenusega ka rahul. Arvestama peab siinkohal aga asjaoluga, et vastaja võib küll teatud teenust kasutada või toetust saada, kuid ei pruugi selle ametlikku nime ära tunda ning samuti tuleb arvestada sellega, et vastajad võivad erinevaid teenuseid või toetusi omavahel segamini ajada.

Joonis 67. Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul iseenda jaoks kasutanud järgnevaid sotsiaalteenuseid? Kui jah, kas Te olete teenusega rahul? Kui ei, kas Te vajaksite seda?

(N = kõik vastajad)



Vaadates teenuseid, mida vastajad ei ole kasutanud, kuid mida nad arvavad, et vajaksid, siis kõige enam (17%) toodi vajamineva teenusena välja rehabilitatsiooniteenust ja esmanõustamist. Ligi iga kümnes vastaja leidis, et tal oleks vaja ka transporditeenuseid, õigusnõustamist ja eluruumi kohandamise teenust. Lisaks on oluline välja tuua, et erinevatest teenustest mitteteadlike osakaalud on küllaltki suured. **Kõige enam esineb teadmatust esmanõustamise ning puudespetsiifilise nõustamisteenuse puhul: ligi iga neljas puudega tallinlane ei ole teadlik nimetatud teenustest.** Eelnevatest tulemustest saab järeldada, et tegelikkuses on erinevate teenuste abivajajaid rohkem ning teenuste kasutamist takistab arvatavasti üleüldine teadmatust ja infopuudus. Viimast kinnitab ka asjaolu, et uuringus osalejad olid väga huvitatud intervjuude käigus puudega inimestele suunatud oluliste kontaktide infolehest, mis igal küsitljal kaasas oli ning mida soovi korral vastajatele jagati.

Järgnevates tabelites (Tabel 22 ja Tabel 23) on välja toodud enam kasutatud teenused ja enam vajaminevad teenused puudeliigi lõikes. Enamasti on puudeliigi lõikes üks kasutatumaid teenuseid rehabilitatsiooniteenus, mida on kasutanud ligi iga viies. Erandiks on siinkohal nägemispuudega ja muu puudega (krooniline haigus, terviseprobleemid) inimesed, kelle seas rehabilitatsiooniteenuse kasutajaid on vähem. Nägemispuudega inimestest 28% kasutab puuetega inimestele mõeldud transporditeenuseid ning samas iga kümnes (11%) nägemispuudega inimene ei kasuta transporditeenust, kuid vajaks seda. Samuti kasutab transporditeenuseid ligi iga viies liit- ja liikumispuudega vastaja. Vaimupuudega ja psüühikahäirega inimeste hulgas on enam neid, kes kasutavad igapäevaelu toetamise teenust ning tugiisikuteenust. Kuulmispuudega vastajate seas on enam neid (16%), kes kasutavad või on kasutanud puudespetsiifilist nõustamist.

Tabel 22. Enam kasutatavad teenused puudeliigi lõikes* (%; N = kõik vastajad; teenused reastatud üldise kasutamise alusel)

	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Rehabilitatsiooniteenus	18	19	20	22	7	20	17	7
Esmanõustamine, kus saite informatsiooni sotsiaalteenustest ja toetustest	17	8	16	13	4	18	11	9
Transporditeenuseid puudega isikutele	20	11	0	0	28	18	3	3
Eluasemeteenus, munitsipaalruumi või sotsiaaleluaseme üürimine	7	18	0	0	7	13	12	6
Puudespetsiifiline nõustamisteenus puudega inimeste tugiorganisatsioonis	5	8	0	16	8	5	9	3
Igapäevaelu toetamise teenus	4	23	0	0	0	0	16	0
Õigusnõustamine	4	6	0	10	7	7	6	3
Tugiisikuteenus	6	17	0	0	2	1	9	1

*Tabelis on välja toodud teenust kasutanute protsent.

Ligi iga viies liit- ja liikumispuudega tallinlane ei kasuta ega ole kasutanud, aga vajaks rehabilitatsiooniteenuseid. Lisaks ei kasuta, aga vajaks liikumispuudega inimestest iga viies (21%) esmanõustamist ja ligi iga neljas (24%) puudega inimestele mõeldud transporditeenuseid. Psüühikahäirega inimeste hulgas on enam neid, kes ei kasuta, aga vajaks esmanõustamist. Iga viies kuulmis- ja nägemispuudega vastaja ei kasuta, aga vajaks puudespetsiifilist nõustamist puudega inimeste tugisotsiaalses toetuses (Tabel 23).

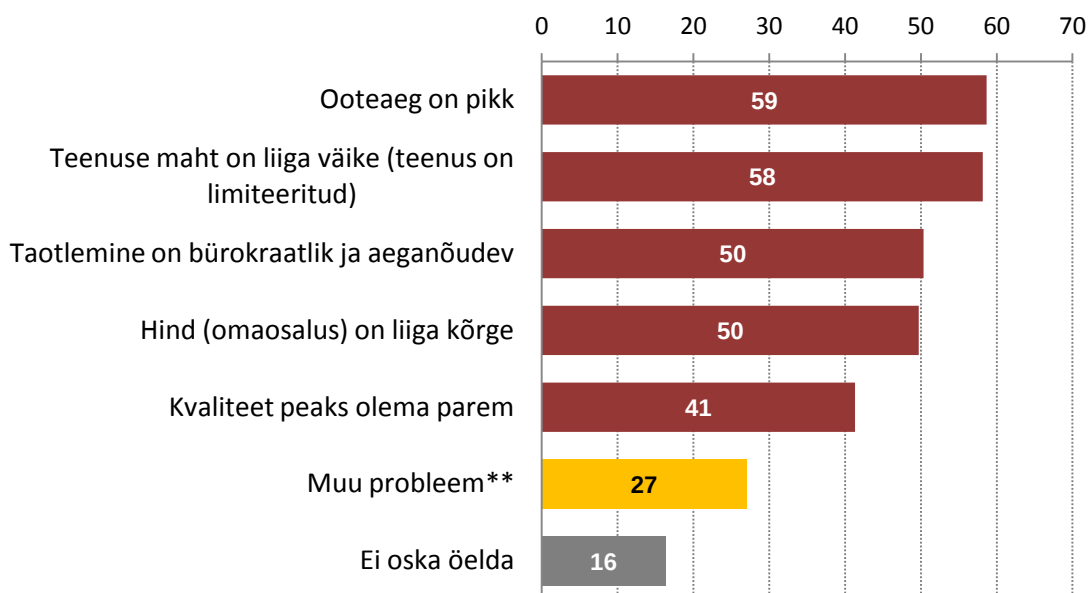
Tabel 23. Enam nimetatud vajaminevad teenused puudeliigi lõikes (%) (N = kõik vastajad; teenused on tabelis reastatud üldise vajaminemise alusel)

	Liit-puue	Vaimupuue ehk intellektipuue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühikahäire	Muu
Rehabilitatsiooniteenus	18	11	0	7	15	22	16	17
Esmanõustamine, kus saite informatsiooni sotsiaalteenustest ja toetustest	16	13	16	16	11	21	19	17
Transporditeenuseid puudega isikutele	13	6	20	7	11	24	10	4
Õigusnõustamine	9	9	11	16	2	13	10	11
Eluruumi kohandamise teenus	15	0	5	13	2	16	4	4
Koduteenus	14	0	5	7	0	10	5	5
Puudespetsiifiline nõustamisteenus puudega inimeste tugisotsiaalses toetuses	9	4	0	19	21	6	7	5
Tugiisikuteenus	9	0	10	4	7	7	5	3
Häirenuputeenus	9	2	5	7	7	6	4	2

*Tabelis on välja toodud nende vastajate protsent, kes ei kasuta teenust, aga vajaksid seda.

Vastajatel, kes on nimetatud teenust kasutanud, kuid ei ole sellega rahul, paluti välja tuua, milliseid kitsaskohti teenuse osutamise puhul lahendada tuleks. Kõige enam tõid vastajad välja, et **teenuste ooteaeg on liiga pikk (59%)** ja **teenuse maht on liiga väike (58%)**. Lisaks leidsid pooled teenust kasutanud, kuid sellega mitterahulolevad vastajad, et teenuse taotlemine on bürokraatlik ja aeganõudev ning hind/omaosalus on liiga kõrge. Veidi vähem oli neid, kes leiavad, et teenuse kvaliteet peaks olema kõrgem või tõid välja mõne muu probleemi (Joonis 68).

Joonis 68. Kui Teie hinnangul saaks mõne teenuse osutamist parandada, siis millised küljed nende puhul lahendada tuleks? (%) (N = 82; vastajad, kes on nimetatud teenust kasutanud ja ei ole selle teenusega rahul)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Muu probleem: taotlused tuleb esitada kõik erinevates kohtades, ei tea kuhu pöörduda; venekeelset infot on vähe; info on raskesti kättesaadav; ei saa kasutamata limiiti ümber tõsta järgmisesse kuusse; õppuri igapäevane transport peaks olema paindlikum ja tunniplaanile vastav; bussijuhid ei valda eesti keelt ja juhi ülesandeks peaks olema kontrollida alati nii ratastooli kui turvarihma kinnitust; peaks olema kaassõitja ja abistaja.

6.2.1 Uute teenuste vajalikkus

Järgnevalt paluti vastajatel nimetada, milliseid uusi teenuseid konkreetselt nemad ise vajaksid, et oma elu senisest paremini korraldada. Inimeste vajadused uute teenuste järele varieerusid laialdaselt. Üldiselt ei pakkunud puuetega inimesed välja niivõrd uusi teenuseid, kui leidsid, et olemasolevad teenused võiksid nende jaoks olla sobilikumad, suuremas mahus ja odavamad. Seega ei peaks olema tulevikus rõhk niivõrd uute teenuste loomisel, vaid olemasolevate teenuste korrigeerimisel. Uusi teenuseid ei osanud välja tuua ligi iga kolmas (31%) vastaja. Mitmed vastajad, kes teenuseid ei osanud nimetada, tõid samas sealjuures välja, et sooviksid sellel teemal pikemalt mõelda ning kohe öelda ei oska. Samuti oli neid, kes tõid välja, et vajaksid oma elu paremaks korraldamiseks küll teenuseid, aga ei osanud öelda, millist teenust neil täpselt vaja oleks. Mõnede vastajate vastustest kumas läbi ka lootusetus – nad tõid välja, et abi ei ole olemas või mitte miski neid ei aita. Vaid 18% puuetega tallinlastest väitsid, et nad ei vajaks uusi teenuseid.

Kõige enam tõid puuetega tallinlased välja, et vajaksid rehabilitatsiooniteenuseid (16%), füsioteraapiat või ravivõimlemist (sh massaaž, ujumine) ning seda just suuremas mahus ning odavamalt või tasuta. Lisaks eelnimetatule viitasid 8% puuetega tallinlastest selle avatud küsimuse juures ka majanduslikele muredele, tuues välja, et vajaksid rahalist abi ning suuremaid pensione ja toetusi (Joonis 69). Siinkohal peab rehabilitatsiooniteenuse puhul arvestama, et vastaja ei pruugi siin mõelda riiklikku rehabilitatsiooniteenust, vaid pigem taastusravi, ravivõimlemist, füsioteraapiat, ujumist ja massaaži.

Joonis 69. Milliseid uusi teenuseid oleks vaja, et konkreetselt Teie saaksite oma elu senisest paremini korraldada? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda kuni 3 vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Võrreldes uute teenuste väljatoomist puudeliigi lõikes, on märgata, et rehabilitatsiooniteenuse väljatoojaid on igas puudeliigis kõige enam. Ainsaks erandiks on siinkohal nägemispuudega inimesed, kelle jaoks on tähtsam paremate transpordivõimaluste loomine (nt valjuhääldi igas bussis) või invatako võimalus (Tabel 24). Keele- ja kõnepuudega inimeste hulgas on kõige enam neid, kes ei vaja uusi teenuseid – seda leidis pea iga kolmas (36%) vastaja.

Tabel 24. Enam nimetatud uued teenused puudeliigi lõikes (%) N = kõik vastajad)

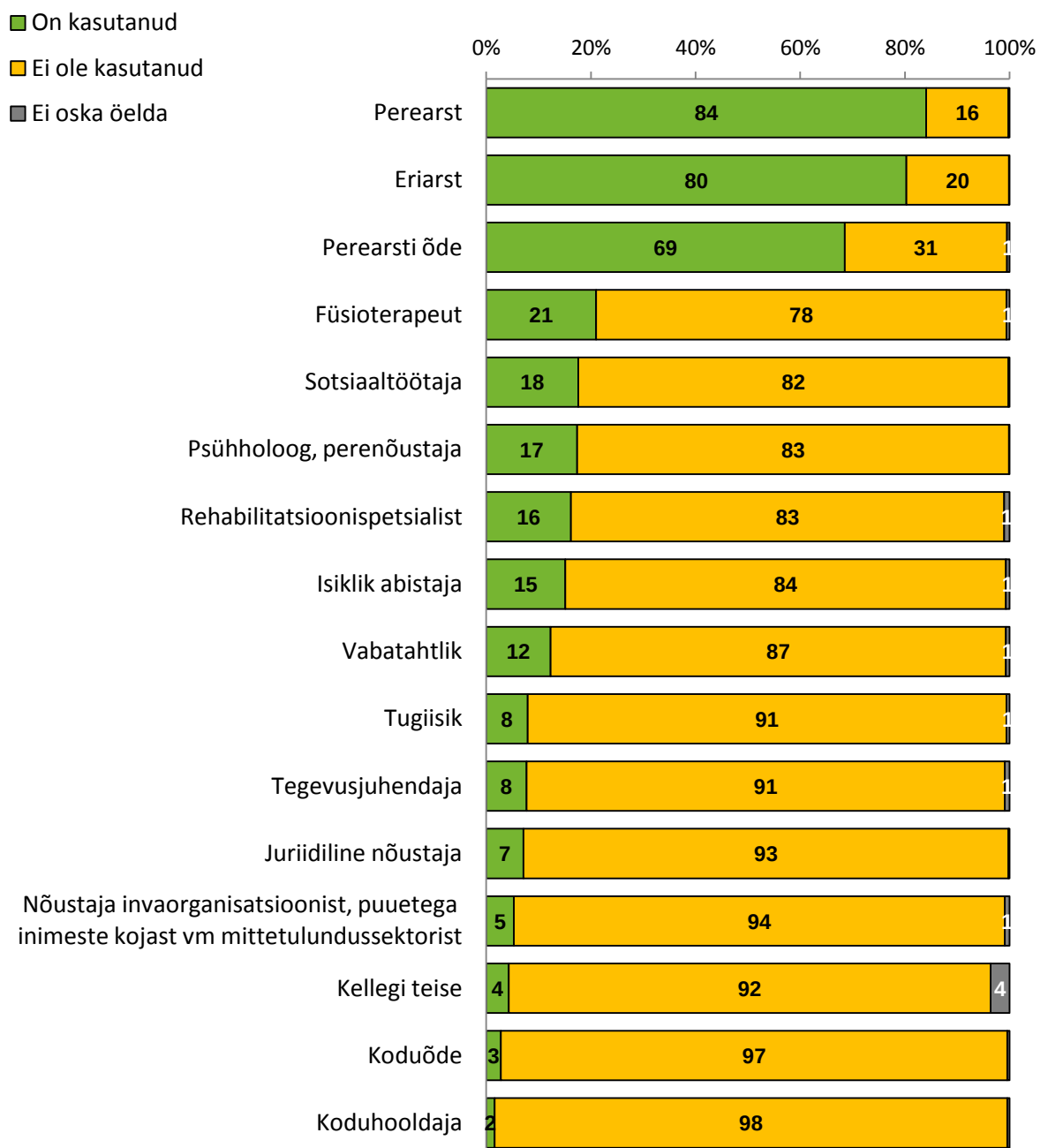
	KOKKU	Liit- puue	Vaimu- puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis- puue	Nägemis- puue	Liikumis- puue	Psüühika- häire	Muu
(Tasuta, suuremas mahus) rehabilitatsiooniteenuseid, füsioteraapiat, ravivõimlemist (massaaž, ujumine)	16	19	13	16	16	7	23	15	10
Suuremaid pensione ja toetusi / materiaalselt abi / ei ole raha teenuste jaoks	8	7	7	6	10	2	8	10	6
Korterit / munitsipaalkorterit / paremat eluruumi	4	5	5	0	0	2	4	4	4
Paremaid transpordivõimalusi/ invataksot (valjuhääldi bussis, abi liikumisel, tõstmist)	3	4	2	0	3	15	4	3	1
Puudespetsiifilised abivahendid (nägemis-, kuulmis-, liikumis-, jms abivahendid)	3	4	0	5	6	5	6	2	2
Abi sobiva töökoha leidmisel (k.a abi töökohal, juhendatud töö, töö harjutamist)	3	1	0	5	9	8	2	6	3
Kättesaadavamat arstiabi ja ravi (sh lühem ravijärjekord)	3	2	0	0	3	0	2	3	5
Eelarvamuste vaba, inimlik suhtumine	2	2	7	5	0	0	1	2	1
Koolitusi, õpet (nt arvutiõpet)	1	0	2	6	3	0	1	2	0
Ei ole vaja uusi teenuseid	18	18	25	36	7	20	19	12	23
Ei oska öelda	31	30	30	22	34	30	17	36	37

6.3 Spetsialistide abi

Käesolev alapeatükk annab ülevaate viimase 6 kuu jooksul kasutatud spetsialistide abist ja teenustest ning sellest, kuidas vastajad eelistaksid spetsialistidega suhelda. **Kõige enam on Tallinnas elavad puuetega inimesed kasutanud viimase 6 kuu jooksul perearsti (84%) ja eriarsti (80%) ning pereõde (69%) abi või teenuseid (Joonis 70).** Vaid 1% puuetega tallinlastest ei olnud viimase 6 kuu jooksul kasutanud mitte ühegi spetsialisti abi või teenuseid.

Joonis 70. Kas Te olete viimase 6 kuu jooksul kasutanud järgmiste spetsialistide abi või teenuseid?

(N = kõik vastajad)



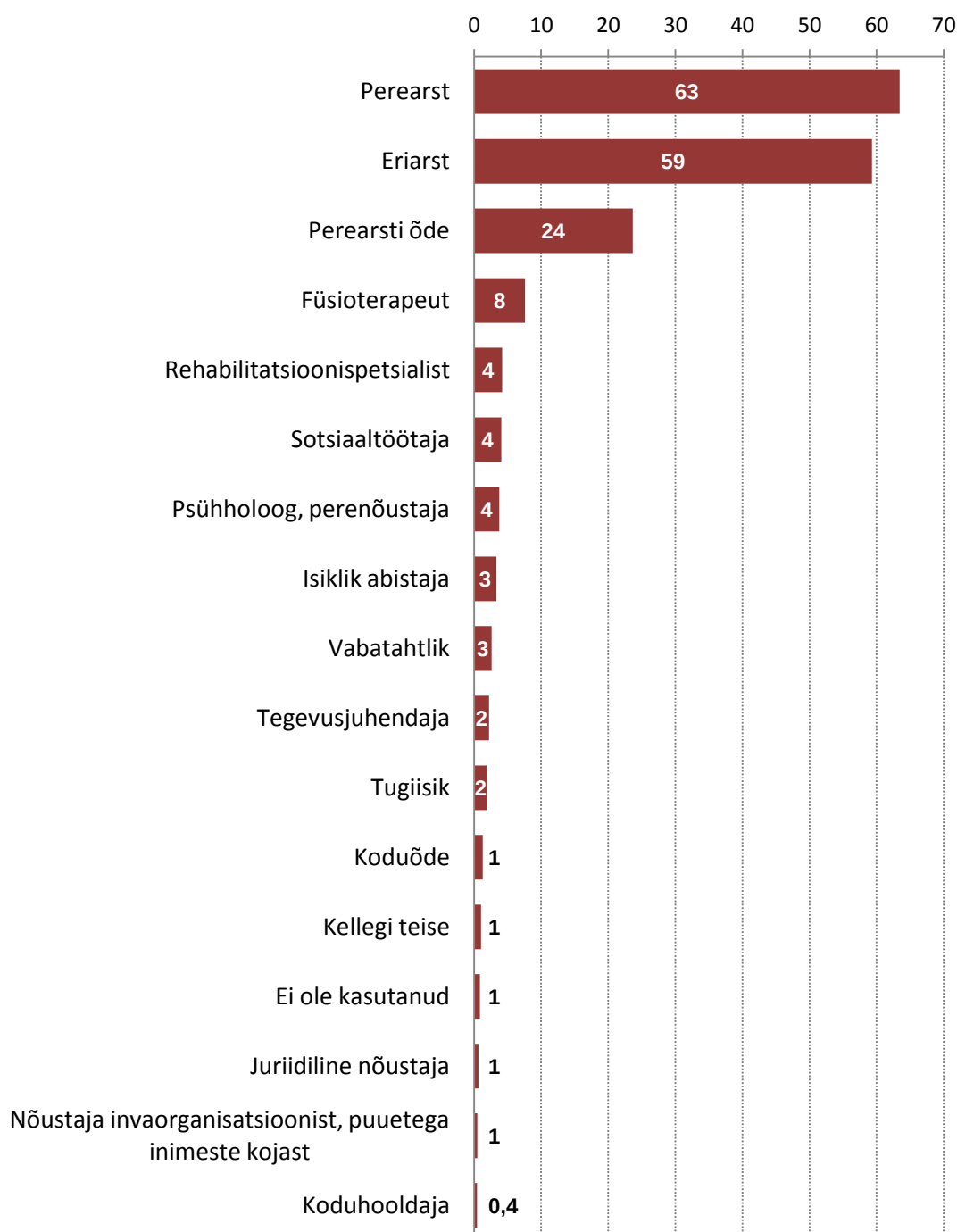
Vaadates tulemusi puudeliigi lõikes, siis on ka iga puudeliigi puhul enam kasutatud erinevate arstide ja pereõe abi. Erinevused tulevad vähemkasutatud spetsialistide teenuste korral. Füsioterapeudi teenuseid on kasutanud 39% liikumispuudega inimestest ning iga neljas (24%) liitpuudega inimene. Sotsiaaltöötaja abi või teenuseid on teistest enam kasutanud vaimupuudega ja psüühikahäirega vastajad. Lisaks on iga kolmas (36%) psüühikahäirega tallinlane kasutanud psühholoogi või perenõustaja teenuseid. Vaimupuudega inimeste hulgas on teistest puudeliikidest ka enam neid, kes on kasutanud tugiisiku ja tegevusjuhendaja abi (Tabel 25).

Tabel 25. Spetsialistide abi kasutamine puude liikide lõikes (%) N = kõik vastajad

	KOKKU	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Perearst	84	83	73	100	85	75	90	81	88
Eriarst	80	74	71	78	75	89	75	92	80
Perearsti õde	69	70	66	74	57	59	76	59	77
Füsioterapeut	21	24	5	17	22	18	39	9	21
Sotsiaaltöötaja	18	18	30	16	16	7	14	25	9
Psühholoog, perenõustaja	17	14	16	15	10	4	11	36	6
Rehabilitatsiooni-spetsialist	16	17	15	16	13	8	23	15	13
Isiklik abistaja	15	19	20	11	7	17	20	11	10
Vabatahtlik	12	14	9	6	6	21	13	11	12
Tugiisik	8	7	24	5	10	0	7	12	2
Tegevusjuhendaja	8	9	22	5	3	4	9	9	2
Juriidiline nõustaja	7	6	2	16	13	3	13	7	4
Nõustaja invaorganisatsioonist, Puuetega Inimeste Kojast vms	5	5	3	6	6	9	10	5	1
Kellegi teise	4	6	4	0	6	4	4	3	3
Koduõde	3	4	0	5	0	2	5	2	1
Koduhooldaja	2	2	0	0	0	4	2	2	1
Ei ole kasutanud	1	2	2	0	3	7	1	1	1

Vastajatelt uuriti lisaks, milliste spetsialistide abi või teenuseid on nad viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini kasutanud. Kõige sagedamini on Tallinnas elavad puuetega inimesed kasutanud samuti erinevate arstide (nii perearsti kui eriarsti) teenuseid või abi (Joonis 71). Arstide ja pereõde teenuseid on ka erinevate puudeliikide lõikes viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini kasutatud.

Joonis 71. Milliste spetsialistide abi või teenuseid Te olete kasutanud viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda kuni 3 vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Peaaegu kõik (96%) Tallinnas elavad puuetega inimesed eelistavad spetsialistidega suhelda näost-näku (Tabel 26). 41% eelistaks spetsialistidega suhelda ka telefoni teel ning iga kümnes (11%) e-maili teel. Seega eelistavad puudega inimesed, et neil oleks spetsialistidega pigem otsene kontakt. Puude raskusastme lõikes tulemusi võrreldes selgub, et sügava puudega inimeste hulgas on veidi enam neid, kes lisaks näost-näku suhtlemisele eelistaks spetsialistidega suhelda ka telefoni teel. Vanuse lõikes märkimisväärsed erinevused puuduvad – kõikides vanusegruppides eelistatakse suhelda spetsialistidega näost-näku. Veidi eristub siin kõige noorem vanusegrupp (16–19-aastased), kes vanematega võrreldes soovib tunduvalt vähem suhelda telefoni teel.

Puudeliigi lõikes on erinevused telefoni teel suhtlemises, kus ootuspäraselt on kuulmispuudega inimeste hulk kõige väiksem. Samas neid, kes eelistavad e-maili teel spetsialistidega suhelda, on kuulmispuudega inimeste hulgas jälle teistest suurem.

Tabel 26. Kuidas Te eelistaksite spetsialistidega suhelda? (%; N = kõik vastajad)

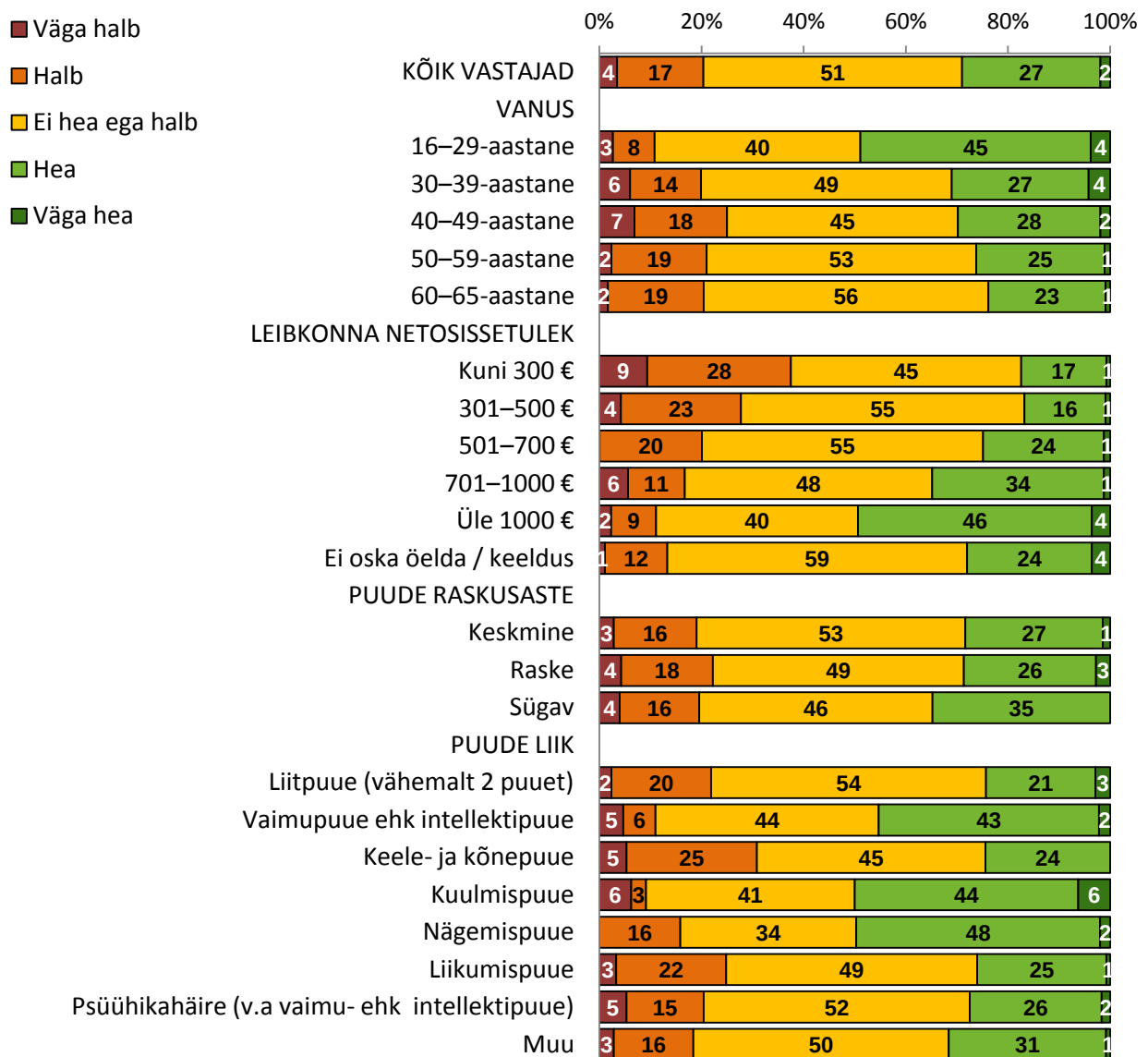
	KOKKU	Liit-puue	Vaimupuue ehk intellektipuue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis- puue	Nägemis- puue	Liikumis- puue	Psüühika- häire	Muu
Näost-näku	96	96	100	94	94	95	98	94	97
Telefoni teel	41	42	29	30	16	48	39	42	44
E-maili teel	11	10	5	16	28	18	6	12	12
Videokõne teel, nt Skype	2	2	3	0	3	5	1	1	4
Interneti nõustamisportaalides	1	1	5	0	6	0	0	0	1
Mobiilirakenduste kaudu, nt Viber	0,4	0	0	0	9	0	0	1	0
Sotsiaalvõrgustikes, nt Facebook	0,4	0	0	5	0	2	0	1	1
Kirja / tavaposti teel	0,1	1	0	0	0	0	0	1	0
Ei oska öelda	0,3	0,4	0	0	0	0	0	0	0

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

7. Eluga rahulolu

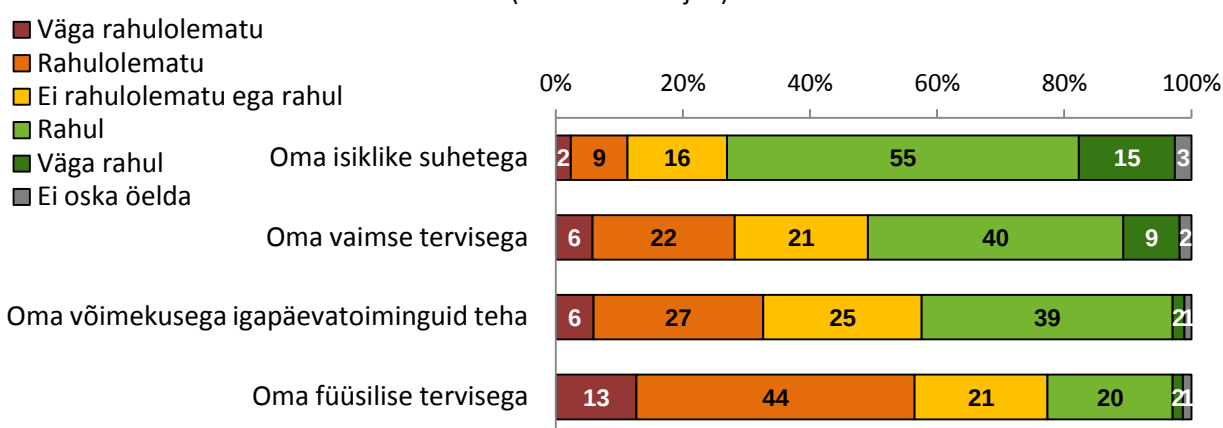
Käesolev peatükk annab lühikese ülevaate puuetega tallinlaste üldisest eluga rahulolust, hõlmates sealjuures rahulolu isiklike suhetega, vaimse ja füüsilise tervisega ning mil määral vastajad tunnevad end üksiku ja kurvameelsena. Elukvaliteedi hindamine on tugevalt seotud nii vanusega, igapäevase järelvalve vajadusega, sissetulekuga, leibkonna suurusega ning sellega, kuidas vastaja hindab nii oma vaimset kui füüsilist tervist. Oma elukvaliteeti hindavad kõrgemalt nooremad, suurema sissetulekuga, väiksema igapäevase järelvalve või kõrvalabi vajadusega ning suuremates leibkondades elavad vastajad. Pooled (51%) Tallinnas elavatest tööealistest ei hinnanud oma üldist elukvaliteeti ei heaks ega halvaks. **Heaks või väga heaks hindas oma elukvaliteeti 29% vastajatest, samas kui iga viies (21%) puuetega tallinlane hindas oma elukvaliteeti halvaks või väga halvaks** (Joonis 72). Puuderaskusastme võrdluses hinnangud oma elukvaliteedile märkimisväärselt ei erine, küll on suurem varieeruvus erinevate puudeliikide seas, kus nägemis-, kuulmis- ja vaimupuudega tallinlased kalduvad oma elukvaliteeti kõrgemalt hindama.

Joonis 72. Kuidas Te ise hindaksite oma elukvaliteeti üldiselt? (N = kõik vastajad)



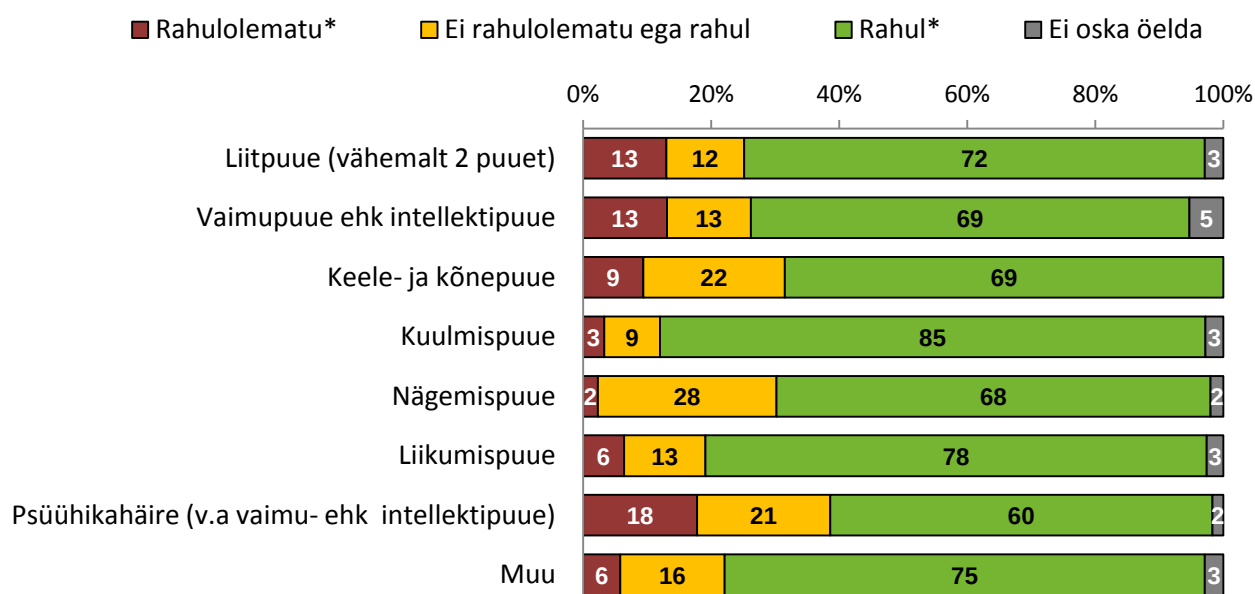
Eelnevale lisaks paluti vastajatel hinnata rahulolu oma isiklike suhetega, võimekusega igapäevatoiminguid teha ning nii füüsilise kui vaimse tervisega (Joonis 73). Eelnevalt nimetatud valdkondadest on puuetega tallinlased kõige enam rahul oma isiklike suhetega (70%). Ligi pooled (49%) Tallinnas elavatest puuetega inimestest on rahul oma vaimse tervisega, samas kui füüsilise tervisega on rahul vaid ligi iga viies (22%). Oma võimekusega igapäevatoiminguid teha on rahul või väga rahul 41% puuetega tallinlastest. Nii nagu elukvaliteedi hindamise puhul on ka nende valdkondadega rahulolu seotud nii vanuse, sissetuleku, leibkonna suuruse ja igapäevase järelvalve vajadusega. Lisaks on omavahel tugevas korrelatsioonis kõik eluga rahulolu mõõtvad küsimused.

Joonis 73. Kuivõrd rahul Te üldiselt olete ...? (N = kõik vastajad)



Järgnevalt on ära toodud rahulolu eelnevalt käsitletud valdkondadega erinevate puudeliikide lõikes. Isiklike suhetega on teistest enam rahul kuulmispuudega inimesed, samas kui psüühikahäirega inimeste hulgas on rahulolematute osakaal kõige suurem (Joonis 74).

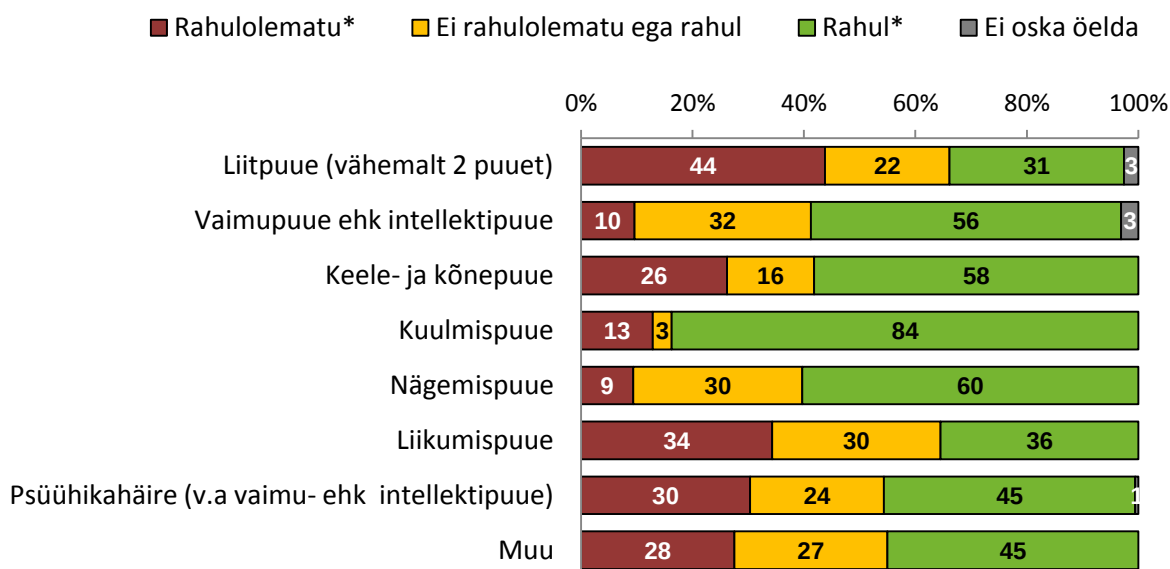
Joonis 74. Kuivõrd rahul Te üldiselt olete oma isiklike suhetega? (N = kõik vastajad)



*Rahulolematu = väga rahulolematu + rahulolematu; Rahul = väga rahul + rahul.

Samuti on kuulmispuudega inimeste hulgas teistest enam neid, kes on rahul oma võimekusega igapäevatoiminguid teha. Liit- ja liikumispuudega tallinlaste hulgas on samas rahulolematute osakaalud teistest suuremad (Joonis 75).

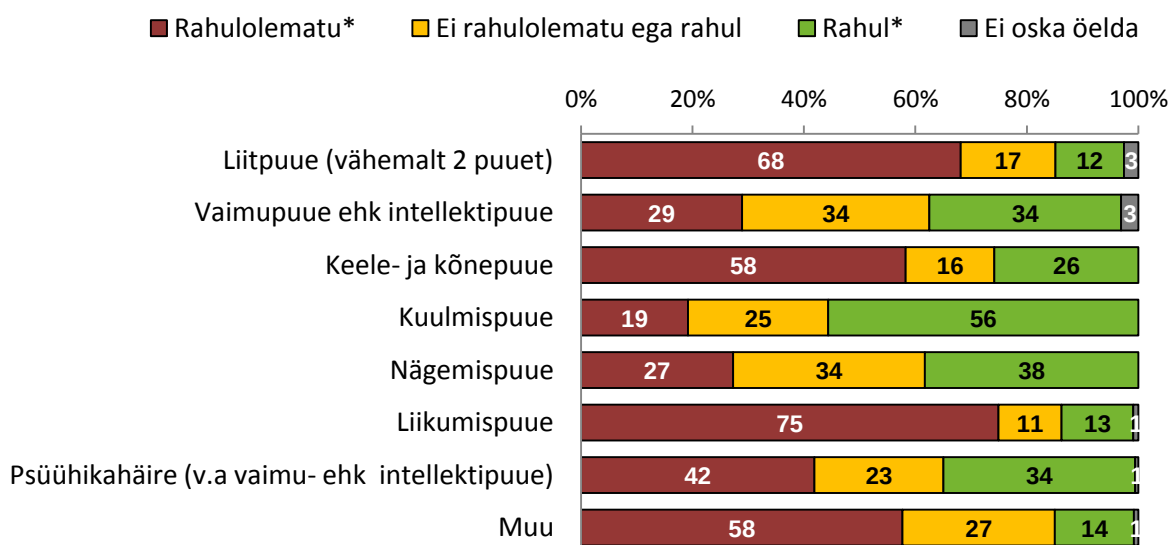
Joonis 75. Kuivõrd rahul Te üldiselt olete oma võimekusega igapäevatoiminguid teha? (N = kõik vastajad)



*Rahulolematu = väga rahulolematu + rahulolematu; Rahul = väga rahul + rahul

Vaadates puuetega tallinlaste rahulolu oma füüsilise tervisega, on märgata, et liikumispuudega ja liitpuudega inimeste hulgas on tunduvalt enam neid, kes ei ole oma füüsilise tervisega rahul, samas kui kuulmispuudega vastajate hulgas on teiste puudeliikidega võrreldes suurem nende osakaal, kes on oma füüsilise tervisega rahul (Joonis 76).

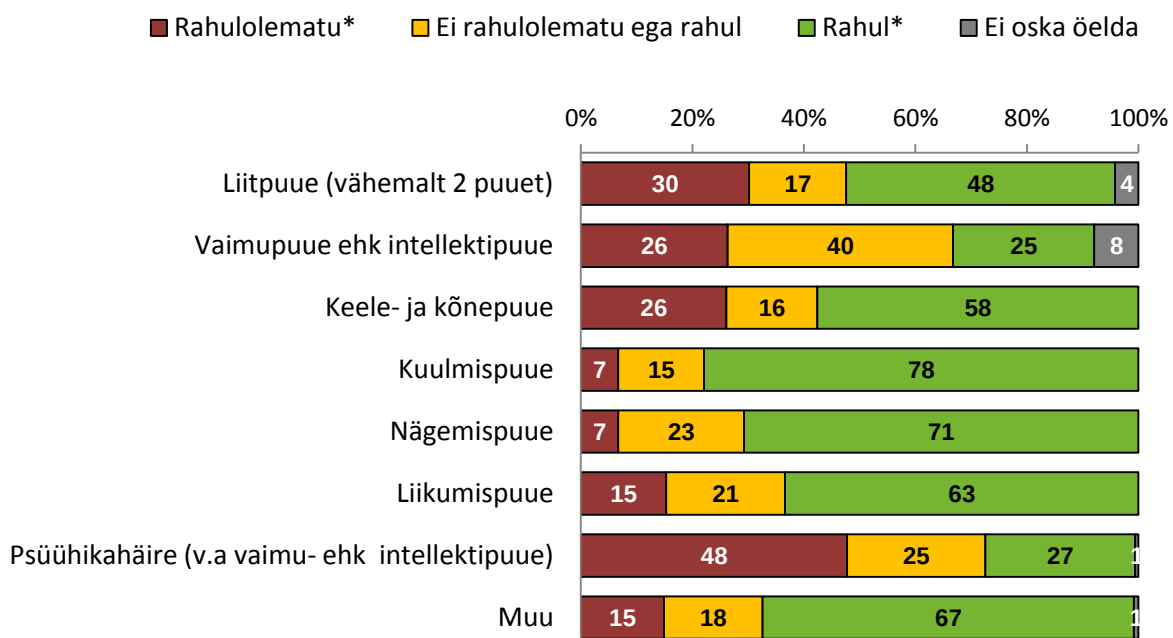
Joonis 76. Kuivõrd rahul Te üldiselt olete oma füüsilise tervisega ? (N = kõik vastajad)



*Rahulolematu = väga rahulolematu + rahulolematu; Rahul = väga rahul + rahul

Vaimse tervisega rahulolus eristuvad psüühikahäirega pealinlased, kes teistest märgatavalt enam ei ole rahul oma vaimse tervisega. Oma vaimse tervisega rahulolevaid on tunduvalt enam kuulmis- ja nägemispuudega vastajate seas (Joonis 77).

Joonis 77. Kuivõrd rahul Te üldiselt olete oma vaimse tervisega? (N = kõik vastajad)



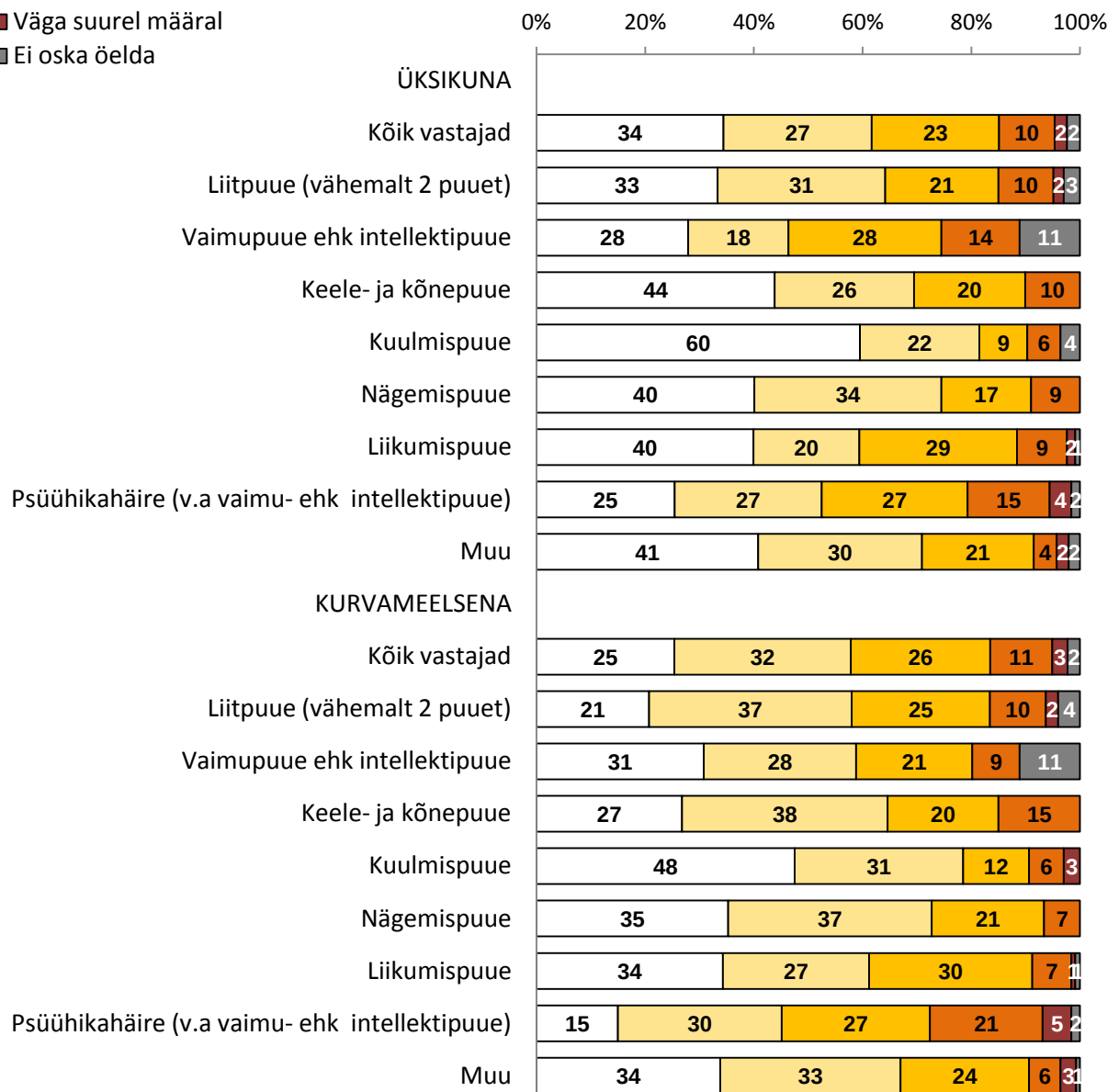
*Rahulolematu = väga rahulolematu + rahulolematu; Rahul = väga rahul + rahul

Tallinnas elavatest puuetega inimestest tunneb end mingil määral üksikuna 62% ja kurvameelsena 72%, sealjuures iga kolmas Tallinnas elav puudega inimene tunneb end keskmisel või suurel määral üksikuna (33%) ja kurvameelsena (37%) (Joonis 78). Vaadates tulemusi puudeliigi lõikes, on märgata, et teistest enam tunnevad end kurvameelsena psüühikahäirega inimesed, samas kuulmispuudega vastajate hulgas on end kurvameelsena tundvate osakaal teistest märgatavalt väiksem. Samuti tunnevad psüühikahäiretega tallinlased ning ka vaimupuudega inimesed end teistest enam üksikuna ning ka siin on kuulmispuudega inimeste hulgas end üksikuna tundvate osakaal oluliselt väiksem.

Üksindustunne ja kurvameelsus on tugevalt omavahel seotud, need, kes tunnevad end üksikuna, tunnevad end suurema tõenäosusega ka kurvameelsena. Üksikuna kalduvad lisaks end tundma pigem väiksemates leibkondades elavad, sügavama puude raskusastmega, madalama sissetulekuga ning suuremat igapäevast kõrvalabi ja juhendamist vajavad vastajad. Lisaks kalduvad end kurvameelsemana tundma naissoost, madalama haridustasemega, madalama sissetulekuga, suuremat igapäevast kõrvalabi ja juhendamist vajavad ja sügavama puude raskusastmega vastajad.

Joonis 78. Mil määral Te tunnete end ...? (N = kõik vastajad)

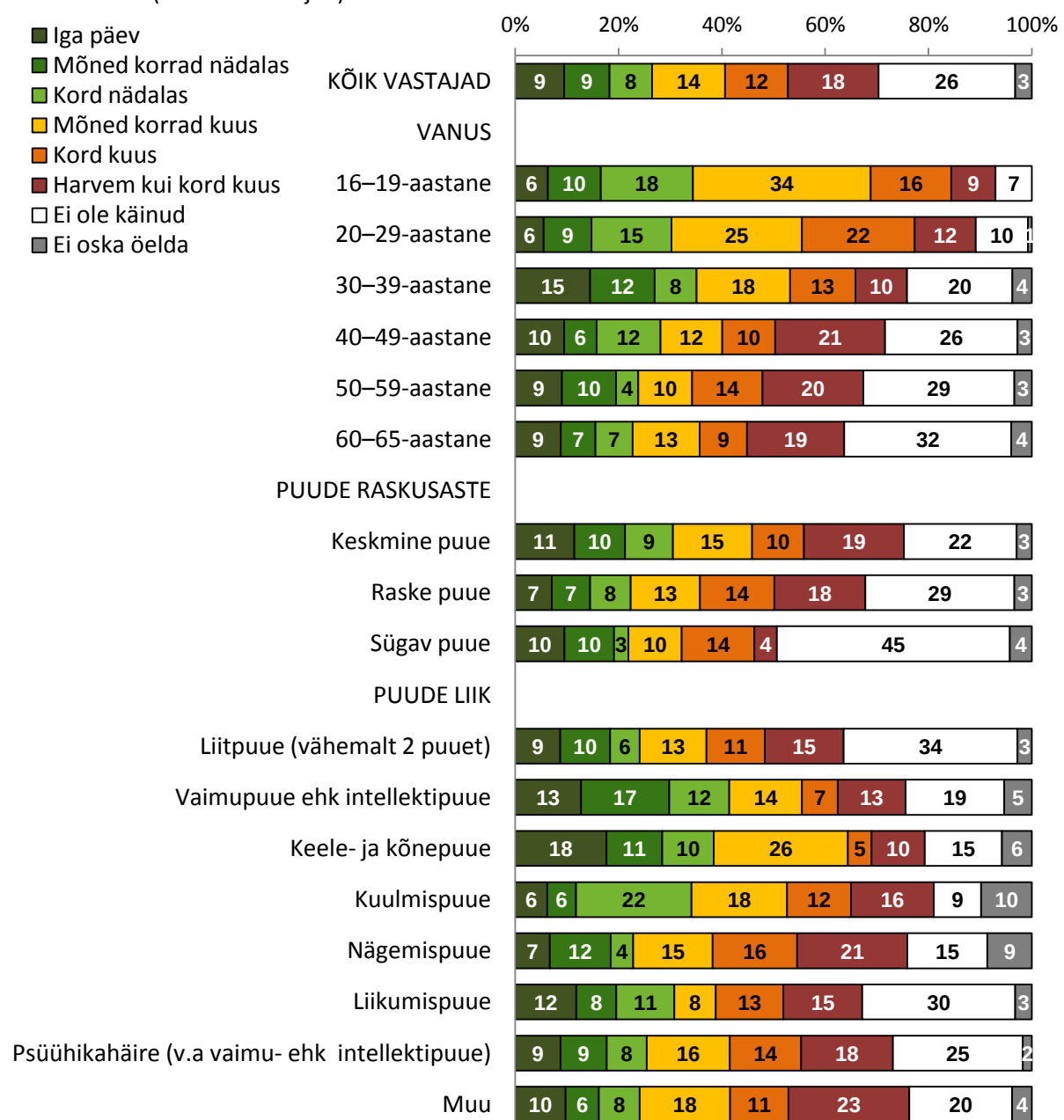
- ☐ Üldse mitte
☐ Vähesel määral
☐ Keskmiselt
☐ Suurel määral
☐ Väga suurel määral
☐ Ei oska öelda



8. Vaba aeg

Järgnev peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega inimeste vaba aja veetmise võimalustest, seda takistavatest faktoritest ning suhtlusest lähedastega. **70% puuetega tallinlastest on viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnd vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu**, näiteks käinud kinos, kohvikus, näitusel või mõnel teisel meelelahutuslikul sündmusel. **Samas iga neljas (26%) Tallinnas elav puudega inimene ei ole viimase poole aasta jooksul ühtegi vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu kasutanud.** Teine neljandik (26%) samas kasutab vaba aja veetmise võimalusi kord nädalas või sagedamini (Joonis 79).

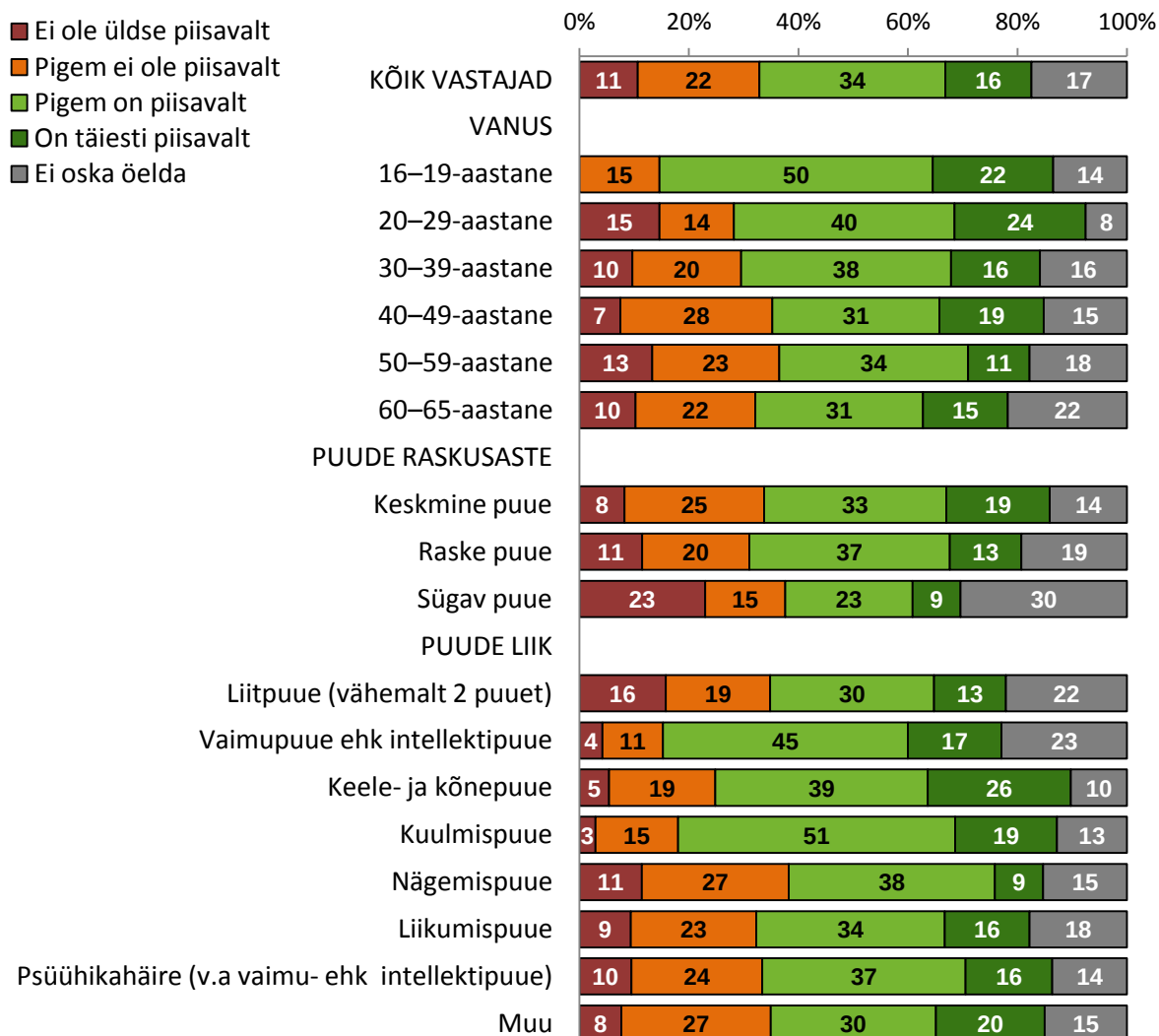
Joonis 79. Kui sageli Te olete viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnd vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu, näiteks käinud kinos, kohvikus, näitusel või teistel meelelahutuslikel sündmustel? (N = kõik vastajad)



Neid, kes mõnd vaba aja veetmise võimalust viimase 6 kuu jooksul üldse kasutanud ei ole, on teistest enam vanemates vanusegruppides ning sügava puudega tallinlaste seas – **45% sügava puudega inimestest ei ole viimase poole aasta jooksul kasutanud väljaspool kodu mitte ühtegi vaba aja veetmise võimalust**. Lisaks ei ole vaba aja veetmise võimalusi kasutanud viimase poole aasta jooksul iga kolmas (34%) liitpuudega, 30% liikumispuudega ja iga neljas (25%) psüühikahäirega tallinlane. Vähemalt kord nädalas kodus väljaspool mõnd vaba aja veetmise võimalust kasutanuid on enam vaimupuudega (42%) ja keele- ja kõnepuudega (39%) inimeste hulgas (Joonis 80).

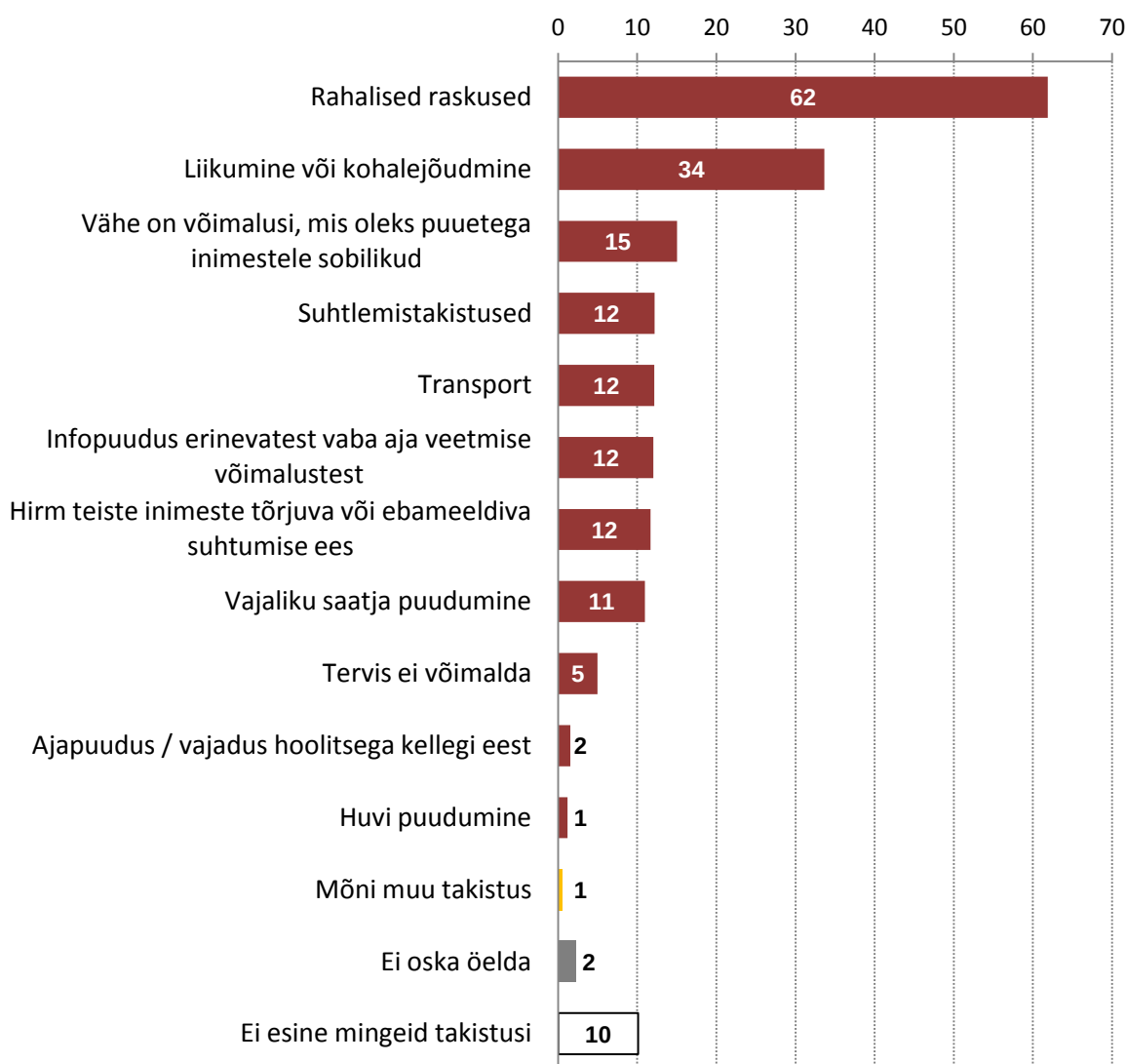
Tallinnas elavatest puuetega inimestest pooled (50%) leiavad, et nende puudest tulenevaid erivajadusi arvestades on vabaaja veetmise võimalusi pigem piisavalt või täiesti piisavalt. Samas iga kolmas (33%) puudega tallinlane arvab, et vaba aja veetmise võimalusi ei ole üldse piisavalt või pigem ei ole piisavalt. Kõige nooremas vanusegrupis (16–19-aastased), kuulmis-, keele- ja kõne- ning vaimupuudega vastajate hulgas on enam neid, kes hindavad oma puudest tulenevaid erivajadusi silmas pidades vaba aja veetmise võimalusi piisavaks. Vanemad vastajad, sügava puudega ning nägemispuudega inimesed leidsid samas teistest enam, et vaba aja veetmise võimalusi ei ole piisavalt.

Joonis 80. Kuidas Te hindate oma vaba aja veetmise võimalusi arvestades oma puudest tulenevaid erivajadusi? Kas vaba aja veetmise võimalusi ...? (N = kõik vastajad)



Tallinnas elavatel puuetega inimestel paluti ka nimetada, mis, kui üldse, takistab neil mõnd vaba aja veetmise võimalust kasutamast. Enamik vastajaid tõid välja erinevaid takistusi, vaid iga kümnes vastaja (10%) leidis, et tal ei esine mingeid takistusi (Joonis 81). Kõige enam (62%) leidsid puudega tallinlased, et vaba aja veetmise võimalusi takistab kasutamast nende rahaline olukord, iga kolmas tõi takistustena välja ka liikumise ja kohalejõudmise. Arvestatav osa nimetas põhjustena veel puuetega inimestele sobilike võimaluste puudumist, suhtlemisraskuseid, transpordiprobleeme, infopuudust ning hirmu teiste tõrjuva suhtumise ees. Samas terviseprobleeme, kui vaba aja veetmise võimaluste kasutamise takistajat, nimetas vaid 5 % inimestest.

Joonis 81. Mis, kui üldse, takistab Teil mõnd vaba aja veetmise võimalust kasutamast? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vaadates esinevaid takistusi puudeliigi lõikes, on näha, et kuulumispuudega ja vaimupuudega inimeste seas on enam neid, kes leidsid, et neil vaba aja veetmisel takistusi ei esine – nii leidis ligi iga kolmas (32%) kuulumispuudega ja iga neljas (21%) vaimupuudega vastaja (Tabel 27). Kõige enam töid erinevaid takistusi välja liit- ja liikumispuudega tallinlased. Rahalised takistused on kõige enam nimetatud takistuseks pea kõikide puudeliikide seas. Erandiks on siinkohal kuulumispuudega inimesed, kes seda teistest olulisemalt vähem välja töid. Vaba aja veetmisel piiravad kuulumispuudega inimesi kõige enam suhtlemistakistused. Suhtlemistakistusi töid teistest enam välja ka keele- ja kõnepuudega vastajad. Iga neljas keele- ja kõnepuudega ning psüühikahäirega tallinlane tõi takistusena veel välja hirmu teiste inimeste tõrjuva või ebameeldiva suhtumise ees ning iga neljas nägemis- ja liikumispuudega inimene nimetas takistusena transpordiga seotud probleeme.

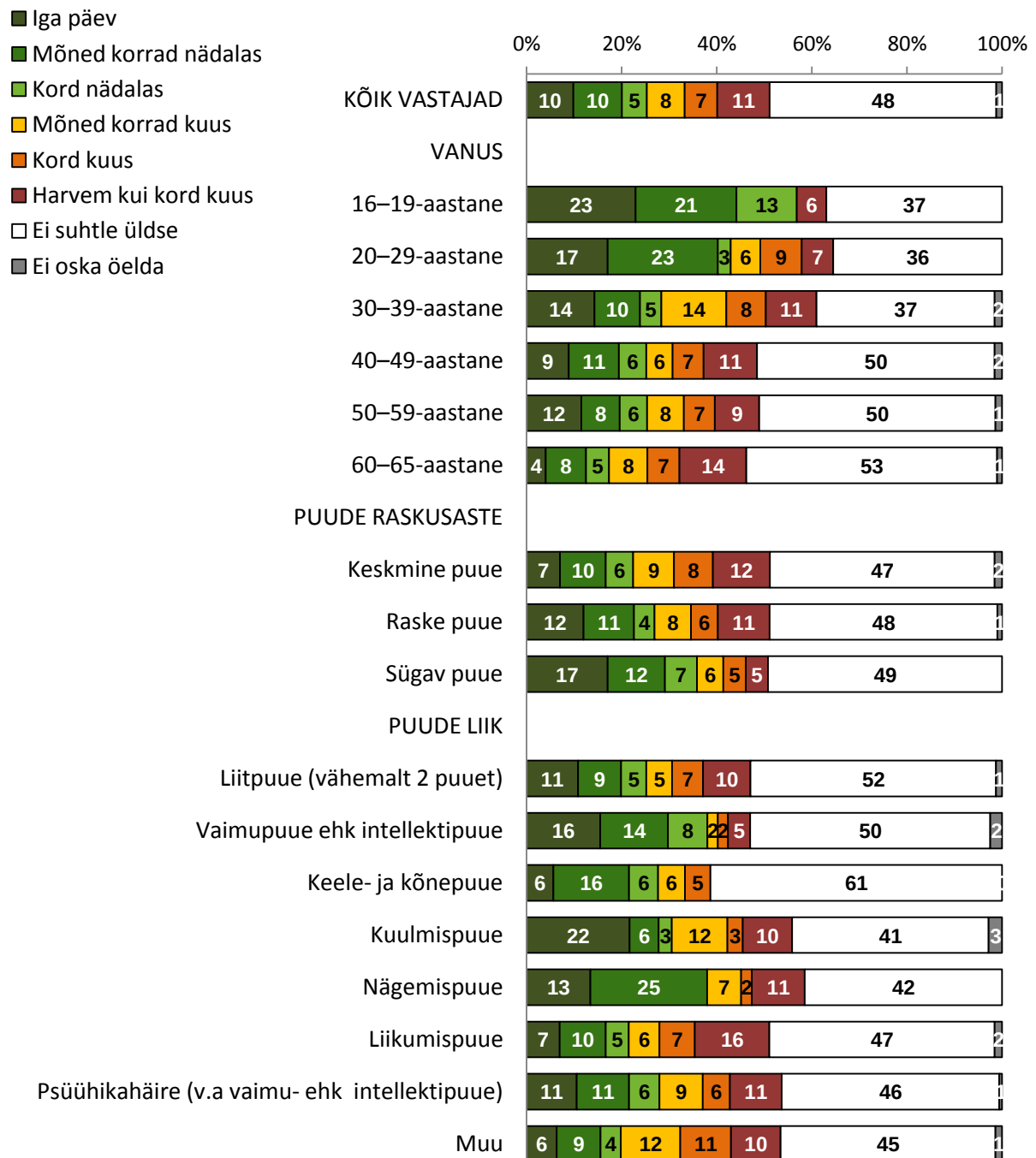
Tabel 27. Mis, kui üldse, takistab Teil mõnd vaba aja veetmise võimalust kasutamast? (%; N = kõik vastajad)

	Liit- puue	Vaimu- puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis- puue	Nägemis- puue	Liikumis- puue	Psüühika- häire	Muu
Rahalised raskused	61	54	54	27	55	63	66	65
Liikumine või kohalejõudmine	47	12	5	6	30	60	13	28
Vähe on võimalusi, mis oleks puuetega inimestele sobilikud	21	15	0	13	24	18	12	8
Suhtlemistakistused	10	24	42	41	2	7	21	2
Transport	15	4	0	3	25	23	8	7
Infopuudus erinevatest vaba aja veetmise võimalustest	11	12	10	6	19	16	11	11
Hirm teiste inimeste tõrjuva või ebameeldiva suhtumise ees	8	16	26	12	5	4	24	6
Vajaliku saatja puudumine	14	5	0	0	24	12	12	5
Tervis ei võimalda	6	5	10	3	5	3	4	7
Ajapuudus / vajadus hoolitseda kellegi eest	1	0	0	3	2	2	1	3
Huvi puudumine	1	0	5	0	0	0	2	1
Mõni muu takistus	0	0	0	0	0	0	2	0
Ei oska öelda	3	2	5	4	0	1	2	4
Ei esine mingeid takistusi	5	21	9	32	18	6	10	15

*Punasega on märgitud puudeliigi lõikes enam esinevad takistused ning rohelisega on välja toodud puudeliigi lõikes vähem esinenud takistused.

Käesolevas sotsiaaluuringus käsitleti lisaks suhtlemisele oma lähedastega Tallinnas elavate puuetega inimeste suhtlemist teiste sarnase puudega inimestega. **Pooled (51%) Tallinnas elavad puuetega inimesed on viimase 6 kuu jooksul suhelnud inimestega, kellel on nendega sarnane puue ja sellest tulenevad terviseprobleemid.** Kord nädalas või sagedamini suhtleb sarnase puudega inimesega ligi iga neljas (25%) puudega tallinlane. Neid, kes suhtlevad inimestega, kellel on sarnane puue ja sellest tulenevad terviseprobleemid, on teistest enam nooremate hulgas (Joonis 83).

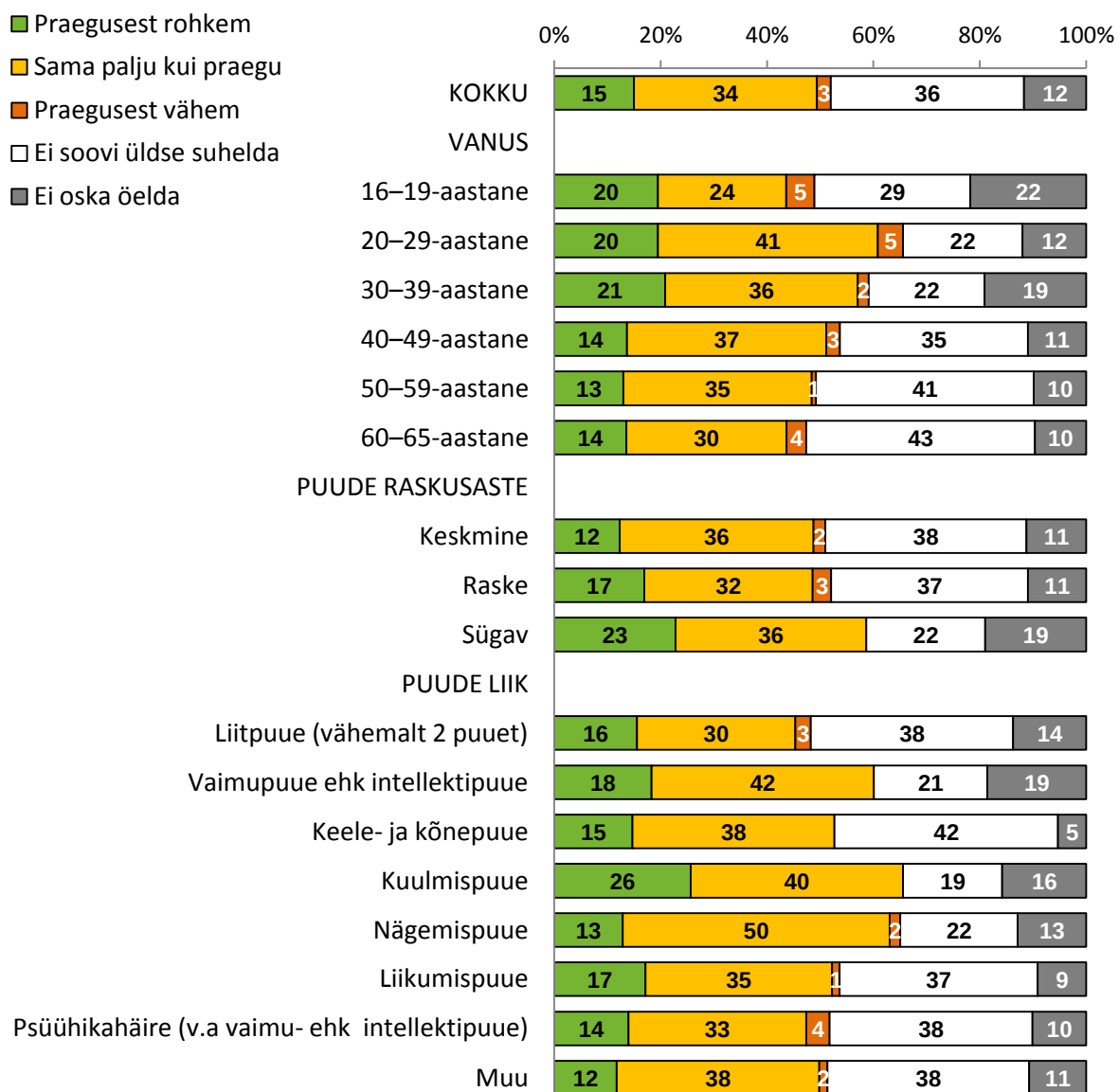
Joonis 83. Kui sageli Te olete viimase 6 kuu jooksul suhelnud inimestega, kellel on Teiega sarnane puue ja sellest tulenevad probleemid? (N = kõik vastajad)



Praegusest rohkem sooviks suhelda inimestega, kellel on sarnane puue või terviseprobleemid, 15% puudega tallinlastest. Neid on enam just nooremates vanusegruppides – iga viies 16–39-aastane puudega inimene sooviks teiste sarnaste terviseprobleemidega inimestega senisest enam suhelda. Lisaks tunnevad vajadust senisest enam suhelda sarnase puudega inimestega sügavama puudega ja kuulmispuudega tallinlased (Joonis 84).

Iga kolmas (34%) Tallinnas elav puudega inimene sooviks suhelda teiste sarnase puudega inimestega sama palju kui praegu. Samas teine kolmandik (36%) ei sooviks sarnase puudega inimesega üldse suhelda. Neid on enam vanemates vanusegruppides ning keele- ja kõnepuudega vastajate hulgas.

Joonis 84. Kui palju Te sooviksite suhelda inimestega, kellel on Teiega sarnane puue ja sellest tulenevad probleemid? (N = kõik vastajad)



Järgnev tabel (Tabel 28) annab ülevaate sellest, kui palju puudega inimene praegu teiste sarnase puudega inimestega suhtleb ja kas ta sooviks nendega tegelikkuses suhelda praegusest rohkem, sama palju või praegusest vähem. Enamik vastajaid on rahul sellega kui palju nad praegu sarnase puude ja terviseprobleemidega inimestega suhtlevad. Näiteks puuetega tallinlastest, kes sarnase puudega inimesega suhtleb iga päev, sooviks praegusest enam suhelda 11%, samas kui praeguse suhtlussagedusega rahulolevaid on 73%. Iga viies puudega tallinlane, kes suhtleb mõned korrad kuus, kord kuus või harvem kui kord kuus, sooviks sarnase puudega inimesega suhelda praegusest rohkem. Senisest rohkem sooviks suhelda ka iga kümnes vähemalt kord nädalas suhtleja. Nendest, kes praegu üldse ei suhtle sarnase puude ja sellest tulenevate terviseprobleemidega inimestega sooviks 14% nendega suhelda.

Tabel 28. Viimase 6 kuu jooksul sarnase puude ja sellest tulenevate terviseprobleemidega inimestega suhtlemine ja kui sageli sooviksid suhelda (%) ; N = kõik vastajad)

Kui palju suhtleb praegu	Kui palju sooviks suhelda				
	Praegusest rohkem	Sama palju kui praegu	Praegusest vähem	Ei soovi üldse suhelda	Ei oska öelda
Iga päev	11	73	5	4	8
Mõned korrad nädalas	11	76	4	4	6
Kord nädalas	14	79	0	0	7
Mõned korrad kuus	20	58	5	11	6
Kord kuus	20	58	6	11	6
Harvem kui kord kuus	23	44	10	15	9
Ei suhtle üldse	14	4	0	67	15
Ei oska öelda	0	10	0	30	60

PUUETEGA LASTE KVANTITATIIVUURINGU PÕHITULEMUSED

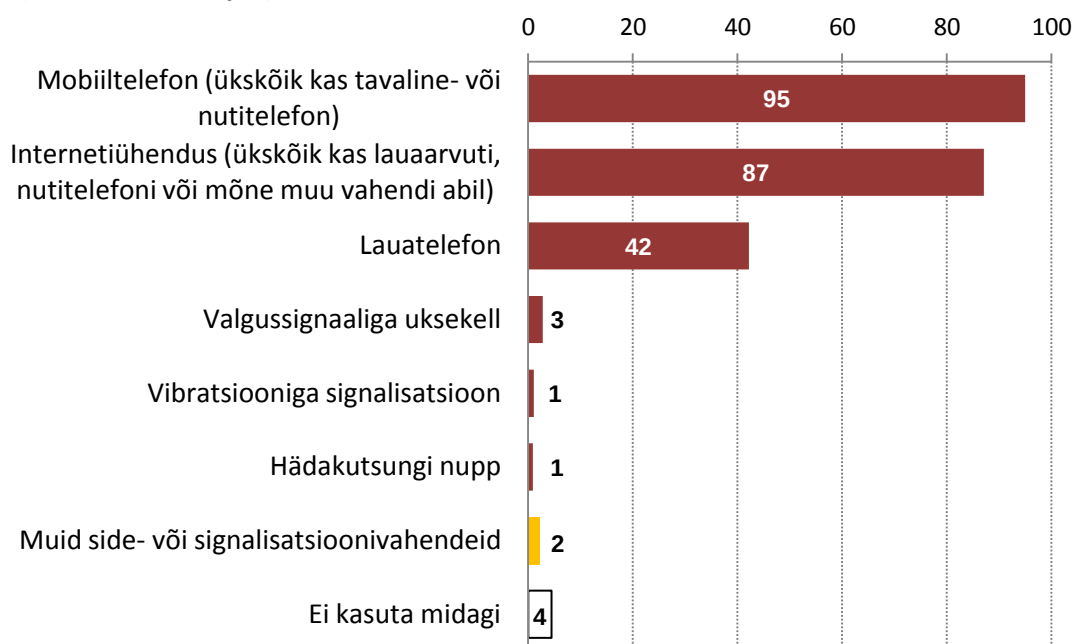
1. Eluaseme andmed

Käesolev peatükk käsitleb Tallinnas elavate puuetega laste (3–15-aastaste) eluaseme üldseisundit, eluruumis esinevaid probleeme, eluruumi kohandamise vajadust ning eluruumi vastavust puudest tulenevatele erivajadustele.

1.1 Eluruumi üldseisund

Valdav osa (88%) Tallinnas elavatest puuetega lastest elab korterelamus asuvas korteris, eramus (ühepereelamus) elab kõigest 6% ja rida- või kaksikelamu boksis 4% puuetega lastest. **Enamik vastajatest (76%) elab endale või oma leibkonnale kuuluval eluasemel**. Ligi iga kümnenda (9%) vastaja eluase kuulub eraomanikule. Kõige vähem on vastajate hulgas neid, kelle eluase kuulub sugulasele või tuttavale (8%) ja riigile/omavalitsusele (8%). Uuringus paluti vastajatel hinnata ka oma eluruumi seisundit. **Enamik (67%) põhihooldajatest hindab oma eluruumi seisundit heaks (väga hea või üldiselt hea)**, sealjuures ligi iga neljas (24%) vastaja hindab oma eluruumi seisundit väga heaks. Iga neljas (26%) vastaja hindab oma eluruumi seisundit rahuldavaks, väikest remonti vajavaks ning kõigest 7% vastajatest leiab, et tema eluruumi seisund on halb ning vajab kapitaalremonti. Lisaks paluti puudega laste põhihooldajatel öelda, milliseid sidevahendeid on neil endil või nende hoolealustel võimalik oma kodus kasutada. **Valdav osa vastajatest saab oma kodus kasutada mobiiltelefoni (95%) ja internetiühendust (87%)**. Lauatelefoni kasutamise võimalus on 42% vastajatest (Joonis 85). 4% vastajatest tõi siinkohal välja, et neil ei ole võimalik ühtegi eelpool nimetatud sidevahendit kasutada, siinkohal peab arvestama asjaoluga, et põhihooldajad võisid silmas pidada seda, et laps ei kasuta ühtegi sidevahendit.

Joonis 85. Milliseid sidevahendeid on teil (ükskõik kas lapsel või hooldajal) võimalik oma kodus kasutada? (%) ; N = kõik vastajad



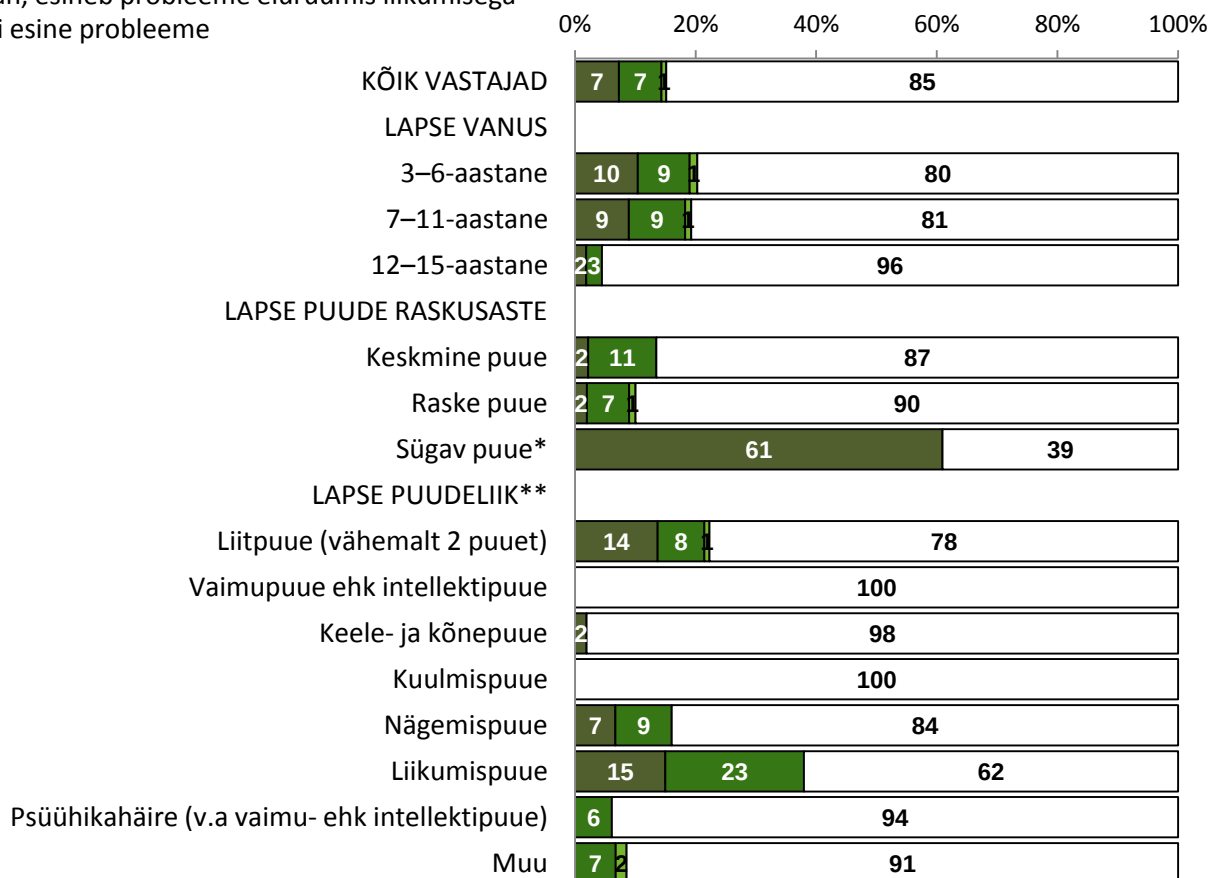
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

1.2 Eluruumi ligipääsetavus ja eluruumi vastavus erivajadustele

Tallinnas elavatest puuetega lastest esineb 15% probleeme eluruumi sissepääsemisega või eluruumis liikumisega, sealjuures 7% puuetega lastel esineb probleeme nii eluruumi pääsemisega kui ka eluruumis liikumisega. Vanuse lõikes vaadates on märgata, et 12–15-aastaste seas esineb probleeme eluruumi sissepääsemisega ja eluruumis liikumisega oluliselt vähem kui nooremate seas. Puude raskusastme lõikes tulemusi vaadates pole üllatav, et sügava puudega lastel esineb enam probleeme eluruumi sissepääsemisega ja eluruumis liikumisega. Samas tuleb siinkohal arvestada, et sügava puudega laste arv valimis oli väga väike (N = 18) ning kõik sügava puudega lapsed valimis on liitpuudega. Antud asjaolu põhjuseks on see, et Tallinnas elavatest sügava puudega lastest ongi valdav osas liitpuudega (Tallinnas elab kokku 170 sügava puudega last, kellest 145 on liitpuudega, vt Tabel 2 lk 29). Lapse puudeliigi lõikes tulemusi võrreldes selgub ootuspäraselt, et kõige enam esineb probleeme eluruumi sissepääsemisega või eluruumis liikumisega liitpuudega ning liikumispuudega laste seas (Joonis 86).

Joonis 86. Kas Teie lapsel/hoolealusel esineb probleeme eluruumi sisse pääsemisega või eluruumis liikumisega oma puude tõttu? Siinkohal on mõeldud kõikvõimalikke takistusi, mis ruumi sisenemisel või ruumis liikumisel esinevad (N = kõik vastajad)

- Jah, esineb probleeme nii eluruumi sisse pääsemisega kui eluruumis liikumisega
- Jah, esineb probleeme eluruumi sisse pääsemisega
- Jah, esineb probleeme eluruumis liikumisega
- Ei esine probleeme

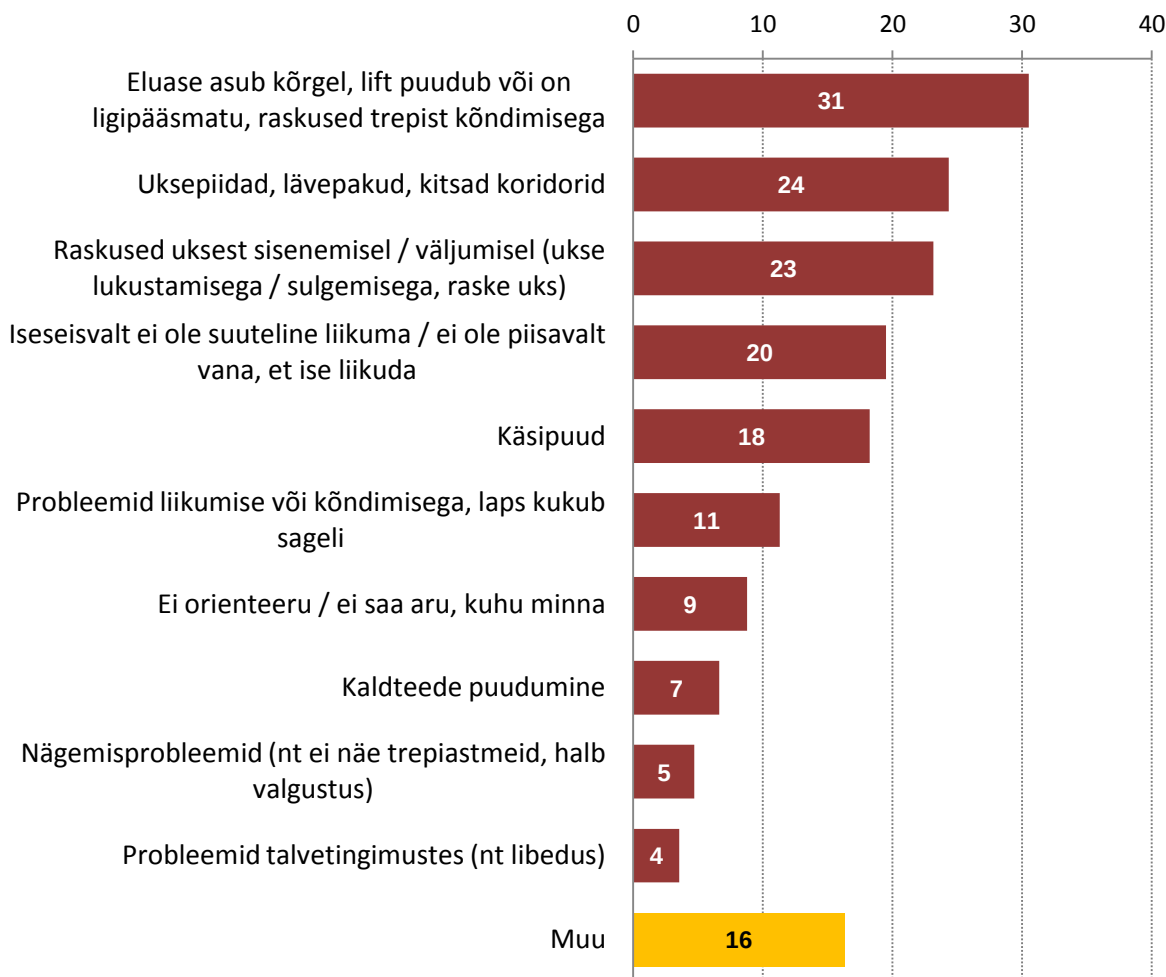


*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Vastajad, kelle hoolealusel esineb oma puude tõttu probleeme eluruumi sissepääsemisega või eluruumis liikumisega, paluti öelda, millised need probleemid on. Jooniselt 87 selgub, et puuetega laste põhihooldajad tõid välja mitmeid erinevaid probleeme. Kõigi enam (31%) nimetati, et eluase asub kõrgel, lift puudub või on ligipääsmatu ning lapsel on raske trepist kõndida. Ligi iga neljandal puudega lapsel on probleemiks uksepiidad, lävepakud, kitsad koridorid (24%) ja raskused uksest sisenemisel ning väljumisel (23%) (Joonis 87).

Joonis 87. Milliseid probleeme Teie lapsel/hoolealusel esineb eluruumi sisse pääsemisega või eluruumis liikumisega oma puude tõttu? (%) (N = 31; vastajad, kelle hoolealusel esineb eluruumi sisse pääsemisega ja/või eluruumis liikumisega probleeme)

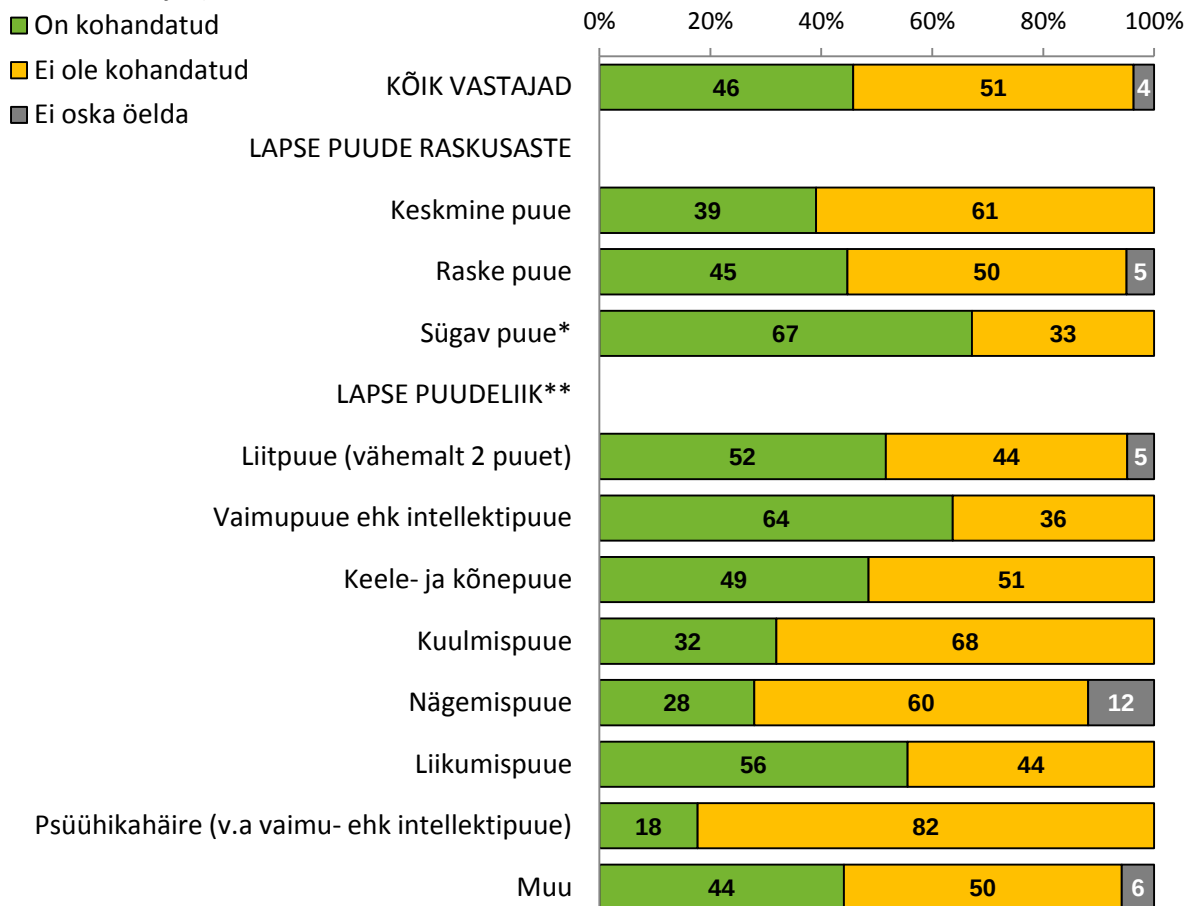


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest 46% on eluruum kohandatud hoolealuse erivajadusteks. Võrreldes tulemusi lapse puude raskusastme lõikes, on ilmne, et mida raskem on puue, seda suuremal osakaalul vastajatest on eluruum kohandatud ka lapse erivajadusteks – sügava puudega lastest 67% ning keskmise puudega on lastest 39% on eluruum kohandatud lapse erivajadusteks. Puudeliigi lõikes tulemusi vaadates on eluruum kohandatud lapse erivajadusteks kõige enam vaimupuudega (64%), liikumispuudega (56%) ja liitpuudega (52%) laste seas. Kõige vähem on neid, kelle eluruum on erivajadusteks kohandatud, psüühikahäirega (18%) laste seas (Jooniks 88).

Joonis 88. Kas Teie eluruum on kohandatud Teie lapse/hoolealuse erivajadusteks? Näiteks lävepakud eemaldatud, tõusmist või liikumist lihtsustavad toed, vann asendatud duššiga jms?

(N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Puudega laste põhihooldajatel, kelle eluruum ei ole kohandatud, paluti öelda, kas nende eluruumi on vaja kohandada lapse erivajadusteks. **Valdav osa (80%) vastajatest leidis, et eluruumi ei ole vaja kohandada** ning kõigest iga kümnes (10%) puudega lapse põhihooldaja arvab, et eluruumi on vaja lapse erivajadusteks kohandada. Vastajad, kelle arvates eluruumi on vaja kohandada, on enam sügava puudega ning liikumispuudega laste põhihooldajate seas.

Põhihooldajatel, kelle eluruumi on vaja kohandada lapse erivajadusteks, paluti nimetada, mida oleks kindlasti vaja teha eluruumi lapse erivajadustega kohandamiseks. Vastajad tõid välja lävepakude eemaldamise, kaldteede ja käsipuude paigaldamise ning vannitoa kohandamise.

Järgnevalt käsitleti eluruumis olevate pesemisvõimaluste (vann, dušš või saun) vastavust lapse puudest tulenevate erivajadustega. **Põhihooldajatest 93% leidis, et praegused pesemisvõimalused vastavad lapse puudest tulenevatele erivajadustele.** Vastajatel, kelle praegused pesemisvõimalused ei vasta lapse puudest tulenevatele erivajadustele, paluti öelda, milliseid probleeme neil pesemisvõimalustega esineb. Kõige enam tõid vastajad välja, et pesemisruumid ei ole vastavalt puudele kohandatud, näiteks puuduvad piirded ja toed. Mõned vastajad tõid ka välja, et pesemisvõimalused puuduvad või pesemisvõimalused asuvad eluruumist väljaspool (nt koridoris või teises hoones).

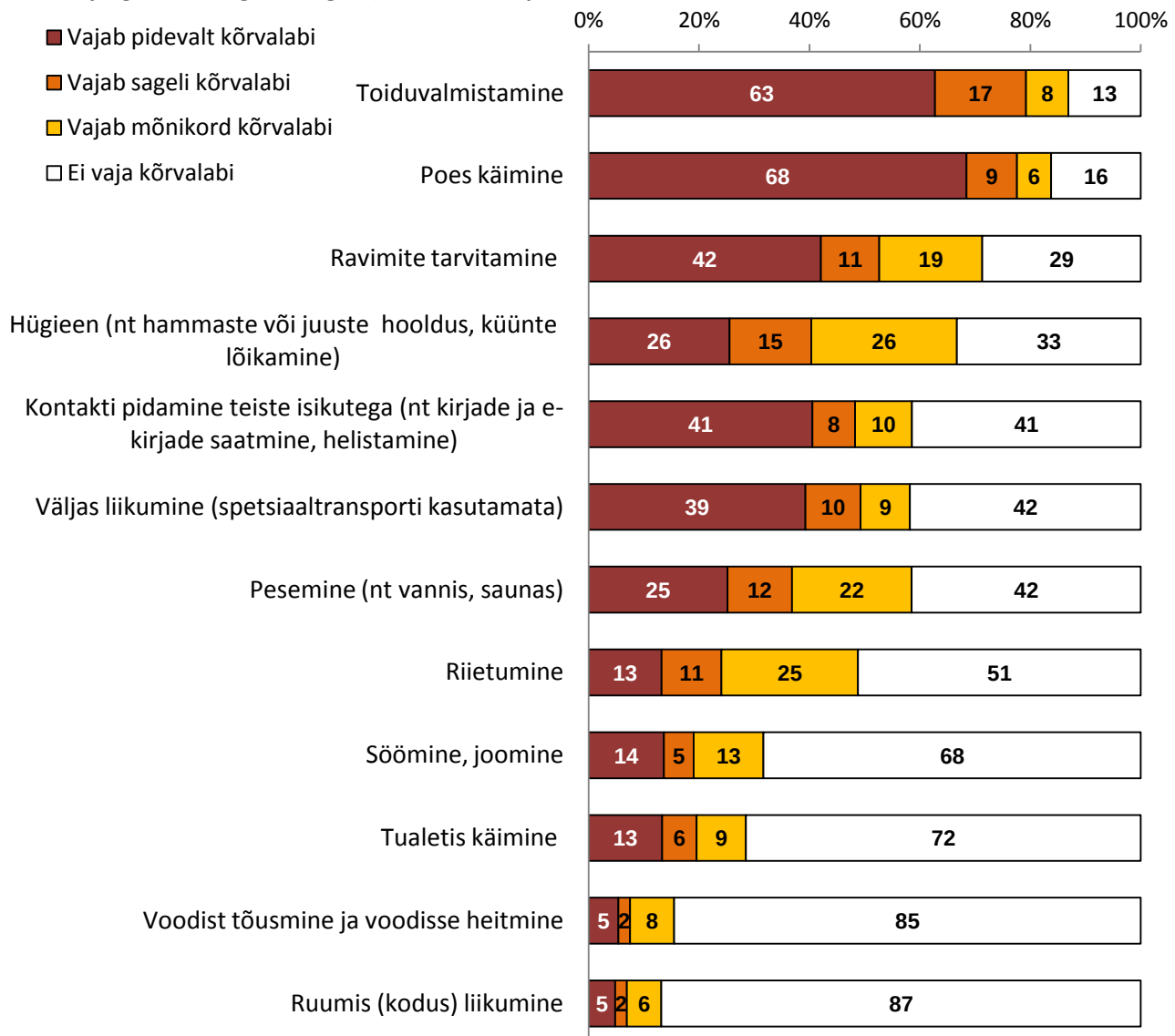
2. Laste igapäevaeluga toimetulek

Käesolev peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega laste toimetulekust igapäevaeluga, sealhulgas on käsitletud kõrvalabi vajadust erinevate tegevustega, tehniliste abivahendite kasutamist ning väljaspool kodu liikumist.

2.1 Kõrvalabi vajadus

Jooniselt 89 selgub, et **kõige enam vajavad Tallinnas elavad puuetega lapsed suuremal või vähemal määral puudest tulenevalt kõrvalabi või järelvalvet toiduvalmistamisega (88%) ja poes käimisega (83%).** Kõige vähem vajatakse kõrvalabi ruumis (kodus) liikumisega (13%) ja voodist tõusmise ning voodisse heitmisega (15%).

Joonis 89. Järgnevalt sooviksime küsida mõned küsimused Teie lapse/hoolealuse koduse toimetuleku kohta. Tulenevalt oma puudest, kuivõrd Teie laps/hoolealune vajab kodus kõrvalabi alljärgnevate tegevustega? (N = kõik vastajad)



Üldiselt on märgata, et kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste lõikes on puuetega laste hulgas küllaltki suur. Samas tuleb siinkohal arvestada, et valimisse kuulusid Tallinnas elavad puudega lapsed vanuses 3–15 eluaastat, mis tähendab, et kõrvalabi vajadus ei sõltu ainult lapse puudest, vaid ka lapse vanusest. Kõrvalabi vajadust lapse vanuse lõikes vaadates selgubki, et mida vanem on laps, seda väiksem on kõrvalabi vajadus uuringus käsitletud tegevustega. Vanuse lõikes kõige suurem erinevus ilmneb teiste inimestega kontakti pidamise puhul, kus sageli või pidevalt vajab kõrvalabi 3–6-aastastest 80% ning 12–15-aastastest 21%. Pesemisel vajab sageli või pidevalt kõrvalabi kõige noorematest 65%, kuid kõige vanemate seas on kõrvalabi vajavate osakaal vaid 13% (Tabel 29).

Tabel 29. Sage või pidev kõrvalabi vajadus erinevate tegevustega puudega lapse vanuse lõikes (%; N = kõik vastajad)

	3–6-aastane	7–11-aastane	12–15-aastane
Toiduvalmistamine	92	82	63
Poes käimine	97	79	57
Ravimite tarvitamine	66	50	43
Hügieen (nt hammaste või juuste hooldus, küünte lõikamine)	55	49	14
Kontakti pidamine teiste isikutega (nt kirjade ja e-kirjade saatmine, helistamine)	80	45	21
Väljas liikumine (jalgsi, isikliku või ühistranspordivahendiga, spetsiaaltranspordi kasutamata)	73	52	22
Pesemine (nt vannis, saunas)	65	34	13
Riietumine	41	25	6
Söömine, joomine	36	17	5
Tualetis käimine	34	19	6
Voodist tõusmine ja voodisse heitmine	22	1	2
Ruumis (kodus) liikumine	21	1	2

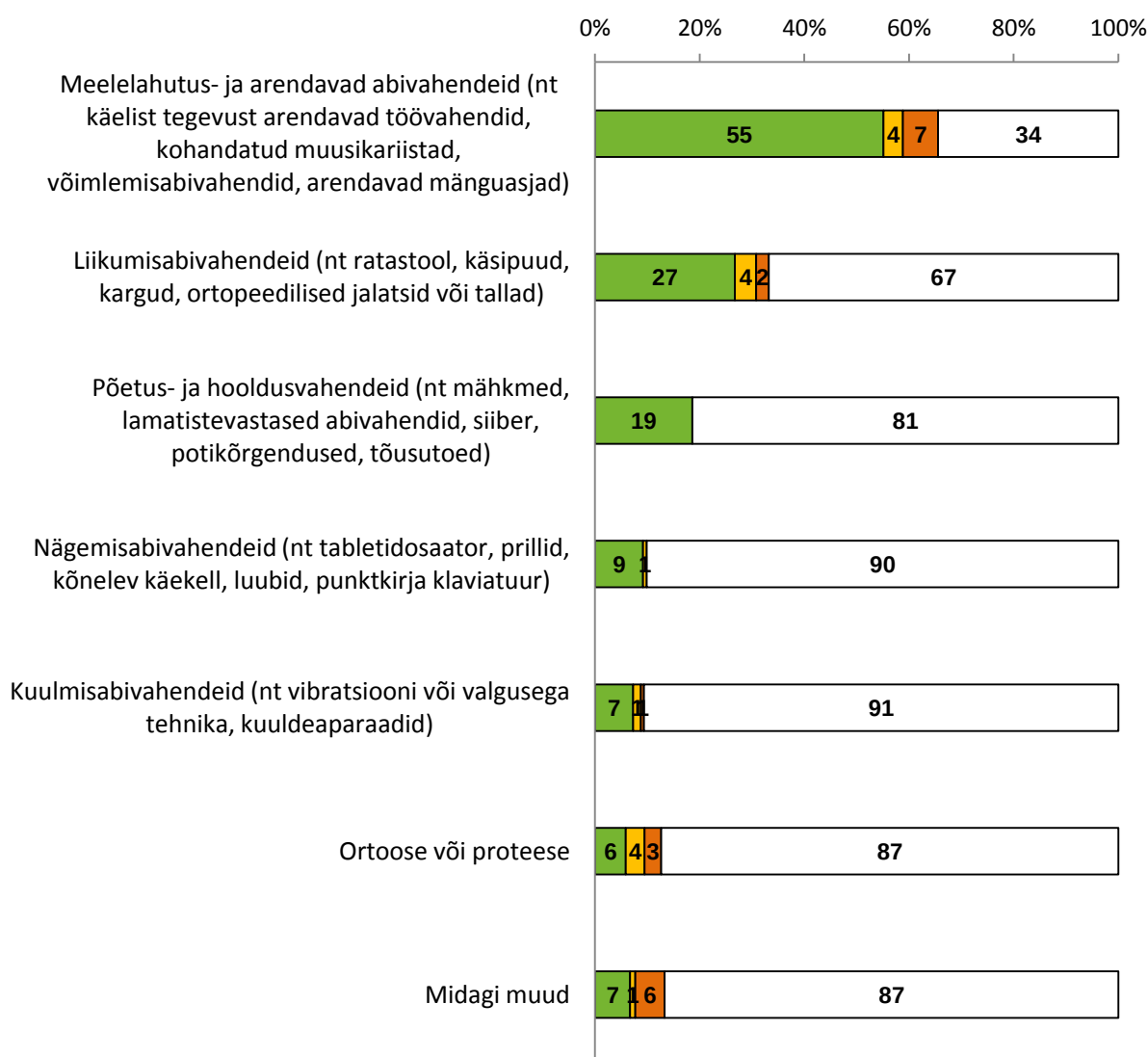
Kuna vastajate arv hooldatava lapse puudeliigi lõikes on väga väike, peab kõrvalabi vajadust puudeliigiti võrreldes olema ettevaatlik. Analüüsist selgub, et poes käimine ning toiduvalmistamine on kõikide puudeliikide puhul kõige enam kõrvalabi vajavad tegevused. Samuti pole üllatav, et väljas liikumisel sageli või pidevalt kõrvalabi vajavate osakaal on kõige suurem liikumispuudega laste seas. Teistest puudeliikidest eristub ka nägemispuue, mille puhul hügieeni ning pesemisega sageli või pidevalt kõrvalabi vajavaid on märgatavalt rohkem. Kontakti pidamisel teiste isikutega vajavad enim sageli või pidevalt kõrvalabi liitpuudega lapsed. Lapse puude raskusastme lõikes tulemusi võrreldes selgub ootuspäraselt, et sügava puudega laste seas on uuringus käsitletud tegevustega sageli või pidevalt kõrvalabi vajavate osakaal tunduvalt suurem. Kokkuvõtvalt võib öelda, et lapse kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste puhul on kõige enam seotud lapse vanuse ja puude raskusastmega.

2.2 Tehnilised abivahendid

Käesolev alapeatükk annab ülevaate, milliseid abivahendeid puuetega lapsed kasutavad ja vajavad, kuidas ollakse kasutatavate abivahenditega rahul ning milliseid takistusi esineb abivahendite kasutamisel. **Veidi üle poole (59%) Tallinnas elavatest puuetega lastest on kasutanud meelelahutus- ja arendavaid abivahendeid, sealjuures valdav osa kasutajatest on abivahendiga ka rahul.** Teisi uuringus käsitletud abivahendeid on kasutatud või kasutatakse oluliselt vähem. Liikumisabivahendeid on kasutanud või kasutab ligi iga neljas (27%) puudega laps. Põetus- ja hooldusvahendeid on kasutanud või kasutab ligi iga viies ning sealjuures on kõik kasutajad abivahendiga ka rahul (Joonis 90).

Joonis 90. Kas Teie laps/hoolealune on viimase 12 kuu jooksul kasutanud igapäevaeluga paremaks toimetulekuks tehnilisi abivahendeid? Kui jah, siis kas Te olete abivahenditega rahul? Kui ei, kas Te arvate, et ta vajaks neid? (N = kõik vastajad)

- On kasutanud või kasutab ning olen abivahendiga rahul
- On kasutanud või kasutab ning ei ole abivahendiga rahul
- Ei kasuta ega ole kasutanud, kuid arvan, et ta vajab neid
- Ei kasuta ega ole kasutanud ning arvan, et ta ei vaja neid või ei oska vajadust hinnata



*Midagi muud: insuliinipump, inhalaator, trenaažöör.

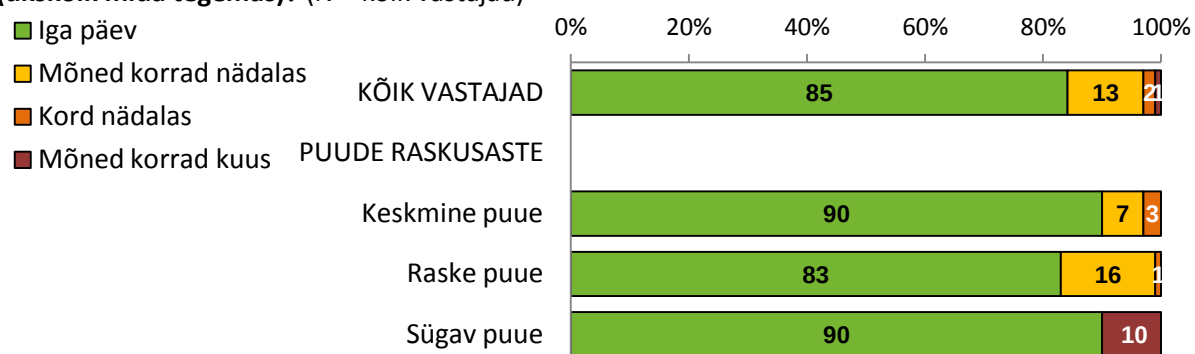
Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest 12% ei ole rahul vähemalt ühe hoolealuse kasutatava abivahendiga. Järgnevalt paluti abivahendiga mitterahulolevatel vastajatel öelda, mis on rahulolematuse peamine põhjus. Vastajad tõid kõige enam välja, et abivahend ei ole sobiv või on vale suurusega, tekitab valu ja vaevusi ning pole mugav. Lisaks tõid mitmed puuetega laste põhihooldajad välja, et abivahendid on liiga kallid, raskesti kättesaadavad ja valik on liiga väike.

Iga viies (20%) põhihooldaja tõi välja, et laps ei kasuta vähemalt üht vajaminevat abivahendit. Nendel vastajatel paluti nimetada, mis peamiselt takistab vajaliku abivahendi kasutamist. Enim nimetasid vastajad takistustena sobivate abivahendite halba kättesaadavust ja rahapuudust. Mõned vastajad tõid ka välja enda vähese teadlikkuse abivahenditest ja asjaolu, et laps on abivahendite kasutamiseks liiga väike. Osa vastajatest aga lihtsalt ei olnud küsitluse hetkeks jõudnud veel vajalikku abivahendit soetada.

2.3 Väljaspool kodu liikumine

Kõik uuringus osalenud puudega lapsed käivad vähemalt mõned korrad kuus üksi või koos kellegi teisega oma kodust väljas. Valdav osa (85%) Tallinnas elavatest puuetega lastest käivad kodust väljas igapäevaselt (Joonis 91). Võrreldes tulemusi lapse puudeliigi lõikes, on loogiline tulemus, et keskmisest vähem on igapäevaselt kodust väljas käijaid liitpuudega (79%) ning liikumispuudega (70%) laste hulgas. Samas on igapäevaselt kodust väljas käivate osakaal kõige suurem muu (terviseprobleem, krooniline haigus) puudega ning vaimupuudega laste seas. Samas tuleb kindlasti arvestada, et vaimupuudega laste arv on valimis väga väike, mille tõttu peab tulemuste tõlgendamisel olema ettevaatlik.

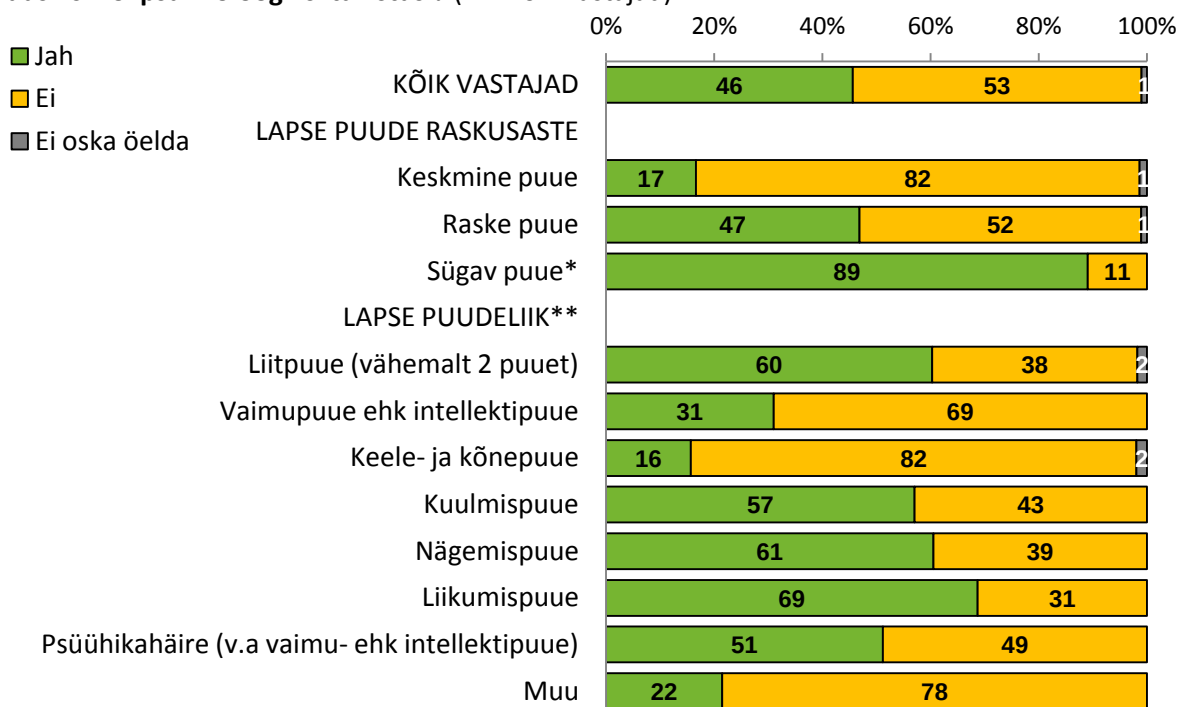
Joonis 91. Kui sageli Teie laps/hoolealune käib üksi või koos kellegi teisega oma kodust väljas (ükskõik mida tegemas)? (N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Kodust väljaspool liiklemisel esineb puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi 46% Tallinnas elavatel puuetega lastel. Võrreldes tulemusi lapse puudeliigi lõikes, selgub ootuspäraselt, et füüsilisi või psühholoogilisi takistusi kodust väljaspool liiklemisel esineb kõige enam liikumis-, nägemis-, ning liitpuudega laste seas. Kõige vähem esineb puudest tulenevaid takistusi kodust väljaspool liiklemisel keele- ja kõnepuudega laste seas. Puude raskusastme lõikes on märgata selgelt, et mida raskem on lapse puue, seda suurema tõenäosusega esineb füüsilisi või psühholoogilisi takistusi (Joonis 92).

Joonis 92. Kas Teie lapsel/hoolealusel esineb kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi? (N = kõik vastajad)

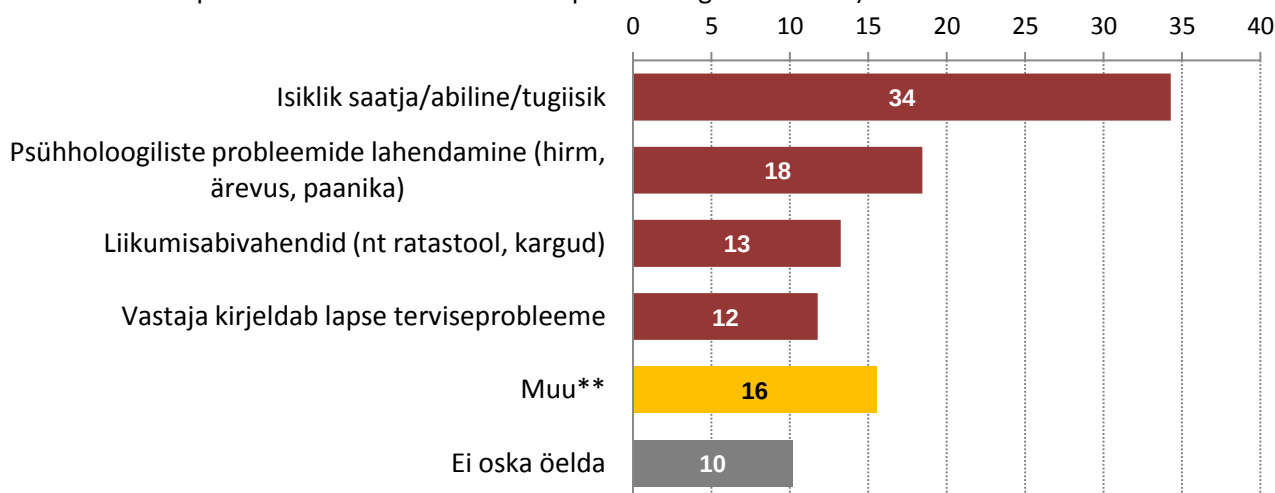


*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Vastajatel, kelle hoolealusel esineb kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi, paluti öelda, mis aitaks neid takistusi kõige paremini lahendada. Kõige enam aitaks puuetega laste põhihooldajate hinnangul liiklemisel esinevaid takistusi lahendada isikliku saatja/abilise/tugiisiku olemasolu. Ligi iga viies põhihooldaja, kelle hoolealusel esineb kodust väljaspool liiklemisel takistusi, näeb lahendusena psühholoogiliste probleemide lahendamist. Iga kümnes vastaja ei osanud välja pakkuda ühtegi lahendust (Joonis 93).

Joonis 93. Palun öelge, mis aitaks Teie lapsel/hoolealusel väljaspool kodu liiklemisel esinevaid takistusi kõige paremini lahendada? (%; N = 92; vastajad, kelle hoolealusel esineb kodust väljaspool liiklemisel puudest tulenevaid füüsilisi või psühholoogilisi takistusi)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Muu: logopeedi abi; lähisugulaste abi; rohkem suhtlemist; korrastatud kõnniteed; laps ei tohi kiirustada.

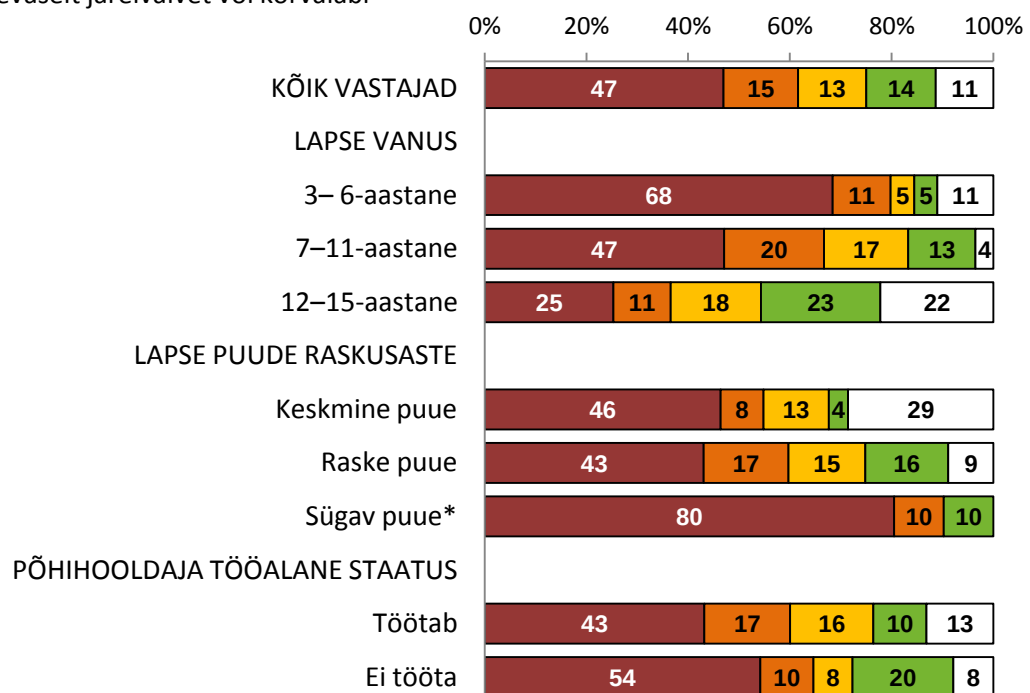
3. Puudega lapse põhihooldaja hoolduskoormus

Valdav osa (89%) Tallinnas elavatest puuetega lastest vajab suuremal või vähemal määral igapäevast kõrvalabi ning sealjuures ligi pooled (47%) vajavad kõrvalabi või järelvalvet ööpäevaringselt ehk ligi 24h ööpäevas. Lapse vanuse kasvades ööpäevaringse kõrvalabi vajadus selgelt väheneb. 12–15-aastastest puuetega lastest neljandik vajab ööpäevaringset järelvalvet või kõrvalabi ning ligikaudu iga viies 12–15-aastane puudega laps kõrvalabi või järelvalvet igapäevaselt ei vaja. Lapse puude raskusastme lõikes on märgata, et sügava puudega laste seas on kõrvalabi vajadus suur – 80% vajab abi ööpäevaringselt. Keskmise puudega laste seas on oluliselt rohkem neid, kes igapäevaselt kõrvalabi või järelvalvet ei vaja. Vaadates põhihooldaja tööalase staatuse lõikes, selgub ka, et töötavate lapsevanemate hoolealuste seas on mõnevõrra väiksem osakaal neid, kes vajavad ööpäevaringset kõrvalabi (Joonis 94).

Puudeliigi lõikes igapäevast kõrvalabi vajadust hinnates selgub, et ööpäevaringse (ligi 24h) abi vajadus on keskmisest suurem liikumispuudega ning muu (krooniline haigus, terviseprobleemid) puudega laste seas. Samas on muu puudeliigi puhul igapäevast järelvalvet või kõrvalabi mittevajavate osakaal kõige suurem ehk ligikaudu iga viies (21%) muu (krooniline haigus, terviseprobleemid) puudega laps ei vaja igapäevast kõrvalabi. Igapäevast kõrvalabi mingil määral vajavate osakaal on kõige suurem nägemispuudega ning psüühikahäirega laste seas.

Joonis 94. Kui suurt järelvalvet või kõrvalabi Teie laps/hoolealune oma puude tõttu igapäevaselt vajab? (N = kõik vastajad)

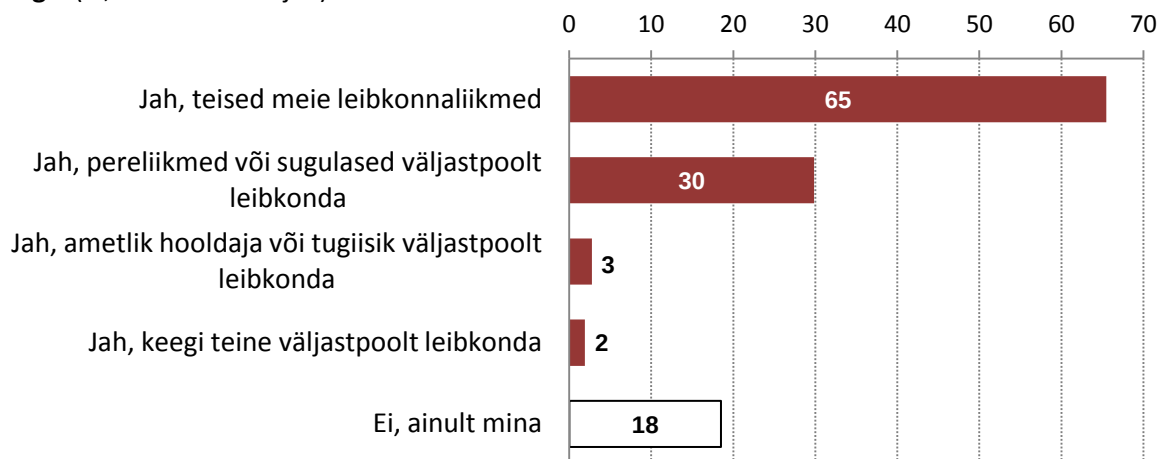
- Vajab ööpäevaringselt kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet (ligi 24 h)
- Vajab üle poole ööpäevast kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet (üle 12 h)
- Vajab alla poole ööpäevast kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet (alla 12 h)
- Vajab mõned tunnid ööpäevas (nt konkreetses tegevustes) kõrvalabi, juhendamist või järelvalvet (1–3 h)
- Ei vaja igapäevaselt järelvalvet või kõrvalabi



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Enamikke uuringus osalenud lapsevanemaid või hooldajaid abistab keegi puudega lapse eest hoolitsemisel, kuid ligi iga viies (18%) vastaja on puudega lapse ainus abistaja/hooldaja. Enamasti aitavad puudega last hooldada teised leibkonnaliikmed ning mõnel juhul on abistajateks ka pereliikmed või sugulased väljastpoolt leibkonda. Kõigest 3% vastanutest aitab ametlik hooldaja või tugiisik väljastpoolt leibkonda (Joonis 95).

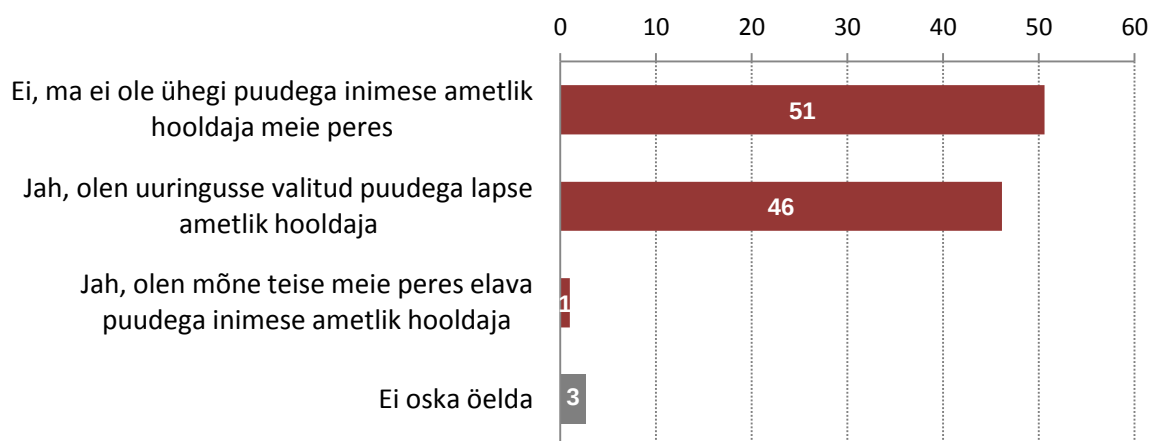
Joonis 95. Kas Teie leibkonnas elavat puudega last/hoolealust abistab või hooldab lisaks Teile veel keegi? (%) (N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Ligikaudu pooled (51%) Tallinnas elavad puuetega laste põhihooldajad ei ole oma peres ühegi puudega inimese ametlikud hooldajad. Umbes sama palju (46%) on aga neid, kes on uuringusse valitud puudega lapse ametlikud hooldajad (Joonis 96). Vaadates tulemusi lapsevanema/hooldaja tööalase staatuse lõikes, selgub, et mittetöötavate seas on mõnevõrra rohkem neid, kes on uuringusse valitud puudega lapse ametlikud hooldajad.

Joonis 96. Kas Te olete mõne puudega pereliikme ametlik hooldaja, s.t saate selle eest tasu? (%) (N = kõik vastajad)

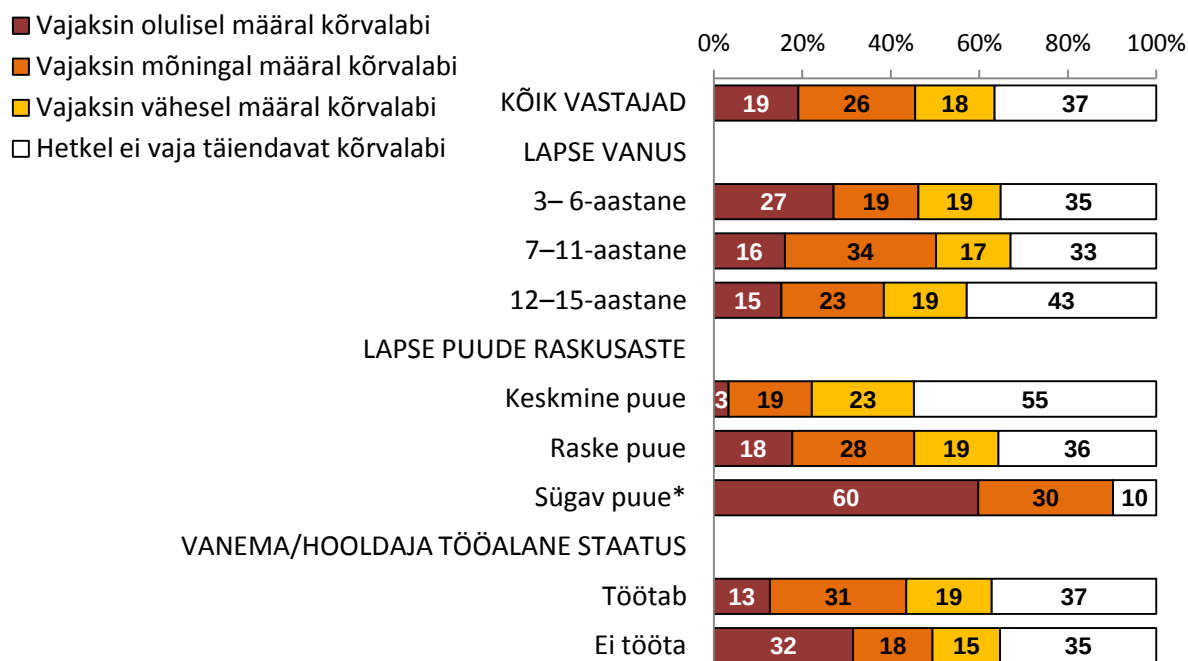


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Puuetega laste põhihooldajatest 63% vajaks suuremal või vähemal määral kõrvalabi lapse/hoolealuse abistamisel või hooldamisel. Uuringust selgub, et 12–15-aastaste puuetega laste vanemad vajavad lapse hooldamisel mõnevõrra vähem kõrvalabi. Kõige enam vajatakse abi 3–6-

aastaste laste abistamisel või hooldamisel. Lapse puude raskusastmete lõikes vaadates on ilmne, et mida raskem on lapse puue, seda enam vajab lapsevanem/hooldaja tema abistamisel kõrvalist abi. Puuetega lapse hooldamisel olulisel määral kõrvalabi vajavate osakaal on suurem nende vanemate või hooldajate seas, kes ei tööta (Joonis 97). Antud asjaolu on ilmselt seotud sellega, et mittetöötavate vanemate puuetega lapsed vajavad ka suuremal määral igapäevast järelvalvet (vt Joonis 94 lk 137). Mida suurem on puuetega lapse igapäevane järelvalve vajadus, seda enam vajaks põhihooldaja tema hooldamisel kõrvalabi.

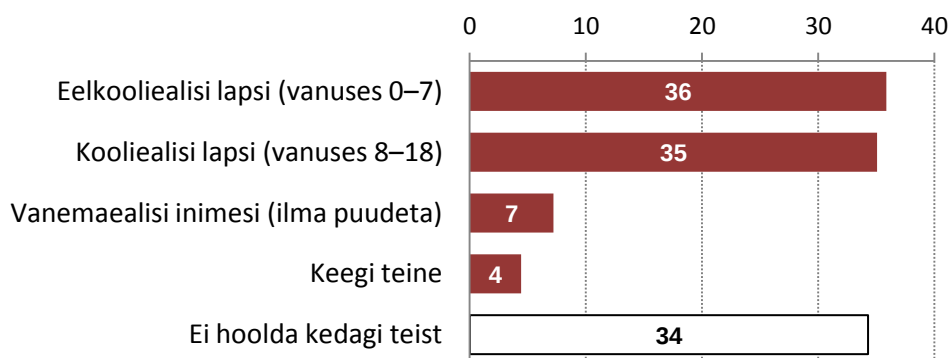
Joonis 97. Mõeldes puuetega lapse/hoolealuse abistamisele või hooldamisele, palun öelge, kuivõrd Te isiklikult vajaksite käesoleval hetkel selleks kõrvalabi? (N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puuetega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

66% põhihooldajatest abistavad lisaks puuetega lapsele veel kedagi teist leibkonnas. Enamjaolt on selleks eelkooliealine või kooliealine laps. Samas vaid ligi iga kolmas vastaja ei hoolda oma leibkonnas kedagi teist peale puuetega lapse (Joonis 98).

Joonis 98. Kas Teie leibkonnas on lisaks puuetega lapsele veel keegi, keda Te abistate, hooldate või kelle eest lihtsalt hoolitsete? (%; N = kõik vastajad)



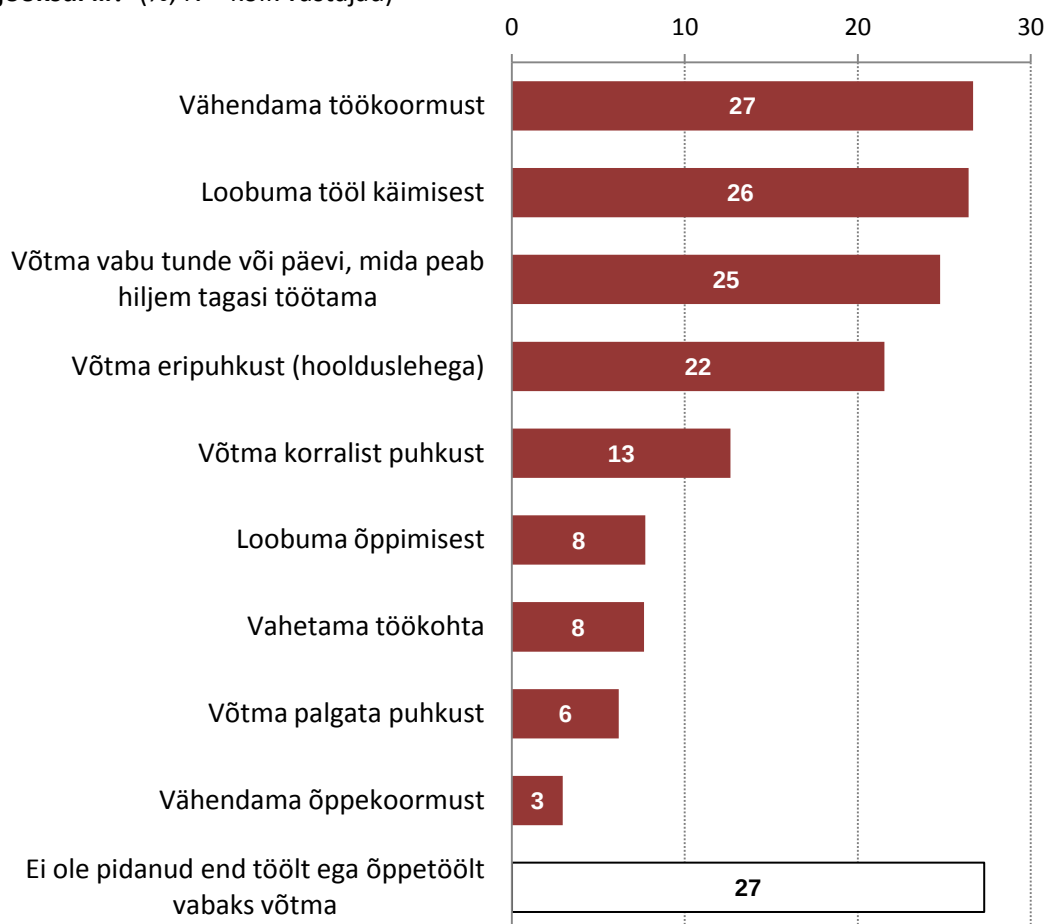
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Valdav osa (73%) Tallinnas elavate puuetega laste peamistest hooldajatest on viimase 6 kuu jooksul mingil määral pidanud lapse hooldamise tõttu end töölt või õppetöölt vabaks võtma. Ligikaudu iga neljas vastaja on pidanud vähendama töökoormust, loobuma tööl käimisest või võtma vabu tunde/päevi, mida hiljem peab tagasi töötama. Eripuhkust (hoolduslehega) on pidanud võtma ligi iga viies puudega lapse peamine hooldaja (Joonis 99).

Lapse vanuse lõikes vaadates selgub, et mida vanem on laps, seda väiksem osa põhihooldajatest on pidanud viimase 6 kuu jooksul end töölt või õppetöölt vabaks võtma. Samuti on ootuspärane tulemus, et suurema igapäevase kõrvalabi vajadusega laste põhihooldajate seas on enam neid, kes on viimase 6 kuu jooksul pidanud end töölt või õppetöölt vabaks võtma.

Lisaks on põhihooldajate vajadus töölt või õppetöölt end vabaks võtta on seotud ka lapse puude raskusastmega. Valdav osa (90%) sügava puudega lapse vanematest/hooldajatest on pidanud ennast töölt või õppetöölt vabaks võtma, samas keskmise puudega laste põhihooldajatest on pidanud seda tegema 60%.

Joonis 99. Kas Te olete pidanud puudega lapse/hoolealuse abistamise või hooldamise tõttu viimase 6 kuu jooksul ...? (%; N = kõik vastajad)



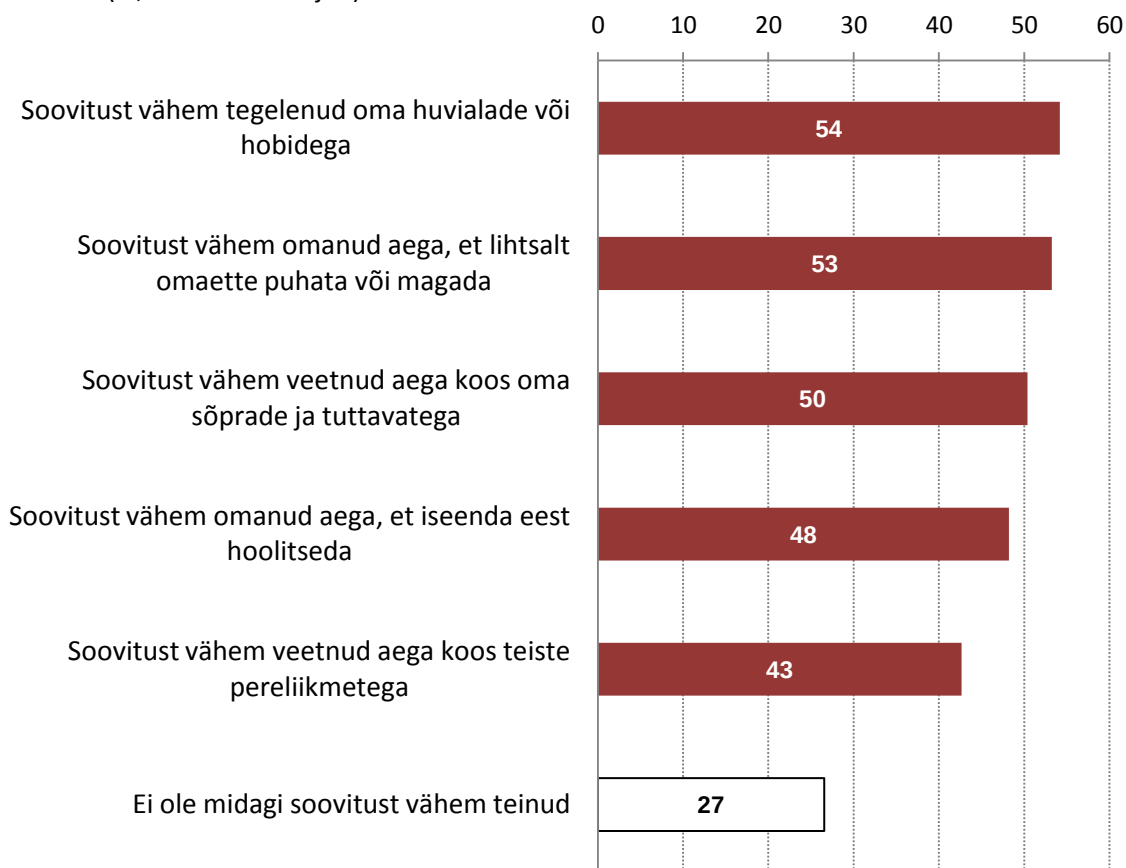
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Ligikaudu pooled põhihooldajad on puudega lapse hooldamise tõttu viimase 6 kuu jooksul soovitust vähem tegelenud huvialade või hobidega, puhanud või maganud, veetnud aega koos sõprade ja tuttavatega ja hoolitsenud iseenda eest. Lisaks on küllaltki suur osakaal (43%) neid, kes on soovitust vähem veetnud aega koos teiste pereliikmetega (Joonis 100). Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest enamik (73%) on lapse hooldamise tõttu viimase 6 kuu jooksul teinud mõnda uuringus käsitletud tegevust soovitust vähem.

Nooremate laste põhihooldajate seas on enam neid, kes on soovitust vähem mõnda tegevust teinud või pidanud millestki lapse hooldamise tõttu loobuma. Samuti on mittetöötavate põhihooldajate hulgas on mõnevõrra rohkem neid, kes on erinevaid tegevusi teinud soovitust vähem. See on tõenäoliselt tingitud sellest, et mittetöötavate vastajate hoolealuste seas on rohkem neid, kes vajavad igapäevaselt kõrvalabi või järelvalvet, mille tõttu jääb neil ka erinevateks tegevusteks vähem aega.

Vaadates tulemusi lapse puude raskusastme lõikes, selgub, et mida raskem on lapse puue, seda suurem on põhihooldajate osakaal, kes lapse abistamise tõttu on midagi soovitust vähem teinud. Puudeliigi lõikes on märgata, et kõige rohkem on liikumispuudega laste põhihooldajate seas vastajaid, kes on uuringus käsitletud tegevusi viimase 6 kuu jooksul soovitust vähem teinud.

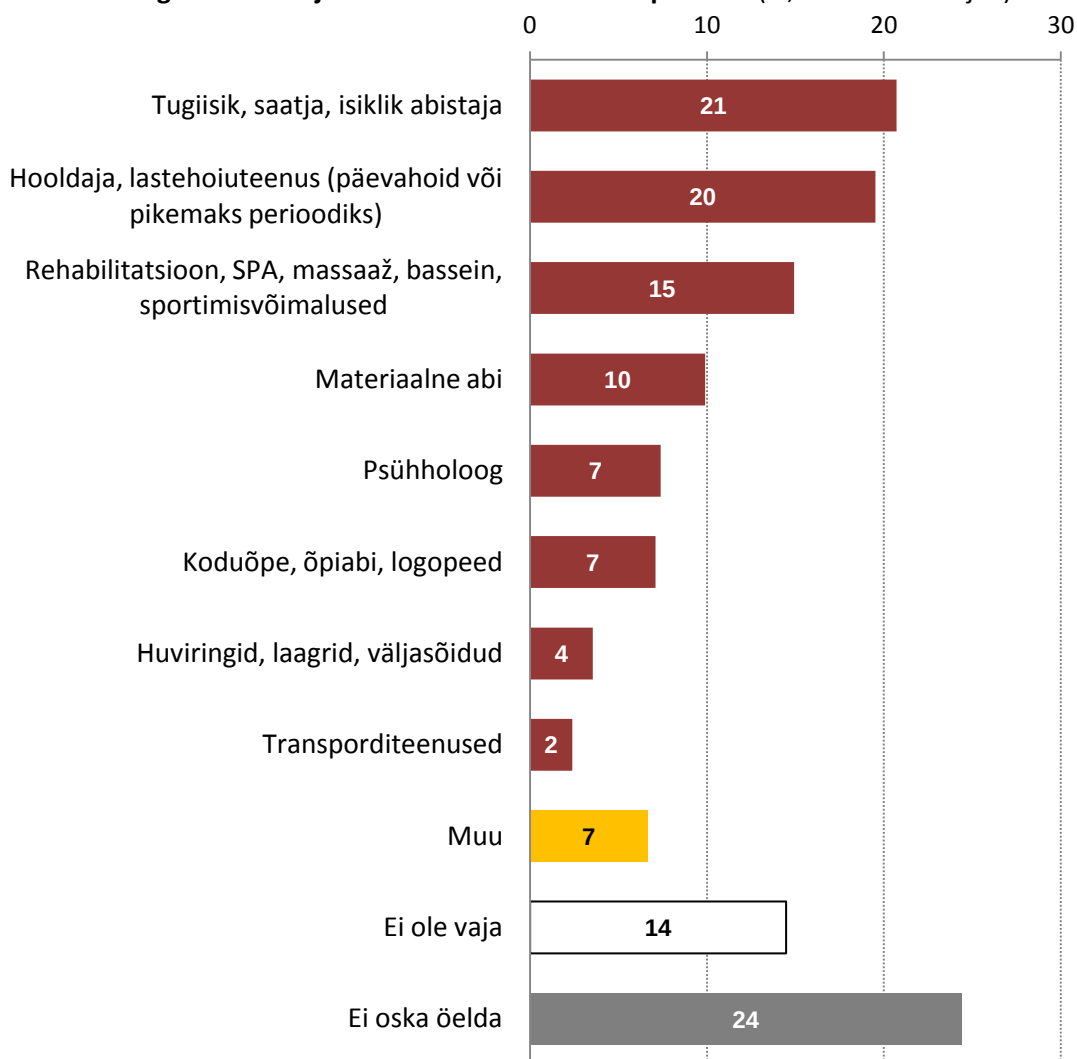
Joonis 100. Kas Te olete puudega lapse/hoolealuse abistamise või hooldamise tõttu viimase 6 kuu jooksul ...? (%) (N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Järgnevalt paluti vastajatel öelda, millist teenust nad ise praegu puudega lapse/hoolealuse abistamisel kõige rohkem vajaksid. Iga viies põhihooldaja vajaks **kõige enam lapse abistamisel tugiisikut, saatjat või isiklikku abistajat ning samuti hooldajat või lastehoiuteenust**. Puuetega laste põhihooldajatest 14% ei vaja ühtegi teenust oma hoolealuse abistamisel. Antud küsimuse puhul tuleb arvesse võtta, et vastuste puhul ei olnud alati üheselt selge, kas vastaja sooviks antud teenust ise kasutada või sooviks ta seda oma hoolealusele (Joonis 101).

Joonis 101. Millist teenust Teie ise praegu puudega lapse/hoolealuse abistamises kõige rohkem vajaksite, selleks et käia tööl või õppida, veeta rohkem aega koos teiste pereliikmetega, pühendada rohkem aega iseendale ja oma huvidele või lihtsalt puhata? (%) N = kõik vastajad



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vaadates lapse puudeliigi lõikes, milliseid teenuseid puuetega laste põhihooldajad lapse abistamises vajavad, selgub, et kõige vähem on teenuseid vajavaid nägemispuudega laste põhihooldajate seas – iga kolmas nägemispuudega lapse põhihooldaja ei vaja lapse abistamisel teenuseid. Samas kolmandik nägemispuudega laste põhihooldajatest vajaks lapsele hooldaja või lapsehoiuteenust. Nii vaimu- kui ka psüühikahäirega laste põhihooldajate seas on kõige suurem tugiisikut, saatjat või isiklikku abistajat vajavate osakaal – antud teenust vajab 52% psüühikahäirega ning 33% vaimupuudega laste põhihooldajatest. Liikumispuudega lapse vanemad/hooldajad vajavad kõige enam lapsehoiuteenust ning materiaalset abi (22%). Liitpuudega ning kuulmispuudega laste põhihooldajate olulisemateks vajadusteks on tugiisiku, saatja või isikliku abistaja teenus ning lapsehoiuteenus. Kuulmispuude puhul on oluline välja tuua ka koduõppe, õpiabi ja logopeedi vajadus (Tabel 30).

Lapse puude raskusastme lõikes erinevate teenuste vajadust vaadates on märgata, et mõnel juhul teenuse vajadus puude raskusastme suurenedes kasvab. Eriti ilmneb see tugiisiku, saatja ja isikliku abistaja teenuse puhul, kus sügava puudega laste põhihooldajatest 45% arvab, et vajab antud teenust, kuid keskmise puudega laste põhihooldajatest kõigest 5%. Samas tuleb veelkord rõhutada, et tulemuste tõlgendamisel tuleb olla ettevaatlik, kuna uuringus osalenud sügava puudega laste arv on väike.

Tabel 30. Puudega laste põhihooldajate teenuste vajadused puudeliikide lõikes (%); N = kõik vastajad)

	Liit- puue	Vaimu- puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis- puue	Nägemis- puue	Liikumis- puue	Psüühika- häire	Muu
Tugiisik, saatja, isiklik abistaja	22	33	11	27	9	12	52	14
Hooldaja, lastehoiuteenus (päevahoid või pikemaks perioodiks)	26	19	11	15	32	22	16	12
Rehabilitatsioon, SPA, massaaž, bassein, sportimisvõimalused	13	0	4	0	9	20	18	26
Materiaalne abi	11	0	5	9	0	22	6	10
Psühholoog	8	0	10	6	0	0	0	12
Koduõpe, õpiabi, logopeed	11	0	8	16	0	0	6	2
Huviringid, laagrid, väljasõidud	2	17	6	0	0	10	0	5
Transporditeenused	2	14	0	0	12	11	6	0
Ei ole vaja	9	17	22	9	33	25	11	18
Muu	4	19	13	9	13	0	5	10
Ei oska öelda	30	0	25	31	14	12	14	21

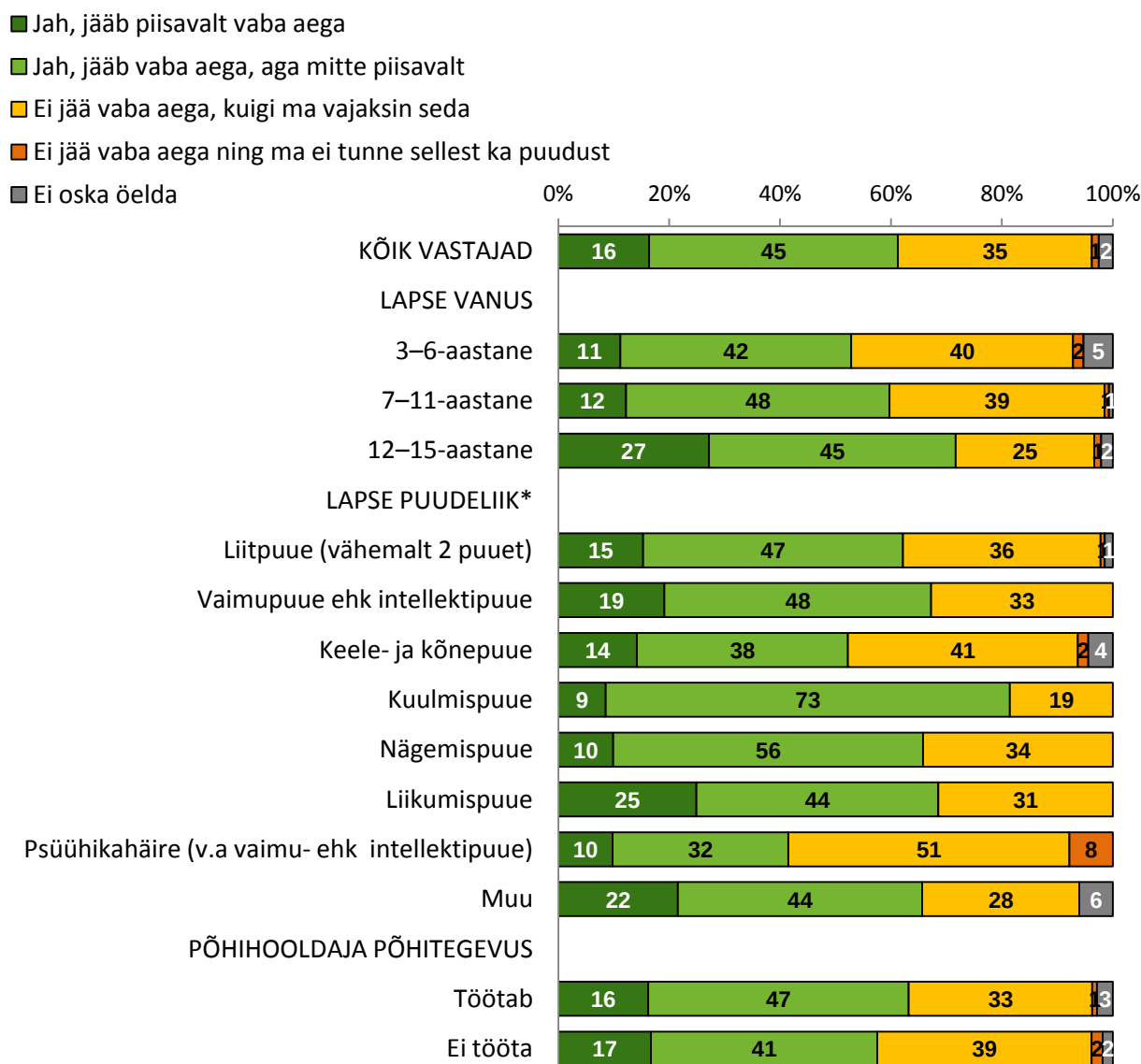
*Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Kõigest 16% Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest tunneb, et neil jääb kõigi pereliikmete eest hoolitsemise kõrvalt piisavalt vaba aega iseenda jaoks ning ligikaudu iga kolmas arvab, et vaba aega ei jää, kuigi seda vajaks. Vanuse lõikes vaadates on märgata, et mida vanem on puudega laps, seda enam jääb tema põhihooldajal aega iseenda jaoks (Joonis 102).

Analüüsides tulemusi puudeliigi lõikes, selgub, et kõige enam jääb piisavalt vaba aega liikumispuudega laste põhihooldajatel – iga neljas (25%) tunneb, et tal jääb piisavalt vaba aega. Psüühikahäirega ning keele- ja kõnepuudega laste põhihooldajate seas on kõige enam neid, kes tunnevad et neil ei jää vaba aega, kuigi nad seda vajaksid.

Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajate töölase staatuse lõikes olulisi erinevusi ei esine. Antud asjaolu põhjuseks võib olla, et mittetöötavate põhihooldajate hoolealused vajavad mõnevõrra enam igapäevast järelevalvet või kõrvalabi (vt Joonis 94 lk 137), mille tõttu tõenäoliselt ei jää ka mittetöötavatel põhihooldajatel vaba aega iseenda jaoks.

Joonis 102. Mõeldes kõigi pereliikmete abistamisele, hooldamisele ja nende eest hoolitsemisele kokku, kuidas Teile tundub, kas Teil jääb vaba aega ka iseenda jaoks? (N = kõik vastajad)



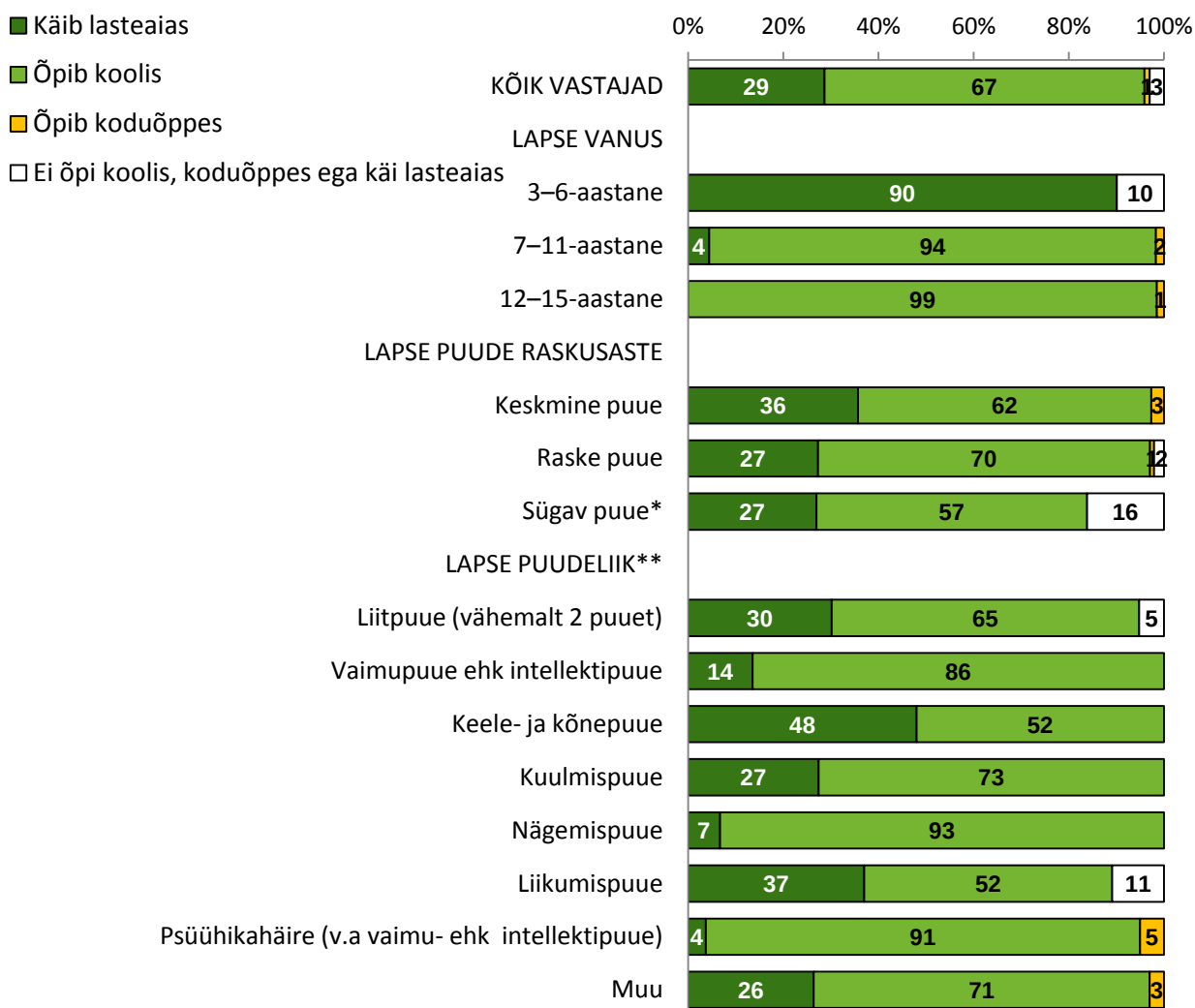
*Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

4. Puudega lapse õppimine

4.1 Puudega lapse õppimisvõimalused

Käesolev alapeatükk käsitleb, millised on Tallinnas elavate puuetega laste võimalused omandada haridust ning milliseid probleeme või takistusi sellega seoses esineb. **Valdav osa (97%) Tallinnas elavatest puuetega lastest käib lasteaias, õpib koolis või õpib koduõppes**, sealjuures koduõppes õppivate osakaal on kõigest 1%. Lapse puudeliigi lõikes esinevad erinevused on seletatavad lapse vanusega – nii nagu keele- ja kõnepuuet esineb enim 3–6-aastaste puuetega laste seas, nii on ka lasteaias käivate osakaal keele- ja kõnepuudega laste seas kõige suurem. Üldiselt kõik kooliealised lapsed õpivad kas koolis või koduõppes ning lasteaiaaalistest (3–6-aastastest) puuetega lastest ei käi lasteaias ligi iga kümnes. Sügava puude raskusastmega laste seas on üldiselt teistest enam neid, kes lasteaias või koolis ei käi (Joonis 103).

Joonis 103. Kas Teie laps käib lasteaias, õpib koolis või koduõppes? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Järgnevalt paluti lasteaias käivate laste põhihooldajatel öelda, kas laps käib tavarühmas või erirühmas. **Uuringu tulemused näitavad, et lasteaias käivatest puuetega lastest 45% käib tavarühmas ning 55% erirühmas.** Kuna sellele küsimusele vastanute arv on väga väike, ei saa tulemusi puudeliigi lõikes võrrelda. Sama kehtib ka puude raskusastme puhul, kuid üldiselt on märgata, et sügava puudega laste hulgas on tavarühmas käivate osakaal väiksem. Koduõppes õppivaid lapsi oli kõigest 1% (N = 2) ning neid õpetavad kodus kvalifitseeritud õpetajad.

Tallinnas elavatest koolis õppivatest puuetega lastest käivad ligi pooled (52%) põhikooli tavaklassis, põhikooli eriklassis õpib 16% puuetega lastest ning iga kolmas (32%) õpib erivajadustega laste põhikoolis. Võrreldes tulemusi lapse puude raskusastme lõikes on märgata, et valdav osa keskmise puudega lastest käib põhikooli tavaklassis, seevastu sügava puudega lastest õpib enamik erivajadustega laste põhikoolis. Puudeliigi lõikes tulemusi vaadates selgub, et erivajadustega laste põhikoolis õppivate osakaal on kõige suurem liitpuudega ning vaimupuudega laste seas. Põhikooli tavaklassis õppivaid on kõige enam liikumispuudega, nägemispuudega ning kuulmispuudega laste seas. Siinkohal tuleb aga jällegi puudeliigi lõikes vastajate väikse arvu tõttu olla tulemuste tõlgendamisel ettevaatlik.

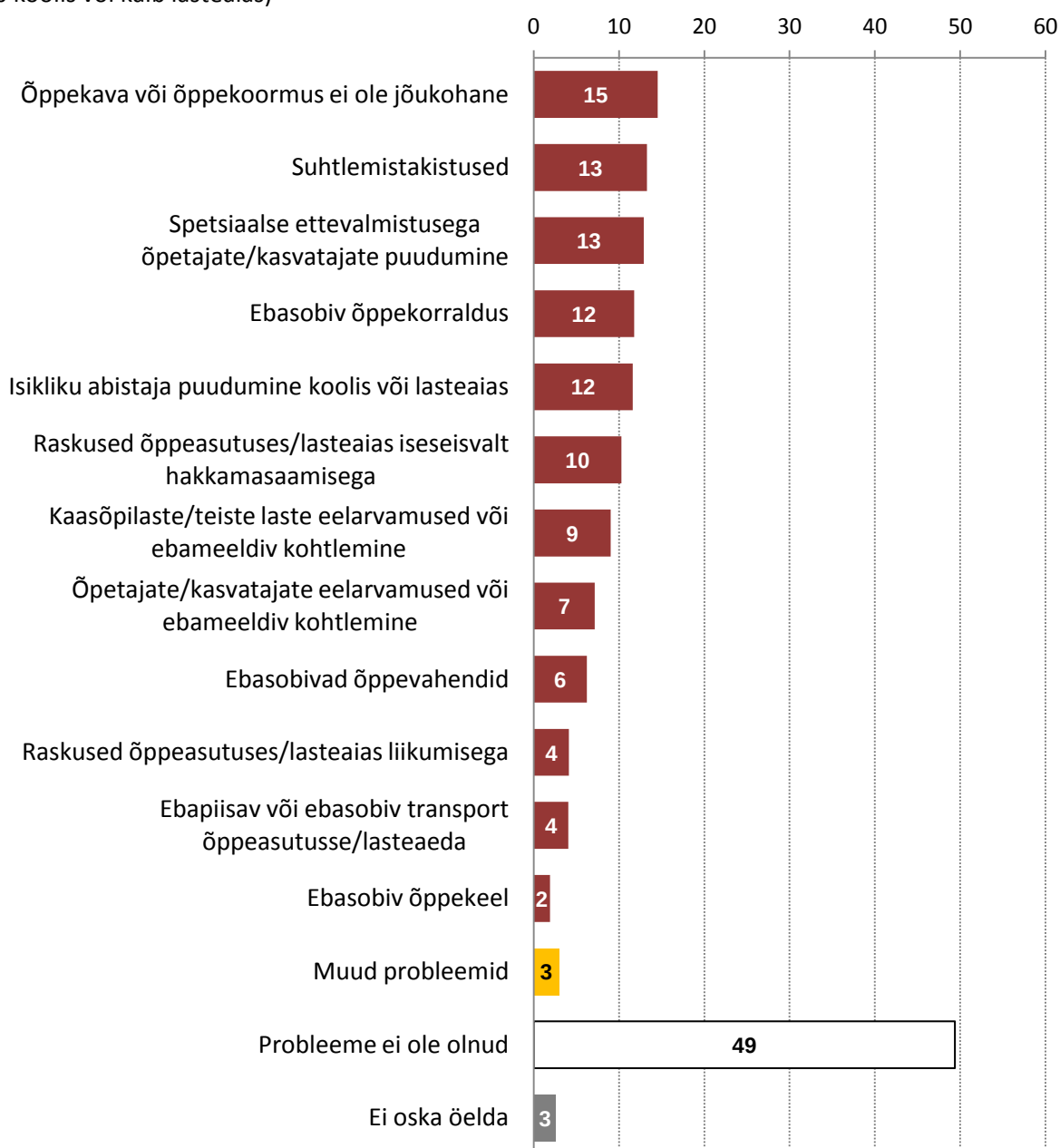
Tallinnas elavate koolis õppivate puuetega laste põhihooldajatel paluti lisaks öelda, kas nende hoolealustel on vajaduse korral võimalik osaleda peale kooli pikapäevarühmas. **Pooled (50%) Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajad peavad oma hoolealuse osalemist pikapäevarühmas võimalikuks ning 48% arvab, et lapsel pole võimalik pikapäevarühmas osaleda.** Keskmisest enam peavad võimalikuks lapse osalemist pikapäeva rühmas nägemis- ning kuulmispuudega laste põhihooldajad. Puude raskusastme lõikes võrreldes selgub, et keskmise ning raske puude raskusastme vahel olulisi erinevusi pole, kuid sügava puudega laste põhihooldajate seas on rohkem neid, kes ütlevad, et nende hoolealusel on vajaduse korral võimalik osaleda peale kooli pikapäevarühmas. Antud asjaolu põhjuseks võib olla see, et enamik sügava puudega lastest õpib erivajadustega laste põhikoolis, kus on tõenäolisemalt moodustatud pikapäevarühmad.

Põhihooldajatel, kelle lapsel on vajaduse korral võimalik osaleda pikapäevarühmas, paluti hinnata, kas pikapäevarühma ajaline kestvus on nende jaoks piisav. Ajalist kestvust pidas piisavaks 68% vastajatest. Vastajatel, kelle hoolealusel pole võimalik pikapäevarühmas osaleda, paluti hinnata, kas nad vajaksid seda võimalust. **Valdav osa (71%) vastajatest ei pea vajalikuks lapse osalemist pikapäevarühmas, kuid ligi iga neljas (24%) põhihooldaja vajaks lapsele pikapäevarühmas osalemise võimalust.**

4.2 Puudega lapse õppimisega seotud probleemid

Järgnevalt on käsitletud erinevaid probleeme ja ebameeldivusi, mis võivad koolis õppivatel või lasteaias käivatel puuetega lastel esineda. **Ligikaudu pooltel (48%) Tallinnas elavatel lasteaias või koolis käivatel puuetega lastel on viimase 6 kuu jooksul oma puude tõttu koolis või lasteaias käimisega esinenud probleeme või ebameeldivusi.** Kõige enam tõid puuetega laste põhihooldajad välja, et õppekava või õppekoormus ei ole nende hoolealusele jõukohane (15%), lapsel on esinenud suhtlemistakistusi (13%) ning puuduvad spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad/kasvatajad (13%) (Joonis 104).

Joonis 104. Kas Teie lapsel/hoolealusel on olnud viimase 6 kuu jooksul puude tõttu lasteaias või koolis probleeme või ebameeldivusi? Kui jah, siis milliseid? (%) ; N= 194; vastajad, kelle hoolealune õpib koolis või käib lasteaias)

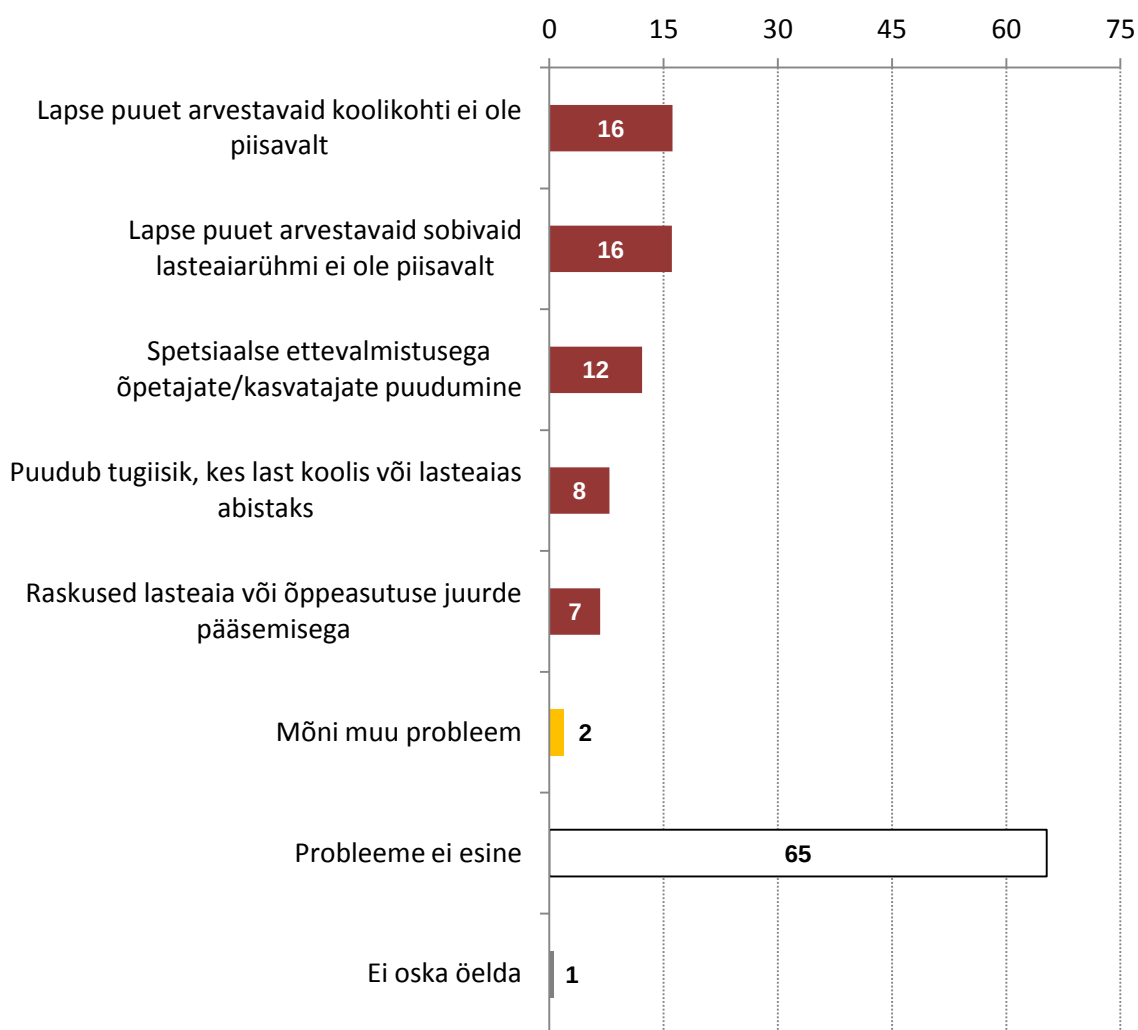


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Puuetega laste õppimist puudutava temaatika lõpetuseks paluti vastajatel öelda, kas neil esineb või on esinenud probleeme puudega lapsele lasteaiakoha või koolikoha leidmisel. **Ligikaudu igal kolmandal (34%) Tallinnas elava puudega lapse põhihooldajal on esinenud erinevaid probleeme lapsele lasteaiakoha või koolikoha leidmisel.** Kõige enam (16%) on esinenud probleem, et lapse puuet arvestavaid koolikohti või lasteaiarühmi ei ole piisavalt (Joonis 105).

Lapse puudeliigi lõikes tulemusi võrreldes selgub, et kõige enam on olnud lasteaia- või koolikoha leidmisel probleeme vaimupuudega laste põhihooldajatel. Võrreldes tulemusi puude raskusastme lõikes selgub ootuspäraselt, et mida raskem on lapse puue, seda raskem on lapsele lasteaiakoha või koolikoha leidmine.

Joonis 105. Kas Teil esineb või on esinenud probleeme puudega lapsele lasteaiakoha või koolikoha leidmisel? Kui jah, siis milliseid probleeme Teil on esinenud (%) ; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

5. Põhihooldajate töötamine ja tööeluga seotud probleemid

Antud peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajate töötamist puudutavast. Peatükk on jagatud kaheks osaks, käsitledes eraldi töötavaid ning mittetöötavaid puuetega laste põhihooldajaid.

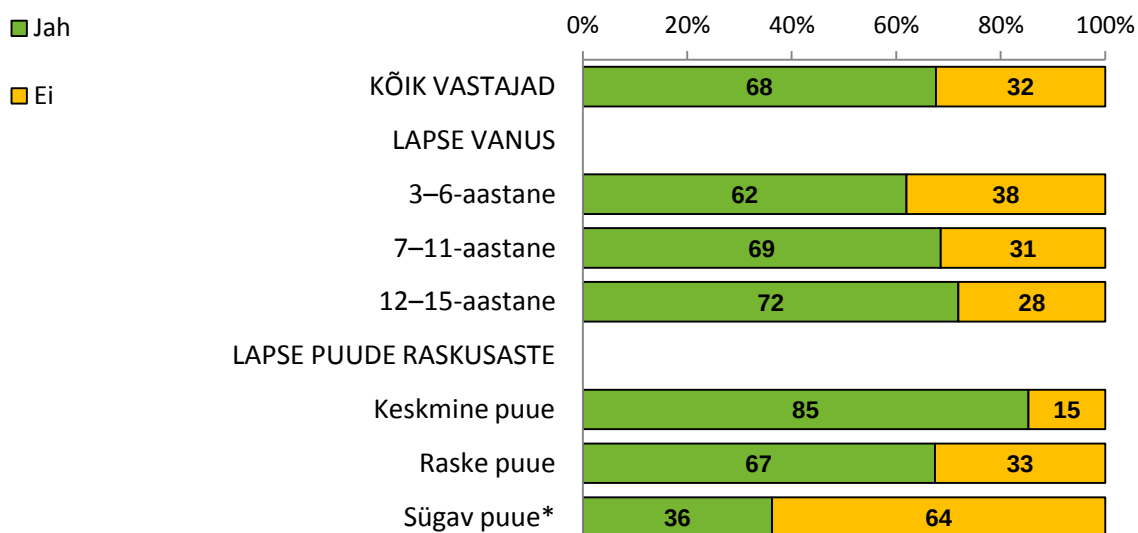
5.1 Töötavad puuetega laste põhihooldajad

Käesolevas alapeatükis on käsitletud: töötavate puuetega laste põhihooldajate töökoormust; rahulolu praeguse töökoormusega; takistusi töökoormuse muutmisel; rahulolu oma töökohaga ning töökohal esinevad probleemid.

5.1.1 Tööga hõivatus ja töökoormus

Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest on tööga hõivatuid 68%. Vaadates põhihooldajate töötamist puudega lapse vanuse lõikes, selgub, et mida vanem on laps, seda suurem osakaal põhihooldajatest töötab. Lapse puude raskusastme lõikes võrreldes selgub ootuspäraselt, et mida raskem on lapse puue, seda väiksem osakaal põhihooldajatest töötab (Joonis 106).

Joonis 106. Kas Te praegu töötate (v.a ajutised puhkused ja pausid)? Siin ja edaspidi peame töötamise all silmas tasustatud töö tegemist, k.a iseendale tööandjaid (FIE). (N = kõik vastajad)

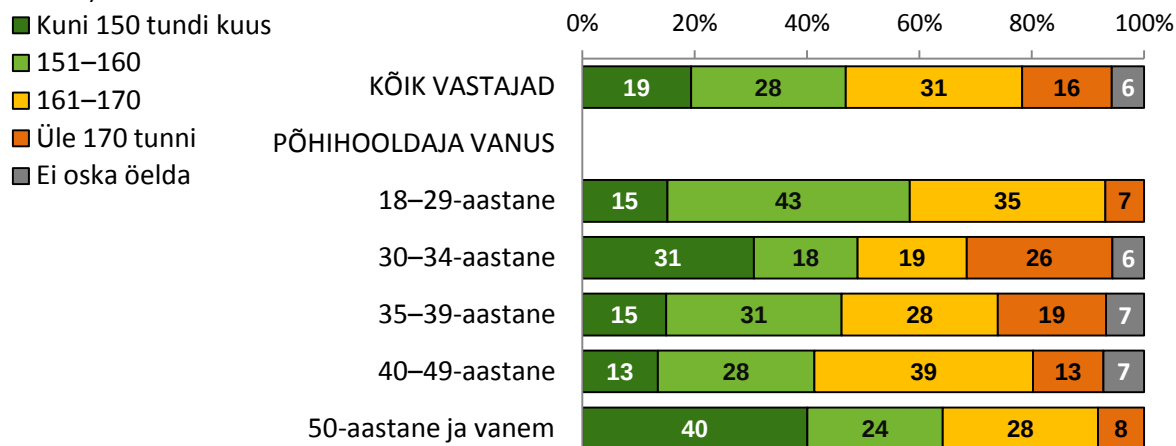


*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajate keskmine töötundide arv ühe kuu jooksul on küllaltki varieeruv. Ligi pooled (47%) põhihooldajad töötavad kuni 160 tundi kuus. Seevastu **ligi iga teine (47%) põhihooldaja töötab ühes kuus enam kui täiskoormusega** – 31% puuetega laste põhihooldajatest töötab 161–170 tundi ühes kuus ning 16% põhihooldajatest töötab ühes kuus lausa üle 170 tunni. Põhihooldaja töötamist vanuse lõikes vaadates on märgata, et osalise töökoormusega

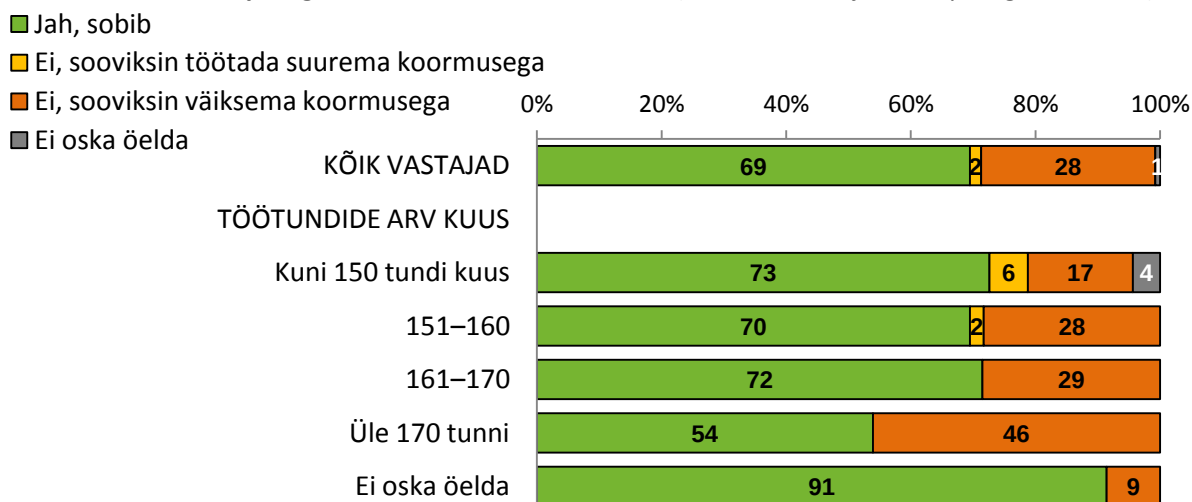
töötavaid on enim 50-aastaste ja vanemate seas. Kõige nooremas vanusegrupis, 18–29-aastaste seas, on kõige enam neid, kes töötavad 151–170 tundi kuus (151–160 tundi kuus töötab 43% ning 161–170 tundi kuus töötab 35%). Ühes kuus üle 170 tunni töötavaid on kõige enam 30–34-aastaste seas, samas on antud vanusegrupis ka osalise töökoormusega töötavate osakaal suur (Joonis 107).

Joonis 107. Kui mitu tundi Te keskmise ühe kuu jooksul töötate? (N = 137; vastajad, kes praegu töötavad)



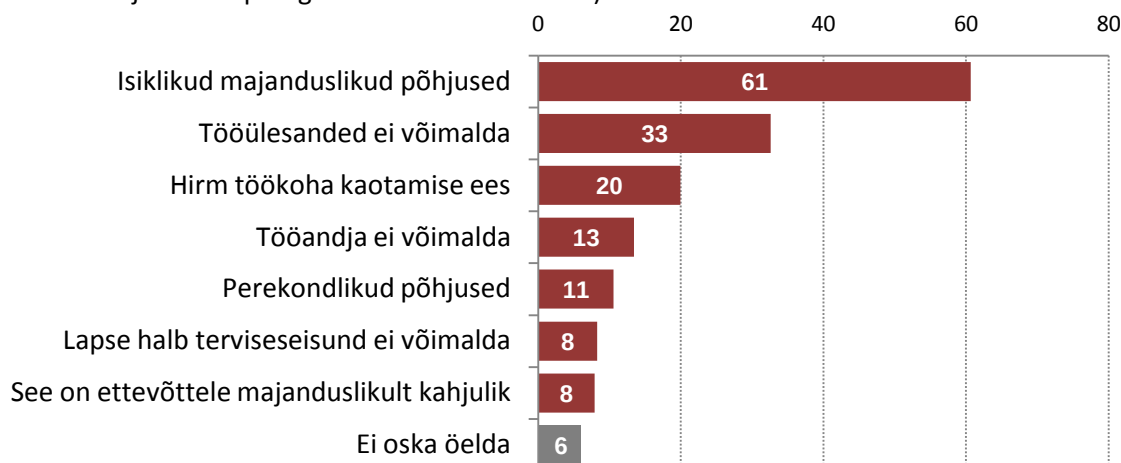
Vastajatelt, kes praegu töötavad, küsiti lisaks, kas nende praegune töökoormus sobib neile. **Töötavatest Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest 69% väitsid, et neile sobib nende praegune töökoormus.** Ligikaudu neljandik (28%) vastajatest tunneb, et praegune töökoormus talle ei sobi ning sooviks töötada väiksema koormusega. Vaadates tulemusi selle lõikes, kui mitu tundi kuus vastajad töötavad, selgub, et mida suurem on töökoormus, seda suurem osakaal on neid vastajaid, kes sooviks töötada väiksema töökoormusega. Ligi pooled (46%) üle 170 tunni ühes kuus töötavad põhihooldajad ei ole oma praeguse töökoormusega rahul ning sooviks töötada väiksema töökoormusega. Samas on ka kuni 150 tundi kuus töötavate seas teatud osa (17%) neid, kes sooviks töötada veelgi väiksema töökoormusega (Joonis 108).

Joonis 108. Kas Teie praegune töökoormus sobib Teile? (N = 137; vastajad, kes praegu töötavad)



Vastajatel, kes töötavad ja kellele praegune töökoormus ei sobi, paluti öelda, mis peamiselt takistab neil praeguse töökoormuse muutmist. **Kõige enam esineb isiklikke majanduslikke põhjuseid – üle pooltel (61%) vastajatel on need peamiseks takistuseks töökoormuse muutmisel.** Iga kolmas (33%) puudega lapse põhihooldaja, kes pole oma praeguse töökoormusega rahul, ei saa oma töökoormust muuta, kuna tööülesanded seda ei võimalda. Hirmu töökoha kaotamise ees tunneb iga viies (20%) puudega lapse põhihooldaja, kes ei ole oma praeguse töökoormusega rahul (Joonis 109).

Joonis 109. Mis takistab Teil peamiselt praeguse töökoormuse muutmist? (%; N = 41; vastajad, kes praegu töötavad ja kellele praegune töökoormus ei sobi)

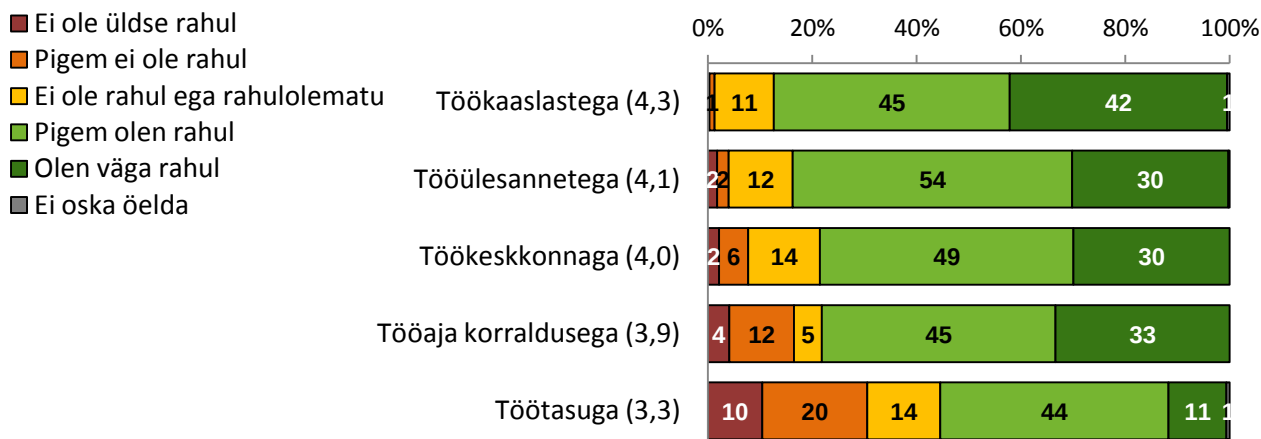


*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

5.1.2 Töökeskkond ja töötamisel esinevad probleemid

Käesolev alapeatükk annab ülevaate puuetega laste põhihooldajate hinnangutest oma töökohale ning töökohal esinevatest probleemidest. Kõige enam ollakse oma praegusel töökohal rahul töökaaslastega (87% vastajatest on pigem rahul või väga rahul). Kõige enam rahulolematust tekitab puuetega laste vanemate/hooldajate seas töötasu – iga kümnes (10%) töötav puudega lapse hooldaja ei ole üldse rahul ning iga viies (20%) pigem ei ole rahul oma töötasuga (Joonis 110).

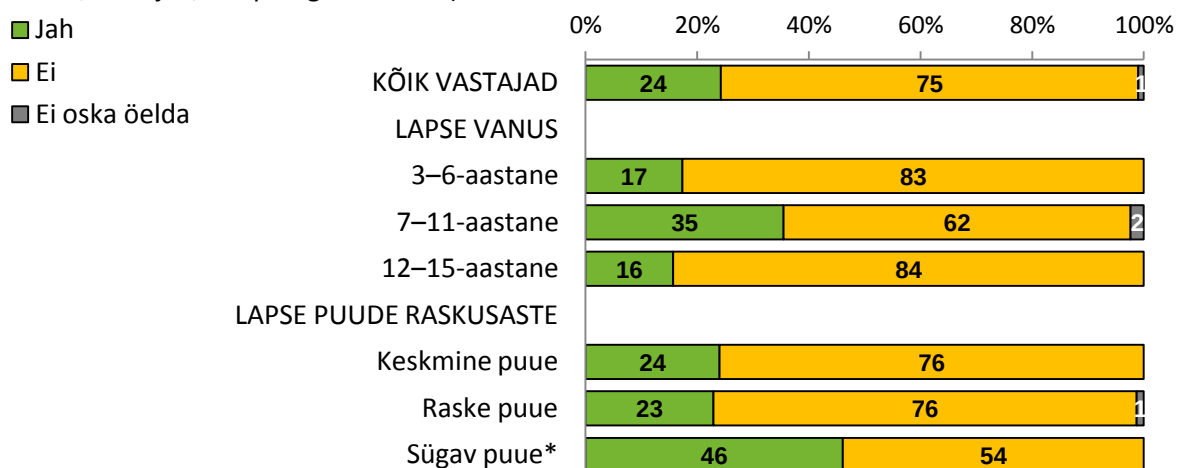
Joonis 110. Kuivõrd Te olete rahul oma praegusel töökohal ...? (N = 137; vastajad, kes praegu töötavad)



*Sulgudes oleva arvuna on toodud välja keskmised hinnangud (1– ei ole üldse rahul; 5–olen väga rahul).

Valdaval osal (75%) töötavatel Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatel ei ole viimase 6 kuu jooksul oma lapse/hoolealuse puudest tulenevate terviseprobleemide või tegevuspiirangu tõttu töötamisega seoses probleeme või ebameeldivusi esinenud. Puudega lapse vanuse lõikes tulemusi võrreldes selgub, et 7–11-aastaste laste põhihooldajate seas on töötamisega seoses esinenud mõnevõrra enam probleeme või ebameeldivusi. Samuti sügava puudega laste põhihooldajate seas on oluliselt rohkem neid, kellel on hoolealuse puude tõttu töötamisega seoses esinenud probleeme või ebameeldivusi (Joonis 111).

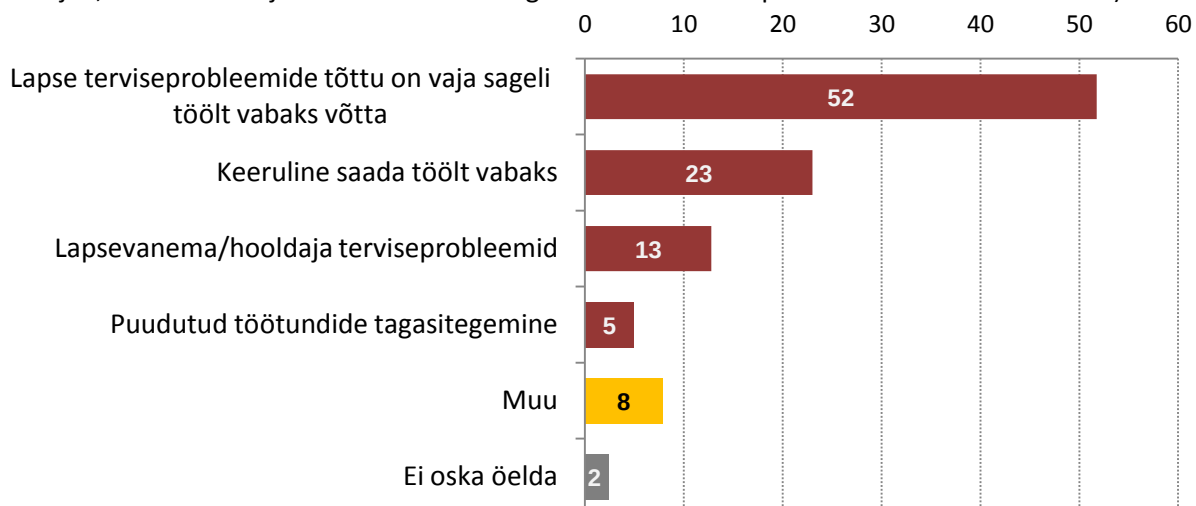
Joonis 111. Kas Teil on olnud viimase 6 kuu jooksul oma lapse/hoolealuse puudest tulenevate terviseprobleemide või tegevuspiirangu tõttu töötamisega seoses probleeme või ebameeldivusi?
(N = 137; vastajad, kes praegu töötavad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Töötavatel puuetega laste põhihooldajatel, kellel on oma hoolealuse puudest tulenevate terviseprobleemide või tegevuspiirangute tõttu esinenud töötamisega seoses probleeme või ebameeldivusi, nimetasid kõige enam (52%) seda, et lapse terviseprobleemide tõttu on vaja sageli end töölt vabaks võtta ning sealjuures mainiti, et töökaaslastele ning tööandjatele see ei meeldi. Ligi iga neljas (23%) põhihooldaja tõi probleemina välja, et töölt vabaks saada on keeruline (Joonis 112).

Joonis 112. Milliseid probleeme või ebameeldivusi on Teil töötamisega seoses esinenud oma lapse/hoolealuse puudest tulenevate terviseprobleemide või tegevuspiirangute tõttu? (%; N = 33; vastajad, kes töötavad ja kellel on töötamisega seoses esinenud probleeme või ebameeldivusi)



*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

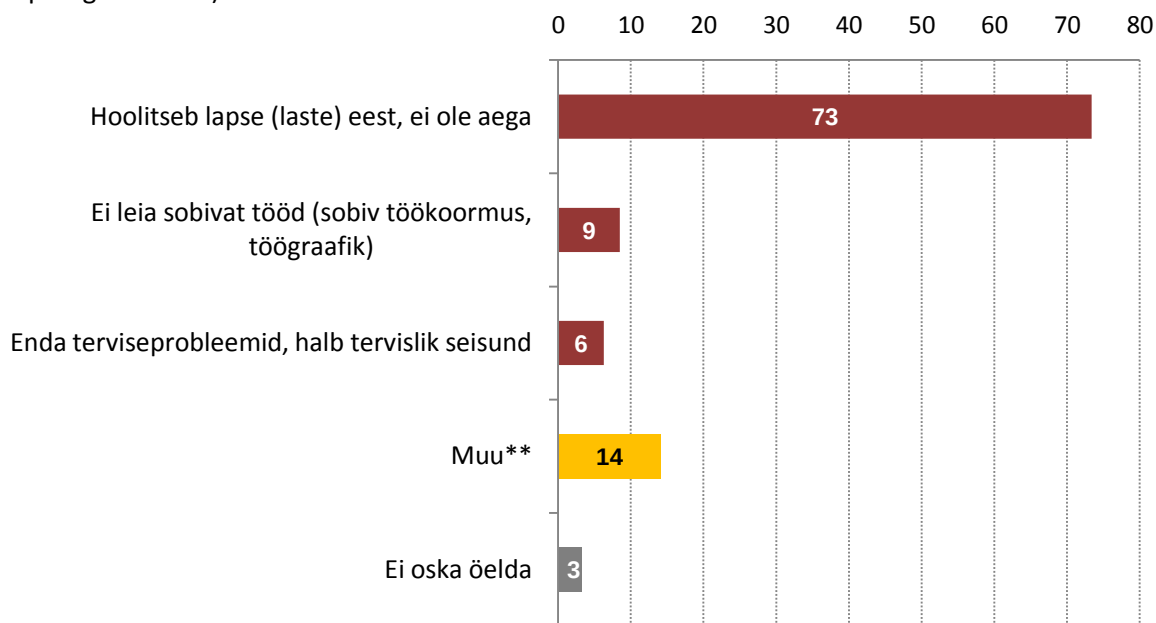
5.2 Mittetöötavad puuetega laste põhihooldajad

Antud alapeatükk keskendub mittetöötavatele puuetega laste põhihooldajatele. Täpsemalt on käsitletud: millised on mittetöötamise põhjused; kas vastaja on varem töötanud ja mis olid varasema töösuhte lõppemise põhjused; soov töötada ning ette võetud tegevused töö leidmiseks.

5.2.1 Mittetöötamise põhjused

Tallinnas elavatel mittetöötavatel puuetega laste põhihooldajatel paluti kõigepealt ise sõnastada, mis on olulisim põhjus, miks nad praegu ei tööta. **Valdav osa (73%) vastajatest tõi mittetöötamise põhjuseks selle, et ei ole aega töötada, kuna on vaja hoolitseda lapse (laste) eest.** Ligi iga kümnes (9%) mittetöötav puudega lapse põhihooldaja ei tööta, sest ei leia sobiva töökoormuse, töögraafikuga tööd. Vaadates tulemusi põhihooldaja vanuse lõikes, selgub, et nooremas vanusegrupis ehk 18–29-aastaste põhihooldajate seas esineb mõnevõrra enam probleemi, et ei leita sobiva töökoormuse või töögraafikuga tööd. Mida vanem on puudega lapse põhihooldaja, seda suurem osakaal on neid, kes ei tööta enda terviseprobleemide, halva tervisliku seisundi tõttu (Joonis 113).

Joonis 113. Palun nimetage kõige olulisem põhjus, miks Te praegu ei tööta? (%; N = 66; vastajad, kes praegu ei tööta)

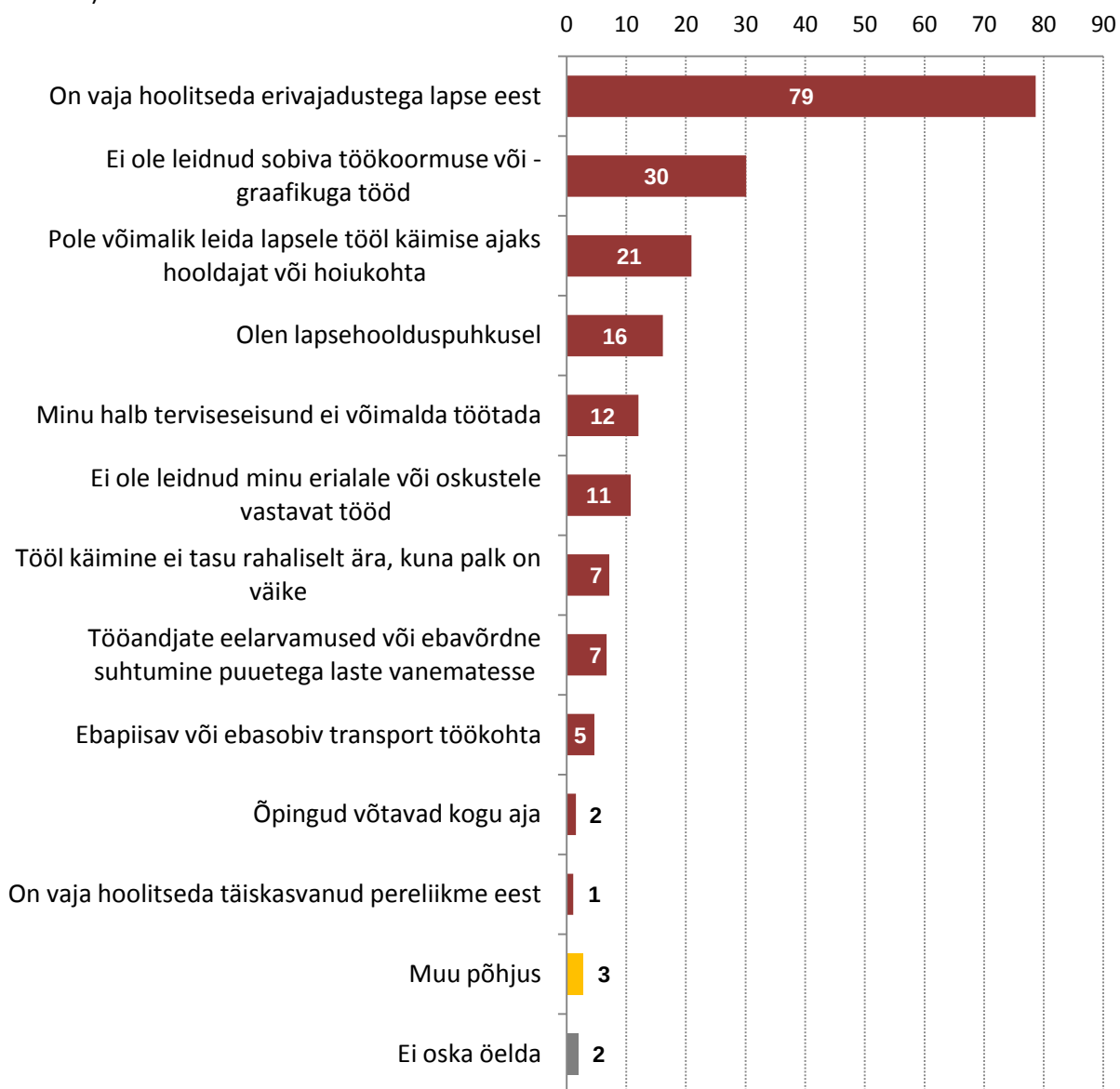


*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Muu: ei ole kombeks; ei leidnud tööandjaga ühist keelt ning vallandati; olen õpilane; koondamine; olen vanaduspensionär.

Järgnevalt paluti Tallinnas elavatel mittetöötavatel puuetega laste põhihooldajatel nimetada etteantud loetelust põhjused, miks nad praegu ei tööta. Enamik (79%) mittetöötavatest puuetega laste põhihooldajatest tõi ka siinkohal välja, et ta ei tööta sellel põhjusel, et on vaja hoolitseda erivajadustega lapse eest. Ligi kolmandik (30%) vastajatest ei leidnud sobiva töökoormuse või -graafikuga tööd ning iga viiendal vastajal ei ole võimalik leida lapsele tööl käimise ajaks hooldajat või hoiukohta. Teisi põhjuseid etteantud loetelust on nimetatud mõnevõrra vähem. Kõige vähem tõid mittetöötavad põhihooldajad välja vajaduse hoolitseda täiskasvanud pereliikme eest (Joonis 114).

Joonis 114. Palun nimetage loetelust põhjuseid, miks Te praegu ei tööta. (%) (N = 66; vastajad, kes ei tööta)

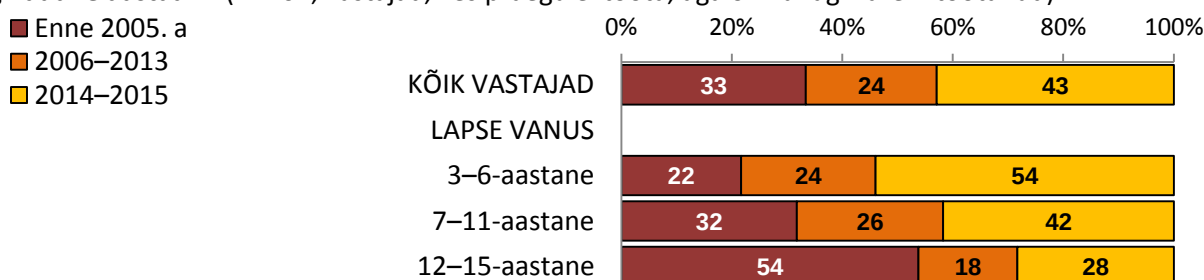


*Kuna iga vastaja võis anda kuni kaks vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

5.2.2 Varasem töösuhe

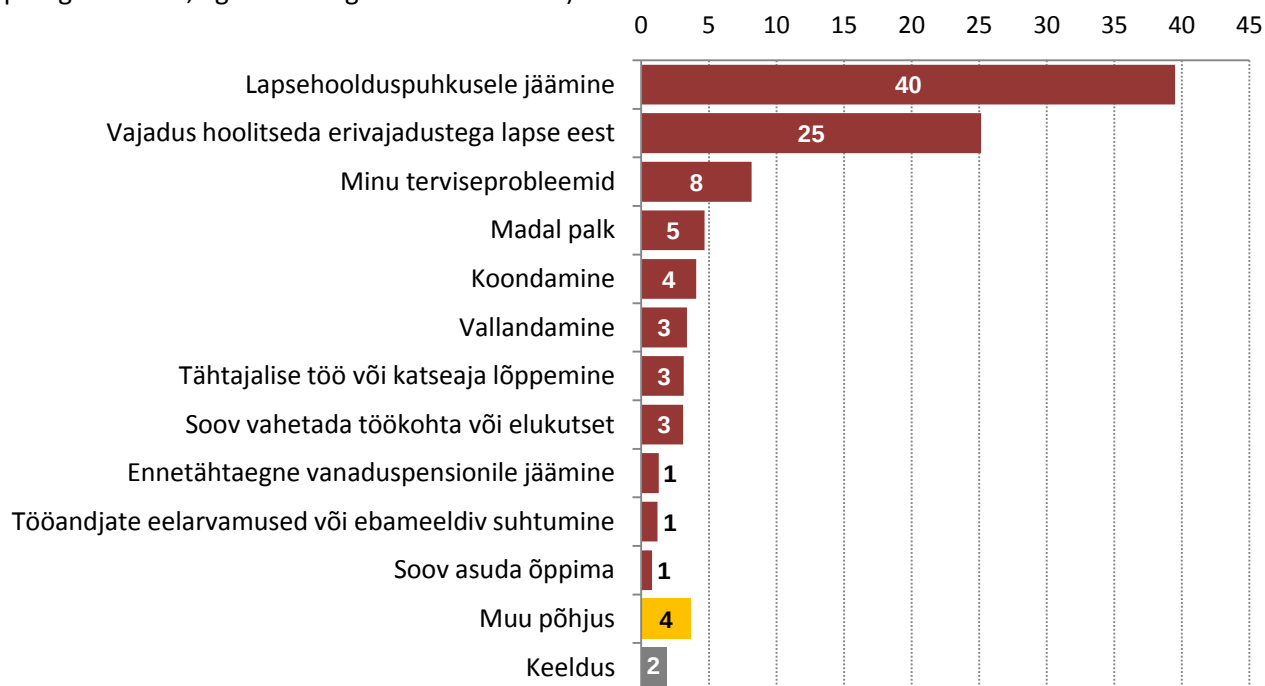
Järgnevalt paluti öelda Tallinnas elavatel põhihooldajatel, kes praegu ei tööta, kas nad on varem töötanud. Uuringust selgub, et mittetöötavatest põhihooldajatest on enamik (97%) varem töötanud. Puuetega laste põhihooldajatest, kes praegu ei tööta, kuid on varem töötanud, lõppes kolmandikul viimane töösuhe 2005. aastal või varem. 43% lõppes viimane töösuhe vahemikus 2014–2015 ja ligi iga neljandal lõppes viimane töösuhe perioodil 2006–2013. Puudega lapse vanuse lõikes võrreldes on märgata põhihooldaja viimase töösuhte lõppemise seost lapse vanusega. Ligikaudu pooltel (54%) 12–15-aastaste puuetega laste põhihooldajatel lõppes viimane töösuhe enne 2005. aastat ning ligikaudu pooltel (54%) 3–6-aastaste puuetega laste põhihooldajatel lõppes viimane töösuhe perioodil 2014–2015. (Joonis 115).

Joonis 115. Mis aastal Teie viimane töösuhe lõppes? Kui Te täpselt ei mäleta, siis öelge palun ligikaudne aastaarv. (N = 64; vastajad, kes praegu ei tööta, aga on kunagi varem töötanud)



Kõige enam (40%) nimetasid mittetöötavad põhihooldajad oma viimase töösuhte lõppemise põhjuseks lapsehoolduspuhkusele jäämist. Seejärel igal neljandal (25%) oli viimase töösuhte lõppemise põhjuseks vajadus hoolitseda erivajadusega lapse eest. Teisi uuringus käsitletud põhjuseid nimetati oluliselt vähem (Joonis 116).

Joonis 116. Mis oli Teie viimase töösuhte lõppemise peamiseks põhjuseks? (%) (N = 64; vastajad, kes praegu ei tööta, aga on kunagi varem töötanud)

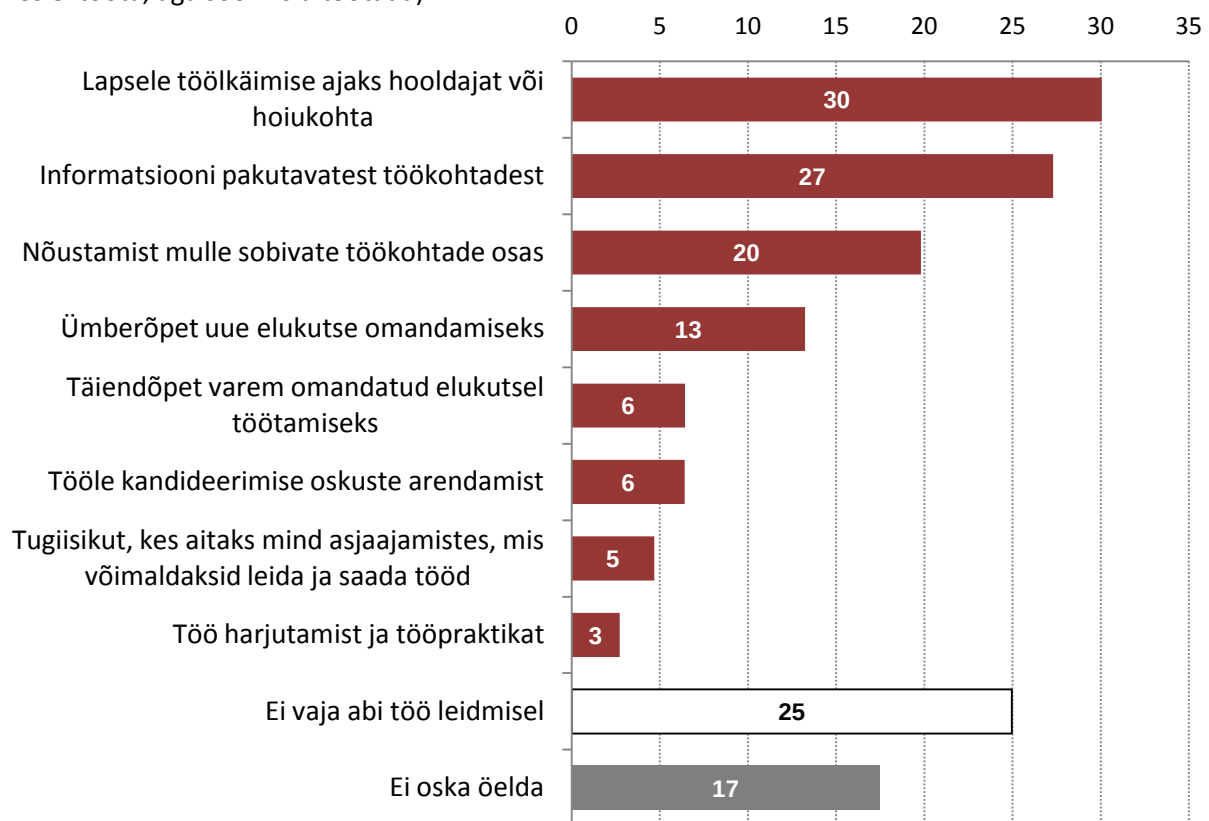


5.2.3 Töötamise soov

Valdav osa (76%) mittetöötavatest põhihooldajatest sooviks töötada. Kõige enam (74%) soovitakse töötada osalise tööajaga ning vaid 17% vastajatest sooviks töötada täistööajaga. Ligi iga kümnes (9%) puudega lapse põhihooldaja, kes ei tööta aga sooviks töötada, ei oska öelda, kui suure koormusega ta töötada sooviks. **Mittetöötavatest puuetega laste põhihooldajatest enamik (80%) ei ole viimase 6 kuu jooksul võtnud ette mingeid tegevusi töö leidmiseks,** vaid 17% vastajatest on töö leidmiseks mingeid tegevusi ette võtnud ning 3% ei osanud küsimusele vastata.

Lisaks küsiti mittetöötavalt põhihooldajatelt, kes soovivad töötada, milliseid teenuseid või abivahendeid nad vajaksid töö leidmisel. Veidi üle poole (58%) mittetöötavatest põhihooldajatest vajaks töö leidmisel mingit laadi abi, samas kui iga neljas töö leidmisel abi ei vaja. Kõige enam vajatakse töö leidmisel lapsele töölkäimise ajaks hooldajat või hoiukohta (30%), informatsiooni pakutavatest töökohtadest (27%) ning nõustamist sobivate töökohtade osas (20%) (Joonis 117).

Joonis 117. Milliseid teenuseid või abivahendeid Te vajaksite töö leidmisel? (%; N = 50; vastajad, kes ei tööta, aga sooviksid töötada)

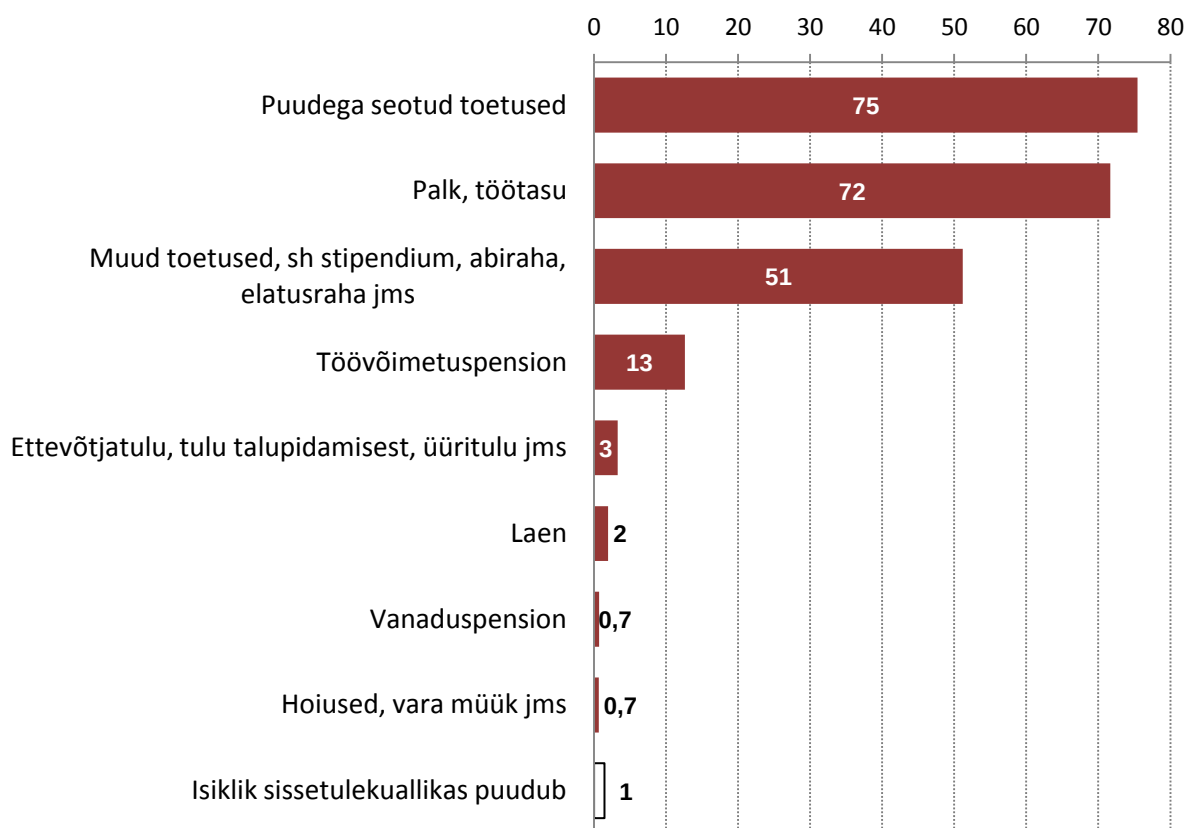


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

6. Majanduslik toimetulek

Käesolev peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajate ning kogu leibkonna sissetulekust, lapse puudest tulenevatest kulutustest ning leibkonnas esinevatest majanduslikest probleemidest. **Valdaval osal Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatel oli viimase 6 kuu sissetulekuallikaks puudega seotud toetused (75%) ning palk, töötasu (72%).** Ligikaudu pooled (51%) põhihooldajad said viimase 6 kuu jooksul muid toetusi, sealhulgas stipendiumid, abirahad, elatusrahad jms. Kõigest 3 vastajat (1%) tõi välja, et neil puudub isiklik sissetulekuallikas (Joonis 118). Vaadates tulemusi lapse vanuse lõikes, selgub, et puudega seotud toetusi ja muid toetusi saavate osakaal on mõnevõrra suurem nooremate (3–6-aastaste) puuetega laste põhihooldajate seas.

Joonis 118. Millised olid Teie kõik isiklikud sissetulekuallikad viimasel 6 kuul? (%) ; N = kõik vastajad



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

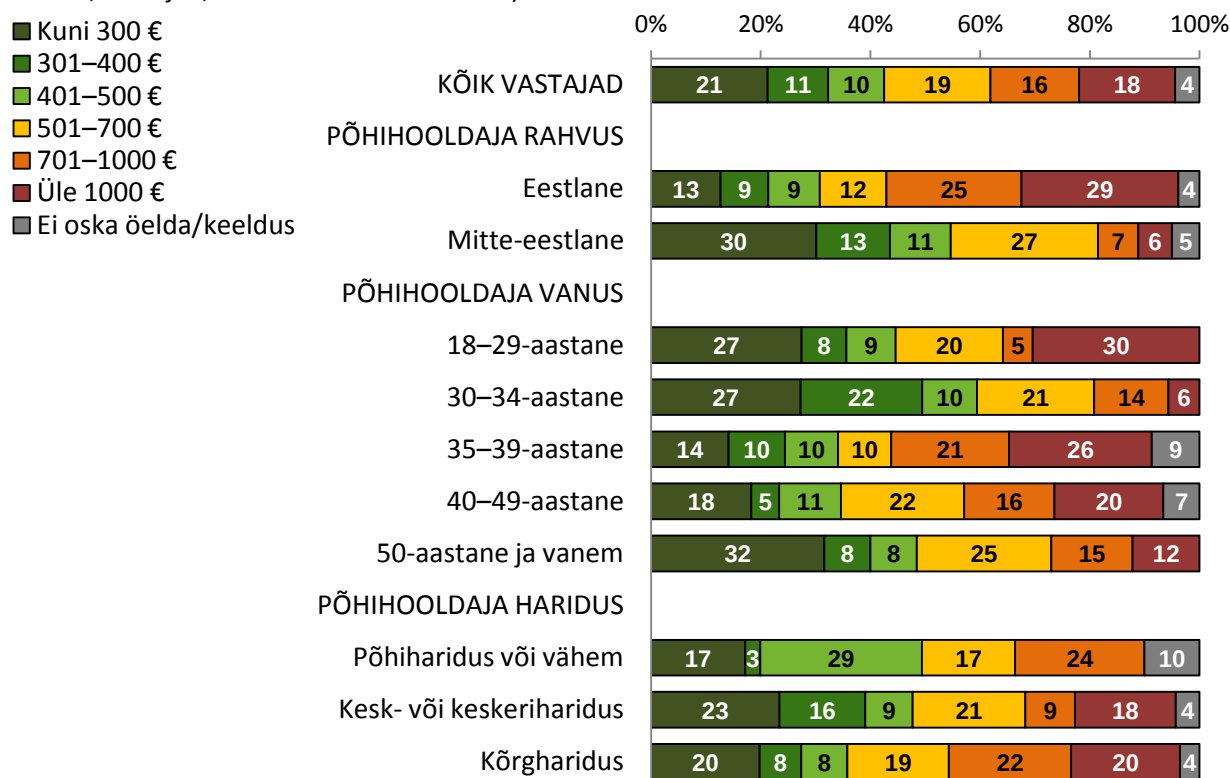
Vastajatel, kellel on viimase 6 kuu jooksul olnud isiklikke sissetulekuid, paluti nimetada, milline neist on olnud peamine sissetulekuallikas viimasel kuul. **Valdaval osal (70%) puudega laste põhihooldajatel oli viimasel kuul peamiseks sissetulekuallikaks palk, töötasu.** Ligikaudu iga kümnenda (12%) vastaja peamine sissetulek tuli viimasel kuul puudega seotud toetustest ning 7% vastajatel oli viimasel kuul peamiseks sissetulekuallikaks muud toetused, sealhulgas stipendiumid, abirahad, elatusrahad jms ning 6% vastajal töövõimetuspension.

Arvestades viimast 6 kuud, on Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajate seas ühe kuu isiklik netosissetulek väga varieeruv. Ligi kolmandiku (32%) põhihooldajate netotulu ühes kuus on kuni 400 eurot, sealjuures 21% põhihooldajatest on netotulu ühes kuus kõigest kuni 300 eurot. Ligikaudu iga kolmanda (34%) puudega lapse põhihooldaja isiklik netotulu ühes kuus on üle 700 euro ([Joonis 119](#)).

Võrreldes ühe kuu netosissetulekuid rahvuse lõikes, on selgelt märgata, et muust rahvusest põhihooldajate seas on suurem osakaal madalama netosissetulekuga inimesi – netosissetulek kuni 300 eurot ühes kuus on 13% eestlastest ja 30% mitte-eestlastest. Ka vanuse lõikes on põhihooldajate isiklikud ühe kuu netosissetulekud küllaltki erinevad. Kõige enam on madalama netosissetulekuga põhihooldajaid 30–34-aastaste seas. Põhihooldajaid, kelle isiklik netosissetulek ühes kuus on üle 700 euro, on kõige rohkem 35–39-aastaste hulgas. Seos esineb ka põhihooldaja haridustaseme ning netosissetuleku vahel – mida kõrgem on haridustase, seda suurem osakaal on neid vastajaid, kelle netosissetulek ühes kuus on üle 700 euro.

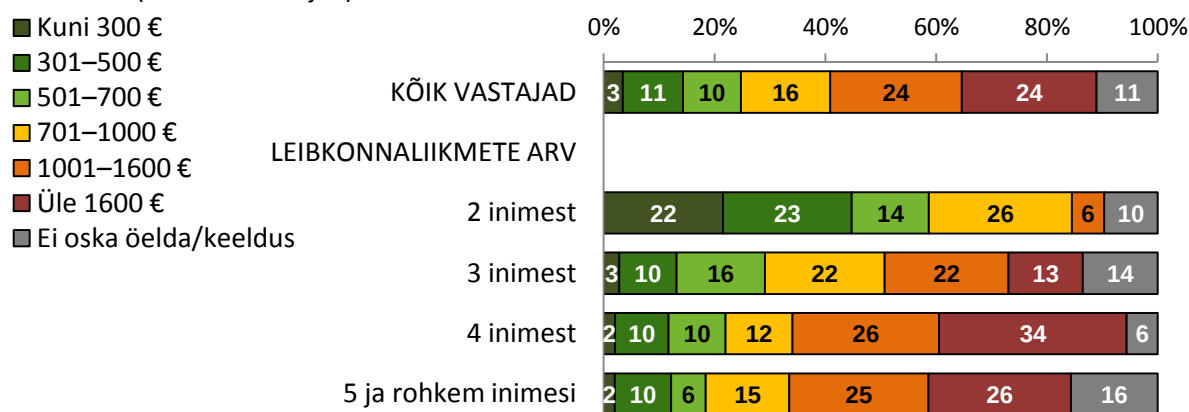
Joonis 119. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli Teie isiklik keskmine netotulu ühes kuus?

(N = 199; vastajad, kellel on isiklik sissetulek)



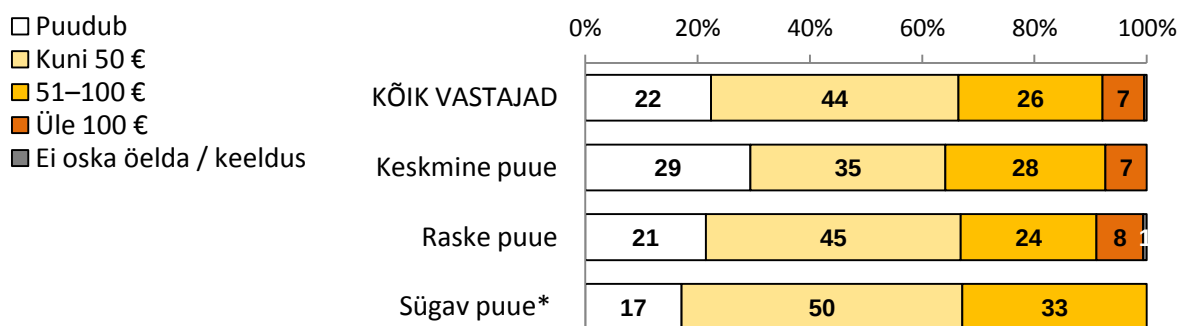
Ühe kuu netosissetulekud Tallinnas elavate puuetega laste leibkondade seas on samuti küllaltki erinevad. Ligi pooltel (48%) Tallinnas elavatel puuetega laste leibkondadel on viimast 6 kuud arvestades netosissetulek ühes kuus üle 1000 euro, sealjuures ligi iga neljanda leibkonna netosissetulek on üle 1600 euro. Seevastu 14% Tallinna leibkonnadest, kus elab puudega laps, on keskmine leibkonna netosissetulek ühes kuus kuni 500 eurot ([Joonis 120](#)). Võrreldes tulemusi leibkonnaliikmete arvu lõikes, selgub, et kaheliikmelistes leibkondades ehk puudega lapsest ja tema vanemast/hooldajast koosnevates leibkondades on sissetulekud kõige madalamad – ligikaudu iga viienda (22%) kaheliikmelise leibkonna netosissetulek ühes kuus on kõigest kuni 300 eurot. Samas on ka oluline välja tuua, et ligi iga kümnenda (12%) leibkonna, kus on 5 või rohkem liiget, netosissetulek ühes kuus on kõigest kuni 500 eurot.

Joonis 120. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur on Teie kogu leibkonna keskmine netosissetulek ühes kuus? (N = kõik vastajad)



Järgnevalt paluti Tallinnas elavatel puuetega laste põhihooldajatel hinnata, kui suured on ligikaudu ühes kuus nende hoolealuste kulud: ravi ja ravimite kulu; tehniliste abivahendite kulu; rehabilitatsioonikulu; muud tervise või puudega seotud kulud (Joonised 121–124). **Ligi iga neljanda puudega lapse ravi- ja ravimite kulu ühes kuus jääb vahemikku 51–100 eurot ning üle 100 euro kulub ravile ja ravimitele vaid 7% puuetega lastest.** Lapse puude raskusastme lõikes ravikuludid vaadates selgub, et keskmise puudega laste seas on enam neid, kellel viimast 6 kuud arvestades puudusid ravi- ja ravimitekulud (Joonis 121).

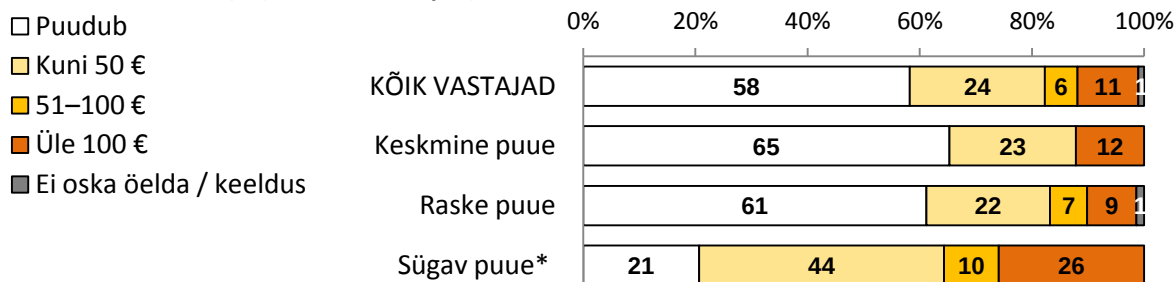
Joonis 121. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie lapse/hoolealuse ravi- ja ravimite kulu (kõik ravikulud)? (N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Kulutused tehnilistele abivahenditele on tunduvalt väiksemad. Enam kui pooltel (58%) puuetega lastel polnud viimast 6 kuud arvestades kulusid tehnilistele abivahenditele. Samas tuleb siinkohal arvestada, et tehnilisi abivahendeid ostetakse harvem, mille tõttu on tõenäoline, et abivahendite kulusid on küll esinenud, kuid mitte viimase 6 kuu jooksul. Võrreldes tulemusi lapse puude raskusastme lõikes, on märgata, et keskmise ning raske puude puhul olulised erinevused puuduvad, kuid sügava puudega lastel on kulud tehnilistele abivahenditele tunduvalt suuremad – **valdaval osal (80%) sügava puudega lastel esinesid viimast 6 kuud arvestades kulutusi tehnilistele abivahenditele**, sealjuures igal neljandal sügava puudega lapsel kulub abivahenditele ühes kuus keskmiselt üle 100 euro (Joonis 122).

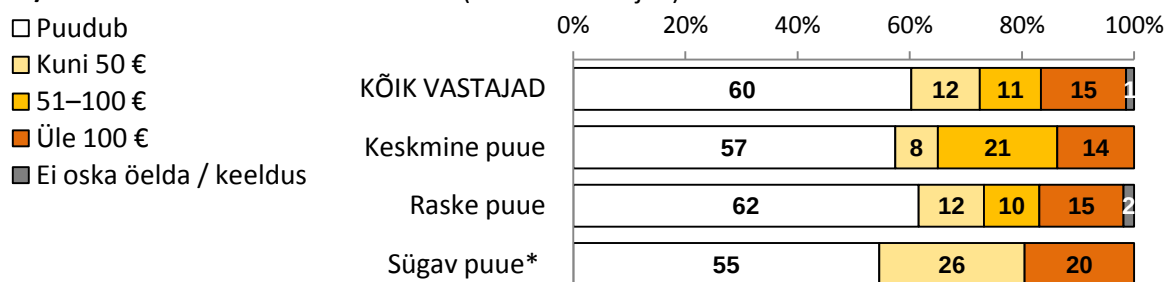
Joonis 122. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie lapse/hoolealuse tehniliste abivahendite kulu (nt liikumis-, nägemis-, kuulmis- ja hooldusabivahendid)? (N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Arvestades viimast 6 kuud, siis enam kui pooltel (60%) Tallinnas elavatel puuetega lastel puuduvad igakuised rehabilitatsioonikulud, samas 15% puuetega lastel kulub rehabilitatsioonile ühes kuus üle 100 euro. Ligikaudu iga kümnennda (11%) Tallinnas elava puudega lapse rehabilitatsioonikulu ühes kuus jääb vahemikku 51–100 eurot. (Joonis 123).

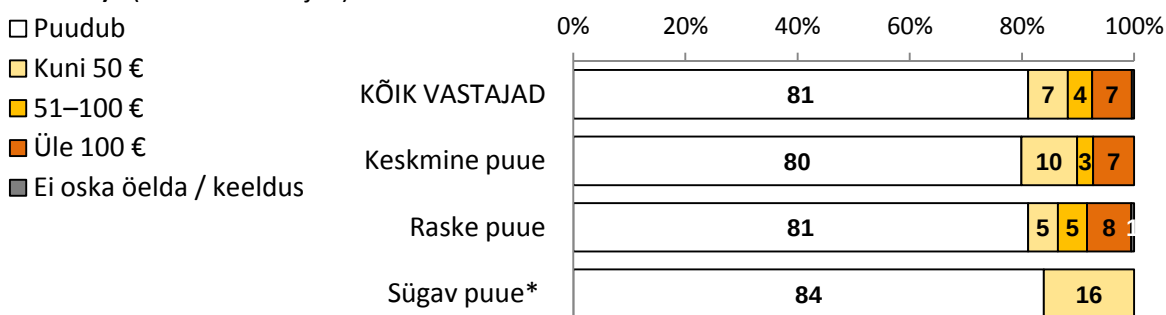
Joonis 123. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie lapse/hoolealuse rehabilitatsioonikulu? (N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Ligi igal viiendal (18%) puudega lapsel on lisaks eelnevale veel muid tervise või puudega seotud kulusid. Lapse puude raskusastme lõikes tulemusi võrreldes on märgata, et muid tervise või puudega seotud kulusid on 16% sügava puudega lastel ning kulusid on kuni 50 eurot kuus. Seevastu keskmise ning raske puudega laste seas on ka neid, kelle muud tervise või puudega seotud kulusid on ühes kuus üle 100 euro. Siinkohal aga tuleb järelduste tegemisel olla siiski ettevaatlik, kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (Joonis 124).

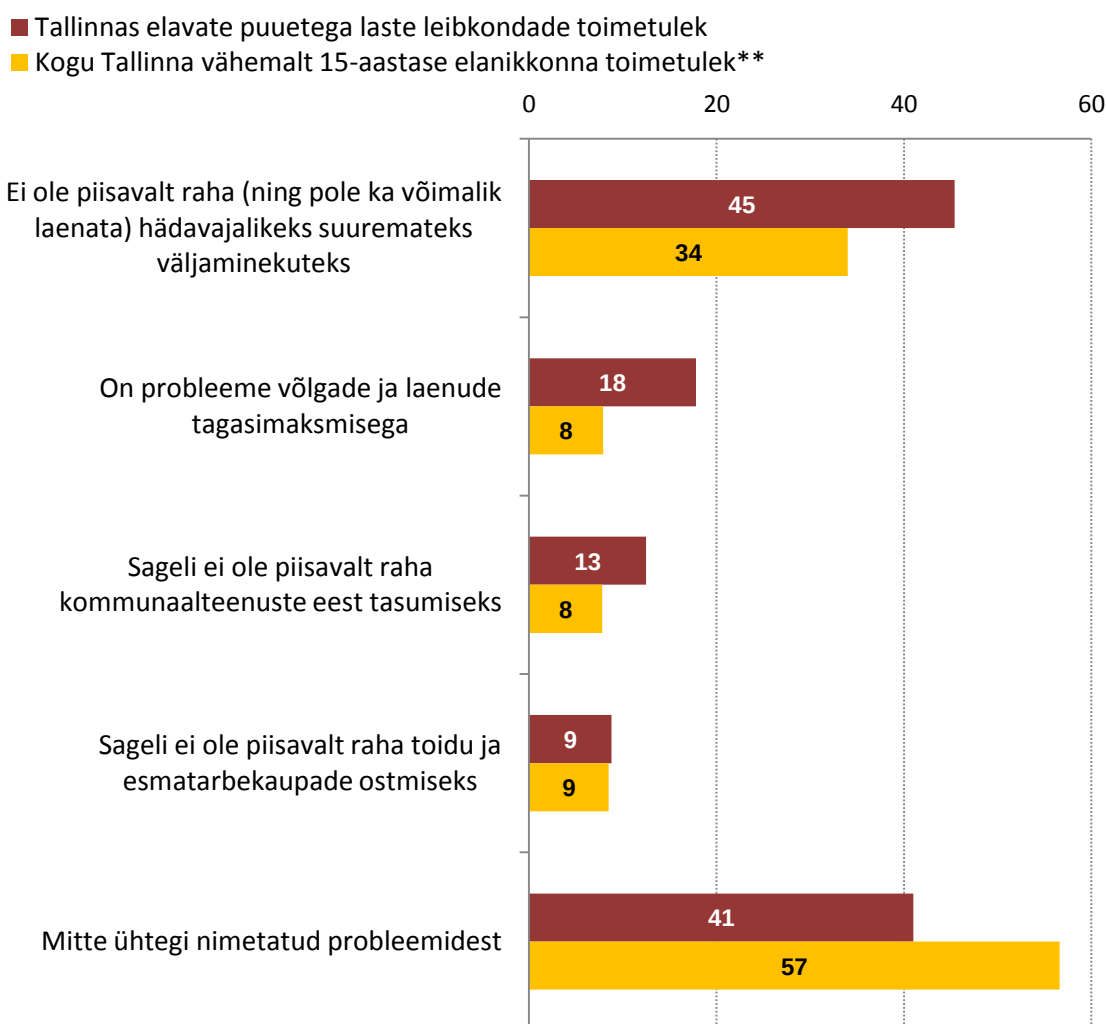
Joonis 124. Arvestades viimast 6 kuud, kui suur oli ligikaudu ühes kuus keskmiselt Teie lapse/hoolealuse muud tervise või puudega seotud kulud (nt invatakso, hooldaja palkamise omaosalus)? (N = kõik vastajad)



*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Tallinnas elavate puuetega laste leibkondadest üle poole (59%) on viimase 12 kuu jooksul puutunud kokku vähemalt ühe uuringus käsitletud majandusliku probleemiga. **Kõige enam (45%) on puuetega laste leibkondadel esinenud olukordi, kus neil ei ole piisavalt raha hädavajalikeks suuremateks väljaminekuteks.** Ligi iga viiendal leibkonnal on esinenud probleeme võlgade ja laenude tagasimaksmisega. Võrreldes tulemusi kogu Tallinna vähemalt 15-aastase elanikkonna toimetulekuga, selgub, et Tallinna leibkondades, kus on puudega laps, esineb rohkem majanduslikke probleeme. (Joonis 125). Lapse puude raskusastme lõikes leibkondade toimetulekut võrreldes on märgata, et leibkondades, kus on raske puudega laps, on suurem osakaal neid, kes on puutunud kokku vähemalt ühe uuringus käsitletud probleemiga. Leibkonnaliikmete arvu lõikes vaadates selgub, et 2-liikmelistes leibkondades esineb oluliselt enam majanduslikke probleeme – 83% leibkondadest, kus on 2 inimest, on viimase 12 kuu jooksul puutunud kokku vähemalt ühe käsitletud probleemiga. Rahvuse lõikes tulemusi vaadates selgub, et mitte-eestlastest vastajate seas on oluliselt enam neid, kelle leibkond on viimase 12 kuu jooksul puutunud kokku majanduslike probleemidega – majanduslike probleemidega on kokku puutunud eestlastest 42% ja muust rahvusest vastajatest 77%.

Joonis 125. Palun öelge, milliste järgnevate probleemidega on Teie leibkond viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud. (%) N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

**Käesoleva uuringu tulemusi on võrreldud samal aastal (2015) läbiviidud Tallinna rahulolu-uuringuga „Elanike rahulolu Tallinna linna avalike teenustega 2015“.

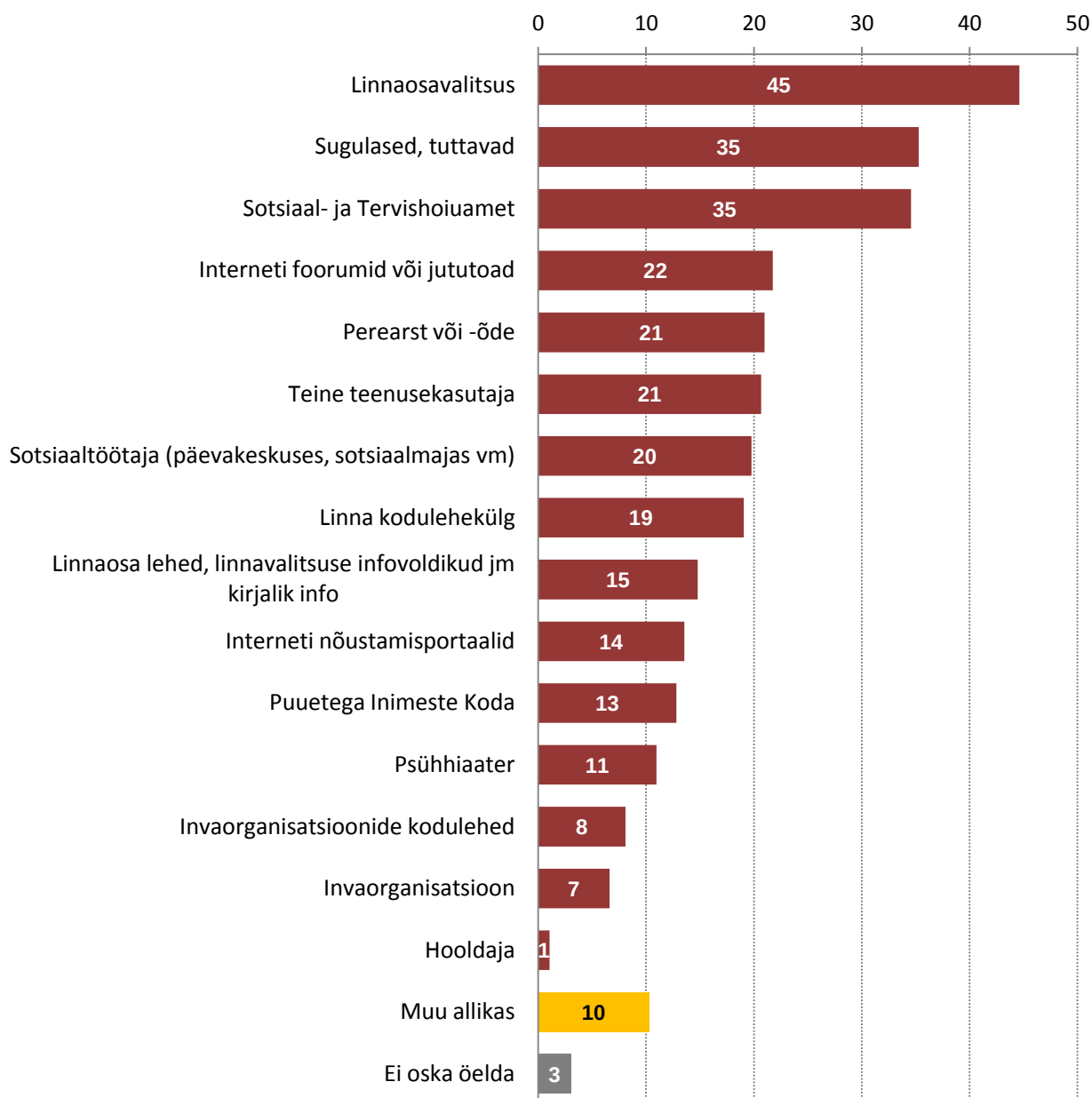
7. Sotsiaalteenused ja -toetused

Käesolev peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega laste erinevate sotsiaalteenuste ja -toetuste kasutamisest. Sealhulgas on käsitletud informatsiooni kättesaadavust, rahulolu erinevate teenustega, uute teenuste vajalikkust ja erinevate spetsialistide abi kasutamist.

7.1 Info kättesaadavus ja allikad

Jooniselt 126 selgub, et puuetega laste põhihooldajad on saanud informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta erinevatest allikatest. Kõige enam on saanud informatsiooni linnaosavalitsusest (45%), sugulastelt, tuttavatelt (35%) ning Sotsiaal- ja Tervishoiuametist (35%).

Joonis 126. Millistest allikatest Te olete saanud informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta? (%) ; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Võrreldes erinevatest allikatest info saamist lapse puudeliigi lõikes, on märgata, et kuigi linnaosavalitsustest, sugulastelt ja tuttavatelt ning Sotsiaal- ja Tervishoiuametist infot saanute osakaal on üldjuhul kõrge kõigi puudeliikide puhul, esineb siiski ka mitmeid erinevusi. Nägemispuudega laste põhihooldajate seas on tunduvalt vähem neid, kes on saanud infot sõpradelt, tuttavatelt. Seevastu teistest rohkem on nägemispuudega laste vanemad/hooldajad saanud infot Puuetega Inimeste Kojast ja interneti nõustamisportaalidest. Vaimupuudega laste põhihooldajate seas on teiste puudeliikidega võrreldes oluliselt suurem osakaal neid, kes on saanud informatsiooni linna koduleheküljelt ning interneti foorumitest või jututubadest. Psühhiaatrilist informatsiooni on ootuspäraselt saanud teistest enam psüühikahäirega ning vaimupuudega laste põhihooldajad. Perearstilt või -õelt infot saanute osakaal on suur liikumispuudega ning ka kuulmispuudega laste põhihooldajate seas (Tabel 31).

Tabel 31. Sotsiaalteenuste, toetuste ja abi enamlevinud infoallikad lapse puudeliigi lõikes
(%; N = kõik vastajad)

	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Linnaosavalitsus	46	36	46	35	35	43	51	42
Sugulased, tuttavad	34	19	58	28	8	38	39	29
Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	32	50	17	59	22	39	28	46
Interneti foorumid või jututoad	25	50	16	13	21	12	38	16
Perearst või -õde	21	19	31	38	0	58	12	8
Teine teenusekasutaja	27	19	15	14	0	11	21	18
Linna kodulehekülg	24	50	16	5	0	0	27	17
Interneti nõustamisportaalid	12	19	13	30	24	0	31	9
Puuetega Inimeste Koda	14	19	2	16	24	0	21	13
Psühhiaater	12	50	5	0	0	10	43	0

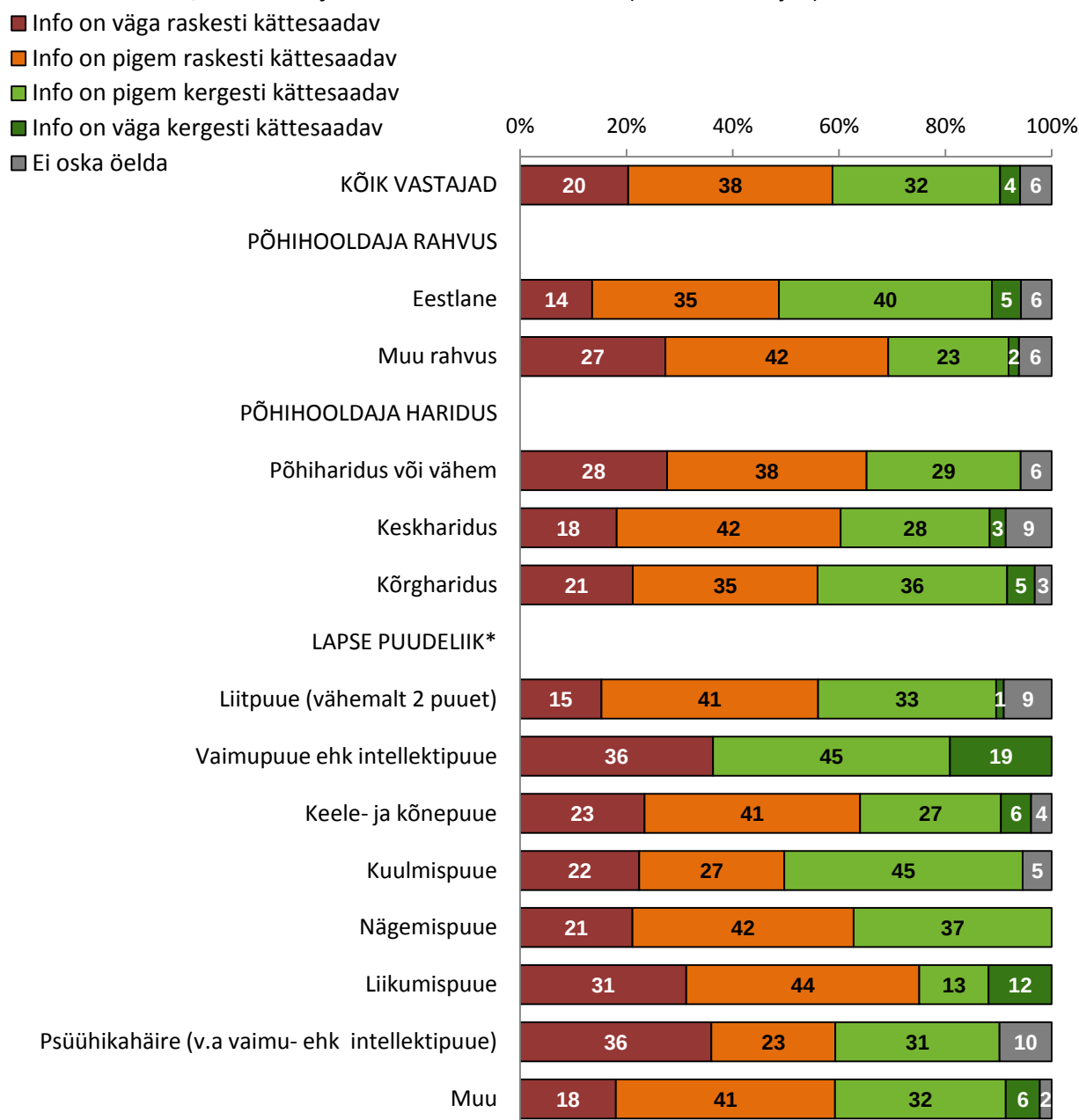
*Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Lisaks erinevate informatsiooniallikate käsitlemisele uuriti ka, kuidas Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajad hindavad erinevate puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise võimaluste alase info kättesaadavust. **Ligikaudu pooled vastajad (58%) tunnevad, et info on neile pigem raskesti või väga raskesti kättesaadav ning infot väga kergesti kättesaadavaks hindab kõigest 4% puuetega laste põhihooldajatest (Joonis 127).**

Puudega lapse põhihooldaja rahvuse lõikes on selgelt märgata, et **eestlased hindavad infot oluliselt kergemini kättesaadavaks kui muust rahvusest vastajad** – eestlastest peab infot pigem või väga kergesti kättesaadavaks 45%, muust rahvusest 25%. Põhihooldaja haridustaseme lõikes vaadates selgub, et kõrgharidusega põhihooldajate seas on infot kergesti kättesaadavaks hindavate osakaal mõnevõrra suurem.

Võrreldes info kättesaadavust hooldatava lapse puudeliigi lõikes, on märgata, et **kõige enam hindavad infot pigem raskesti või väga raskesti kättesaadavaks liikumispuudega laste põhihooldajad** – 75% vastajatest arvab, et info on väga raskesti või pigem raskesti kättesaadav. Lisaks on oluline välja tuua, et ligikaudu iga kolmas (36%) vaimupuudega ja psüühikahäirega lapse põhihooldaja hindab sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise võimaluste alast infot väga raskesti kättesaadavaks. Samas mõnevõrra vastuoluliselt selgub, et võrreldes teiste puudeliikidega on vaimupuudega laste põhihooldajate seas infot kergesti kättesaadavaks hindavate osakaal suurim, kuid antud puudeliigi puhul ei saa siiski vastajate väikse arvu tõttu olulisi järeldusi teha.

Joonis 127. Kuidas Te hindate info kättesaadavust erinevatest puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenustest, toetustest ja abisaamise võimalustest? (N = kõik vastajad)

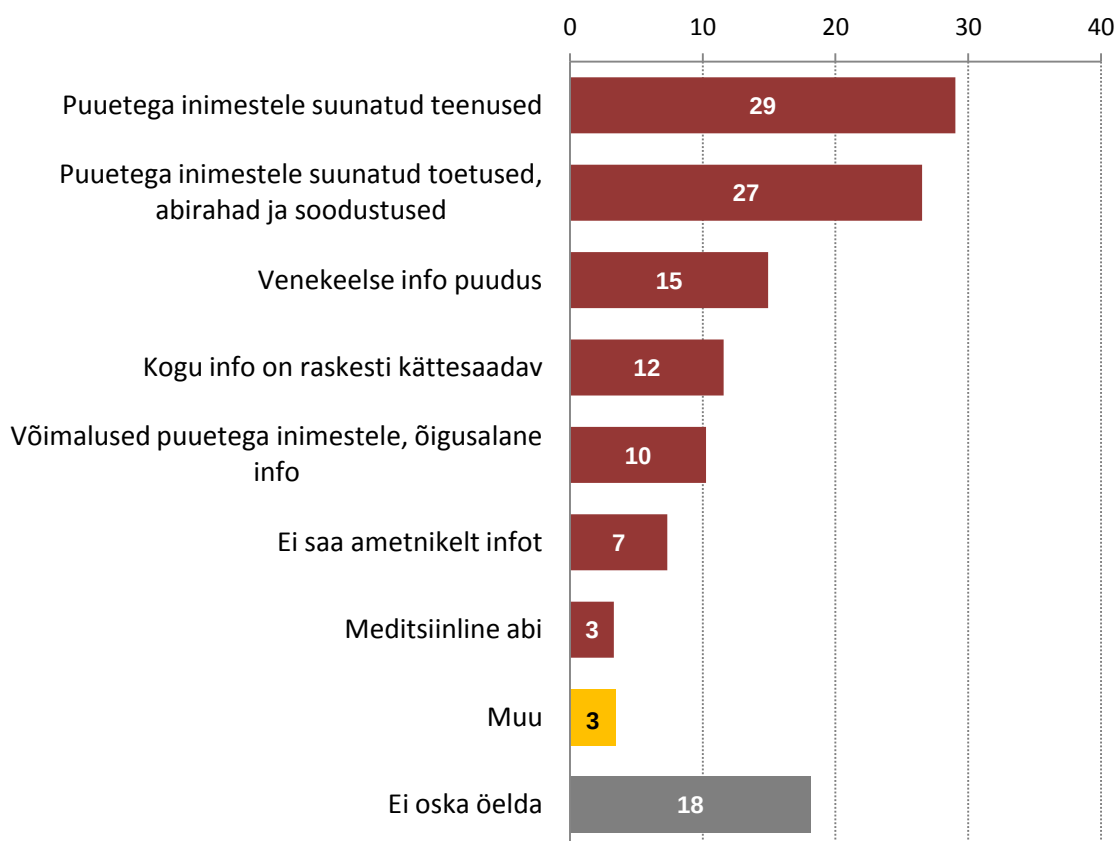


*Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Vastajatel, kes hindasid infot väga raskesti või pigem raskesti kättesaadavaks, paluti öelda täpsemalt, milline info on neile olnud raskesti kättesaadav. **Kõige enam nimetati raskesti kättesaadavaks puuetega inimestele suunatud teenuste (29%) ning toetuste, abirahade ja soodustuste alast infot (27%).** Oluline on ka venekeelse info puudus – **15% Tallinnas elavatel puuetega laste põhihooldajatel on olnud raske saada infot vene keeles.** Rahvuse lõikes analüüsides selgub, et lisaks keeleliste probleemidele toovad mitte-eestlased oluliselt rohkem välja puuetega inimestele suunatud toetuste, abirahade ja soodustuste alase info raske kättesaadavuse ([Joonis 128](#)).

Puudega lapse põhihooldaja haridustaseme lõikes on märgata, et toetuste, abirahade ning soodustuste alane info on olnud raskesti kättesaadav pigem madalama haridustasemega inimestele, kuid puuetega inimeste võimalusi ning õigusi puudutavat infot raskesti kättesaadavaks hindavate osakaal on suurem kõrgema haridustasemega põhihooldajate seas.

Joonis 128. Palun öelge, milline info on olnud Teile raskesti kättesaadav? (%); N = 119; vastajad, hindavad puuetega inimestele mõeldud sotsiaalteenuste, toetuste ja abisaamise võimaluste alast infot väga raskesti või pigem raskesti kättesaadavaks)

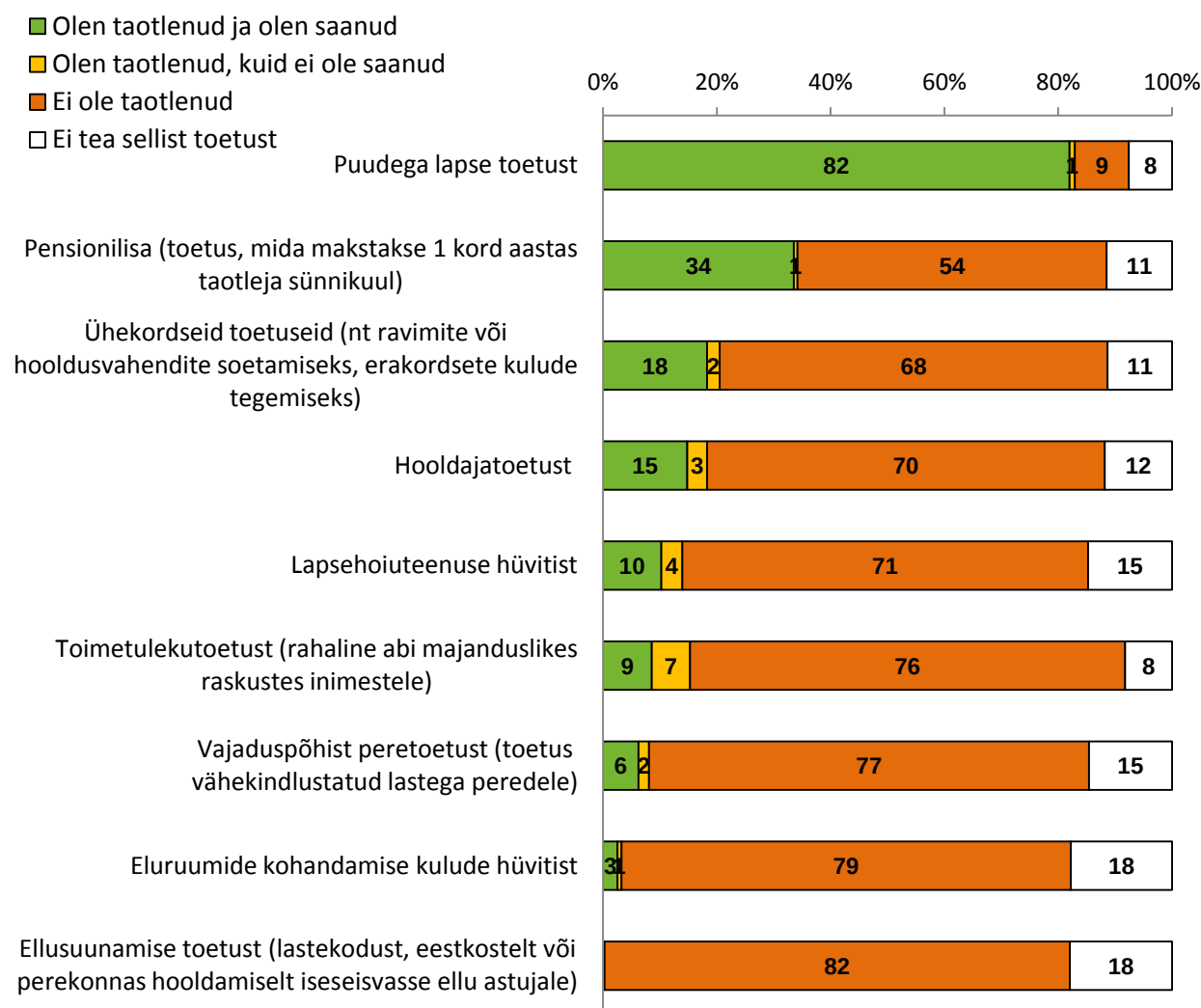


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

7.2 Sotsiaaltoetuste ja teenuste kasutamine

Valdav osa (82%) puuetega laste põhihooldajatest on taotlenud puudega lapse toetust ning on seda ka saanud. Iga kolmas (34%) puudega lapse põhihooldaja on taotlenud ja saanud pensionilisa ehk toetust, mida makstakse 1 kord aastas taotleja sünnikuul. **Kõige vähem ollakse teadlikud eluruumide kohandamise kulude hüvitisest ning ellusuunamise toetusest.** Viimast ei ole ka ükski uuringus osalenud Tallinnas elava puudega lapse põhihooldaja taotlenud. Vastajaid, kes on mõnda toetust küll taotlenud, kuid pole seda saanud, on väga vähe (Joonis 129).

Joonis 129. Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul taotlenud järgnevaid sotsiaaltoetusi? (N = kõik vastajad)



Järgnevalt on käsitletud, milliseid sotsiaalteenuseid on puudega lapse põhihooldaja või puudega laps iseenda jaoks viimase 12 kuu jooksul kasutanud. Kui vastaja oli teenust kasutanud, paluti tal lisaks öelda, kas ta on teenusega rahul. Kui vastaja ei olnud teenust kasutanud, paluti tal hinnata vajadust selle järele. **Kõige enam on Tallinnas elavad puudega lapsed kasutanud rehabilitatsiooni teenust** – üle poole (53%) lastest on teenust kasutanud ning sealhulgas ligi iga viies nendest ei ole kasutatud teenusega rahul. Ligikaudu iga kolmas (32%) vastaja on kasutanud esmanõustamise teenust ning enamik on saadava teenusega ka rahul. Teisi uuringus käsitletud sotsiaalteenuseid on kasutatud tunduvalt vähem.

Lisaks on oluline välja tuua, et ligikaudu iga neljas (24%) Tallinnas elava puudega lapse põhihooldaja ei olnud teadlik puudespetsiifilisest nõustamisteenusest ning ligi viies (22%) põhihooldaja ei olnud teadlik esmanõustamise teenusest (Joonis 130).

Joonis 130. Kas Teie või Teie laps olete viimase 12 kuu jooksul lapse jaoks kasutanud järgnevaid sotsiaalteenuseid? Kui jah, kas Te olete teenusega rahul? Kui ei, kas Te vajaksite seda? (N = kõik vastajad)

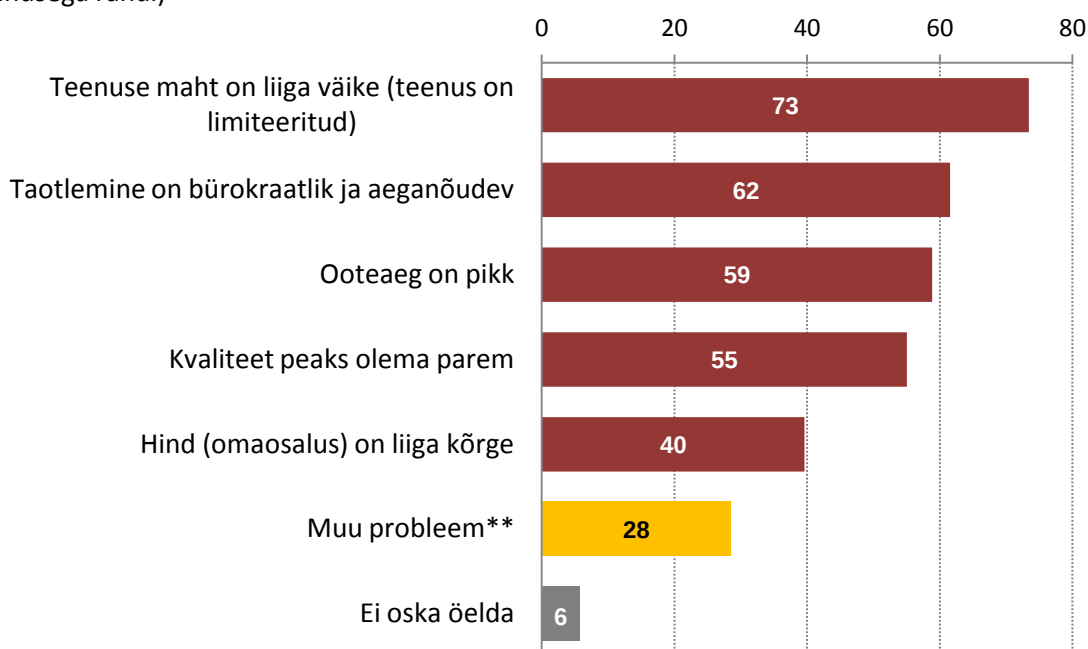
- Olen kasutanud või kasutan ja olen teenusega rahul
- Olen kasutanud või kasutan, kuid ei ole teenusega rahul
- Ei kasuta ega ole kasutanud, aga arvan, et vajan seda
- Ei kasuta ega ole kasutanud ja arvan, et ei vaja seda või ei oska vajadust hinnata
- Ei tea seda teenust



Põhihooldajad, kelle hoolealune ei olnud teenust kasutanud, kuid arvavad, et laps vajaks seda, töid kõige enam vajaminevate teenustena välja rehabilitatsiooniteenuse (16% põhihooldajatest), lapsehoiuteenuse (16%) ja esmanõustamise (15%). Ligi iga kümnes põhihooldaja tõi ka välja, et laps ei kasuta, kuid vajaks tugiisikuteenust, koduteenuseid ja transporditeenuseid.

Vastajatel, kes olid uuringus käsitletud teenust kasutanud ning ei olnud selle teenusega rahul, paluti öelda, mida antud teenuste puhul tuleks parandada. Jooniselt 131 on märgata, et vastajad töid välja mitmeid erinevaid külgi, mida peaks teenuste osutamise puhul parandama. Kõige enam töid vastajad välja, et teenuse maht on liiga väike (73%), teenuse taotlemine on bürokraatlik ja aeganõudev (62%) ning teenuse ooteaeg on liiga pikk (59%). Kuna antud küsimusele vastajate arv on väike, ei saa välja tuua osakaalusid erinevate kasutatud teenuste lõikes.

Joonis 131. Kui Teie hinnangul saaks mõne teenuse osutamist parandada, siis millised küljed nende puhul lahendada tuleks? (%) N = 34; vastajad, kes on nimetatud teenust kasutanud ja ei ole selle teenusega rahul)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

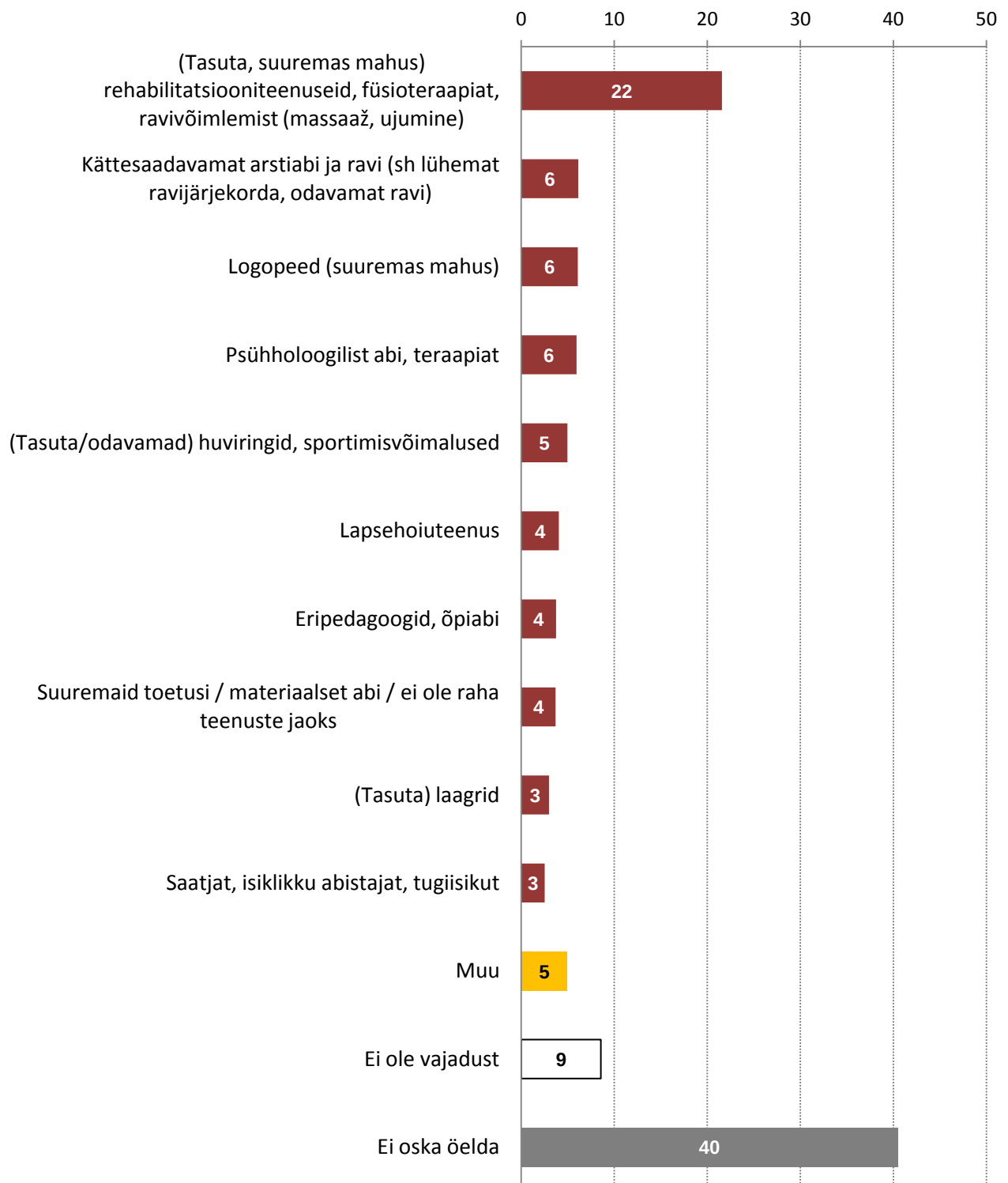
**Muu probleem: ei saa erinevaid teenuseid üheaegselt erineva teenusepakkuja juurest võtta; Teenust peaks pakkuma ka õhtuti, väljaspool kooliaega; kava võiks olla puudespetsiifiline, hetkel antakse tüüpikava kõigile puuetega lastele; komisjon otsustab, milliseid teenuseid ja millises mahus, vanematel võiks olla võimalus ise valida, milliseid teenuseid kasutada

7.2.1 Uute teenuste vajalikkus

Järgnevalt paluti vastajatel öelda, milliseid uusi teenuseid oleks vaja, et nende laps/hoolealune saaks oma elu senisest paremini korraldada. Jooniselt 132 selgub, et inimeste vajadused on küllaltki varieeruvad. Üldjuhul ei nimetanud vastajad uusi teenuseid, mida neil oleks vaja, vaid pigem toodi välja, et olemasolevaid teenuseid oleks vaja suuremas mahus, odavamalt või tasuta ning et teenused peaksid olema kättesaadavamad. Kõige enam (22%) töid põhihooldajad välja, et vajaksid lapsele suuremas mahus ning odavamalt või tasuta rehabilitatsiooniteenust, füsioteraapiat ning ravivõimlemisteenust.

Ligikaudu vaid iga kümnes (9%) põhihooldaja arvab, et ei vaja puudega lapse jaoks uusi teenuseid. Lisaks on oluline välja tuua, et 40% puuetega laste põhihooldajatest ei osanud nimetada ühtegi uut teenust (Joonis 132).

Joonis 132. Milliseid uusi teenuseid oleks vaja, et konkreetselt Teie laps/hoolealune saaks oma elu senisest paremini korraldada? (N = kõik vastajad)

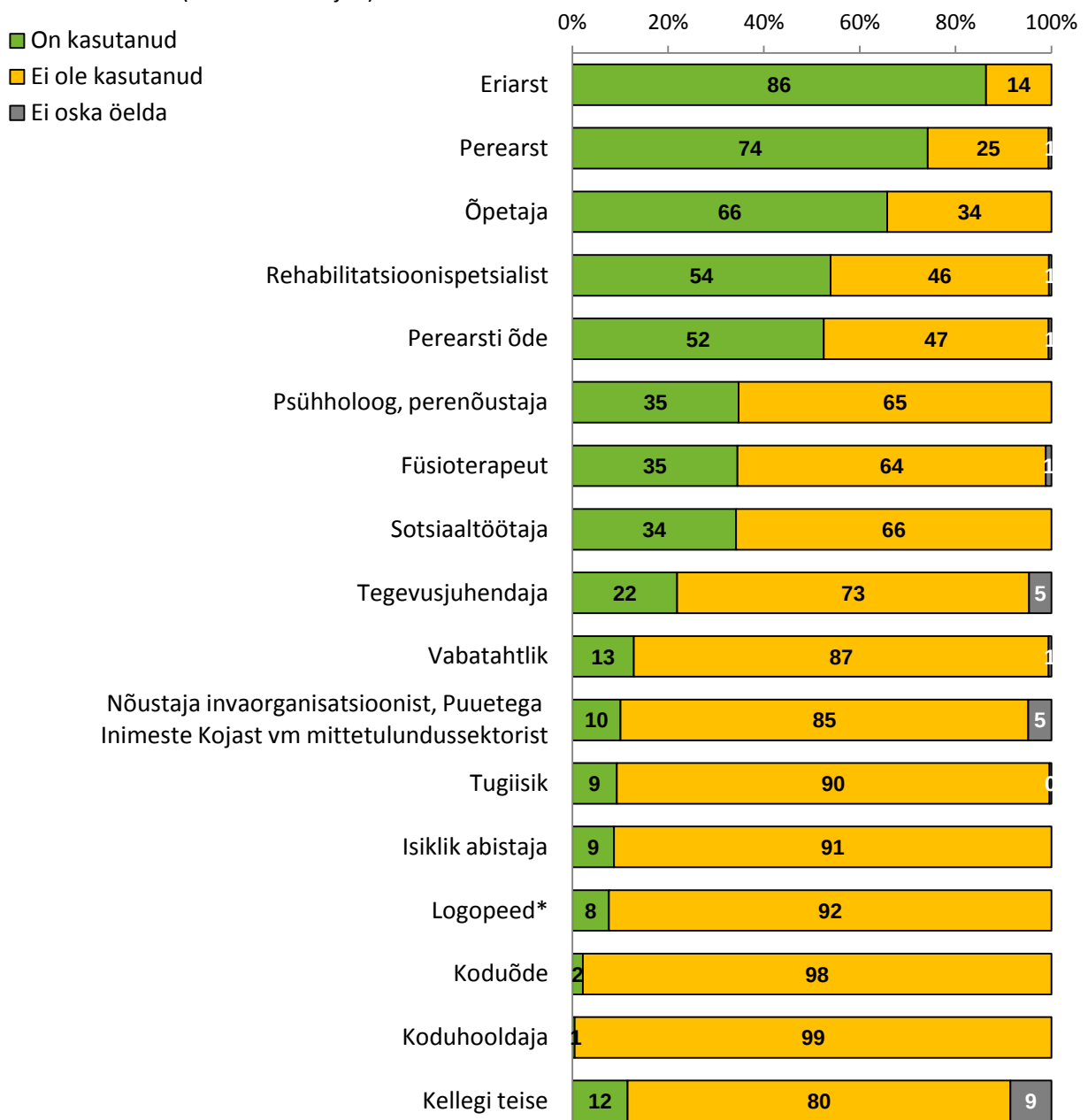


*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

7.3 Spetsialistide abi

Kõik uuringus osalenud puudega lapsed on viimase 6 kuu jooksul kasutanud vähemalt ühe uuringus käsitletud spetsialisti abi või teenuseid. **Kõige enam on Tallinnas elavad puuetega lapsed kasutanud eriarsti (86%), perearsti (74%) ja õpetaja (66%) teenuseid või abi.** Kõige vähem on kasutatud koduõe ja koduhooldaja teenuseid või abi (vastavalt 2% ja 1% vastajatest). Lisaks etteantud spetsialistide nimekirjale võisid vastajad nimetada mõnda muud spetsialisti, kelle abi või teenuseid on nende hoolealune viimase 6 kuu jooksul kasutanud. Siinkohal nimetati kõige enam logopeedi, kelle abi on kasutanud 8% vastajatest, kuid tõenäoliselt võib kasutanute osakaal olla siiski suurem, sest on tõenäoline, et küsitluse hetkel antud spetsialist kõigile spontaanselt ei meenunud (Joonis 133).

Joonis 133. Kas Teie laps/hoolealune on viimase 6 kuu jooksul kasutanud järgmiste spetsialistide abi või teenuseid? (N = kõik vastajad)



*Etteantud nimekirjas olevate vastusevariantidele lisaks "Kellegi teise" all enam mainitud spetsialist.

Lapse puudeliigi lõikes on mõnevõrra märgata erinevusi spetsialistide abi või teenuste kasutamisel. Uuringu tulemustest selgub, et vaimupuudega lapsed on üldiselt keskmisest rohkem kasutanud erinevate spetsialistide abi. Perearsti õe abi kasutanuid on oluliselt enam nägemispuudega ning liitpuudega laste seas, samas psüühikahäirega ning muu (krooniline haigus, terviseprobleemid) puudega laste seas on perearsti õe abi kasutanute osakaal oluliselt väiksem.

Ootuspäraselt on teistest enam psühholoogi või perenõustaja teenuseid kasutanuid vaimupuudega ning psüühikahäirega laste seas. Tegevusjuhendaja abi on teiste puudeliikidega võrreldes kasutanud oluliselt enam vaimupuudega lapsed. Samuti ka invaorganisatsiooni nõustaja abi kasutanute osakaal on suurim vaimupuudega laste seas. Samas peab tulemuste tõlgendamisel olema siiski ettevaatlik, kuna vastajate arv vaimu-, nägemis-, ning kuulmispuude puhul on väga väike (Tabel 32).

Tabel 32. Spetsialistide abi või teenuste kasutamine puudeliigi lõikes (%) N = kõik vastajad

	KOKKU	Liit-puue	Vaimu-puue	Keele- ja kõnepuue	Kuulmis-puue	Nägemis-puue	Liikumis-puue	Psüühika-häire	Muu
Eriarst	86	85	66	73	77	100	100	79	96
Perearst	74	81	50	80	86	100	78	51	63
Õpetaja	66	62	81	80	70	72	59	86	58
Rehabilitatsioonispetsialist	54	60	64	67	59	24	38	65	36
Perearsti õde	52	63	50	56	50	78	53	30	38
Psühholoog, perenõustaja	35	35	50	44	19	22	12	67	27
Füsioterapeut	35	41	50	19	8	37	63	24	29
Sotsiaaltöötaja	34	41	19	23	23	8	18	60	27
Tegevusjuhendaja	22	31	50	13	9	0	12	33	10
Vabatahtlik	13	15	36	0	26	14	12	11	13
Nõustaja invaorganisatsioonist, Puuetega Inimeste Kojast vm mittetulundussektorist	10	12	38	7	9	24	0	11	7
Tugiisik	9	11	19	15	18	0	11	6	2
Isiklik abistaja	9	6	19	7	18	0	11	18	9
Logopeed***	8	10	0	4	26	0	0	0	8
Koduõde	2	2	19	3	0	12	0	0	2
Koduhooldaja	1	0	19	0	0	12	0	0	0
Kellegi teise	12	16	33	6	35	0	0	4	9

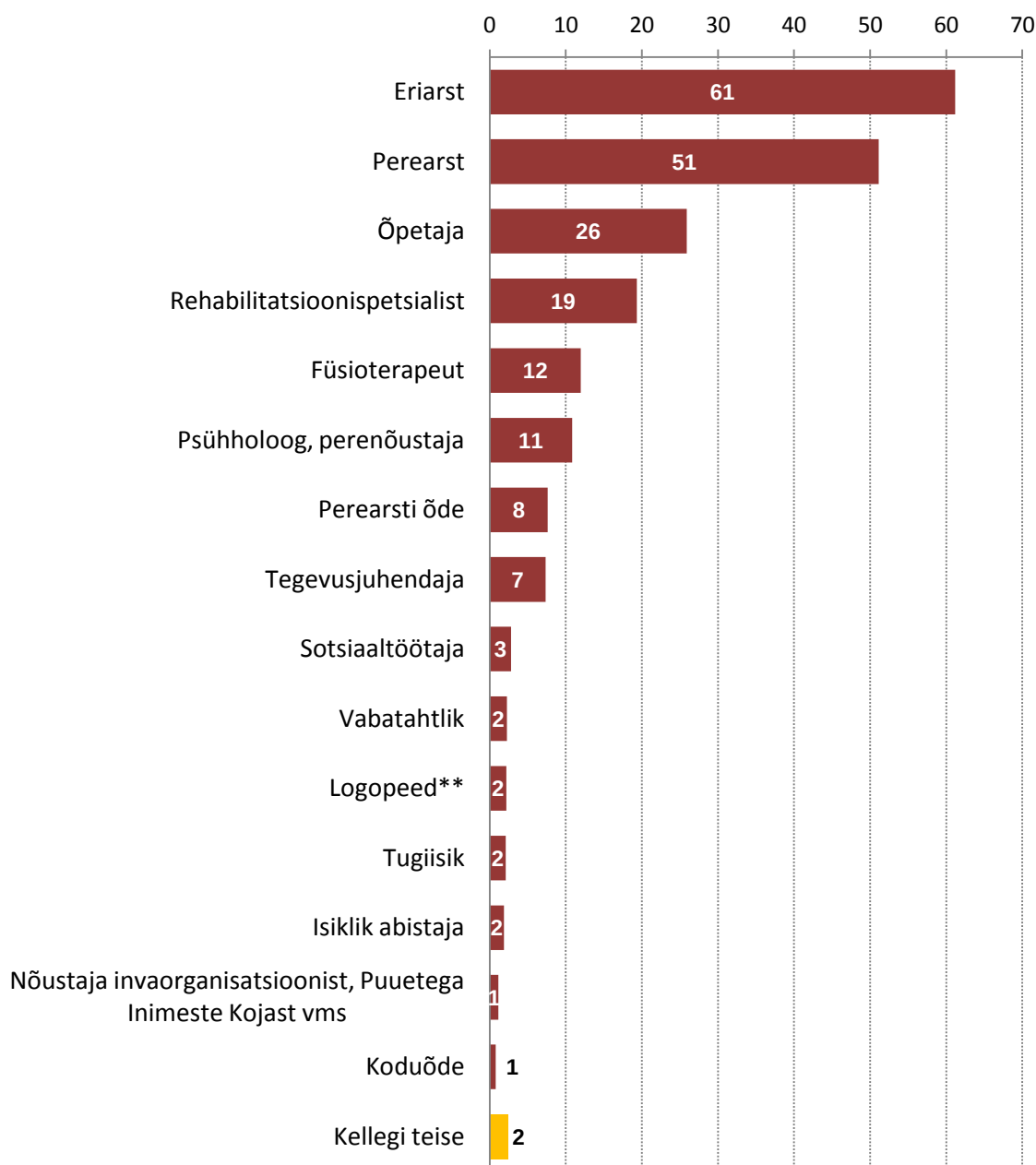
*Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Punasega on märgitud keskmisest oluliselt väiksemad ning rohelisega keskmisest suuremad osakaalud.

***Etteantud nimekirjas olevate vastusevariantidele lisaks "Kellegi teise" all enam mainitud spetsialist.

Põhihooldajatelt uuriti lisaks, milliste spetsialistide abi või teenuseid on nad viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini kasutanud. **Tallinnas elavad puuetega lapsed on viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini kasutanud eriarsti (61%) ning perearsti (51%) teenuseid või abi (Joonis 134).** Tulemusi lapse puudeliigi lõikes võrreldes on märgata mõningaid erinevusi, mis on samas küllaltki ootuspärased. Füsioterapeudi teenuse sagedasi kasutajaid esineb tunduvalt rohkem liikumispuudega laste seas. Psüühikahäirega laste seas on psühholoogi, perenõustaja teenuse sagedaste kasutajate osakaal keskmisest oluliselt suurem.

Joonis 134. Milliste spetsialistide abi või teenuseid Teie laps/hoolealune on kasutanud viimase 6 kuu jooksul kõige sagedamini? (%; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda kuni 3 vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

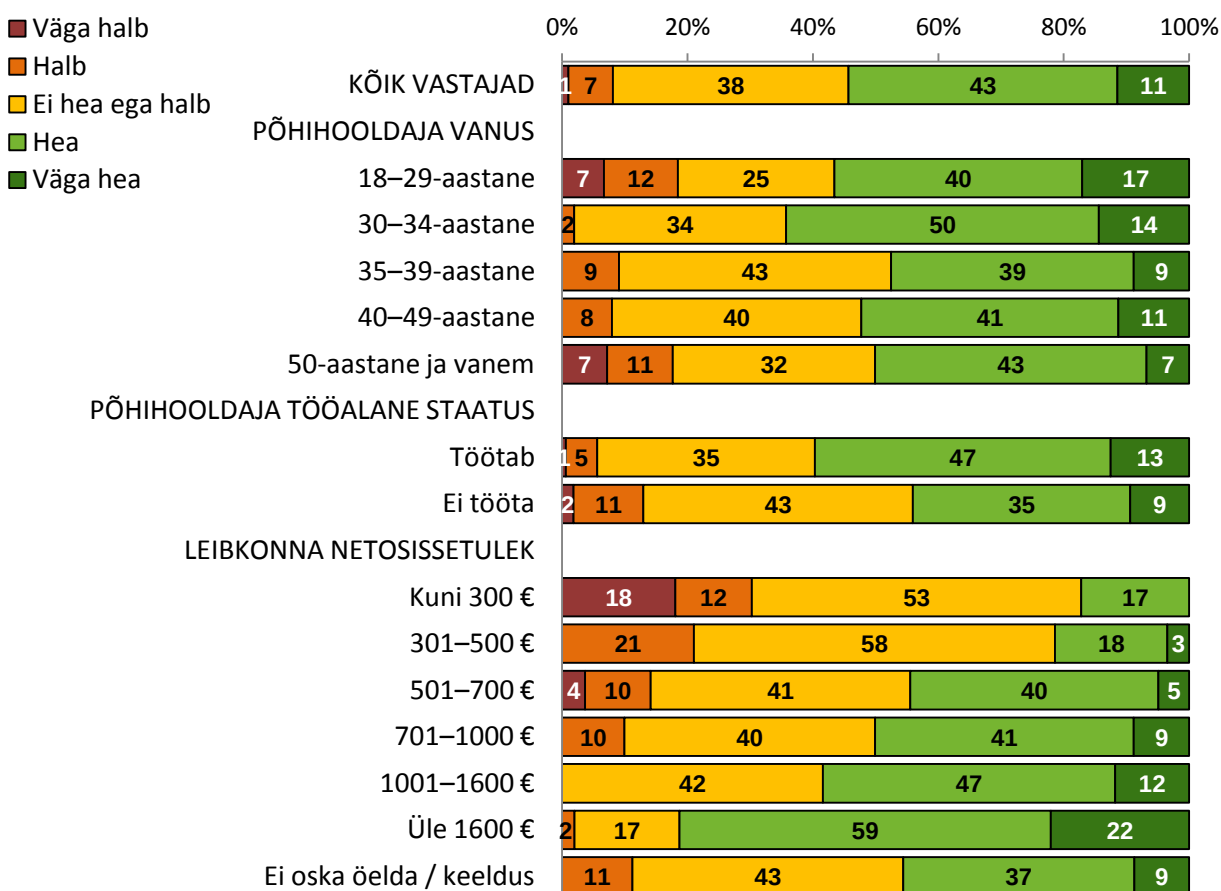
**Etteantud nimekirjas olevate vastusevariantidele lisaks "Kellegi teise" all enam mainitud spetsialist.

8. Põhihooldajate eluga rahulolu

Järgnev peatükk annab ülevaate puudega lapse vanema/hooldaja eluga rahulolust. Põhihooldajatel paluti öelda, kuidas nad ise hindaksid oma elukvaliteeti üldiselt. Uuringu tulemused näitavad, et **veidi üle pooled (54%) Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajad hindavad oma elukvaliteeti heaks või väga heaks**. Sealjuures aga domineerib hinnang „hea“ ning oma elukvaliteedile hinnangu „väga hea“ annab kõigest iga kümnes (11%) puudega lapse põhihooldaja. Oma elukvaliteedile „ei hea ega halb“ hinnangut andvaid on 38% ning elukvaliteeti halvaks või väga halvaks hindab kõigest 8% vastajatest.

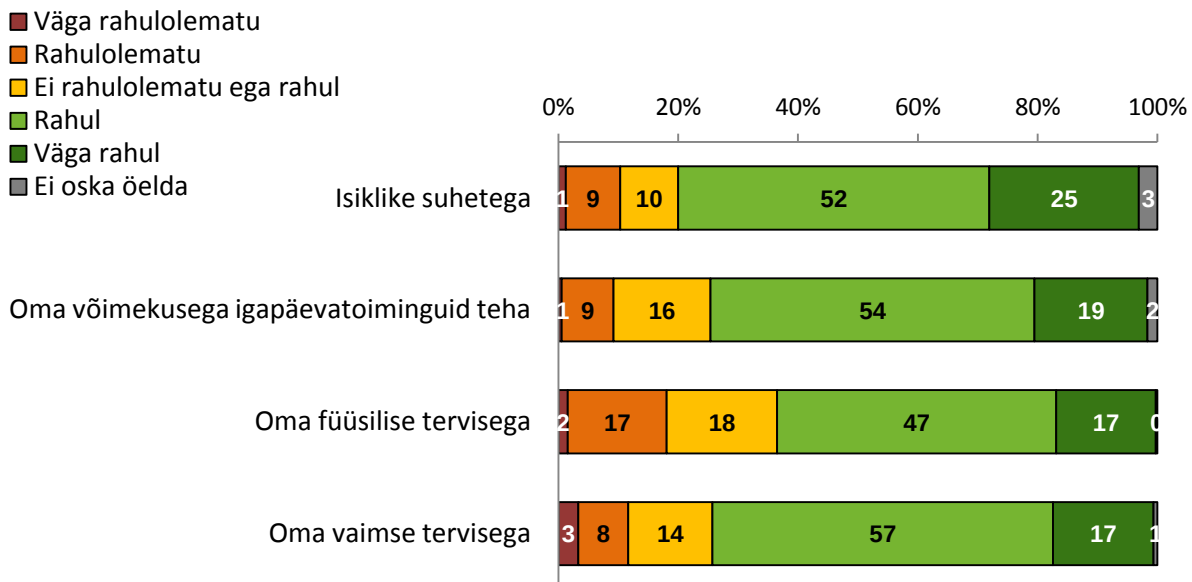
Vanuse lõikes vaadates on märgata, et oma elukvaliteeti halvaks hindavate osakaal on suurim kõige nooremate ning kõige vanemate seas – ligi iga viies 18–19-aastane ning 50-aastane ja vanem hindab oma elukvaliteeti halvaks või väga halvaks. Hinnang elukvaliteedile erineb mõnevõrra ka töötavate ning mittetöötavate põhihooldajate seas – töötavatest hindab oma elukvaliteeti heaks 60%, mittetöötavatest 44%. Leibkonna sissetuleku lõikes uuringu tulemusi vaadates on selge, et põhihooldajad, kelle leibkonna netosissetulek ühes kuus on madalam, hindavad ka oma elukvaliteeti madalamalt. Vastajatest, kelle leibkonna netosissetulek on kuni 300 eurot kuus, hindab oma elukvaliteeti heaks 17% ning halvaks või väga halvaks ligi iga kolmas (30%). Seevastu põhihooldajatest, kelle leibkonna netosissetulek ületab 1600 eurot, hindab valdav osa (81%) oma elukvaliteeti heaks või väga heaks ([Joonis 135](#)).

Joonis 135. Kuidas Te ise hindaksite oma elukvaliteeti üldiselt?



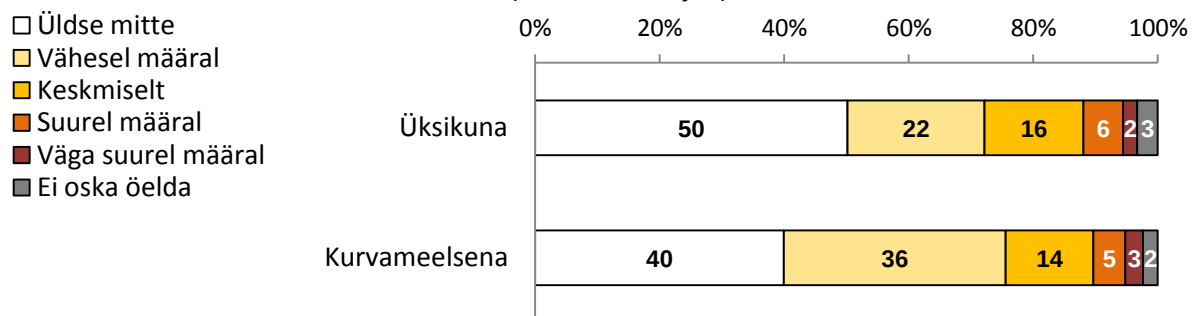
Järgnevalt paluti vastajatel öelda, kuivõrd rahul nad on üldiselt oma isiklike suhetega, oma võimekusega teha igapäevatoiminguid ja oma füüsilise ning vaimse tervisega. Uuringu tulemustest selgub, et rahulolu käsitletavate valdkondadega on üldiselt küllaltki kõrge. **Kõige enam (77%) ollakse rahul (rahul või väga rahul) oma isiklike suhetega.** Kuigi üle pooled (64%) puudega lapse põhihooldajad on oma füüsilise tervisega rahul, on siiski oluline välja tuua, et ligi iga viies (19%) põhihooldaja ei ole rahul (rahulolematu või väga rahulolematu) oma füüsilise tervisega (Joonis 136).

Joonis 136. Kuivõrd rahul Te üldiselt olete ...? (N = kõik vastajad)



Mingil määral üksikuna tunneb ennast 46% Tallinnas elavate puuetega laste põhihooldajatest ning kurvameelsena veidi üle pooled (58%). Sealjuures ligikaudu iga neljas puudega lapse põhihooldaja tunneb ennast keskmisel või suuremal määral üksikuna (24%) ja iga viies keskmisel või suuremal määral kurvameelsena (22%) (Joonis 137). Leibkonnaliikmete arvu lõikes üksindustunnet ja kurvameelsust vaadates selgub, et vastajad, kelle leibkonnas on 2 liiget, tunnevad ennast suuremate leibkondades elavatest põhihooldajatest tunduvalt enam üksikuna ja kurvameelsena – 2 inimesest koosnevas leibkonnas elavatest põhihooldajatest tunneb ennast mingil määral üksikuna 85% ning kurvameelsena 88%.

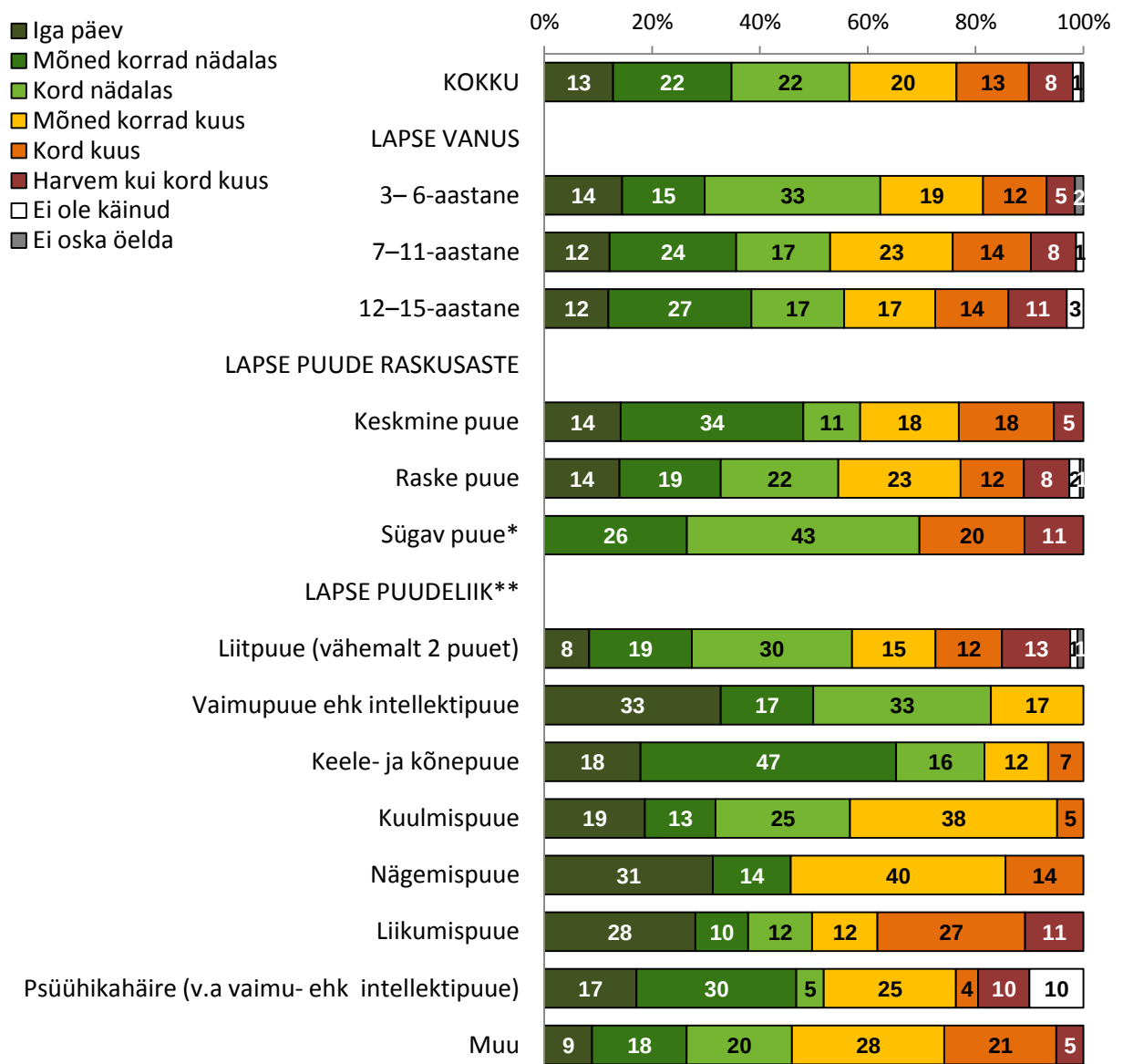
Joonis 137. Mil määral Te tunnete end ...? (N = kõik vastajad)



9. Puudega lapse vaba aeg

Käesolev peatükk annab ülevaate Tallinnas elavate puuetega laste vaba aja veetmise võimalustest, takistustest ning suhtlemissagedusest teiste sarnase puudega inimestega. **Pea kõik (98%) uuringus osalenud Tallinnas elavad puudega lapsed on viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnda vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu**, näiteks käinud kinos, mänguväljakul, mängukeskustes, loomaaias, või teistel meelelahutuslikel sündmustel. Sealjuures ligikaudu iga kolmas (35%) puudega laps on kasutanud viimase 6 kuu jooksul mõnda vaba aja veetmise võimalust vähemalt mõned korrad nädalas. Kord kuus või harvem on vaba aega veetnud väljaspool kodu viiendik (21%) Tallinnas elavatest puuetega lastest (Joonis 138).

Joonis 138. Kui sageli Teie laps/hoolealune on viimase 6 kuu jooksul kasutanud mõnd vaba aja veetmise võimalust väljaspool oma kodu, näiteks käinud kinos, mänguväljakul, mängukeskustes, loomaaias või teistel meelelahutuslikel sündmustel? (N = kõik vastajad)



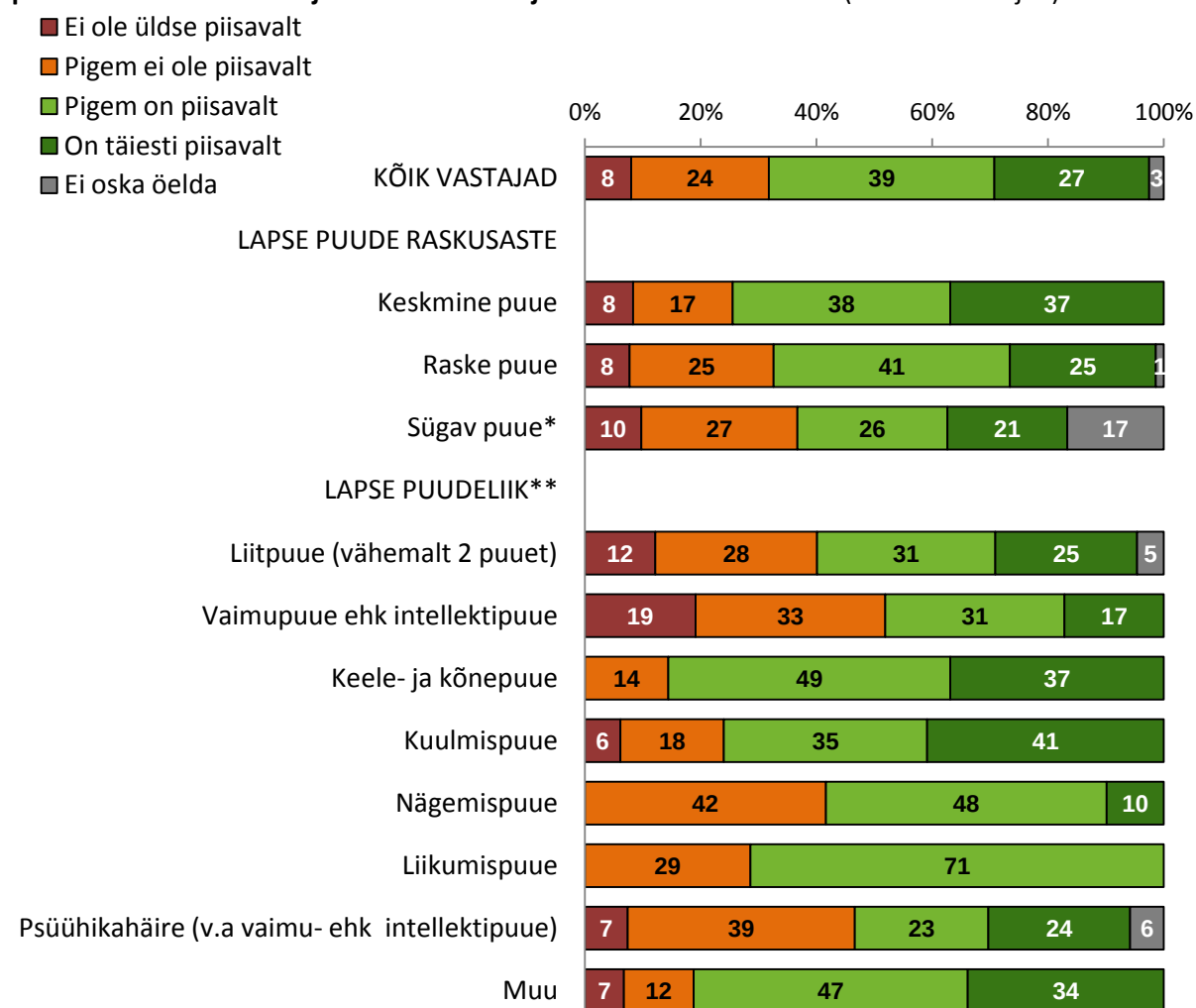
*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Vanuse lõikes tulemusi vaadates on märgata, et vanemate laste seas on mõnevõrra suurem osakaal neid, kes oma vaba aega veedavad väljaspool kodu vähemalt mõned korrad nädalas. Lisaks on sügava puudega lapsed viimase 6 kuu jooksul veetnud vaba aega väljaspool kodu mõnevõrra harvem, sealjuures uuringus osalenud sügava puudega lastest ei kasutanud mitte keegi vaba aja veetmise võimalusi igapäevaselt. Lapse puudeliigi lõikes vaba aja kasutamise võimalusi võrreldes on märgata, et igapäevaselt väljaspool kodu vaba aega veetnuid on kõige enam vaimu-, nägemis- ning liikumispuudega laste seas. Samas uuringus osalenud keele- ja kõnepuudega lastest 65% on veetnud aega väljaspool kodu vähemalt mõned korrad nädalas. Psüühikahäirega lapsed eristuvad selle poolest, et nendest iga kümnes (10%) ei ole viimase 6 kuu jooksul mitte kordki veetnud vaba aega väljaspool kodu.

Joonisel 139 on esitatud puudega lapse põhihooldajate hinnangud oma hoolealuse vaba aja veetmise võimalustele arvestades lapse puudest tulenevaid erivajadusi. Ligi iga kolmas (32%) puudega lapse põhihooldaja arvab, et tema hoolealusele ei ole piisavalt (üldse ei ole piisavat või pigem ei ole piisavalt) vaba aja veetmise võimalusi. Samas 66% vastajates hindab oma hoolealuse vaba aja veetmise võimalusi piisavaks (on täiesti piisavalt või pigem on piisavalt).

Joonis 139. Kuidas Te hindate oma lapse/hoolealuse vaba aja veetmise võimalusi arvestades tema puudest tulenevaid erivajadusi? Kas vaba aja veetmise võimalusi ...? (N = kõik vastajad)



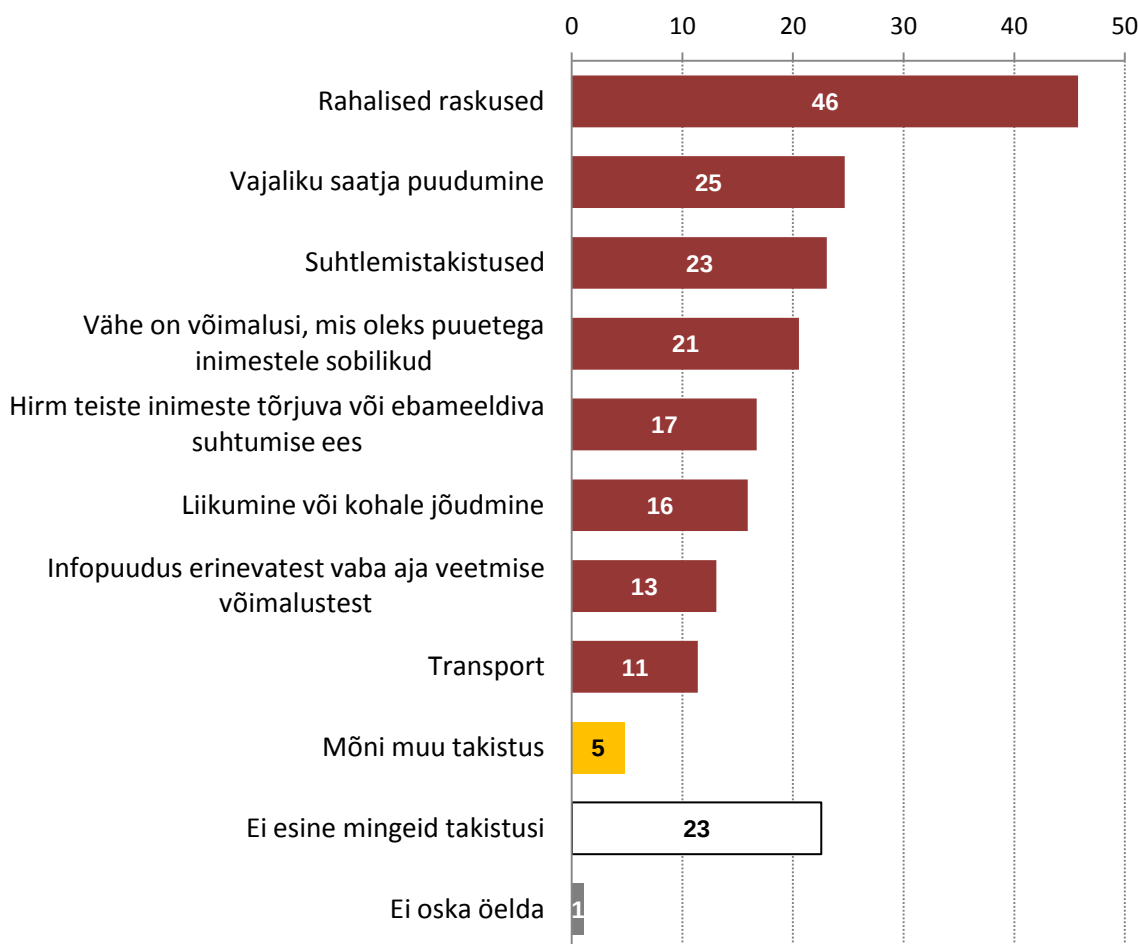
*Kuna sügava puudega laste arv valimis on väike (N = 18), tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

**Kuna vastajate arv lapse puudeliigi lõikes on väga väike, tuleb tulemuste tõlgendamisel olla ettevaatlik.

Võrreldes hinnanguid lapse puude raskusastme lõikes, selgub, et mida raskem on lapse puue, seda väiksem osakaal põhihooldajatest hindab hoolealuse vaba aja veetmise võimalusi piisavaks. Puudeliigi lõikes tulemusi analüüsid on märgata, et hoolealuse vaba aja veetmise võimalusi piisavateks hindavate osakaal on kõige suurem keele- ja kõnepuudega laste põhihooldajate seas: valdav osa (86%) keele- ja kõnepuudega laste põhihooldajatest arvab, et võimalusi on piisavalt. Vastajaid, kes leiavad, et hoolealusel ei ole piisavalt vaba aja veetmise võimalusi, esineb kõige enam psüühikahäirega (52%) ning vaimupuudega (46%) laste põhihooldajate seas.

Järgnevalt paluti puudega laste põhihooldajatel öelda, mis, kui üldse, takistab nende hoolealustel mõne vaba aja veetmise võimaluse kasutamist. **Valdaval osal (77%) Tallinnas elavatel puuetega lastel esineb vaba aja veetmise võimaluste kasutamisel takistusi.** Põhihooldajate väljatoodud takistused on küllaltki varieeruvad. Kõige enam (46%) on takistusena toodud välja rahalised raskused. Ligi igal neljandal Tallinnas elaval puudega lapsel takistab vaba aja veetmise võimaluste kasutamist vajaliku saatja puudumine ning suhtlemistakistused (Joonis 140).

Joonis 140. Mis, kui üldse, takistab Teie lapsel/hoolealusel mõnd vaba aja veetmise võimalust kasutamast? (%) ; N = kõik vastajad)



*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

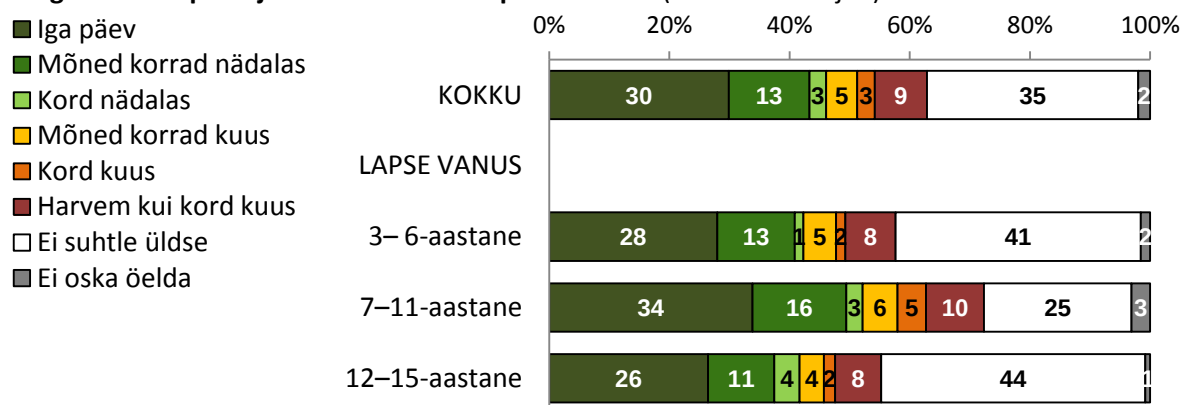
Vaadates erinevate takistuste esinemist lapse puudeliigi lõikes, selgub, kõige enam esineb vaba aja veetmisel takistusi vaimupuudega ning psüühikahäirega laste seas ning kõige vähem kuulmispuudega laste seas – ligikaudu pooltel (51%) kuulmispuudega lastel ei esine vaba aja veetmise võimaluste kasutamisel mingeid takistusi. Vajaliku saatja puudumine takistab vaba aja veetmise võimaluste kasutamist kõige enam vaimupuudega ning psüühikahäirega lapsi. Rahalised raskused esinevad takistusena kõige enam liikumispuudega laste seas. Suhtlemistakistusi ning hirmu teiste inimeste tõrjuva või ebameeldiva suhtumise ees toovad välja enim psüühikahäirega ning kuulmispuudega laste põhihooldajad.

Lapse puude raskusastme lõikes vaadates selgub, et mida raskem on lapse puue, seda enam esineb takistusi vaba aja veetmise võimaluste kasutamisel. Sügava puudega laste põhihooldajatest 90% tõi välja vähemalt ühe esineva takistuse, seevastu keskmise puudega lastest on 65% esinenud mõnd takistust.

Viimaseks paluti puuetega laste põhihooldajatel öelda, kui sageli nende hoolealune viimase 6 kuu jooksul on suhelnud inimestega, kellel on nende hoolealusega sarnane puue ja sellest tulenevad probleemid. **63% Tallinnas elavates puuetega lastest on viimase 6 kuu jooksul suhelnud inimestega, kellel on nendega sarnane puue.** Harvem kui kord kuus suhtleb teiste sarnase puudega inimestega pea iga kümnes (9%) Tallinnas elav puudega laps. Ligi kolmandik (30%) Tallinna puudega lastest on suhelnud sarnase puudega inimestega igapäevaselt. Lapse vanuse lõikes tulemusi võrreldes on märgata, et 7–11-aastased suhtlevad sarnase puudega inimestega mõnevõrra enam kui nooremad ja vanemad lapsed ([Joonis 141](#)).

Võrreldes tulemusi lapse puudeliigi ning puude raskusastme lõikes, selgub, et keskmisest enam on sarnase puudega inimestega igapäevaselt suhtlevaid vaimupuudega, nägemispuudega, liitpuudega ning sügava puude raskusastmega laste seas. Siinkohal tuleb aga järeltule tegemisel olla ettevaatlik, kuna uuringus osalenud sügava puudega laste arv on väga väike ning vastajate arv on väike ka lapse puudeliigi lõikes.

Joonis 141. Kui sageli Teie laps/hoolealune on viimase 6 kuu jooksul suhelnud inimestega, kellel on temaga sarnane puue ja sellest tulenevad probleemid? (N = kõik vastajad)



2009. JA 2015. AASTA VÕRDLUS

Käesolevas peatükk annab ülevaate 2009. aastal läbi viidud puuetega tallinlaste kodust toimetulekut käsitleva uuringu võrdlusest 2015. aasta uuringu tulemustega. Kuigi käesoleva uuringu näol on tegemist kordusuuringuga, esineb mitmeid asjaolusid, mille tõttu pole 2009. ja 2015. aasta uuringute tulemused otseselt võrreldavad. Üheks olulisemaks piiravaks teguriks on 2009. aastal läbiviidud uuringu valimi mitteesinduslikkus vastajate puude raskusastme lõikes – raske ning sügava puude raskusastmega vastajad olid üldkogumiga võrreldes ülesindatud. Lisaks on märgata, et 2009. aasta küsitlustulemi jaotus puudeliigiti ei vasta Tallinna tegelikule jaotusele ametliku statistika järgi. Samuti tuleb siinkohal arvestada, et 2009. aasta uuringu valimi esinduslikkust hinnates ning tulemusi analüüsides võeti aluseks vastaja enda öeldud puudeliik ning raskusaste, mis ei pruugi kattuda ametlikult määratuga. Kuna puudub ülevaade valimi jaotusest ametliku puude raskusastme ja puudeliigi lõikes, pole võimalik ka öelda, kui palju puude raskuste ja puudeliik vastajate puhul nihkes on. Lisaks on kitsaskohaks see, et vastajad võisid endale valida mitu puudeliiki, näiteks liitpuude ja psüühikahäire, mis ei ole tegelikult korrektne, kuna liitpuude alla kuuluvadki need juhtumid, kui inimesel on mitu puuet. Eelnev on ka põhjuseks, miks ei ole võimalik võrrelda 2009. aasta tulemusi käesoleva uuringu tulemustega puudeliikide lõikes.

Käesoleva uuringu küsimustikku on 2009. aasta uuringuga koostöös tellija ja STA-ga täiendatud ning küsimustik on muutunud oluliselt sisutihedamaks. Lisaks eelneva täiendamisele on juurde lisandunud õppimist, töötamist, vaba aja veetmist puudutavad osad.

Järgnevalt on toodud välja küsimuste sõnastuste, skaalade või vastuse variantide erinevustest tulenevad 2009. ning 2015. aasta tulemuste võrdlemist piiravad tegurid ning uuringute tulemuste üldine võrdlus.

Eluaseme andmed

Võrreldes puuetega tallinlaste eluaseme tüüpi 2009. aasta ning 2015. aasta uuringu tulemustega, siis selgub, et mõlemal aastal **elas valdav osa puuetega tallinlastest korterelamus asuvates korterites (2009. a 81% vastajatest ja 2015. a 85%)**. Sotsiaalelamus asuvas korteris või toas elas 2009. a uuringus osalenutest 7% ning 2015. aasta uuringus osalenutest 5%. Samuti selgus mõlemast uuringust, et enamik puuetega tallinlasi elab endale või oma perekonnale kuuluval eluasemel. Võrreldes puuetega tallinlaste hinnanguid oma eluruumi seisundile 2009. ja 2015. aastal, selgub, et hinnangud ei ole oluliselt muutunud – nii 2009. a kui ka 2015. a hindasid ligikaudu pooled puuetega tallinlased oma eluruumi seisundit väga heaks või üldiselt heaks. Vaadates eluruumi kohandatust erivajadusteks puuetega tallinlaste seas, selgub, et **2015. aastaks on oluliselt suurenenud nende vastajate osakaal, kelle eluruum on erivajadusteks kohandatud** – kui 2009. aastal oli eluruum erivajadusteks kohandatud 15% vastajatest, siis 2015. aasta uuringust selgus, et eluruum oli erivajadusteks kohandatud igal kolmandal (33%) puudega tallinlasel. Samas siinkohal peab arvestama asjaoluga, et 2015. aasta uuringus oli küsimuse juures vastajat abistavad näited (nt lävepakud eemaldatud, tõusmist või liikumist lihtsustavad toed, vann asendatud duššiga jms). Lisaks paluti vastajatel öelda, milliseid sidevahendeid nad oma kodus kasutada saavad. Võrreldes 2009. a ning 2015. aasta uuringu tulemusi, selgub, et suurenenud on mobiiltelefoni kasutusvõimalus, ent antud

juhul tuleb arvestada, et ilmselt on viimase 6 aasta jooksul mobiiltelefonide kasutamine üldiselt suurenenud kogu elanikkonna seas.

Majanduslik toimetulek

Majandusliku toimetuleku osas on võimalik 2009. aasta ning 2015. aasta tulemusi võrrelda peamiste sissetulekuallikate ning puudest tulenevate ravi- ja rehabilitatsioonikulude lõikes. Peamiste sissetulekuallikate käsitles erineb 2009. ning 2015. aasta uuringu küsimuses ajaline mõõde – 2009. aastal paluti vastajatel öelda, milline oli nende peamine sissetulekuallikas viimasel 6 kuul, seevastu 2015. aastal paluti nimetada peamine sissetulekuallikas viimasel kuul. 2009. aastal oli 85% puuetega tallinlastel peamiseks sissetulekuallikaks pension ning 13% vastajatel oli selleks palk, töötasu. 2015. aastal käsitleti töövõimetuspensionini ning vanaduspensionini eraldi – peamiseks sissetulekuallikaks oli töövõimetuspension 55% vastajatest, vanaduspension 16% ning palk, töötasu oli peamiseks sissetulekuks 26% vastajatel. Siinkohal aga tuleb arvestada, et 2009. aasta uuringu valimis olid ülesindatud raskema puude raskusastmega inividid, seega oli nende seas ka vähem töötavaid tallinlasi.

Vaadates puudega seotud kulutusi 2009. ja 2015. aastal, siis võrrelda saab seda, kui suurel osal vastajatel viimast 6 kuud arvestades kulutusi esines. Ravi- ja ravimiteku esines 2015. aastal 95% ning 2009. aastal 80% puuetega tallinlastel. Rehabilitatsioonikulutusi oli 2015. aastal 21% vastajatel ning 2009. aastal oli neid kulutusi 24% vastajatel.

Töötamine

Kuigi 2009. aasta uuringus käsitleti ka põgusalt puuetega tallinlaste tööga hõivatust, ei ole tulemusi võimalik otseselt võrrelda. 2015. aasta uuringus paluti vastajatel öelda, kas nad praegu töötavad (v.a ajutised puhkused ja pausid), seevastu 2009. aastal paluti vastajatel öelda, kas nad on viimase 6 kuu jooksul töötanud. 2009. aasta küsitlusankeedis vastaja taustaandmete osas paluti vastajal öelda, milline on tema sotsiaalne staatus, ning sealhulgas oli üheks vastusevariandiks „töötav“. Kuna antud taustaküsimus annab parema pildi sellest, palju oli 2009. aastal töötavaid, on seda kasutatud ka 2015. aasta tulemustega võrdlemiseks. **2009. aastal oli puuetega tallinlastest töötavaid 15%, seevastu 2015. aastal töötas 35% puuetega tallinlastest.** Samas tuleb antud tulemuste puhul kindlasti arvestada, et 2009. aasta valimis olid ülesindatud raske ja sügava puudega tallinlased, mille tõttu on töötavate väiksem osakaal 2009. aastal ka mõistetav. Lisaks puudus 2009. aasta küsimustikust konkreetne käesoleval hetkel töötamist puudutav küsimus.

2009. aastal paluti vastajatel, kes polnud viimase 6 kuu jooksul töötanud, ning 2015. aastal paluti praegu mittetöötavatel vastajatel öelda, kas nad on viimase 6 kuu jooksul võtnud ette mingeid tegevusi töö leidmiseks. 2009. aastal oli 16% vastajatest teinud mingeid pingutusi töö leidmiseks ning 2015. aastal oli 25% puuetega tallinlastest ette võtnud mingeid tegevusi töö leidmiseks. Järgnevalt uuriti vastajatelt, millised need tegevused on, mis nad on töö leidmiseks ette võtnud. Kuigi vastuse variantide loetelu 2015. ning 2009. aasta uuringu puhul veidi erineb, võib üldiselt öelda, et mõlema uuringu tulemustest selgub, et kõige enam uuriti ajalehtedest või internetist töökuulutusi ning paluti abi sugulastelt, sõpradelt või tuttavatelt. Siinkohal antud tegevusi maininud vastajate osakaalud on jäänud samale tasemele.

Kõrvalabi vajadus erinevate igapäevaelu tegevustega

2009. aasta uuringus ning käesolevas kordusuuringus käsitleti puuetega tallinlaste toimetulekut erinevate igapäevaelu tegevustega. Vastajatel paluti hinnata iga tegevuse puhul, kuivõrd nad tulevad nende tegevustega toime. Üldjuhul käsitletavate tegevuste loetelu kordusuuringus ei muutunud, kuid muutus küsimuse skaala – 2009. aastal: saan iseseisvalt hakkama; toimetulek on kergelt häiritud, vajan mõnikord lisaabi; toimetulek on tugevalt häiritud, vajan sageli lisaabi; ei saa iseseisvalt hakkama; 2015. aastal: ei vaja kõrvalabi; vajan mõnikord kõrvalabi; vajan sageli kõrvalabi; vajan pidevalt kõrvalabi. Seetõttu on võimalik 2009. ja 2015. aasta tulemustest võrrelda vaid seda, kui suur osakaal vastajatest vajab mingil määral kõrvalabi/lisaabi erinevate tegevustega.

2009. aastal läbiviidud uuringu ning kordusuuringu tulemusi võrreldes selgub, et kõrvalabi vajadus erinevate igapäevaelu tegevustega oluliselt muutunud ei ole. Nii 2009. kui ka 2015. aasta uuringus oli enam neid, kes vajasid kõrvalabi poeskäimisega, igapäevase koristamisega, asjaajamisel ametiasutustega, väljas liikumisega, toiduvalmistamisega, rahaliste arveldustega ning pesupesemisega. Küll aga on märgata, et rahaliste arveldustega kõrvalabi vajavate osakaal on 2015. aastal 19 protsendipunkti võrra väiksem kui 2009. aastal. Samuti on veidi vähenenud ametiasutustega asjaajamisel kõrvalabivajavate osakaal – 2009. aastal vajas antud tegevusel kõrvalabi 66% vastajatest, 2015. aastal oli kõrvalabi vajavate osakaal 53%. Seevastu 2009. aasta tulemustega võrreldes selgub, et suurenenud (14 protsendipunkti võrra) on nende vastajate osakaal, kes vajavad kõrvalabi igapäevase koristamisega.

Tehniliste abivahendite kasutamine

Nii 2009. kui ka 2015. aasta uuringus käsitleti tehniliste abivahendite kasutamist puuetega tallinlaste seas, kuid küsimuse sõnastus, abivahendite loetelu ning skaalad on mõnevõrra erinevad. Kui 2009. aastal paluti vastajatel öelda, kas nad on kasutanud või kasutavad igapäevaeluga paremaks toimetulekuks tehnilisi abivahendeid, siis 2015. aastal lisandus küsimusele ka ajaline mõõde – vastajatel paluti öelda, kas nad on viimase 12 kuu jooksul kasutanud igapäevaeluga paremaks toimetulekuks tehnilisi abivahendeid. Kui vastaja ei olnud abivahendeid kasutanud, paluti tal öelda, kas ta arvab, et vajaks neid. Kui vastaja kasutas abivahendit või oli kasutanud, paluti tal hinnata, kas ta on abivahendiga rahul. Siinkohal on erinevus kategooriate sõnastuses (2015. aastal „Olen rahul abivahenditega“ ja „Ei ole rahul abivahenditega“; 2009. aastal „Olen rahul vahendite ja nende ostu/renditingimustega“ ja „Ei ole rahul vahendite või ostu/renditingimustega“), kuid tulemused on siiski tinglikult võrreldavad.

2009. ja 2015. aasta tulemuste võrdlusest on märgata, erinevate abivahendite kasutamine on puuetega tallinlaste seas üldiselt tõusnud, kuid siinkohal tuleb arvestada ka asjaoluga, et 2015. aastal oli abivahendite loetelus esitatud iga abivahendi järel mõned selgitavad näited (nt nägemisabivahendite puhul prillid, luup, tabletidosaaator, punktkirja klaviatuur). 2009. aastal selgitavad näited puudusid, mis võis tingida abivahendeid kasutanute väiksemad osakaalud. Nägemisabivahendid olid nii 2009. kui ka 2015. aastal kõige enam kasutatud tehnilised abivahendid, kuid 2009. aastal kasutas nägemisabivahendeid 32% vastajatest ning 2015. aastal oli abivahendit kasutanute osakaal 66%. Mõlema uuringu tulemustest selgub, et kõige vähem on puuetega tallinlaste seas kuulmisabivahendite kasutajaid ning nende osakaal võrdluses olevate aastate puhul oluliselt ei

erine. Nii 2009. kui ka 2015. aastal oli abivahendit mittekasutanute, kuid neid vajavate osakaalud küllaltki väiksed ning mõlemal aastal oli valdav osa abivahendeid kasutanutest nendega ka rahul.

Sotsiaaltoetused

Sotsiaaltoetuste taotlemist ning saamist on 2009. aasta tulemustega võimalik võrrelda toimetulekutoetuse ning ühekordsete toetuste (ravimite või hooldusvahendite muretsemiseks, erakordsete kulude tegemiseks vms) puhul, kuna 2009. aasta eelnevas uuringus käsitleti vaid kahte toetust. Käesoleval aastal erineb mõnevõrra ka küsimuse sõnastus – 2015. aastal paluti vastajatel öelda, kas nad on viimase 12 kuu jooksul taotlenud järgnevaid sotsiaaltoetusi; 2009. aastal paluti vastajatel öelda, kas nad on eelneva 6 kuu jooksul saanud Tallinna linnalt sotsiaaltoetusi. Samuti on oluline tuua välja, et küsimuse skaala on 2009. ja 2015. aastal veidi erinev ning 2015. aasta uuringus puudus vastusevariant „Ei oska öelda“. Tulemusi aastate lõikes võrreldes selgub, et **toimetulekutoetust taotlenute ning toetust saanute osakaal on vähenenud**. 2009. uuringu tulemused näitavad, et puuetega tallinlastest taotles toimetulekutoetust 34% ning valdav osa (78%) taotlenutest sai ka toetust. Seevastu 2015. aasta tulemused näitavad, et toimetulekutoetust on taotlenud 16% puuetega tallinlastest ning taotlenutest vaid pooled on toetust ka saanud. Ühekordseid toetusi taotlenud vastajate hulk võrdluses olevatel aastatel oluliselt ei erine – 2009. aastal taotles ühekordseid toetusi 25% puuetega tallinlastest, 2015. aastal taotles antud toetust 21% puuetega tallinlastest ning mõlemal aastal ligikaudu kolmandik taotlenutest sai ka toetust.

Sotsiaalteenused

Nii 2009. kui ka 2015. aasta uuringus käsitleti mitmete erinevate sotsiaalteenuste kasutamist. 2015. aasta uuringus käsitleti mõnevõrra rohkem teenuseid ning samuti muutusid mõne teenuse sõnastused. Seetõttu ei ole kõikide 2009. aastal käsitletud sotsiaalteenuste kasutamist 2015. aasta tulemustega võimalik võrrelda. Samuti kohandati 2015. aastal küsimuse sõnastust ja lisandus ajaline piirang (2009. aastal: Kas Te olete kasutanud järgnevaid sotsiaalteenuseid? ; 2015. aastal: Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul iseenda jaoks kasutanud järgnevaid sotsiaalteenuseid?). Võrreldavates uuringutes erineb mõnevõrra ka vastuste skaala. 2015. aastal oli vastajatel võimalik valida eraldi kategooriana „Ei tea seda teenust“, kuid 2009. aastal oli kategooria sõnastus: „Ei tea teenust või ei oska hinnata, kas see sobib mulle“. Seetõttu ei ole ka võimalik võrrelda erinevatest teenustest teadlikkust 2009. ja 2015. aastal. 2015. aastal oli antud küsimuse puhul võimalik teenust mittekasutanud vastajatel öelda, kas nad arvavad, et vajavad seda, 2009. aastal selline võimalus aga puudus. Eelnevast tulenevalt on võimalik kahe võrdluses oleva aasta tulemustest võrrelda vaid teenuseid kasutanud ning mittekasutanud vastajate osakaalusid.

2009. aasta tulemustest selgub, et rehabilitatsiooniteenus ning transporditeenus olid enim kasutatud teenused – rehabilitatsiooniteenust kasutas või oli kasutanud 27% puuetega tallinlastest ning transporditeenust kasutas või oli kasutanud 18% vastajatest. 2015. aasta tulemused näitavad samuti, et rehabilitatsiooniteenus on puuetega tallinlaste seas enim kasutatav teenus, ent **2015. aastal oli rehabilitatsiooniteenust kasutanute osakaal tunduvalt väiksem** – rehabilitatsiooniteenust kasutas või oli kasutanud viimase 12 kuu jooksul 16% puuetega tallinlastest. Transporditeenust kasutanute hulk võrdluses olevatel aastatel oluliselt ei erine, 2015. aastal kasutas antud teenust 11% vastajatest. 2009. aastal oli kõige vähem kasutatud teenuseks häirenuputeenus ning ka 2015. aastal oli see üks

kõige vähem kasutatud teenus (2009. aastal kasutas või oli kasutanud 2% vastajatest, 2015. aastal 1% vastajatest).

Sotsiaalteenuste, -toetuste ja abi infoallikad

Järgnevalt on võrreldud erinevate sotsiaalteenuste, -toetuste ja abi infoallikate kasutamist 2009 ja 2015. aastal. Küsimuse sõnastus on jäänud võrreldavatel aastatel samaks, vastajatel paluti öelda, millistest allikatest nad on saanud informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta. Küll aga lisandusid 2015. aastal loetellu mõned infoallikad nagu invaorganisatsioonide kodulehed, interneti foorumid või jututoad ja interneti nõustamisportaalid. **Nii 2009. kui ka 2015. aastal olid levinumateks infoallikateks puuetega tallinlaste jaoks sugulased, tuttavad ning perearst või pereõde.** Samas on märgata, et 2015. aastal on antud infoallikaid kasutanute osakaalud suuremad. 2015. aastal sai sugulastelt, tuttavatelt informatsiooni 40% vastajatest, 2009. aastal 21% vastajatest. Perearstilt või -õelt sai informatsiooni sotsiaalteenuste, toetuste ja abi kohta 2009. aastal 26% vastajatest ning 2015. aastal 36% vastajatest. Kõige vähemlevinumaks infoallikaks oli mõlemal võrdluses oleval aastal hooldaja.

Spetsialistide abi või teenuste kasutamine

Nii 2009. kui ka 2015. aastal paluti vastajatel öelda, milliste spetsialistide abi või teenuseid nad on viimase 6 kuu jooksul kasutanud. **2009. aastal ja 2015. aastal kasutasid puuetega tallinlased kõige enam perearsti, eriarsti ning perearsti õe teenuseid või abi.** Kui perearsti ning eriarsti teenuseid kasutanute osakaalud on jäänud suhteliselt samaks, siis mõnevõrra suurenenud on nende vastajate osakaal, kes on kasutanud perearsti õe teenuseid – 2009. kasutas antud spetsialisti teenuseid 47% vastajatest ning 2015. aastal 69%. Aastate võrdlusest selgub ka, et 2009. ja 2015. aastal kasutasid puuetega tallinlased kõige vähem koduhooldaja ning koduõe teenuseid. Lisaks paluti vastajatel öelda, milliste spetsialistide teenuseid või abi nad on viimse 6 kuu jooksul kõige sagedamini kasutanud. Ka siinkohal ilmnes mõlemast võrdluses olevast uuringust, et kõige sagedamini kasutatakse perearsti, eriarsti ning perearsti õe teenuseid.

Eluga rahulolu

Võrdluse lõpetuseks on käsitletud muutusi puuetega tallinlaste eluga rahulolus 2009. ja 2015. aasta tulemustele tuginedes. Vastajatel paluti kõigepealt hinnata, kas nende elukvaliteet on väga halb, halb, ei hea ega halb, hea või väga hea. 2009. aastal oli vastajatel lisaks võimalik vastata „ei oska öelda“, kuid 2015. aastal see variant puudus. 2009. ja 2015. aasta uuringu tulemustest selgub, et **hinnang oma elukvaliteedile ei ole puuetega tallinlaste seas 2009. aastaga võrreldes oluliselt muutunud.** Nii 2009. kui ka 2015. aastal andsid umbes pooled puuetega tallinlased oma elukvaliteedile hinnangu „ei hea ega halb“ ning ligikaudu iga neljas hindas oma elukvaliteeti heaks (hea või väga hea). Oma elukvaliteeti halvaks või väga halvaks hindas 2009. aastal 25% vastajatest ning 2015. aastal 21% vastajatest.

Järgnevalt on võrreldud puuetega tallinlaste rahulolu oma võimekusega igapäevatoiminguid teha ja oma isiklike suhetega. 2009. ja 2015. aastal käsitleti küll ka rahulolu tervisega, kuid 2015. aastal küsiti eraldi vaimse ning füüsilise tervise kohta ning seetõttu ei ole tulemused võrreldavad. Tulemusi

võrreldes selgub, et **oma võimekusega igapäevatoiminguid teha rahulolevate (rahul või väga rahul) olevate osakaal on veidi tõusnud** – 2015. aastal oli rahulolevaid 41%, kuid 2009. aastal 31%. Samas ei ole oma võimekusega igapäevatoiminguid teha rahulolematute osakaal muutunud, nii 2015. kui ka 2009. aastal oli iga kolmas puudega tallinlane rahulolematu (väga rahulolematu või rahulolematu) oma võimekusega teha igapäevatoiminguid. **Oma isiklike suhetega rahulolevate osakaal on puuetega tallinlaste seas samuti mõnevõrra tõusnud** – 2009. aastal oli oma isiklike suhetega rahul 62% vastajatest, 2015. aastal on isiklike suhetega rahulolevate osakaal 70%.

KVALITATIIVUURING

Kvalitatiivuuringu raames viidi läbi poolstruktureeritud fookusgrupiintervjuud **puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega, puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajatega** ja individuaalintervjuud **Tallinna perearstidega**. Fookusgruppide ja individuaalintervjuude **peamiseks eesmärgiks** oli leida lahendusi puuetega inimestele ettenähtud teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks Tallinnas. Lisaks olemasolevate probleemide kaardistamisele, paluti sihtrühmadel välja tuua ka parimaid lahendusi. Kokku viidi läbi 2 fookusgrupiintervjuud (+lisaintervjuu), 1 paarisintervjuu ja 4 individuaalintervjuud.

Puuetega inimeste organisatsioonide esindajatega läbiviidud fookusgrupis oli kohal 7 organisatsiooni esindajat, ühe nägemispuudega inimese saatja ja kuulmispuudega inimese viipekeeletõlk. Lisaks viidi organisatsioonide esindajatega läbi lisaintervjuu, kus oli kohal neli puuetega laste vanemat ja viipekeeletõlk. Puuetega inimestele ettenähtud teenuste osutajate fookusgrupis oli kohal 10 teenuse osutajat, enamjaolt oli tegemist sotsiaaltöötajate või sotsiaalpedagoogidega. 2 perearstiga viidi läbi paarisintervjuu ning 4 perearstiga individuaalintervjuud. Intervjuud salvestati, transkribeeriti ning tulemuste analüüsimiseks kasutati kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Kvalitatiivne sisuanalüüs on antud juhul sobiv analüüsimeetod, sest tegemist on paindliku protseduuriga, mis aitab teksti sisu ja kontekstilisi tähendusi kõige paremini mõista, uurida ja edasi anda¹¹.

Kvalitatiivuuringus peamiseks käsitletud teemadeks on uute teenuste vajalikkus ja olemasolevate teenuste arendamine, info kättesaadavus ja levik, praegused kitsaskohad ja hästi toimivad praktikad ning töötamine ja töövõimereform.

FOOKUSGRUPID TEENUSTE OSUTAJATEGA JA ORGANISATSIOONIDE ESINDAJATEGA

Järgnevalt on antud ülevaade peamistest teemadest, kaardistatud probleemidest ja lahendustest, mis tulid esile puuetega inimestele teenuste osutajate ja puuetega inimeste organisatsioonide esindajate fookusgruppides. Käesolevate fookusgruppide koostamisel jälgiti hoolega, et osutatavad teenused ja nende sihtrühm varieeruksid. Kaldkirjas on välja toodud teenuseosutajate ja organisatsioonide esindajate transkribeeritud kohandamata tsitaadid. Tsitaadi järel on sulgudes märgitud, kas tegemist on teenuseosutajaga (T) või organisatsioonide esindajaga (O).

1. Uued teenused ja nende vajalikkus

Puuetega inimeste organisatsioonide esindajad tõid välja, et vaja oleks **luua terapeutilise töö võimalusi**, näiteks puuetega inimeste päevahoiu juurde. See on oluline nii inimese aktiveerimise kui ka tegevusvõime parandamise seisukohast. Tegemist oleks teenusega, mis on mõeldud neile puuetega inimestele, kes ei ole suutelised oma tööd isegi kaitstud töö tasandile viima.

¹¹Laherand, M. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn

„Kuid seal kõrval võiks olla ka terapeutiline töö. Mitte kaitstud töö, vaid terapeutiline töö ehk need inimesed, kes ei suuda oma tööd viia isegi kaitstud tingimustes tootmiseni, saaksid teha tööd nii, et see nende tegevusvõimet parandaks. Ühesõnaga, raskema puudega inimesed ... /.../ Et inimesed ei oleks mitte ainult hoiul päeval, vaid nad tegelevad millegagi, mis ka nende igapäevast toimetulekut hakkaks parandama.“ (O)

Organisatsioonide esindajad töid välja, et väga oleks vaja **tugiisikut nendele peredele, kus vaimupuudega täiskasvanul on laps**. Tuge oleks vaja nii vanemale kui lapsele.

„Näiteks vaimupuudega inimeste perekonnale tugiisik – perekonnale, kus on laps. Kus vanemad on vaimupuudega, laps on terve. Noh, enamasti ta võibki olla terve, sest vaimupuue ei ole nakkav haigus. /.../ Ja need lapsed vajavad juba teenuseid, kuna ei ole olnud perel piisavalt tuge. Ja siinjuures ei saa linn toetuda riiklikele teenustele.“ (O)

„Ma ei tea, kas teistel on, aga meil on praegu vaimupuudega lapsevanemad. Juba kuus last, ja kindlasti me tunneme, et on väga vaja lisateenuseid. Kasvõi mingi teenuste sümbioos või midagi, ei pea olema eraldi teenus, aga midagi lisada, tunde või mahtu. Sest praegu meil on kõik okei, lapsed on terved, toredad, aga kui nad lähevad kooli, siis tekib probleem, sest vanemad ise ei oska lugeda ega kirjutada.“ (T)

„Mul on praegu 6-aastane laps, kes on täiesti psühhoosis juba oma vaimupuudega ema tõttu.“ (O)

Organisatsioonide esindajad ja ka teenuseosutajad olid kõik ühel nõul, et vaja oleks teenusena toetada ka **eneseabigruppe ja kogemusnõustamist**. Fookusgrupis osalejad nägid kogemusnõustamises olulist potentsiaali ja kasutamata ressursi. Kogemusnõustamine aitaks nii puudega inimest, kui ka nõustajat ennast.

„Ja teenusena ei toetata Tallinna linna poolt eneseabigruppe, kogemusnõustamist.“ (O)

„Mis oleks veel selline kasutamata ressurss, võib-olla ongi just, nagu siin mainiti ka, see kogemusnõustamine. See on kindlasti ressurss, mis on kõikidel nagu erinevas valdkonnas olemas, aga seda võiks rohkem kasutada ja kaasata. See aitaks ka neid inimesi just... Kui nad saavad oma kogemusi jagada.“ (O)

Kogemusnõustajad mõistavad ka puuetega inimesi paremini ning oskavad neile nõua anda ja moraalseks toeks olla. Fookusgrupis osalejad leidsid, et kogemusnõustajad peaksid olema palgalisel tööil ning neid on väga vaja.

„Ta jagab nagu nõu, kuidas ratastoolis hakkama saada – kes ikka paremini nõu annab, kui see, kes on ise sama puudega. Aga tema on siis nagu haigla enda süsteemis, et ei ole see asi meil vabatahtlikus korras. Mis peaks olema, peaks olema see, mis inimesi aktiivsemaks teeb ja puudega inimesed kodust välja toob... Need kogemusnõustajad, näiteks Soomes on ühe haigla juures kaks naist, kaks meest – üks on kaelatrauma, teine on seljatrauma. Need on üsnagi erinevad. Ja nad neljakesi niimoodi nõustavad, ja siis nad käivad vist isegi üle Soome, ja neil on sihuke süsteem/.../ Et sihukesed inimesed peaksid olema lihtsalt palgalisel tööil.“ (O)

„Kogemusnõustamist mina näen rohkem niimoodi, et see ei ole sotsiaaltöötaja, kes laua taga istub ja ootab.“ (O)

„Minul endal on vähikogemus, ja ütlen, et see ka ei toimi Tallinnas, see nõustamine. Ja väga see ring läbi käidud, mis siis ikka juhtub, kui sa oled ilus pikk blond, pikkade juustega, ja üks hetk on põnts, ja pead pidi oksendad kilekotis. Juhtub see, et sotsiaaltöötaja ütleb, et müü oma maja

maha, pane oma koer magama ja ela oma saja euroga kuus, mida riik sulle maksab. Ja noh, see ei ole nelja kuu haigus, see on ikka aasta aega ravi. Ja ainuke, mis siinjuures aitab, ongi see kogemusnõustamine, sihtgrupipõhine, mis läheb psühholoogiliseks nõustamiseks, nii- või teistpidi. Aga noh, need inimesed vajavad koolitust.“ (O)

Esindajad tõid ka välja, et teatud grupile puuetega inimestele, kes on aktiivsemad ja kellel endal perekonda ei ole, oleks vaja luua **aktiivkodu** võimalus. Aktiivkodu oleks hea võimalus neile sügava puudega inimestele, kellel näiteks peale kooli lõpetamist ei ole kuhugi minna ning kes soovivad tööl käia, kes korteris üksi elada ei saa ja vajavad igapäevaselt kõrvalabi.

„Praegu on üks poiss, kes on elektriratastoolis, tema aktiivsusest ajab asja, et saaks olema sihuke asi nagu aktiivkodu. Kus oleks need sügavapuudelised, kes ülikoolist tulevad /.../ et peale kooli oleks kuskile minna. Ei saa korterit ja ei saa iseseisvalt hakkama, keegi inimene peab kõrval olema. Kui tal näiteks naist ega perekonda ei ole, sihuke koht, kus oleks 1-2 abistajat, 4-5-6 sihukest sügavapuudelisel noort aktiivset inimest, kes saaksid tööl käia. Noh, et neil aidataks olla aktiivsed. Et temal oleks vaja tuge pakkuda selles arendamises. Nad tahavad küll, et linn toetaks neid selles tegevuses.“ (O)

Puuetega tallinlaste kodust väljaspool liikumisega seotud valdkonnast olid organisatsioonide esindajad ühisel meelel, et puuetega inimeste **transpordi (nt Termak) juurde on vaja abilist**.

„Tegelikult on Tallinna linnaga kõik see 20 aastat, mis mina seda valdkonda tean, räägitud sellest, mis oleks ka uus teenus – Termakisse on vaja teist inimest juurde bussi istuma. Kui meil olid lastele päevahoiud, siis erinevad puudeliigid – Downi sündroom, autism – kujutate ette, mis seal bussis toimus? /.../ Ja siis järgmine hetk visatakse nad kuhugi maja ette, kui ema ei ole töölt jõudnud koju. Mis siis saab? /.../ Et kindlasti on vaja Termakisse teist isikut, kes seal tassib, toetab või igaks seitsmeks juhuks juures.“ (O)

Inimeste kodudes esinevate liikumisprobleemide heaks lahenduseks oleks **rakendada tehnilisi ja innovaatilisi rakendusi**.

„Paar aastat tagasi käisin väga huvitaval konverentsil, üle-Euroopalisel, kus tutvustati Euroopas olemas olevaid firmasid, kes teevadki justnimelt kodudesse neid tehnikaimesid. Noh, ma ei tea, kõik käib nupuvajutusega – kardinad ette, kardinad eest ära ... Just liikumispuudega inimestele mõeldes, mis sobiks väga hästi ka liitpuudega inimestele, et sul tuled ei jää põlema ja nii edasi. Et jällegi mina näen linna probleemi selles, et see lükatakse riigi kraesse./.../ Seda teenust, et leida tehnilisi lahendusi inimeste toimetulekuks oma kodus. Seda teenust ei ole./.../ Just nimelt neid tehnilisi, innovaatilisi lahendusi.“ (O)

Samas nentisid vastajad ka asjaolu, et isegi kui idee ja projekt on tehniliste lahenduste elluviimiseks olemas, jääb väga palju majanduslike ressursside taha – **raha on liiga vähe**.

„Projekteerimine nagu on, aga teostust ei ole, ja kohaliku omavalitsuse raha on selleks liiga väike. Osalus on liiga väike, et neid tehnilisi lahendusi teha.“ (O)

Organisatsioonide esindajad lisasid, et keele- ja kõnepuudega inimestele oleks vaja **isiklikku suhtlemisabivahendit**, mis võimaldaks neil suhelda teiste inimestega. Lisaks toodi välja, et **ametiasutustega suhtlemises on vaja ka sõltumatut tõlki või vahendajat**, kes aitaks puudega inimesel ametiasutustes suhelda. Enese esindamisega seotud probleeme toodi välja ka teiste puudeliikide puhul.

„Nüüd puudutab puhtalt afaasiaga inimesi, kõnekahjustusega inimesi – üks teenus, mis nendel oleks vaja, on isikliku suhtlemisabivahendi koostamine. Nende jaoks ei saa olla standardset abivahendit nagu, ütleme, liikumispuudega inimese puhul või nägemispuude puhul. Tuleb koostada tema isikule vastav abivahend, et ta saaks mingisugusegi suhtlemise võimaluse teiste inimestega. See on üks asi, mis on väga vajalik. Teine asi on, kui afaasiaga inimene peab suhtlema ametiasutusega, siis on tal vaja sõltumatut nii-öelda tõlki, kes aitab tal suhelda.“ (O)

„Sama on vaimupuudel. Ma mõtlesingi see enese esindamine, kogemusnõustamise teenus või ükskõik, kuidas me nimetame. Täiskasvanud mõõduka või raske vaimupuudega inimese jaoks on need väga olulised. Et kasutada kogemusnõustaja, teise vaimupuudega isiku abi või tugiisiku abi, mitte vanemate abi oma otsuste tegemisel.“ (O)

Fookusgrupis toodi välja, et väga raskes olukorras on **sügava liitpuudega inimeste perekonnad**. Nendel perekondadel oleks vaja teenust, mis abistaks nii hooldajat kui puudega inimest, et puudega inimesel oleks võimalik kodus edasi elada ning ta ei peaks minema hoolekandeesutusse.

„Aga kõige raskemas olukorras on ikkagi sügava liitpuudega inimeste perekonnad, kus sügava vaimupuudega laps või noor või täiskasvanu... Tal on liikumispuue ja vaimupuue, sest ta ei liigu ka, ei söö ka. Ja nende teenused on hetkel praktiliselt olematud, kui see inimene tahab elada kodus. Eile just oli case mul – sügav liitpuue, ei liigu, ema tõstab, 20-aastane. Liigub, ütleme, kooli ja isikliku abistaja süsteemist välja, siseneb nagu riikliku erihoolekandesüsteemi. Linn tõstab käed täiesti püsti, ei toeta mitte kuidagi enam. Ja riik sellist teenust ei paku, kus saaks piisavalt tuge, et kodus elada. Riik pakub, et läheb hoolekandeesutusse – ema ei taha kodust oma last välja saata. Ja see teenus ka puudub. Tugiisiku teenus sügava liitpuudega inimesele.“ (O)

Organisatsioonide esindajad rõhutasid ühiselt, et vajaka on puudespetsiifilistest **päevakeskustest, tegevustest ja huviringidest**, kus puuetega inimestel on võimalik omavahel suhelda.

„Need inimesed elavad üksinda kodus, nad ei suhtle eriti... Ja näiteks et oleks mingi päevakeskus, kus on spetsiaalsed viipekeelsed inimesed, et nad saavad suhelda. Mõned üldse ei suhtle kellegagi. Et nad saaksid tulla oma kodudest, rääkida, et oleks mingi ühing, palgaline inimene, kes teeks seda. Aga meil ei ole seda, ühtegi inimest, kes teeks, organiseeriks midagi, huvitavaid teenuseid või pakuks üritusi. /.../ Lapsed käisid selles Kullo studios, aga paljud loobusid, sest nad olid üksinda. Nad küll tahtsid käia seal, osaleda, aga nad olid üksinda ja see oli probleem, et nad ei saanud suhelda. /.../ Õppimisega on probleemid, kui lapsed ei oska midagi. Et kodused ülesanded täita – inglise keel, eesti keel. Aga kurdid ei häälda nii hästi, ei väljenda ennast hästi. Näiteks linnas oleks mingid sellised kohad, kus nad saavad käia, et õppida, saada täiendõpet, selles mõttes, et areneda. Sellepärast, et vanemad ei oska nii hästi õpetada oma kurte lapsi.“ (O)

Päevakeskuse olemasolu puudumine ja vajalikkus toodi välja ka teenuseosutajate fookusgrupis. Ka siin rõhutati, et tegemist peaks olema puudespetsiifilise või erivajadustepõhise keskusega, kus on olemas vastava väljaõppe saanud personal.

„Eraldi keskus, kus spetsiifika ongi selline, et osatakse. Personal on eraldi välja õppinud nendega toime tulema. Need meetodikad on teistsugused, nende järelevalve on teistsugune. See oluliselt parendaks nende inimeste toimetulekut, kui nad saavad lähtuvalt oma eripärast seda lähenemist. Sest praegu, kui nad on suures pundis koos... Nad tegelikult vajaks hoopis individuaalsemat tegelemist, nad ei saa seda, ja sealt ka tuleb palju probleeme.“ (T)

„No nägemispuudega inimeste puhul on juba pikki aastaid olnud kõne all, et Tallinna linn võiks toetada tegevuskeskuse teenust, kus siis oleksid kõik vaba aja tegevused, rehabilitatsiooniteenuse, kultuuritegevused, tööalased tegevused. See on olnud pikki aastaid, me oleme läbirääkimisi pidanud. Kahjuks praegusel hetkel ei ole mingeid tulemusi saavutanud.“ (T)

Lisaks mainiti fookusgruppides, et puuetega inimestel esineb probleeme ka poes käimisega ja vaja oleks **ostuabistaja teenust**.

„Ja nägemispuudega inimesed, mis nad on küsinud meie käest, et nad sooviksid ostuabistaja teenust, kuna isikliku abistaja teenuse maht on niivõrd väike. Ta on umbes kakskümmend tundi kuus, ka täispimedale inimesele. See kulub ära kas arsti juures käimisele või mingiteks muudeks asjadeks ja inimesel oleks vaja sellist inimest, kellega minna kauplusesse.“ (T)

Katmata sihtrühmadena tõid teenuseosutajad välja agressiivselt käituvad inimesed ja sõltlased, kuid ka nägemispuudega inimesed. Ka siinkohal leiti, et parim tugi neile oleks päevakeskus, individuaalne lähenemine ja vastava koolituse saanud spetsialistide/tugiisikute olemasolu.

2. Teenuste arendamine

Nii teenuseosutajate kui organisatsioonide esindajate fookusgrupis tuli välja **esmanõustamise olulisus** ning et käesoleval hetkel on sellest puudus ja see ei jõua piisavalt abivajajateni. Esmanõustamiselt saaks puudega inimene vastava puudespetsiifilise info, kuhu edasi pöörduda ning millised abisaamise võimalus tal üldse olemas on.

„Sageli inimene vajab ka juhendamist, et mul on see puudeotsus, mida ma nüüd teen/.../ kuhu ma siis lähen, kuhu ma võiksin minna abi küsima. Et sihuke elementaarne juhendamine, mis meile võib-olla igapäevaselt tundub pisiasj, aga kliendi seisukohalt on see selline probleem, et ta pigem läheb koju, istub maha ja ootab.“ (T)

„Tal on kõik need teenused siin ja seal, igalt poolt saaks midagi taotleda, aga tegelikult on ta nii üksi selle kõige sees./.../ Et kui primaarne tegelikult ongi see esmase nõustaja olemasolu, või see tugiisik, kust see kõik algab pihta.“ (T)

Teenuste osutajate fookusgrupis osalejad tõid välja vajaduse **puudespetsiifilise juhtumikorraldaja** järele, kes suunaks ja tegeleks puudega inimesega ning haldaks kogu protsessi.

„Mitte ainult infoliinil, kes suunab edasi, vaid kes realselt võtab su juhtumina ette ja aitab sind./.../ Peaks KOV olema, aga no praegu seal ei ole seda./.../ Keegi, kes võtab selle ühe inimese juhtumi ja aitab ta järje peale./.../ Mõtles nagu kaasa, mitte ainult see pool tundi seal kabinetis, vaid nagu... Mingi perioodi võib-olla jälgiks./.../ võtaks seda nagu enda hallata.“ (T)

Fookusgruppides välja toodud läbivaks teemaks oli ka olemasolevate **teenuste maht**. Väikest teenuste mahtu toodi välja nii transporditeenuse kui päevahoiuteenuse puhul.

„Siinkohal ma võin öelda, et meie teenuse saajatel on ka probleeme sellega, et invataks maht on niivõrd väike. Et kui nad näiteks tahavad sõita meie keskusesse teenust saama, siis see saab väga kiiresti ära kasutatud, ja ülejäänud on siis vaja ju ise kinni maksta. Et pigem nagu seda olemasoleva teenuse mahtu suurendada kui midagi uut arendada. Ja sama ka... Näiteks meil on päevahoiuteenus, aga nad saavad lisaks taotleda ka lapsehoiuteenust, ja ka see on tegelikult

niivõrd väike maht, mis nad saavad, et nad tegelikult vajaks... Raske sügava vaimupuudega, üldse liitpuudega lapse pere vajaks oluliselt rohkem, kui nad saavad seda praegu kasutada.“ (T)

Eelnevale lisaks tõid organisatsioonide esindajad välja **viipekeele tõlketeenuse väikese mahu**.

„Näiteks linnavalitsus annab kurtidele kaks tundi kuus tõlketeenust. Kaks tundi ainult! Aga näiteks meil Tallinnas on 500 kurti, ja linn finantseerib väga vähe – kahesajale umbes.“ (O)

„Kui me Tallinnast räägime veel, siis on viipekeeletõlke teenus, mis on probleem. Ühest küljest on siin teatud standard Tallinnas välja kujunenud kaks tundi inimesele kuus. Aga see on olmetõlkeks. /.../ See on see, et üks ettepanek ongi see, et see viipekeele tõlketeenuse maht ja siis ka see, kuidas seda osutatakse. Ja juurde veel see, meie nimetame seda konverentsi tõlkeks või koosoleku tõlkeks. Et see oleks ka kuidagi eraldi kättesaadav, lisaks sellele individuaalsele, mis on mõeldud nagu tõesti suhtlemisel ametiasutusega.“ (O)

Organisatsioonide esindajad osutasid sellele, et arendada oleks vaja **puuetega inimeste päevahoitu teenuseid**. Fookusgrupis osalejad leidsid, et teenuse olemasolu iseenesest on väga hea, kuid teenuse maht on siiski piiratud ja teenus jõuab väheste abivajajateni.

„Ma tean, et on olemas niisugune teenus nagu näiteks puuetega inimeste päevahoid. Ütleme, see kvaliteet ja kvantiteet on piiratud, ei ole piisav.“ (O)

Lisaks tõid teenuseosutajad välja erinevate üksuste **omavahelise koostöö ebapiisavuse**. Organisatsioonide esindajad nimetasid, et vaja oleks üleüldist teenuste arendamist, pöörates rõhku just **teenuste süsteemsusele**. Näitena toodi välja koduõenduse teenus, mis on küll olemas, aga teenuse puhul puudub süsteemsus. Samuti toodi välja, et oleks vaja, et teenused oleksid paindlikumad.

„Tegelikult perearsti kaudu on võimalik koduõendust saada, aga see ei ole süsteem. Need teenused, mis on olemas, ei ole süsteemsed.“ (O)

„Ja mis veel, ma olen mõelnud ka, et need teenused ei ole mitte inimese jaoks, vaid need teenused lihtsalt eksisteerivad ja inimesed peavad nendega kohanduma. Ei ole teenus paindlik. /.../ Noh, kindlasti teatud teenuseid on juurde vaja. Aga et need olemasolevad muutuksid paindlikuks ja toetaksid seda iseseisvust. Sest kõigi soov ongi olla võimalikult iseseisev. Mitte saada neid teenuseid juurde ja juurde, vaid et olemasolevad teenused toetaksid seda.“ (O)

Nii teenuseosutajad kui organisatsioonide esindajad tõid puuetega tallinlasi puudutava teenuste temaatika juures välja teenuse **omaosaluse maksmisega** seonduvad probleemid. Sageli on esinenud olukordi, kus teenus jääb puudega inimesel saamata just selletõttu, et omaosalusnõue on tema jaoks liiga suur.

„See ka, et omaosalus on tegelikult päris suur enamikes kohtades. Kui meie üks klient uuris seda, oli üle 200 euro omaosalus kuus. Siis ta ütles, et see ei ole võimalik lihtsalt.“ (T)

„Kindlasti inimesele tuleb ka selgeks teha, mis on teenuse hind – kas on tasuta teenus, kas ta peab maksma, kui palju see maksma läheb. Sellel aastal näiteks inimesed loobuvad Haapsallu ravile minekust, kuna see hind tõusis nii palju, neil ei olegi pärast millestki elada, neil jääb üür maksmata. Kui inimesele Haapsalu teavitab ette, et seal 10 päeva maksab, ma ei tea, 150 või 180 eurot... /.../ See, miks inimene ei pöördu tihtipeale, ongi see, et talle öeldakse, et need ravid on kõik tasulised. Teavitada enne ravile minekut või rehabilitatsiooniteenust, mis on tema enda poolsed kohustused maksta, igal pool ei võta riik seda kohustust maksta selle eest.“ (T)

Samas arutasid teenuseosutajad selle üle, et **mõned puudega inimesed loobuvad tasuta teenustest kergekäeliselt** ning ei tule teenusele kohale. Mingisugune omaosalus mingis mõttes distsiplineerib.

„Meil on kogemus sellega, et tihtipeale kui on tasuta, siis inimesed palju kergekäelisemalt ei tule kohale või ei teavita, et ei tule. Kui on ikka omaosalus või asi juures, siis oma rahast ilma ei taha jääda. Aga just aasta lõpus, kui pühad olid, siis, ma ei tea, mingi pooled ei tulnud kohale. Aga noh, siis oligi, et võtke tehke see arve ära, umbes et vahet ei ole. Et kui nad ise ei ole pidanud sinna midagi panustama, siis nad ei tunne, et nad millestki ilma jäävad.“ (T)

Teenuseosutajad leidsid, et arendada oleks vaja **teenuseid, mis on mõeldud esmahaigestunud psüühikahäiretega noortele**.

„Kes on siis haigestunud psühhootilisse häiresse esmaselt, kelle ei ole veel määratud ei töövõimetust ega puuet. Et neil jumala eest seda ka ei tekiks, et me saaks neid hakata toetama kohe. Midagi me oleme selles valdkonnas ära teinud, aga siin on jälle küsimus selles rahastamise pooles. Tegelikult ei rahasta neid ju ei riik, ei linn, ei keegi praegu. Nad oleksid nagu meie ja teie praegu, kes peavad ise maksma selle eest, mis teenuseid nad tarvitavad. /.../ Aga see on ka üks selline väga haavatav sihtgrupp, kus me saaksime hoida ära väga palju puude tekkimist.“ (T)

Nii teenuseosutajad kui organisatsioonide esindajad nimetasid **tugiisikuteenus** **arendamise vajalikkust ja kättesaadavuse suurendamist**. Lisaks toodi välja tugiisikute motiveerimine, järjepidevuse suurendamine ja piisav tasustamine. See on teenus, mida puuetega inimestel vaja oleks ja millest oleks neile suur tugi ja abi igapäevaelu toimingutes. Tugiisikutele on vaja vastavat ettevalmistust.

„Neid õpetatakse, koolitatakse... Samamoodi on nende vabatahtlike projektidega. Inimesed tulevad, hurraa, teevad aasta, teevad kaks, üritusepõhiselt ja siis nad kaovad ära lihtsalt. Et see oleks selline jätkupidev.“ (T)

„Nad saavadki seda teha oma vabatahtlikkuse korras. Kui neil tekib vajadus teenida arvestatavat palka endale, mille eest saab ise ära elada, siis... Sa ei saa teha seda heategevust nii palju, et sa lõpuks ise vajad heategevust, et üldse elus püsida.“ (T)

„Tegelikult see tugiisiku teenus Tallinnas on olemas juba nagu, aga tegelikult teda ei ole. /.../ Noh, ta nagu on, aga teda nagu ei ole.“ (O)

„Sest kui tuleb suvaline isik, kes on nõus miinimumpalgaga töötama... /.../. Aga kui võetakse sellele vaimupuudega inimesele suvaline isik... Nüüd ma ei teagi, kas üldse kontrollitakse kriminaalkaristuse registrit, kes või mis ta on... Ja, noh, sealt võib tulla ikka päris huvitavaid lugusid, mida pärast on meedial põnev kajastada.“ (O)

Tugiisikuteenus vajadust rõhutati samuti **pimekurtide** puhul. Teenus aitab neil tunduvalt oma igapäevaelu toimetulekut parandada.

„Pimekurdid on ka ju olemas. Ja teenust kuidagi ei saa normaalselt. Seal peab olema inimene, kes on koguaeg kõrval, tõlk peab hoidma käest kinni, et viibelda.../.../ kontakt-viipekeel. Et koguaeg peab see tugiisik kõrval olema. Kui käib näiteks linna peal või ükskõik kus ja hakkab seletama. Aga seda isikut ei ole. Meil on sellest suur puudus./.../ Ja pimekurdid istuvad, üks tõlk seisab seal, aga näiteks mõned üldse ei näe hästi, mõned on täiesti piiratud oma nägemises. Igaühel on oma piirangud nägemises, üks istub lähemal, teine natuke eemal. Aga üks tõlk ainult seisab ja selles on täiesti probleem.“ (O)

Lisaks tõid organisatsioonide esindajad välja, et puuetega inimeste nõustamine peab olema **sihtgrupipõhine**.

„Sihtgrupipõhine, mitte universaalne. /.../ Et nad tahavad just nimelt sihtgrupipõhist nõustamist, ja aega – silmast silma kohtumine. /.../ Ja kust üldse algab minu arust see info laialisuunamine, on ikkagi linnaosavalitsuste sotsiaaltöötajad. Ja kui nemad ei suhtu MTÜ-desse ja kogemusnõustamisse positiivselt, siis see ka toimima ei hakka.“ (O)

Fookusgruppides osalejad mainisid kõigele lisaks, et oluline on **spetsialistide juurde koolitamine ja samas ka hoidmine, väärtustamine ja tasustamine**.

„Spetsialistide juurde koolitamine. Et spetsialistid ei lahkuks oma töökohalt, kui ta on koolitatud viipekeeletõlgiks või logopeediks või eripedagoogiks, et ta ei läheks tööle, ma ei tea, sekretäriks, sellepärast, et tal palk on 200,- eurot kuus suurem. Mina tean, kui keeruline on minu lapsega olla.“ (O)

3. Transpordi ja liikumisega esinevate takistuste lahendamine

Transporditeenuse arendamise puhul toodi välja **transporditeenuse ja isikliku abistaja/saatja teenuse omavahelise kombineerimise vajadus**. Kui transporditeenus iseenesest toimib, siis vaja on sinna juurde abistajat, kes aitaks puudega inimese transpordivahendist edasi (vajadusel) ka tema eluruumi.

„Millega ma praegu just ja väga teravalt kokku puutusin – ma tean, et Tallinn pakub transporditeenust puuetega inimestele. Ja ei ole viga, kuid kui inimene on liikumispuudega, raske probleemiga, näiteks kasvõi haiglast tulemas, siis ta aidatakse majaukseni. Ja sealt edasi.../.../ invatransport tuppa. Mul on praegu konkreetset inimest, kes on haiglas, kellele öeldi, et ta võib koju minna. Tütar näeb vaeva, et saaks ta kuidagi koduni – aga viiendale korrusele?“ (O)

„Vaimupuudega inimeste seisukohalt just see isikliku abistaja ja transporditeenuse mitteefektiivne koostöö. Seesama, et ühelt poolt on see isikliku abistaja teenus paar tundi nädalas, ja teiselt poolt on transport, kes siis toob selle lapse või täiskasvanu päevakeskusest ja jätab sinna ukse ette ootama.“ (O)

„Tegelikult peaks olema nii, et kui klient tellib endale näiteks Termaki liiniveoteenuse, juhuveoteenuse, taksoteenuse, et ta saakski ära märkida – ma vajan abistamist treppidel.“ (T)

Fookusgrupis osalejad tõid välja, et transporditeenuse puhul on samuti kitsaskohaks teenuse maht. Teenuseosutajate fookusgrupis arutleti selle üle, et mahuprobleeme aitaks lahendada see, kui **puudega inimesed, kes on selleks võimelised, õpiksid kasutama ühistransporti**.

„Aga mis ma tahtsin öelda, et transporditeenusele tuleb küll finantse juurde, aga tuleb nii palju kliente juurde ja tuleb eakaid juurde. /.../ Mis me oleme näinud, et kui laps läheb kooli, läheb vanem sotsiaalametisse, teeb avalduse, ütleb, et ta laps ei ole 7-8-aastaselt kordagi bussiga sõitnud. Tahaks näha, kui inimene ei ole liikumispuudega või kui ta ei ole täispime laps, et ta õpiks ikkagi nii palju sotsialiseeruma, et teda oleks võimalik ühistranspordiga tuua ja viia./.../ Lihtsalt see ühistranspordi kasutamine peakski hakkama juba lapsevankriga kasutamisest pihta, mitte siis, kui ta kooli läheb või kooli lõpetab. /.../ Mitte vähe, vaid peaaegu veerand inimestest, kes võiksid õppida ühistransporti kasutama, kes seda liinivedu kasutavad.“ (T)

Kui üldiselt Tallinna bussiliikluse korraldusega oldi rahul, siis välja toodi enam **probleeme trammiliiklusega**: esineb raskusi ukse avamisel ning probleeme on ka trammipeatustega, mis asuvad keset sõiduteed.

„Trammid on meie õnnetus. Nii väiksed sildid, ja kõik see, et sa pead nuppu vajutama, et sisse saaks, välja saaks... Kaasaarvatud see, et trammitee on keset sõiduteed, kuhu peale juba ei saa. Vaat need on natuke. Meie puudega inimesed, eakad inimesed, olid natuke norinud, et tramm on, aga peale ikka ei saa.“ (T)

Siiski toodi ka bussiliikluse kohta välja, et seda saaks veel arendada ja puuetega inimestele ligipääsetavamaks muuta. Tähelepanu tuleks pöörata **helisignaaliga valgusfooridele ning bussides häälväljundi olemasolule**.

„Ja siis on ühistranspordi ligipääsetavus. Numbrid kontrastsemaks, eriti bussidel. Siis me oleme mitu aastat rääkinud, et häälväljundiga bussinumbri ütlemine, mis ei oleks kallid lahendus, aga samas see aitaks nii pimedaid kui pensionäre, vanemaid inimesi.“ (T)

„Ma liiguksin palju rohkem ise, kui oleks rohkem helisignaaliga foore, kui oleks ka lahendatud bussidel peatuste teadustamine. Näiteks praegu tuli mul saatja Mustamäel Siili peatuses vastu, et läheksime koos. Kui mul oleks need lahendatud, ma oleks siia üksi tulnud usutavasti.“ (O)

Samuti tõid teenuseosutajad välja, et praegused **bussipeatused ei asu haiglate ees** ning ühistranspordiga haiglasse või muudesse asutustesse liiklemisel võib esineda probleeme. Sellele lisaks nimetati parkimisega seonduvaid probleeme, nt toodi välja, et puuetega inimestele mõeldud vajalike asutuste juurde on keeruline parkida.

„No kindlasti võiksid ühistranspordiliinid olla sellised, mis soodustaksid inimeste liikumist. Näiteks erinevate haiglate juures meil ei ole bussipeatusi. Hea näide on Pärnu haigla, kus täpselt haigla ees on peatus. Et inimene ei pea taksoga sõitma, vaid ta saabki bussi peale minna. Aga meie haiglad asuvad nii kaugel, et inimesed füüsiliselt ei suuda kõndida sinna haiglteni.“ (T)

Üleüldiselt nii teenuseosutajad kui organisatsioonide esindajat tõid välja, et nii **hoonete konstrueerimisel kui väljas liiklemise korraldamisel** tuleks arvestada juba alguses sellega, et see oleks vastavuses puuetega inimeste vajadustega. Sellega suurendatakse puuetega tallinlaste iseseisvust ning vähendatakse abistaja või saatja vajadust.

„Alustada tuleb keskkonnast. /.../ Mingitel gruppidel inimestest, kellel on kerge puue, langeb ära see vajadus abistajatele ja asjadele, sest iseseisvalt saab hakkama./.../ ta tuleks ise, on ju. Kui keskkond oleks paremini korraldatud kui täna, kõik need mummukivid ja... Kui ta on juba ühe korra läbi käinud, siis ta teab ja tal on ettekujutus, kuskohast liikuda. Ta saab ise hakkama.“ (O)

„Mitte ei mõtle hästi kitsalt, et mõtleme laialt. Et kui me teeme midagi kogu ühiskonna jaoks... Kasvõi see sama, et lihtsad blanketid – kõigil oleks lihtsam. Või mingisugune busside madalad astmed, see ei ole ju ainult puuetega inimestele.“ (T)

„Olgu ta liikumispuue, nägemispuue, kuulmispuue, ongi niivõrd erinevad need. Ja kõik need uued ilusad kaubanduskeskused – tehakse küll suured ilusad ruumid /.../ seal ongi seda läikivat klaaspinda nii palju. Ja paratamatus on see, et elanikkond vananeb, meil tuleb ainult neid eakaid juurde, kes vajavadki sellist ligipääsetavat keskkonda ja rohkem teenuseid.“ (T)

Tänavatel liiklemise parandamine aitaks nii puuetega inimesi, kui ka teisi Tallinna elanike.

„Kindlasti meie tänavad, mina olen koperdanud nii paljudele nendele tuvidele, poolkeradele, aukudele tänaval. Kaasaarvatud, et kui on pori, siis sa saad täis kallatud. Et meie tänavate keskkond võiks juba olla parem.“ (T)

4. Eluruum ja ligipääsetavus

Fookusgruppides tuli välja ka teema, mis puudutas korterite kohandamist ning vastavust puuetega inimeste vajadustele. Näiteks toodi välja, et kui inimesel tekib mingil põhjusel liikumispuue, on vaja jälgida ka seda, et ta **eluse oleks talle ligipääsetav** ning majade ehitamisel peaks juba arvestama sellega, et see oleks erinevatele sihtrühmadele ligipääsetav.

„Mingid lahendused tuleb leida suhteliselt kiiresti, kui inimene jääb ratastooli näiteks. Ta tuleb tuua sealt viiendalt korruselt alla alumisele korrusele elama. Noh, linn peaks toetama või mingisugune võimalus peaks olema /.../ Ja teine asi on, et tema enda vabadus on see, ta istub seal kinni. Ja koguaeg need mured, kuidas ta alla saab, kes aitab, see kerjamine.../.../ Riigile läheb palju rohkem maksma see, kui need korterid ei ole ligipääsetavad. Vananev ühiskond ja nii edasi, see on pikk rida, miks peaksid korterid olema ligipääsetavad. /.../ Vaimu-, nägemis-, kuulmispuudega on sinna juba lihtne integreerida, aga et maja ise tehtaks lihtsalt füüsiliselt ligipääsetavaks, siis on kõigil teistel lihtsam, kõigil teistel puuetel.“ (O)

„Üks suur asi on see, mis hakkab meie korterite, hoonete kohandamisest. Õudne on vaadata, kuidas nii bussijuhid ja omaksed liikumispuudega inimesi, ka lapsi, süles tassivad, neljandalt, viiendalt, kolmandalt korruselt alla, jälle üles. Tegelikult mina olen küll julgenud soovitada, et vahetage korter ära, kui teil liftita maja, laps kasvab. Mõned pered on vahetanud, aga jah.“ (T)

Eelnevale lisaks töid organisatsioonide esindajad välja ka selle, et eluruumide kohandamisel tuleks arvestada, et lisaks liikumispuudele vajavad ka teised puudeliigid eluruumi kohandamist, näiteks kuulmis- või nägemispuue.

„Tallinna linnal on olemas eluruumide kohandamise teenus. Aga jällegi, mida see tähendab kurdi pere kontekstis. Kes-mis osas kulutustest osa võtab? /.../ Seda võetakse lihtsustatult, see on nagu ratastooliga liikuva inimesele korteri kohandamine. Aga see on ka kurdile nende hädaabi süsteemide, vilkuvate, nendest kompenseerimist. Siin jällegi standard peaks olema paigas. See tuleks välja töötada. Seda täna ei ole selgelt, kui palju, mis ulatuses, mis riistade ulatuses seda tehakse.“ (O)

Teenuseosutajad viitasid olukordadele, kui hoone projekteerimisel ei arvestata puuetega inimeste erivajadustega ning alles siis, kui hoone on juba valmis, selguvad puudest tulenevad ligipääsetavuse probleemid.

„No on, aga tihtipeale on see, et need projekteerijad teevad oma projektid-tööd ära ja siis, kui valmis saab... Täpselt sama oli ju Juksi keskuse puhul. Sinna tulevikus tuleb võib-olla inva-WC ja lift majja. Et mõelda. Tehakse asi valmis, üks väike samm jääb tegemata.“ (T)

Sotsiaal- ja munitsipaalkorterite puhul toodi välja, et mittetöötavale puuetega inimestele **käib üüri maksmine ülejoü.**

„Ja suur ootus on ka, et linnas on munitsipaal- ja sotsiaalkorterid, aga kui inimene tööl ei käi, siis tal on kohati see üür sama suur kui töövõimetuspension.“ (T)

Teenuseosutajate fookusgrupis juhiti tähelepanu asjaolule, et sageli ei ole puudega inimesed ise või nende hooldajad teadlikud erinevatest eluruumi kohandamisega seotud abi võimalustest ning ka siinkohal oleks vaja investeerida **teavitustöösse**.

„Ja ma siinkohal julgen öelda, et tegelikult on nende hooldajate teadmatus, et nad võivad näiteks omavalitsuselt taotleda abi korteri vahetamisel või korteri kohandamisel. See on väga madal, nad isegi ei tea, et neil see võimalus on. Investeerida ka sellesse teavitustöösse, et see vajalik info, et neil on sellised-sellised võimalused, jõuaks reaalselt ka nendeni, eks seda vajavad. Sest praegu on nii, et sa saad ainult nii, et sa lähed ise küsid, sa tead, mida sa küsid. Aga palju tuleb välja, et nad elavad juba kümme aastat, nad ei teagi, et sihuke võimalus neil on olnud.“ (T)

Samuti esineb teenuste osutajate hinnangul probleeme kohandatud elupinna saamisega, kuna **järjekorrad** sellele on väga pikad.

„Ma mõtlen, et need, kes meil lõpetavad kutsehariduse, näiteks IT-valdkonna omad, nemad on kõik iseseisvad, enam-vähem saavad hakkama, aga neil on vaja kohandatud elupinda. Ja seda Tallinna linnal on üsna vähe. Et nad ootavad meil väga-väga kaua järjekorras.“ (T)

Teenuseosutajad nimetasid eluruumi ligipääsetavuse kohandamisel esineva probleemina ka **korteriühistuid**.

„Ja teine asi on see, et see on väga hea, kui on rahastus ja kõik, aga inimene peab hakkama võitlema – kõik on ju erastatud. Iga trepikoda, iga lift ja nii edasi, siis ta peab üksinda hakkama võitlema korteriühistuga sageli. /.../ Just, et hästi tore oleks, kui linn ka selles osas saaks aidata. Tasuta juriidiline abi küll on, aga see võiks ka natukene laiem olla./.../ Inimene on täiesti üksi, selle korteriühistuga võidelda – ma ei taha seda halvas unenäos ka ette võtta.“ (T)

Eluruumis esinevate probleemidena toodi välja **pesemisvõimaluste puudumist** või eluruumi mitte vastavust puudega inimese erivajadustele. Lisaks on mõnel puudega inimesel vaja pesemisega kõrvalabi. **Üldkasutatavas saunas** võib esineda aga ebamugav olukord, kus puudega inimese hooldaja on vastassoost.

„Kaua sa seda voodis pesed. Nad ütlevad, et ei ole kohta, kuhu ma läheks ratastoolis, või näiteks peale mingit operatsiooni või traumat. See on normaalne, et sa tahad pesta. Ta ei taha minna sinna üldkasutatavasse sauna, kus sageli juhtub, et hooldatav on meessoost, hooldaja on naissoost. /.../ Peaks olema Tallinnas tegelikult sihuke tunnisauna võimalus.“ (T)

„Käisin ise ligipääsetavuse osas vaatamas ratastooli kasutajate puhul Raua tänava sauna, no seal olid tunnisaunad. Uks oli kitsas... Et no kõik tehakse valmis, kutsutakse vaatama, ratastoolikasutajad testimas, siis, kui kõik on juba valmis ehitatud.“ (T)

Lisaks eelnevale tõid teenuste osutajad välja, et pesemisvõimalustega esineb probleeme ka **avalikes ujulates**.

„Liikumispuudega lastel, kellel on hea vees, nad saavad palju rohkem liigutada ja see on tõhusam. On küll olemas invavetsud, aga kui selle invavetsu juures oleks kasvõi dušš või asi, et nad saaksid nagu... Et see hooldaja saabki oma lapse seal ära riietada ja basseini minna.“ (T)

„Ikka tulevad päris hästi vastu need kohad [ujulad], me oleme ise käinud oma teenusesaajatega. Nad annavadki, et see riietusruum on praegu tühi. Aga siis tihti ongi ainult riietusruum, ei ole pesemisvõimalust. See suhtumine on positiivne, et tulge, jaa, me võimaldame, aga need tingimused võib-olla pole alati päris see, mis tavaline riietusruum.“ (T)

5. Info kättesaadavus

Info kättesaadavus ja ebaselgus oli kvalitatiivuuringus üks oluline teema. Üldiselt on info iseenesest kuskil olemas, kuid raskesti mõistetav ja selles on keeruline orienteeruda. Suhtlema peab väga mitmete asutustega, kes sageli ka ise suunavad abivajaja edasi järgmise kontaktini. Fookusgruppides toodi välja, et nii organisatsiooni esindajad kui teenuseosutajad puutuvad igapäevaselt kokku **info kättesaadavuse** probleemiga. Abivajajatele on info keeruline ning nad ei oska oma probleemiga vastava üksuse poole pöörduda.

„Minu vaatenurgast igapäevaselt kõige suurem probleem on kättesaadavus. Ja see arusaadava info kättesaadavus, et kust üldse alustada ja kuhu üldse pöörduda, rääkimata sellest sisu poolest.“ (O)

„See info tegelikult kõik kuskil internetis kättesaadav – tänapäeval on peaaegu kõik internetis olemas. Aga see, kuidas seda sulle keegi seal ära seletaks... See on isegi terve vaimuga inimesele vajalik, see ei ole ainult vaimupuudega.“ (O)

Nii puuetega inimesi kui nende lähedasi aitaks see, kui oleks olemas **üks konkreetne kontakt, kuhu info oleks koondunud**.

„Ma mõtlen just perede peale, kus mingil hetkel toimub täiesti kaos, mitte midagi peale ei oska hakata, siis peaks ikkagi üks koht olema, kuhu inimene saab kas helistada või internetis vaadata.“ (O)

„Ma soovin teist aidata, aga kui ma ütlen, et seda vaata sealt, seda sealt, siis ma ise ka ei jõuaks. Kui need oleks kõik kuidagi koondatud või sedasi, või ongi see, et lihtsamini mõistetav ... Sest ma tihtipeale teen ka sedasi, et ma ütlen, et kas te saate anda meili, ma saadan teile meili peale ja siis kirjeldan natuke veel lahti seda.“ (O)

Esineb olukordi, kus puudega inimesel või tema lähedastel **puudub info võimalikest teenustest või toetustest**.

„Aga samas on mõnikord nii, et lapsel on juba kolm aastat plaan, aga ta pole kordagi seda Tallinna linna ühekordset toetust saanud ega mitte midagi, sest ta ei teadnudki, et ta peab kuskile minema.“ (T)

Fookusgrupis osalejad mainisid lisaks info kompaktseks muutmise vajadusele seda, et puuetega inimestele suunatud **infoteatmik peaks samuti olema õhem ja konkreetsem**.

„Aga fakt on see, et seda paksu teatmikku puudega inimene läbi lugema ei hakka.“ (T)

„Ja muidugi, ütleme, palju paremini töötavadki need õhukesed voldikud kui üks suur paks raamat. Ja tõesti, kus see voldik peaks siis olema, et inimene ta kätte saaks? Pensioniametist käivad nad kõik läbi, et seal võiks olla stendid.“ (T)

Nägemispuudega inimesi koondava organisatsiooni esindaja tõi välja, et kui üldiselt on info kättesaadavus keeruline, siis **nägemispuudega inimestel on teistest veel raskem saada informatsiooni**, kuna mingid infoallikad (nt ajalehed, infokirjad, voldikud) langevad välja. Neile sobiks info edastamiseks reklaam raadios või televisioonis. Samamoodi toodi välja, et infolevik on piiratud keele- ja kõnepuudega ning kuulmispuudega tallinlaste hulgas.

„Aga see, kui sa ei näe, eks ju, misasi sinuni jõuab – raadio, võib-olla televisioon. Ajakirjandusse artikleid kirjutatakse. Et, noh, räägi sellest, oma sugulasele või tuttavale, kes ei näe. See on tohutult raske, et info jõuaks.“ (O)

„Meil oleks vaja nõustamisteenust. Ja meil oli siiaaani 20 tundi aastas nõustamisteenust sotsiaalteenuse all, aga see kadus ka ära./.../ Aga meie puhul on see asi, et kuna inimene ei saa ennast kontrollida nägemise abil, siis ta unustab pooled asjad ära ja ta tahab uuesti tulla.“ (T)

„Täitsa nõus, et ei jõua. /.../ Ütleme, kõnetule niikuinii ei jõua, see on selge. Aga täiesti tavalisele inimesele ei jõua. Sest isegi see, kui on infotelefon, kui inimesele rääkida läbi telefoni see jutt ära, see ei jõua kohale. Inimene ei suuda seda infot niimoodi vastu võtta“ (O)

Fookusgrupis osutati sellele, et kui juba tavavanema jaoks on erinevad protsessid keerulised ja ebaselged, siis veel raskem on olukord erivajadustega inimestel ja lapsevanematel, samuti pensionäridel või venekeelsetel inimestel.

„Jah, sest mina süsteemis töötajana... Ma pidin ühel hetkel oma lapsele tegema lihtplaani... /.../ Ja mina töotan ju tegelikult sellel alal. Ma sain esiteks piki päid KOV-is, siis ma sain Pensioniametis – just, et teil on laps ju täitsa korras, miks te üldse käite siin. /.../ Ja mina pidin ise otsima. Sest tihtipeale toetustega on nii, et sa saad siit kirja, selleks, et seda saada, pead minema Pensioniametisse... Sa pead mitmes erikohas käima selleks, et see üldse realiseeruks, see, et sa üldse hakkaks seda saama. Ja teiseks – ise pead sa ennast aitama.“ (T)

Fookusgrupis osalejad tõid välja, et info levimist venekeelsete puuetega tallinlaste seas takistab ka nende eesti keele oskamatus ja **venekeelse info vähesus**.

„Eraldi seltskond on venekeelsed inimesed, eakad inimesed, kes keelt ei oska. Nad lasevad tõlkida oma arstipaberi või puudepaberi. Ja me ei ole ka, noh, spetsialistid, et konkreetseid haiguseid või diagnoose, või kuhu pöörduda, kuhu minna, tõlkida ümber lihtsalt eesti keelest vene keelde.“ (T)

Lisaks tõid spetsialistid esile, et puuetega inimestel on suur vajadus **puudespetsiifilise nõustamise** ja lähenemise järele. Samuti rõhutati, et oluline on ikkagi, et **info jõuaks abivajajateni läbi spetsialisti**.

„Inimesed tahavad ikkagi seda silmast silma nõustamist ja sihtgrupipõhist nõustamist.“ (O)

„Kui see info liigub teise inimese kaudu, siis see jääb kuulujutuks, see ei ole õige informatsioon, mis jõuab kohale.“ (O)

Teenuseosutajate fookusgrupis räägiti ka **Tallinna linna kodulehe** arendamisest. Ettepanekutena toodi välja kasutusmugavuse suurendamine ning vajadus pöörata rõhku ka venekeelse info olemasolule.

„Ütleme nii, et linna koduleht ei ole väga mugav./.../ Kui niimoodi viisakalt väljendada. Et pigem kuskilt mujalt otsid ja saad enne selle info kätte, kui sealt linna kodulehelt.“ (T)

„Tallinna seesama teenuste koduleht – võib-olla pealkiri on vene keeles, aga seda sisu sealt tagant enam ei leia. Räägiks isegi lihtsamini edasi, aga siis pead hakkama ise seda koostama, tõlkima ja...” (T)

Lisaks puuetega inimeste ja nende lähedaste teadlikkuse tõstmisele oli läbivaks teemaks ka **ametnike**, sh meditsiinitöötajate, teenuste osutajate, organisatsioonide esindajate, politsei ja kohalike omavalitsuste töötajate omavaheline koostöö, info edendamine ja teadlikkuse tõstmine.

„Minu arust siin on need perearstid ka, kes tegelikult peaksid olema rohkem teadlikud.” (T)

„Jah, aga ametnikud peaksid olema ka rohkem teadlikud, rohkem rääkima, rohkem suunama.” (T)

„See ka, et kui siin räägiti, et on vaja koolitusi lapsevanematele, siis mida meie näeme, on erivajadustega vanemad. Ja nad ei oskagi mitte kuskilt küsida, nad lähevad sinna KOV-i, nad saavad sõimata, et umbes sa ei teagi midagi, aga nad ei saa sealt tegelikult abi. Ilmselt ei osata näiteks vaimupuudega töötada.” (T)

Eelnevale lisaks toodi esile ka ametnike ebameeldivat **suhtumist** ja oskamatus puudega inimesi abistada. Ka puuetega inimestega tegeleval personalil puudub kompaktne info.

„Sa pead koguaeg olema valmis selleks, et sa saad väga negatiivse suhtumise osaliseks, ja ka see, kes annab seda infot, ka see ei tea seda. See läheb nii detailideni, et see on sihuke jäämäe veepealne osa, millest me praegu tegelikult räägime. /.../ Aga mis see tähendab? See tähendabki seda, et tal oleks vaja tugiisikut, kes taga läheks uuesti sinna... Noh, ta lööb ka käega selle aja peale.” (T)

„See KOV-i probleem tuleb meil ka välja, meil käib ka üsna palju selliseid inimesi, kes ütlevad, et nad rohkem ei lähe sinna, nad ei pöördu sinna enam./.../ Üks asi võib-olla, jaa, see suhtumine, et te näete nii hea välja, mis abi te soovite. Aga teine asi... /.../ Sotsiaaltöötaja ei tea neid teenuseid, et inimest suunata. Tal puudub see kompaktne informatsioon erinevate puudeliikide osas.” (T)

„Minul oli juhus, kus, ütleme, oli raske või sügav, ja ta läks ise arsti juurde. Ja arst, kelle juures ta oli juba käinud väga pikalt – ja ta läks üksinda oma puuet pikendama, ja temaga ei saanud keegi kaasa minna – ja ta on psühhiaatri juures ja psühhiaater ütleb, mis sa tahad saada mu käest. Tahan puuet pikendada. Aga miks?” (T)

„Meil oli sama juhus, me hiljuti käisime psühhiaatri juures just – et selle igapäevaelu jaoks ainult psühhiaatri hinnangust piisab. Ja kuna 1. jaanuarist kehtib uus vorm, siis psühhiaater hakkas seda vana vormi täitma. Vabandust, et vist on uus vorm – misasja? Ma lähen uurin. Ta isegi ei teadnud sellest.” (T)

„Et võibolla puudega inimesel võiks olla üks selline... Ükskõik mis sotsiaaltöötaja või teenuseosutaja töötaja, kelle käest ta julgeks üldse pöörduda ja küsida.” (T)

Teenuseosutajad ja organisatsioonide esindajad tunnevad puudust ka erinevatest **infopäevadest ja koolitustest**.

„Ja mina ei tea ka, et, ütleme, meile oleks koolitusi sellest, et... Mina tean, mis minu majas toimub, aga ma ei tea nii täpselt, mis mujal toimub. /.../ Noh, aja jooksul saad siit ja sealt teada, aga just et ma saaks kusagilt selle kätte. Et oleks koolitus, mis võtaks kokku selle, mis seal Tallinnas siis lõppkokkuvõttes erinevad variandid on. Võib-olla tõesti on mingi asi, millest ma polegi kuulnud, sest ma kuulen juhtumisi, mitte selliselt kompaktselt seda infot.” (T)

„Sotsiaaltöötajatele hakkas ilmuma selline infolist, kus on põhjalikke uurimusi, aga ka muid infot. Võib-olla Tallinnas võiks olla ka teenuste osutajatele mingi infokiri. /.../ Et saab ju välja selekteerida pealkirja järgi, mis sind rohkem huvitab, aga pilk jääb peale, et on, näe, tekkinud selline asi ja selline asi. Teenuseid tekib ka nagu seeni peale vihma.“ (T)

Lisaks asutustevahelise info edendamisele võiks ka suuremate **asutuste sees info liikumine olla paremini koordineeritud.**

„Tallinna Puuetega Inimeste Kojas on ju küllaltki palju neid koolitusi, aga mis ma ise olen näinud, et koolituste info saadetakse kas linnaosa sotsiaalosakonna juhatajale või asutuse juhile. Aga nüüd on see, et kuidas ta sealt juhilt allapoole läheb. Ka asutuse-sisest infovahetust või info jagamist võiks parandada.“ (T)

Positiivse näitena tõi üks teenuseosutaja välja olukorra, kus koostöö ja infopäeva korraldamine aitas info levikut parandada.

„Võtsime kogu oma asutuse kokku ja tegime Töötukassale infopäeva, peale seda hakkab meile nüüd kliente tulema. Et seal olid juhtumikorraldajad, need ühed ja kahed, kes neil seal on, kõik said oma küsimusi meile esitada, tutvustasime oma teenuseid, oma programme, oma asju...“ (T)

Fookusgruppides osutati sellele, et kuna puudega inimesed paratamatult käivad **haiglas**, siis nõustamine ja edasi suunamine peaks hakkama pihta juba sealt.

„Esmane on see, ütleme, peale õnnetust ja niimoodi, esmane on ikkagi see, et nad käivad ravil. Ta saab endale näiteks seal Haapsalus esimese info, kuhu pöörduda. Haigla omad peavad olema piisavalt pädevad, et suunata erinevatesse kohtadesse.“ (O)

„See asi peaks hakkama ikkagi haiglatest. Näiteks silmahaiglas oli projektipõhiselt kogemusnõustaja, aga ega arstid sinna väga palju ei suunanud, nagu ma aru saan. Kui on niisugune inimene, et on näha, et ta jääb pimedaks, ja sa ei ütle talle lihtsalt, et kõik, ja tee mis tahad... Umbes niisugune suhtumine. Et sa saadaksid ta kuhugi edasi.“ (O)

Samas tõi organisatsioonide esindajad välja, et kui haiglas ka on sotsiaaltöötaja, siis see teenus ei pruugi olla puudega inimesele kättesaadav ning suures haiglas peaks olema rohkem kui üks sotsiaaltöötaja.

„Aga paraku nendeni [haigla sotsiaaltöötajani] jõuab inimene siis, kui ükskord raviarst ta sinna suunab ja soovib. Aga enamikel juhtudel ta ei soovita, sest üks sotsiaaltöötaja suure haigla kohta on lihtsalt kaduvväike osa, ta ei jõua.“ (O)

Lisaks puuetega inimestele on ka nende **lähedastel keeruline infos orienteeruda.** Järgnevas tsitaadis tõi organisatsioonide esindaja näite selle kohta, kuivõrd keeruline on puudega inimese lähedasel erinevate asutustega suhelda, infot saada ja süsteemis orienteeruda. Info on olemas, kuid selle üleküllus ja laialivalgusus ajab segadusse.

„Patsiendi tütar, haritud, korralik, tubli inimene – helistab ühinguusse, palub nõu, mida teha, sest emaga on nii ja naa. /.../ Perearsti käest sai ta siis juba pahandada, et ta tagasi helistas... Nüüd minu küsimusele, kas Sotsiaalkindlustusametile sai avaldus tehtud – oi, ei, ma seda ei teinud, see on nii keeruline. Kuulge! Tegelikult ei olnud see keeruline, sest tal oli puue ammu olemas, tal oli kõige väiksem avaldus ainult vaja teha. Aga ta lõi selle lehe lahti – seal on niimoodi infot eest, see lõi tal silmade eest kirjuks! Ja ta ei suutnud selles situatsioonis, kus ta tunneb kogu aeg muret. Ta

peab ju tööd ka tegema. Suhtleb perearstiga, ühe haiglaga, raviarstiga, telefonid kinni, keegi ei vasta... Ta ei suuda.“ (O)

Puuetega inimeste toimetulekut ja info kättesaadavust aitaks parandada ka **kogu ühiskonna teadlikkuse tõstmine**, sh kuidas näiteks puudega inimest tavaelus (nt poes) aidata või kuidas talle läheneda.

„Kasvõi see koolitamise küsimus, kuidas suhelda puudega inimesega. /.../ Sest on näiteks seal kutsetel, et ruumid on ligipääsetavad ratastooliga, on ka viipekeele tõlk. Aga mida nüüd pime inimene teeb, kas ta peaks võtma kellegi kaasa? /.../ Aga et noh, niisugune teadlikkus peaks olema, kuidas pimedat saata.“ (O)

„Aga selles stiilis võiks olla täitsa koolitusprogrammid ühiskonnas, mida on võimalik sisse osta, pakkuda, teha, et erinevad puudeliigid saaksid anda teavet. Müüjatele, pangatöötajatele...“ (O)

„Mina olen astunud ka inimestele välismaal juurde, kui ma näen, et on mingi sügava puudega laps. Lähed räägid ja küsid, ükskõik, kus riigis. See ei ole mitte ainult töö, seal tuleb ka see pluss juurde, et sa märkad. Aga muidugi ühiskonna harimine läbi koolituste on teabe jaoks ääretult oluline.“ (O)

6. Töötamine ja töövõimereform

Töötamisega seoses töid organisatsioonide esindajad välja puuetega inimestel esinevaid **suhtlemistakistusi**, seda just ka Töötukassaga suhtlemisel. Siinkohal oleks puuetega inimestele suureks abiks **tugiisik või muu vahendaja, kes aitaks tal erinevate asutustega suhelda**.

„Noormees, pealt 30 aastat natuke, insulti põdenud, rääkida ei saa. Kasutab nutiseadmeid väga edukalt, et kontakti pidada. Ekspertiis tunnistab ta töövõimetuks, sest nad ei suuda ta käest adekvaatseid vastuseid kätte saada. Halvatus on taandunud, käed-jalad on terved, väga tugeva empaatiavõimega - võiks töötada. Töötukassasse saadan, sealt ta tuleb samamoodi riburada pidi kohe tagasi, sellepärast, et nad ei saa taga suhelda./.../ Temale on vaja spetsiaalselt anda infot, temale vastuvõetaval kombel. Suurepärane töötaja oleks, aga süsteemis ta tööd teha ei saa, sest ei ole lihtsalt kompetentseid inimesi, kes suudaksid teda juhendada, teda tööotsa peale viia.“ (O)

Fookusgrupis arutati selle üle, et kuulumispuudega inimene võib olla andekas ja soovida töötada täiskoormusega, kuid suhtlemistakistused siiski ei võimalda inimesel töötada.

„Kui kurdid lähevad tööle kuuljate ühiskonda, mõned kurdid on täiesti andekad inimesed – viiuplevad ja töötavad kaheksa tundi. Kui nad tahavad näiteks töötada koos tõlgiga, aga see kurt on väga andekas inimene, kust me võtame selle inimese?“ (O)

Puudega inimesele on vaja läheneda individuaalselt, arvestades töötamisega seoses tema eripära ja vajadusi. Lisaks **karjäärinõustamisele** tuleks pakkuda neile ka erinevaid **koolitusi või ümberõpet**. Samas ei pruugi täiendkoolitus puudega inimesele ikkagi tööd tagada.

„Mina võtaks kohe omale kas kuulumispuudega või ratastoolis raamatupidaja, aga kust ma saan selle inimese? Keegi ei viitsi teha seda tööd, neil ei ole koolitusi.“ (O)

„Kindlasti üks samm oleks see – paljud loodavad Töötukassa puhul ümberõppele. Aga kui puuetega inimestelt tagasisidet saada, nad tahavad küll koolitusi saada, öeldakse vali välja, käi

ära, aga seal ei järgne seda tööl käimist. Siis puudega inimese ootused – ma tahan järgmist asja õppima... Siis nad tahaksidki väga paljud õppida koguaeg, uusi kursusi, keeleõpet, et kompetentsust tõsta, aga tööturule nad ei jõua.” (T)

Fookusgruppides osalejad tõid välja ka asjaolu, et tööandjal ei ole otstarbekas alati võtta puudega inimest tööle, kuna ta võib olla vähem produktiivne ning samuti juureldi selle üle, mida siis antud olukorras teha.

„Kui poliitika räägib, et Eesti inimene peab olema produktiivsem ja suutma tunnis toota rohkem toodet või teenust, siis mismoodi me näeme seda, et vaimupuudega inimesi tööle võetakse? Ta ei ole ju produktiivne.” (O)

„Me ei saa luua töökohta, kus see tugiisik on pidevalt, ütleme, kõik kümme töötamise aastat, kõrval. Kui sa ei kohane teatud aja jooksul, siis määratakse sinu töövõime ümber puudevaks töövõimeks. Noh, või leiad endale teistsuguse töö.” (O)

Organisatsioonide esindajad nimetasid ka **töökoha kohandamise vajadust**. Siinkohal toodi välja, et mitte ainult liikumispuudega inimesel ei esine töökoha kohandamise vajadust, vaid ka teistel puudeliikidel.

„Töökohtade kohandamine, jällegi üks küsimus. Jällegi räägime sellest, et kohandataks laua kõrgust sellele, et saaks ratastooliga alla sõita. Aga ei räägita sellest, et kurdi jaoks oleks ka vaja, aga mida see jälle tähendab? Seda kuidagi lahti kirjutada, mida see tähendab töökoha kohandamine.” (O)

Eelnevale lisaks osutasid fookusgrupis osalejad puuetega inimeste **töötamise soovi ja reaalse võimekuse vastuoludele**. Seega juhtumipõhine karjäärinõustamine oleks siinkohal väga vajalik.

„Tegelikult tuleks inimest nii palju nõustada, et ta ise realselt saab aru... Mina olen näinud liikumispuudega inimeste puhul, et nad tahavad kõik minna valvuriteks või turvameesteks. Ma küsin – aga sa ei jõua ju püsti tõusta. Nad tahavad kojamehed ka olla, ma ütlen, et sa ei jõua ju lund lükata, kui sa käid karguga. Et inimeste peas nii suur soov, et ma tahan tööle minna, aga tema füüsiline tervis ja võimekus ei ole see, mida nad saaksid õppida.” (T)

„Seda tuleks, jah, juhtumipõhiselt vaadata. Sest et psüühikahäire, tema tahab ka tööle minna, ta oskab kõiki töid, ta võib töötada väga vabalt, aga kui ta on realses situatsioonis, et tööle minna, siis tast ei ole töötegijat. Siis ongi see kaks tundi, hea, kui ta sellegi vastu peab. Ta lihtsalt satub sealt haiglasse.” (T)

„Näiteks on meil [vaimupuudega] neiu – kohe hirmsasti tahab käsitööd teha. Teeb, juba kuuendat kuud koob salli – nii palju on kootud. (näitab sõrmedega umbes 5 cm)” (O).

Teenuseosutajate fookusgrupis käsitleti ka puudega lapse vanemate töölkäimist ning toodi välja, et puuetega lastele oleks vaja **paindlikumaid transporditeenuseid**.

„Ja kindlasti võiks olla tulevikus ka transporditeenused paindlikumad. Praegu on ju need liiniveodki, et eesmärk on, et vanem läheks tööle. Aga kui vanem peab selle lapse hommikul bussi peale panema, tööle minema, laps tuleb võib-olla kaheteistkümnest-ühest koju, vanem peab ta vastu võtma, siis vanem ei saagi tööl käia, kui ta koguaeg on seal bussivalves.” (T)

Fookusgrupis osalejad olid ühisel nõul, et puuetega inimeste oskuste arendamises peaks olema mingisugune edasiliikumine. Raskematel juhtudel, kui inimene ei ole suuteline töötama või on kaua

tööturult eemal olnud, on heaks võimaluseks **töökubi, tööharjutus, kaitstud töö või terapeutiline töö**.

„Võib-olla see oleks see tööharjutus ja töökubi ja kaitstud töö, sest edasiliikumine peaks olema. Mitte ainult psüühilise ja vaimupuudega inimestel, vaid paljudel nendel, kes ongi aastaid, viis või kümme aastat, eemal olnud, ja on ka ikkagi 35- ja 40-aastaseid inimesi, kellel igasugune töökogemus puudub, polegi päevagi tööl käinud, ongi kodus istunud ja ise oma aega planeerinud. Et see on ka puuetega inimeste puhul, et neil on küll ootused, ja ütleme, et on ka käsk tööle minna, aga jah, see nii kiiresti ei lähe.“ (T)

Kaitstud töö on heaks toetatud töötamise võimaluseks, kuid siinkohal töid organisatsioonide esindajad välja vajalike **ruumide puudumise** ja et kaitstud töökohti on hetkel liiga vähe.

„Kaitstud tööst meie alustasime, pikaajaline kaitstud töö, puuduva töövõimega. Ja seal on inimeste kõige suuremaks probleemiks ruumide puudumine. /.../ No praegu on ainult Merimetsa, aga ta osutab ühele väikesele grupile. Kaitstud töötamise kohti peaks palju rohkem juurde arendama.“ (O)

„Meie osalesime ja saime selle kaitstud töötamise teenuse, aga ruumide taga on – ruume ei ole, kus seda osutada, mõistliku hinnaga ruume. Pearaha on väga madal, tehnikat ja vahendeid osta ei saa... /.../ See ongi kõige suurem probleem – ei ole ruume. Ja ei ole investeringut. See on üle-Eestiline, mitte ainult Tallinnas.“ (O)

„Meie enda organisatsioon loobus kaitstud töö teenuse tegemisest, kuna niivõrd kõrged nõudmised on ruumidele, ja nõudmised kõikidele nendele spetsialistidele. Lihtsalt see on üks teenus, mida tuleb doteerida. Aga sa pead kuskilt seda doteerima, aga kui sa oled niikuinii miinuses, kust sa seda doteerid siis. Ja nüüd ongi probleem selles, et meie sihtgrupi jaoks oleks vaja vahelüli, kaitstud töö teenust, aga paraku seda ei teki lihtsalt tühjale kohale.“ (T)

Sotsiaalsete töökohtade loomisel esinevate takistustena toodi välja ka teenuste alarahastatus ning puudus inimestest, kes neid teenuseid veaksid ja üleval hoiaksid.

„Kolm aastat tagasi Tallinna Ettevõtlusamet pakkus sotsiaalseid töökohti ka mittetulundusele ja sellistele organisatsioonidele. Ja tegelikult me oleme korduvalt teinud Tallinna linnale ettepanekuid, et me saaksime oma organisatsioonidesse võtta inimesi tööle sotsiaalse töökoha raames, kasvõi nüüd puudega inimesi selle tööhõivereformi kontekstis. Sest meil on hästi suur tööjõupuudus, aga kliente on hästi palju. See tähendab seda, et kõik need teenused, mis me pakume, on alarahastuses. Ei ole neid inimesi, kes neid teenuseid veaksid, kes neid üleval hoiaksid, kes kogu seda administratiivtööd teeksid. Kui nüüd saaks uuesti selle, et on võimalik luua neid sotsiaalseid töökohti – mis tähendas siis seda, et linn tasus, ma ei mäleta, mis see protsent oli, aga miinimumpalga ulatuses sellele inimesele aasta jooksul töötasu - siis isegi see oleks üsna suureks abiks nende teenuste ja asjade edasiarendamisel.“ (T)

Käesoleval aastal jõustunud **Töövõimetoetuse seadus tekitab üleüldist segadust** ja hirmu nii puuetega inimeste kui nendega tegelevate spetsialistide, teenuseosutajate ja organisatsioonide esindajate seas.

„See on praegu üks segane asi see tööhõivereform.“ (O)

„Ütleks samamoodi, et sellest on raske rääkida, millest veel ei tea. Pigem on hästi palju segadust, on selliseid hirme, on... Isegi mõeldakse, et oi, kas... Noh, erihooletanne ja töövõimereform on ka,

et meil on vanematel hirm, et töötamise toetamise teenus, et oi-oi-oi, mis siis pärast pensionist järgi jääb. Et hästi palju on hirme.“ (T)

„Meil on väga suur hirm just...mida ma olen enne ka rääkinud, et... See on jube spetsiifiline kõik. Kui nüüd võtta mõõdukas raske vaimupuue, siis nemad on täpselt kahevahel. Me ei tea, kas nad lähevad tööalasele rehabilitatsioonile, Töötukassa alla, mis on siis osaline töövõime, või määratakse neile puuduv töövõime. Kui neile määratakse puuduv töövõime, on kõik väga hästi – siis nad saavad iseseisvalt elada. Kui neile määratakse osaline töövõime, siis nende pension langeb, ja ilmselgelt enamus neist ei ole ka suurepalgalised. Ja siis võib tekkida olukord, kus nad ei tule toime Tallinna linnas ülikallites munitsipaalmaajades elades kommunaalkulu ja rendikulu maksmisega, ja langevad üldse välja hooldekodudesse – kuigi neil on osaline töövõime. Nad peaks just jääma tööturule, aga lihtsalt see raha kaotamine võib sättida nad raskesse olukorda.“ (O)

„Samuti on ka pimedatel või nägemispuudega inimestel see osalise või puuduva töövõime probleem teadmata, et mis siis otsustatakse. Ja just mind häirib nagu see, et alguses ajakirjandus suhtus – teid on palju, teile kulub raha, umbes nagu te oleks ise süüdi, puudega inimesed. /.../ Aga just murelikuks on inimesi palju teinud see asi.“ (O)

Töövõimereform tekitab küsimusi, et kui puudega inimene on kohustatud minema tööle, **milline oleks see töökoht, kuhu ta saab reaalselt tööle minna.**

„Töövõimereformiga on täiesti selline probleem, et, noh, nõue on, et nad peavad töötama. /.../ Ei taheta tööle võtta neid. Kuulevad – vaimupuudega inimene ja ei tahetagi tööle võtta.“ (O)

„Mina isiklikult arvan, vaimupuudega inimeste seisukohalt – kes Tallinnas tahab töötada, see on tööil ilma igasugu reformideta. Kes ei taha, see ei lähe.“ (O)

„Aga sellegipoolest, need inimesed ei tööta 8 tundi päevas. Nad vajavad kaks tundi päevas tööd, seda puhkepausidega. Keegi ei paku. Miks ta võtab tööle neli inimest kaks tundi päevas, kui ta võiks võtta ühe inimese, kes teeb selle töö ära ilma igasuguse tugiisikuta ja ilma igasuguse tiluliluta.“ (T)

„Samas kui sa lähed töövestlusele, ütled, et mul on diabeet sellises staadiumis, siis see võib saada määravaks, et sa ei saa seda töökohta – kõik.“ (T)

Teenuseosutajad mainisid ka **tööandjate koolitamise vajadust**, mille eesmärk oleks neile info jagamine ning erinevate võimaluste ja soodustuste kohta teavitamine. Tööandjate koolitamine ja nende hirmude maandamine oleks siinkohal vajalik.

„Meie asutus jällegi koolitab, me pakume Töötukassale sellist koolitust, kuidas tööandjad tõesti ei peaks kartma nii väga seda psüühilist haigust, ja tutvustame neid eripärasid.“ (T)

„Tööandjad ei tea väga, kuidas saaks ja mis võimalused on - kuidas riigiga mängida, kuidas Töötukassa teenustega, et lihtsamaks teha seda tööleminekut. Ja meie ise käime kaasas alguses tööil ja räägime kogu süsteemi uuesti ära. Kõigepealt räägitakse... Kuna meil on näiteks Selveriga väga hea koostöö, meie väga paljud kliendid töötavad Selverites, siis see algaski nii, et seal Selveri peamajas räägiti kõik ära, siis tehti koolitus juhatajatele eraldi, ja siis veel nagu nendele, kes kohapeal peaks toetama meie omasid. See teavitustöö on tohutult oluline, inimesed kardavad võtta tegelikult. Ja siis, kui meie omad käivad proovipäeval ära, lähevad vaimupuudega veel kassasse tööle, ei juhti mitte midagi, saavad väga hästi hakkama.“ (T)

„Ja kui sotsiaalsed ettevõtted leiaksid mingisuguse motivatsiooni – nad on hästi erinevad – et nad oma ettevõtetesse hakkaksid võtma ühe, kahe, kolme kaupa puudega inimesi, ükskõik, kas nad on siis liikumispuudega, kuulmispuudega, vastavalt sellele, kellele töö sobib, ja siis nad toimetaksid edasi, et kas ta jääb sinna organisatsiooni või ta suunatakse edasi. Et avatud tööturg saaks rohkem selliseid kogemusi puudega töötajatega, kui puudega töötaja oleks toetatud selle sama sotsiaalse ettevõtte poolt. Aga sinna on lihtsalt vaja leida selline motivatsiooniallikas, mis sellele sotsiaalsele ettevõttele tekitaks tunde, et ma tahan seda teha.“ (T)

Tulevikuperspektiivis oodatakse suuremat **koostööd Töötukassaga** ning samuti toodi välja, et kui puuetega inimeste tööhõive suurendamine on iseenesest väga teretulnud, siis reaalsuses ei pruugi see nii hõlpsalt edeneda.

„Kindlasti peaks olema suurem koostöö Töötukassaga. Kui see tööhõivereform käivitub ja ootused, et on puuetega inimesed läheksid tööle... Need riiklikud mahud on ju väga väikesed, mis on töö otsimiseks või töötamiseks, need on ju ajutised ainult. Viipekeele tõlk, isikliku abistaja teenus, tugiteenus, transporditeenus... Kui riiklik Töötukassa maht otsa saab, siis vaadatakse omavalitsusele. Omavalitsus ütleb, et meil on, aga see on nii väike. Need inimesed, kes ikkagi saavad tööturule või kelle päevakeskuses käimise tõttu saab võib-olla see hooldaja tööle minna, see oleks palju.“ (T)

Järgnevalt toob üks teenuseosutaja, kellel on juba olemas esimesed kogemused töövõimereformi kaudu saadetud uute klientidega, esile probleemid majutuse pakkumisel ja omavahelises koostöös Töötukassaga, kus omaosalus võib olla puudega inimesele nii suur, et ta seetõttu loobub teenusest.

„Meil on nüüd olnud nagu neli Töötukassa klienti, kes on selle teise süsteemi kaudu. Ja siis ongi praegu point selles, et inimene tahaks tulla meile majutusteenusele, sest inimene elab küll Tallinnas, aga tal ei ole võimalik sõita hommikul siia ja õhtul tagasi. Talle on mitu teenust planeeritud, ja siis seal Töötukassas on sõidu-majutustoetus, mida makstakse 23 eurot ühe korra eest, kui sa käid siin kohal. Vastavalt siis su elukohale, 10 euro senti kilomeetri pealt. Ehk siis tegelikult ongi, et kui see sama inimene, kes siin Tallinnas elab, tahaks tulla meile majutusele, et ta ei pea sõitma edasi-tagasi iga päev, siis ta saab tagasi toetust – elab 8 km kaugusel – päevas 1.60. Ja ta peab ise majutuse eest maksma, ööbimise maksab SKA praegu, aga Töötukassas inimene peab ise majutuse maksma. Kui tal näiteks see majutus maksab seal 10 päeva 200 eurot või veel rohkem, siis ta tegelikult saab tagasi 1.60 ühe päeva eest, mis ta siia on jäänud, ja teise korra, kui ta järgmine reede siis tagasi sõidab. /.../ Siis tundub loogiline, et see inimene peab siis võimalikult kaugel oma elukohast käima teenusel, et siis ta saaks selle 23 eurot tagasi. Et ma ei tea, praegu ma küll ei näe, kust see asi paremaks oleks läinud. See ongi hästi keeruline, et mingit infot ei ole, ja siis sa suhtled mingi kolme erineva inimesega sealt Töötukassast ja siis keegi ei tea mitte midagi. /.../ Kuigi see alguses meile tundus ka, et suur summa ja me saame hästi palju head teenust pakkuda ja nii edasi, siis nüüd ongi, et kui inimene ei saa tulla sellepärast teenusele, et tal ei ole maksta omaosalust selle ööbimise eest, siis tegelikult inimene loobubki teenusest. (T)

7. Hariduse kättesaadavus ja õppimine

Üldiselt leidsid fookusgruppides osalejad, et haridus võiks olla puuetega lastele nii sotsiaalses kui füüsilises mõttes kättesaadavam. Eriti esinevad raskused gümnaasiumi hariduse kättesaadavuse puhul.

„Aga jällegi üks suur probleem on täna ikkagi juurdepääs gümnaasiumi haridusele, kurtidele. See on täna veel lahendamata, sest Heleni koolis praegu on veel see kurtide osa, aga seal on praegu üldse gümnaasiumi peale vist kolm õpilast või neli. Ja neist ka vist osa lõpetab, nii et küsimus, kuidas tagada seda kurdile juurdepääs gümnaasiumi haridusele. Seal on täna kahjuks üks probleemidest. Et kas kusagil mujal seda teha, kus on keskkond valmis tehtud selleks. Või leida kaugõppe keskkooliga mingisugune kohandatud programm, individuaalne programm. Need küsimused on vaja enamasti lahendada.“ (O)

Õppimist puudutava temaatika juures toodi välja, et vajalik oleks enam pöörata tähelepanu õpetajate toetamisele ja koolitamisele, eriti juhtudel, kui puudega laps käib tavakoolis. Fookusgrupis osalejad arutlesid, et õppimisel tuleks **toetada nii õpetajaid, lapsi kui lastevanemaid**.

„Pimedat last on võimalik integreerida tavakooli. Aga see tähendab, et nii temale kui õpetajatele peab olema spetsiifiline tugi. Seda on Heleni koolis nüüd tehtud, Pimekurtide Tugiliit, aga see ei ole ka jätkusuutlik olnud.“ (O)

„Ja ka lapsevanemate õpetamine ja toetamine ja harimine. Aga koolides see paindlikkus, see paindliku abi korraldamine, vajab läbivaatamist, no see ei ole mõistlik praegu.“ (O)

„Tegelikult neid lapsi, kes vajavad teistsugust lähenemist ja tugisüsteemi on ikka nii üüratult palju. /.../ Peaks nagu koolidega nõu pidama ja õpetajatega nõu pidama. See ei ole nii, et igal lapsel on vaja oma tugiisikut, vaid õpetajal peab olema tugisüsteem kõrval, kes aitab tal erinevat õpet, noh, ütleme, individuaalset lähenemist läbi viia.“ (O)

„No hariduses... Minu õde on õpetaja ja ma tean täpselt, mis toimub, kui on selline haridusliku erivajadusega laps, kellel ei ole määratud puue ja kelle vanemal on siis ilmselt veel kerge vaimupuue ja psüühikahäire seal. Ja noh, see on ikkagi üsna julm, mida need õpetavad tegema peavad. Õnneks on see väiksemas maakohas, linnas lihtsalt ei ole jaksu õpetajatel tegeleda.“ (O)

Lisaks arutlesid organisatsioonide esindajad, et mõnel lapsel on **koolis väga vaja tugiisikut**, see hõlbustaks nii lapse arenemist kui ka õpetaja tööd. Samuti toodi tugiisikuteenuse puhul välja tugiisikute puudumine ja nende madal tasustamine.

„Eelmine aasta kogesin tugiisiku taotlemisega probleeme. Tugiisikut on vaja lapsele. Lapsel on lisaks aktiivsustähelepanu häire. Ja tugiisik oleks see siis, kes abistaks õpetajat. Selles, et õpetaja ei peaks katkestama oma tegevust ja ei peaks nii palju minu lapsega seal õppetöö käigus vaid saaks grupile keskenduda. /.../ Ehk siis mina tahan, et lapsega tegeleks inimene, kes saab ka tööle väärilist tasu ja tema ei pea sandikopikaid koguma ja kümnel kohal töötama, et saaks endal vorsti leiva peale. Või üldse, et keegi kandideeriks sellele tugiisiku kohale. Ja see on praegu jäetud praegu rehabilitatsiooniplaani järgi kohaliku omavalitsuse teha, aga kust need inimesed tulevad.“ (O)

Lisaks arutati fookusgruppides selle üle, et **mis saab puudega lapsest pärast kooli lõpetamist**. Eriti problemaatiline on olukord siis, kui lapsel pole hooldajaid ega elamispinda.

„Kindlasti on üks probleem see ka, kui lapsed või noored lõpetavad kooli ära, nad jäävadki sinna järjekorda. Jäävad kodudesse kaheks aastaks, kolmeks aastaks, viieks aastaks – nende sotsiaalsed oskused lähevad nii minimaalseks ja maailm muutub nii väikseks. Ja see töö, mis tehakse eelnevalt koolides ja päevakeskustes... Siis see klient ei suudagi enam toime tulla oma oskustega uutes tingimustes, ootuses oskustes, olgu siis kutsekoolis või kus iganes. See on probleem.“ (T)

„Mis saab nendest pimedatest noortest, kes lõpetavad kooli? Üsna tihti osa saavad massöörideks ja osa jäävad koju, oma vanemate juurde. Ja kui kaua nad seal on? Mis neist pärast edasi saab, kui vanemaid enam ei ole?“ (O)

Organisatsioonide esindajad tõid välja puuetega **täieskasvanute koolitamise** ja arendamise, sh on olulised ka eneseabigrupid. Kõige olulisem on, et puudega inimene ei jääks tegevusetult koju istuma.

„Ja ikkagi jälle see täiskasvanute koolitus või see kokkutoomine, need eneseabigrupid on jube olulised. Ja just et nende tegevust ka toetatakse, et ei ole nii, et sa pead midagi käegakatsutavat produtseerima, looma töökoha, ja mõõdetav. Sest see mittemõõdetav tulemus on vahel olulisem kui mõõdetav.“ (O)

„Teine teenus, mida ei ole üldse täiskasvanud vaimupuudega inimestele, on seoses haridusega. Haridusvaldkond on üldse nõrk, see on elukestev õpe, täiskasvanukoolitused. Ja ma ei pea silmas kutsekoole, vaid ka selliseid üldarendavaid programme. Nõus Afaasialiiduga, et midagi sellist, mis oleks nagu sotsiaalne rehabilitatsioon, aga teisipidi ei ole ka, mis on pigem täiskasvanute koolituse all. Seda teenust ei ole.“ (O)

Puuetega laste õppimist puudutavate teemade juures rõhutasid organisatsioonide esindajad ka **logopeedide** olulisust ja vajadust muuta logopeedi teenus kättesaadavamaks.

„Mis on veel suurem probleem täna, on logopeedide, eriti surdologopeedide puudus ja nende, neid ei suudeta kooli saada. On seal siis põhjuseks see, et neid lihtsalt ei ole Eestis olemas nii palju. Neid enam ei toodeta juurde ülikoolis, mida võiks kindlasti ülikoolis läbi mõelda, et kas neid on vaja juurde toota või siis on vaja kedagi ümber koolitada. Ja teiseks nende tingimused tuleb läbi mõelda, sest nõukogude ajal oli erikooli õpetajatel 25% suurem palgamäär. See haridusministeeriumi teema. Ja kolmas haridusteema siis on üldse, kes kelle ülesanne on kurtide ja puuetega inimeste haridus. Kas on riigi või linna ülesanne? /.../ Ja öelda, et sellega peab kool tegelema ja kui sellega peab ainult kool tegelema, siis sellele ei leita lahendust. Sellega peab tegelema linn, sellega peab tegelema haridusministeerium.“ (O)

„Inimesi [logopeede] ei ole piisavalt asutustes. Tal on töömaht täis, tal on, lapsed seisavad ukse taga järjekorras. Muudkui jookseb rühma vahet, võtab järgmise lapse, järgmise lapse. See laps täna puudub, ah ma saan selle lapse võtta. Temaga saab see nädal kaks korda teha. Huraa!“ (O)

„Sul võivad need tunnid olla, aga kui sa ei leia inimest. Mul võib lapsel rehaplaanis olla logopeed sees, aga kui logopeed otsustab ühel hetkel töökohta vahetada, ega minu laps sellepärast kaasa ei liigu temaga. /.../Jah, minul on praegu, kaks korda olen pidanud oma isiklikust kogemusest, pidanud last liigutama, sellepärast, et ei olnud spetsialisti, kes temaga tegeleb. Üks kord pidin vahetama lasteaeda, teine kord pidin vahetama rehabilitatsiooniteenust osutavat asutust. Et kui logopeed on kõige tähtsam lapsele, siis paratamatult ma pean järgmisesse kohta kõndima, sest mina sinna asutusse logopeedi tööle meelitada ei saa, või palgale võtta“. (O)

Lisaks toodi välja, et **teenus peaks olema seal, kus on lapsed** ja abivajajad ning praegu esineb probleeme sellega, et vanemad peavad end töölt vabaks võtma ja last ühest asutusest teise sõidutama.

„See teenus peaks olema seal, kus on laps, kus on tarbija, et see peaks toimuma ikkagi kooli juures. Heal juhul koolipäeva ajal, peale tunde, tunniplaani sees, mis iganes. Aga see peaks olema nagu seal, sest see ei ole mõeldav, et vanem käib, pärast kooli võtab lapse, kuna ta läheb töö ajast, ta ei saa, seda peaks suutma nagu kooliga siduda.“ (O)

8. Hästi toimivad praktikad

Teenuseosutajate ja organisatsioonide esindajate fookusgrupis arutleti ka heade praktikate ja praegu hästi toimivate teenuste teemadel. Teenuseosutajad soovisid **kiita haiglate sotsiaaltöötajaid**. Üldiselt leiti, et kuigi sotsiaaltöötajaid oleks haiglatesse ja perearstikeskustesse veel juurde vaja, siis nendes haiglates, kus sotsiaaltöötaja on olemas, toimib süsteem üldiselt hästi.

„Mina tahaks kiita viimasel ajal haiglate sotsiaaltöötajaid. Kui inimene satub haiglasse, on sotsiaaltöötajaid, kes haigla kaudu hakkavad juba asja ajama, näiteks kui klient on ratastoolis või ta vajab pidevat abi. Ma tunnen, et haiglates on [sotsiaaltöötajaid] tegelikult juurde tulnud.“ (T)

Organisatsioonide esindajad tõid positiivsena välja ka **Tallinna Puuetega Inimeste Koja** olemasolu.

„Hästi on see, et on olemas Tallinna Koda. Et see on olemas, ja et seal on tegelikult väga vilgas tegevus, nii huvihariduses kui kokkusaamise võimalustes, see kogu organisatsioon on ikka tegelikult.. Väga hästi.“ (O)

Lisaks toodi hea teenusena Tallinnas välja **intervallhoiu olemasolu ning koduse hooldamise võimaluse**. See teenus on puudega inimese hooldajale suureks abiks, võimaldades tal teha vajalikke asjatoimetusi.

„Mis on hea teenus ikkagi Tallinnas, nii lastele kui tööealistele, see intervallhoid. Ma arvan, et on paljusid juhtumeid, kus see ongi põhjus, miks see vanem oma lapse suudab kodus hoida. Kui tal ikka tõesti vaja on, ta toob ööseks või päevaks hoidu. Ja kõik need päevahoiuteenused, ka koolivaheaegadel.“ (T)

„Mis on hästi, mis on ka räägitud, et koduse hooldamise võimalus on ka tekkinud. See on küll väike MTÜ, nimi ei tule meelde [MTÜ Koduhoolduskeskus Certis].“ (T)

„Aga mis on minu arust veel hea, on intervallhooldus Tallinnas. Seda paljudes teistes linnades ei ole. See ongi nagu... Saad paariks päevaks oma.../.../ Vaat see võiks olla täiskasvanutele ka. See, et ta lastele on, see on väga hästi.“ (O)

Eelnevale lisaks toodi hästi toimivate teenustena välja **isikliku abistaja teenus lastele ning sotsiaalnõustamise teenus**.

„No tegelikult on isiklik abistaja lastele ka, et toetatakse.“ (O)

Näiteks sotsiaalnõustamise teenus on väga hea. Meil käivad kurdid seal ja saavad abi, sotsiaalabi. See on hästi tehtud. (O)

Samuti toodi positiivsena välja **Tallinna linna transporditeenuseid**, eriti just bussiliiklust, kuid ka invataks olemasolu.

„See on ka hästi oluline, et infot oleks mitme kanali pealt, kuulmine-nägemine paralleelselt. Bussid on tegelikult head, paremaks läinud.“ (T)

„Aga linnas mis on hea, see on transport, ühistransport. Näiteks madalad bussi need... Astumis... Ja peatused, kus sa võid lugeda, et jookseb see.“ (O)

„Taksoteenus on hea asi. Seal on muidugi raha küsimus, aga teenus ise on hea.“ (O)

Lisaks tõid organisatsioonide esindajad välja, et **Tallinnas on viipekeele tõlketeenus kättesaadavam** kui mujal Eestis.

„Ja kui ma nüüd Tallinna rahvastikuregistrisse registreerisin, siis mul on väga hea meel, et ma saingi teenust, sest enne ei saanud üldse. /.../ Kui ma elasin Sakus ja kui tekkis vajadus tõlgi järgi, siis tekkis selline probleem, et ma pidin iga kord minema Sakku, Saku vallavalitsusse sotsiaalnõustaja juurde ja pidin alati esitama avalduse iga korra kohta, et ma vajasin tõlketeenust, siis minu avalduse alusel pidin tellima ise tõlgi, kinni maksmas viimase arve. Siis tuli kohalik komisjon, et kas ma saan selle raha tagasi või ei saa. Siis ma ootasin tükk aega, et kas ma siis saan jaatava-eitava vastuse, kas mulle makstakse täies mahus või makstakse mulle pool välja. See oli väga närvesööv olukord.“ (O)

Väljaspool Tallinna toimiv hea praktika näide toodi Tšehhist, kus puuetega inimestel oli poes olemas võimalus kaupade ostmisel kasutada abistajat.

„Karlovy Varys tuli minu juurde – käisin reisil – suures kaubanduskeskuses toidupoes üks ostja, ütles, et kas te teate, meil on eriteenindus. Et kui te lähete tema juurde, siis ta aitab teil asju otsida, osta. Et ka niisugune võiks olla siin Tallinnas. Ma kujutan ette, ka ratastooliga, kui sa ikka kõrgelt kaupa kätte ei saa, siis võiks ju ka tahta seda.“ (O)

Positiivse praktikana toodi välja ka Soomes elavate keele- ja kõnepuudega inimeste õigus kasutada logopeedi teenust ametiasutustega suhtlemisel.

„Ütleme, siin põhjanaabritel on oma teatud arv tunde, millal logopeed on afaasiaga inimest esindamas – igal afaasiaga inimesel on õigus saada logopeed enda kõrvale. Meil praegu sõltuvad afaasiaga inimesed oma pereliikmetest, aga pereliikmete mõtted ja soovid ei pruugi alati täiskasvanud inimese mõtetega kokku langeda.“ (O)

PEREARSTID

Lisaks eelnevatele fookusgruppidele viidi läbi süvaintervjuud Tallinnas töötavate perearstidega. Eelnevale lisaks selgus perearstidega läbiviidud intervjuudest, et perearstide koostöö erinevate puudega inimestele suunatud teenusepakkujatega on praktiliselt väga vähene ning **väga tuntakse puudust sotsiaaltöötajatest.**

“Tegelikult perearstikeskuses võiks olla üks mingi sotsiaaltöötaja või keegi, kes oleks rohkem kursis nende asjadega, oleks meeskonnas. See oleks ideaalis nii. Siis oleks üks inimene, kes oleks kursis kõigiga, saab nõustuda seda patsienti või seda, kellel on mingit teenust vaja, sest tegelikult me ei jõua meeles pidada ja kõike teada: kes kus on.”

„Ühesõnaga nad tulevad nende paberikestega meie juurde ja paluvad, et aidake mul seda täita, ma ei oska seda täita. Ja siis seda, et tal on mingisugune transpordiõigus, seda ta kuuleb alles meie käest. Siin võiks tõesti olla see sotsiaaltöötaja.”

Samuti toodi välja, et **perearst peaks tegelema meditsiinilise abiga, aga mitte sotsiaalteenuse osutamisega.** Sotsiaaltöötajate rolli täidavad perearstid täna osaliselt siiski ise, kuigi see ei kuulu nende töökohustuste hulka ning paljudel juhtudel tehakse seda lisaks omast vabast ajast.

“Ühesõnaga see, et ma aitan otsida oma puudega inimestele hooldekodu kohta või mingisugust võimalust või seletan neile, kuidas nad parkimist saavad, see on minul kõik puhtalt heategevus, väljaspool tööaega.”

„See peaks olema puute ja nende puuetega inimestele mõeldud teenuste osas informatsioon peaks tulema ikkagi mujalt, mitte meditsiini süsteemist /.../ seda on kõik ütelnud, et see ei peaks olema nagu arsti töö. Vaadata, kas see inimene saab endale sokid jalga või ei saa, saab söögi poest kätte või ei saa. Aga paratamatult me seda teeme, sellepärast kõik see nõustamine ja info jagamine, mida mitte keegi teine ei tee seda.”

Perearstid osutasid ka sellele, et näevad oma töös, et puudega inimesel on **vahel sotsiaalabi vajadus palju suurem kui meditsiinilise abi vajadus.**

„Me näeme, et see sotsiaalse abi vajadus on vahel oluliselt suurem kui meditsiinilise abi vajadus. Perearstina me näeme seda palju, et inimesed, kellel on puudega sugulane kodus, et nad tulevad kurvalt meie juurde, et ma ei saa 2 aastat, näiteks tööle minna, sest ma hooldan lähedast ja nad on väsinud. Seda me näeme palju, et sotsiaalabi poolt oleks vaja kõvasti toetada.”

Perearstid tõid ka välja, et nad pigem näevad, et nende roll puuetega inimeste abistamisel võiks olla väiksem ning perearsti roll võiks olla just meditsiinilise abi osutamine.

„Suhe võiks olla nõrgem mitte tugevam, sest meie praegu lahendame sotsiaalprobleeme. Nad on meie haiged ja me tunneme neile kaasa. See ei ole seotud suhugi terviseprobleemidega. Vastupidi meie koormus peaks sotsiaalsete probleemidega vähenema, et me saaksime rohkem pühendada tervise aspektidele ja ravile. Igal pool räägitakse järjekordadest, siis mõelge//.../ Kuhu sa siis selle inimese nüüd, praegu gripihooajal, palju traumasid libedusest tekkinud, kuhu sa seda inimest siis paigutad. Vastupidi, siin meie roll peaks vähenema, kui oleks kuskile saata.”

„Muud ei olegi, kui väga segi on aetud tervisehoid ja sotsiaalabi. Siin peaks ikkagi üle vaatama, mis on tervisehoiu funktsioon ja mis on sotsiaalabi funktsioon ja kuidas neid siis ühendada.”

Eelnevale lisaks töid perearstid konkreetselt välja **abivahendite ISO-koodidega tõendite välja andmise** ning et see ülesanne võiks jääda sotsiaalteenuse osutajatele.

„Ma arvan ikkagi, et meie roll peaks olema arstlik roll. Et selles mõttes, et ka neid ISO-koodidega tõendite väljaandmist peaksid ikka korraldama need samad sotsiaalteenuse pakkujad. Selles mõttes, et mina arvan see ei ole arstlik tegevus. /.../ Jah, see on lihtsalt valus teema, mis meil siin tekkinud seoses sellega, et me peame ISO koodidega, nii nagu poes, me peame triipkoodinumbreid teadma kõikide mähkmete eri tüüpidel. Kas on roosa mähe, sinine mähe, kõigil on erinevad koodid. Me peame lisaks sellele, et teeme arsti tööd teadma väga täpselt missugune müüa missugusele pampersile värvi järgi on pannud koodid ...“

„Olen absoluutselt nõus. Ütlen, konkreetse põhjus, miks ma siia tulín, ongi, et mina tahan teha ka arsti tööd. Sotsiaalteenuste töö on juba 25 aastat olnud perearsti õlul, oleks viimane aeg see tegelikult sealt ära võtta, ja kui me jõudsim ISO-koodideni, siis siin on bürokratia... /.../ Nii kaua kui me niisuguste tõendite eest ei küsi raha, nii kaua mõeldakse, et seda võiks perearst tasuta teha. Kui see läheb sotsiaalteenuse alla, siis see muutub kohe, sinna läheb ette vastav raha. See on praegu meie suhtes ebaõiglane. See ei ole tervisega seotud probleem“.

Intervjuudest jäi olulise märksõnana kõlama **infopuudus**. Perearstide sõnul ei ole puuetega inimesed piisavalt informeeritud neile suunatud teenuste osas ning ka perearstid ise tunnistavad oma väheseid teadmisi ja vajadust info järele.

“Tegelikult mina näen kõige rohkem seda puudust, et näiteks perearstidele ei ole tutvustatud kõike neid võimalusi, mis on puuetega inimestel.”

„Ega meil ei ole ka seda infot. /.../ Näiteks, kui on vaja midagi otsima hakata, siis ise ka ei oska, kust kohast saab seda vaadata. Sageli me kuuleme sellest, et on võimalik saada seda teenust just patsiendi käest.“

„Ka meil ei ole infot. Oli aeg, kui midagi liikus, kuskilt tuli käskkiri, et nii või naa. Praegu ei tea paljutki asju, mis võib siin linna peal olla.“

Puuetega inimestele pakutavad teenused ja kogu vajalik suhtlus peaks ka perearstide hinnangul olema koondatud ühte kindlasse kohta ehk vajalik on nn **kõik-ühest-kohast põhimõtte rakendamine**. Eelkõige pidasid perearstid siinkohal silmas, et erivajadustega inimesed teaksid, kuhu vajadusel abisaamiseks oma muredega pöörduda, aga ka seda, et perearstid ise saaksid vajadusel ühendust võtta ja anda teada abivajajatest.

„See võiks olla täitsa üks tsentraalne koht, näiteks Puuetega Inimeste Koda.“

“See peab olema konkreetne koht [kuhu puudega inimesed saaksid pöörduda]. /.../ Tallinn võiks eeskujul näidata, kuidas koordineerida puuetega inimeste n-ö tegevust.”

„Sotsiaaltöötajad peaks tegema oma tööd, teavitustööd väga palju ja see ei ole interneti põhine. Puudega inimene reeglina ei tühni internetis ja ei otsi ise sealt andmeid. See peab olema isikupõhine. Ma võin anda isiku, kellega on vaja tegeleda. Isikupõhine, mul peab olema telefoninumber, kuhu ma helistan.“

„Võiks olla tõesti selline kõikehaarav eraldi süsteem kusagil, kas siis uuesti paberkanalitel või internetis, et kõik need erinevad, praegu nõ katuse organisatsioonid; olekski mingisugune üldisem infoportaal, kasvõi teha patsientidele, perearstidele. See nüüd on kuskile ärapeidetud Tallinna linna kodulehele, infot on hästi palju, aga samas /.../ peab pikalt otsima.“

Puuetega inimeste hooldajate hoolduskoormuse teema on üks selline, millele tuleks perearstide hinnangul leida lahendusi: **vajaka on puudega inimeste (päeva)hoiuvõimalustest.**

„Ja ütleme väga sügava puudega lastel, kes on ratastoolis ja voodihaiged, nende emad ei saa üldse kodunt välja, sest neid lapsi ei võeta lihtsalt mitte kuskile. Et ainukene, kus on need väga rasked lapsed, on Õunakese lasteaed, kes on õudsalt tublid ja võtavad, aga nende ressursid on väga piiratud.“

„Ja päevakeskused on teretulnud puuetega inimestele. Kui on vaimse puudega inimene, dementne, vanainimene, kes on hooldatav, et need pereliikmed oleksid võimelised, saaksid tööl käia päeval, inimene oleks silma all, hooldatud, kindlas ohutus kohas see päevased 8 tundi, õhtul ta läheb tagasi oma pere juurde. Neid on kindlasti juurde vaja.“

Osa perearste tõi välja, et vaja oleks **eristada tõelised abivajajad** ning vanadust tingitud terviseprobleeme ei tohiks defineerida puudena. Palju on perearstidel pensioniealisi patsiente, kes puudetoetust näevad pelgalt pensionilisana.

„See on niisugune lugu, et 80-aastased inimesed enamuses vajavad kõrvalabi, see peaks olema kuidagi teisiti defineeritud, mitte puudena.“

„Siiski suures osas on see ikka raha, mis nad tahavad. Ütleme nii, et kui inimene on 80, siis tal on ikka mingisugused vead küljes. Ükskõik mis. Puude raske aste juba.“

„Kui see 2/3, kes saavad puuet sellepärast, et nõnda oma pensioni suurendada, ära võtta, siis oleks, jah, rahalist ressursi. Samuti kõik need parkimise asjad, kui palju neid parkimiskaarte jagama, kui palju neid tegeliku puudega inimesed kasutavad? Siin on hästi palju neid, noh on harjutud kogu aeg ühtemoodi tegema. Ja nii tehakse ja raske on neile inimestele ka öelda, et me parkimiskaarti enam ei anna ja puuet ka enam ei saa. Et reformi käigus peakski selle nagu väga selgelt inimestele välja ütlema, et puue on ikka tõesti puue. Või siis mitte üldse puuet andma pensionieast alates enam.“

Intervjuudes viidati ka sellele, et vajalikke finantse on tervishoiusüsteemis lihtsalt liiga vähe. Puuetega inimeste jaoks tähendab see seda, et vajalikud teenused jäävad saamata ning **rehabilitatsiooniplaanidele puudub kate.**

„Küllaltki palju on puuetega lapsi. Igasugused sünnitraumad ja sügavalt enneaegsed lapsed. Neile küll tehakse rehabilitatsiooni plaanid ära, aga nad ei saa neid kätte, rahalist katet on nii vähe, et seal, kus ta peaks neid saama, ei ole enam raha, ei ole võimekust selle tõttu.“

„Kui septembriks ei saaks otsa ortopeediliste jalatsite muretsemiseks ettenähtud raha, kui oleks võimalik tellida invataksot selles mahus, mis inimesed vajavad liikuda arsti juurde, haiglasse, haiglast koju. /.../ Kui saaks sellegi väikesegi asja tehtud. /.../ Teenuseid võib-olla aasta alguses on. Mõni lõpeb poole aasta pealt, saab raha otsa. Et kes kus lõpeb, siis see jagamine, siis paneme veel koodi ka veel, et jagamine muutuks keerulisemaks, siis osad ei viitsi, siis osad äkki ostavad ise. Ma ei tea, see on läbimõtlemata, see on kaootiline. See süsteem on, ma ütleks, juhuslik.“